J. EIGENHUIS

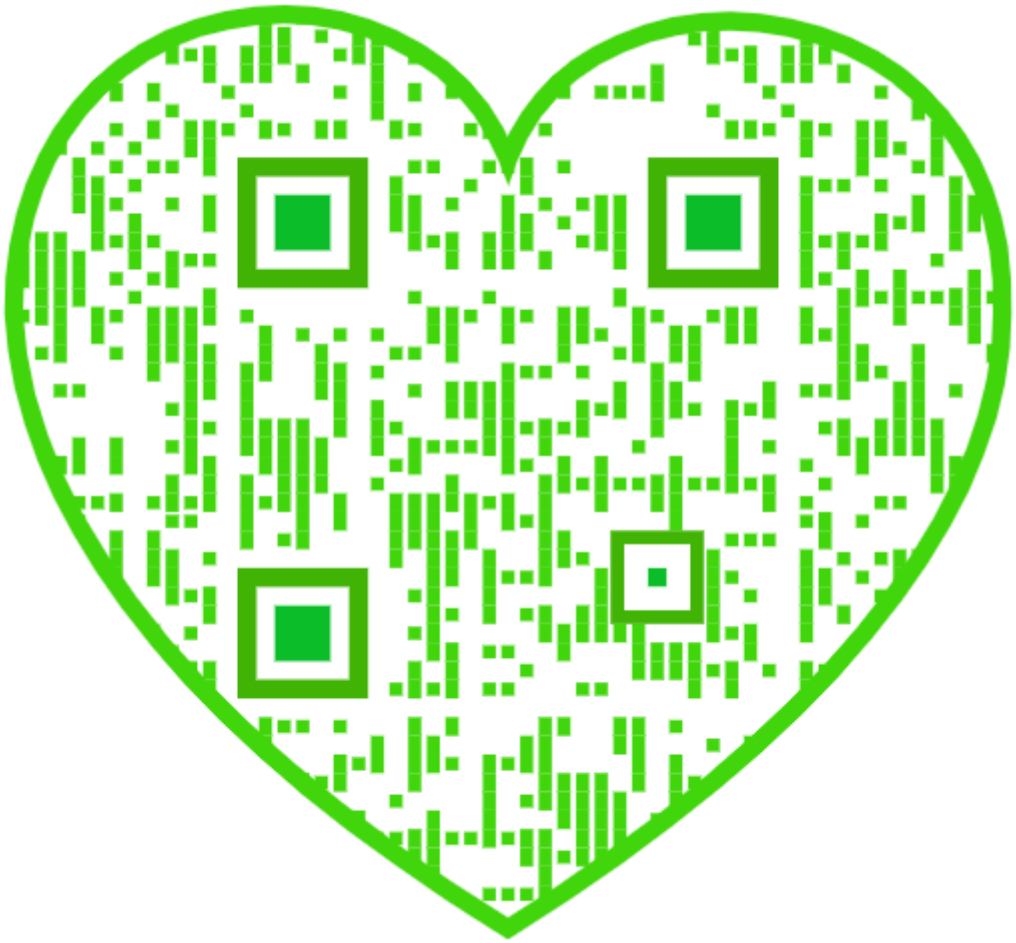
DE HORIZON BLINKT

NEDERL. BIBLIOTHEEK

DE HORIZON BLINKT

NEDERL. BIBLIOTHEEK

ONDER LEIDING VAN L. SIMONS

MAATSCHAPPIJ VOOR
GOEDE EN GOEDKOOPE
LECTUUR · AMSTERDAM

J. EIGENHUIS

DE HORIZON BLINKT

1922

Gedrukt ter drukkerij van de Wereldbibliotheek

INLEIDING

DE strijd van Don Quichot werd en wordt duizenden malen gestreden in deze wereld. Een hoog idealisme en een warm hart, maar wapenen uit den oudroest-rommel en een idioot als volgeling — 't is heusch niet alleen in den roman van Cervantes, dat ge deze combinatie vindt, — een combinatie door Cervantes zelf aan den lijve ervaren. Waar martelt Don Quichot op het oogenblik zich heviger dan in Rusland! De vurige held ligt er gekneusd te gapen van den honger. En is niet elke strijd voor een ideaal in den beginne de strijd van Don Quichot? Heeft niet de triomfantelijke Wetenschap onzer dagen haar Don Quichot-tijd gekend, toen de alchimisten voor zotten of duivels werden aangezien? En zoo voert in onzen tijd de Wetenschap der Ziel haar Don Quichot-strijd, terwijl het toch niet twijfelachtig is, of ze zal eenmaal aan de rechterhand tronen van haar aangebeden Zuster, de Wetenschap der Stof.

Deze strijd — en wellicht nog meer Don Quichotterie — is in „De Horizon Blinkt", het vervolg op „de Jonge Dominee," uitgebeeld, de schrijver hoopt bescheidenlijk onder een niet al te zwakke belichting. In elk geval onder een eerlijke belichting.

Cervantes keek heel beduusd, toen zijn dolende ridder zooveel ergernis verwekte. Ik vrees, dat mijn Jonge Dominee en zijn be- en mede-strijders in „De Horizon Blinkt" ook heel wat „heilige huisjes" aanranden. Wij verlichte 20e eeuwers evenwel weten, dat Don Quichot uit innerlijken drang strijdt en de wapens van zijn volgers scherper, hun inzicht helderder zullen worden en ze eenmaal den strijd zul-

len winnen, als ze in vurig idealisme zijn gelijke blijven.

Een inleiding voor zijn eigen boek te schrijven is heel moeilijk. Want nu bemerk ik, dat ik bezig ben, „De Horizon Blinkt" bij „Don Quichot" te vergelijken, terwijl beide werken — het spijt me voor mezelf, het te moeten bekennen — niets met elkaar gemeen hebben. Ik wilde alleen maar waarschuwen, dat wie verontwaardigd griezelt bij een aanval op een windmolen, hier ook kans heeft, zijn eigen windmolens aangevallen te zien. Laat het hem tot troost zijn, dat Cervantes al drie eeuwen dood is en de windmolens nog altijd malen, en — dat ondergeteekende alleen een objectief beeld heeft willen teekenen van den Don-Quichot-strijd, die een opkomende wetenschap in onze dagen moet voeren. In het minste was zijn bedoeling, iemand te kwetsen.

J. EIGENHUIS

DEN HAAG, 1922.

EERSTE BOEK

EERSTE BOEK

I

„ZEG man, erg beleefd ben je niet," klaagt de jonge mevrouw van Soyen eenigszins beleedigd.

Dominee Hendrik van Soyen ziet met een verstrooiden blik op van den brief, dien hij blijkbaar met zooveel belangstelling zat te lezen.

„Wat is 't, kind?" vraagt hij lief, zooals hij een verwend kind tegemoet zou komen.

„Al twee keer vroeg ik je, of je nog thee wou en wat de post je voor gewichtigs bracht."

„Thee? — Graag," antwoordde hij afgetrokken en peinzend staart hij over de tafel heen, of hij zich nog met het gelezene bezig houdt. Hij ziet niet eens, dat zijn vrouw hem onder het inschenken een vriendelijk knikje geeft, waardoor haar gezicht weer betrekt.

„Die Mathilda kan de Indische toestanden toch zoo keurig beschrijven. Je leeft mee met haar... Ze beziet die inlanders zoo sympathiek. Zonder dat ze overdrijft, of idealiseert... 't Worden menschen in haar brieven, stille, kinderlijke menschen met de naïveteit van kinderen en de streken van kinderen... En ze heeft daar een harde taak op die suikeronderneming. Zelfs haar broer, de administrateur , ziet er niet anders in dan onwillig werkvee, valsch en onbetrouwbaar..."

„Asjeblief," zegt het jonge vrouwtje kortaf, als Hendrik nog voor zich blijft uitstaren, vervuld van de gedachten aan Mathilde. Dan schrikt hij ineens

op, of een inwendige stem hem waarschuwt.

„Och, lieve kind, nog altijd jaloersch? Kom, Louise, je weet toch..."

„Jaloersch, waarom?" pruilt ze wat tegen. „Maar als ik zoo heelemaal niet voor je besta..."

Hij komt naar haar toe en kust haar op het voorhoofd, plichtmatig: „Kom, laten we 'm samen lezen."

Eerst stribbelt Louise wat tegen, maar hij schuift een stoel naast haar en samen lezen ze, wat Mathilde Cleverlaan over het werk op de suikeronderneming, de employé's en de inlanders schrijft en over de kinderen van haar broer.

Mathilde was Hendriks jeugdliefde geweest[1]), maar eer hij zich aan haar had kunnen verklaren, was ze met zijn vader in het huwelijk getreden. Gelukkig was dat huwelijk niet geweest door de zwaarmoedigheid van zijn vader, die misschien te laat besefte, hoe Mathilde haar jeugd had geofferd voor een onbezorgde toekomst. En toen zijn vader plotseling een einde aan zijn leven gemaakt had, moest Mathilde haar berekenende zelfzucht zwaar boeten in de wroegende zelfbeschuldiging, dat zij mogelijk schuld had aan den zelfmoord van haar man. Tot krankzinnig wordens toe bleef die gedachte haar vervolgen, en alleen toen ze besloten had het geld van haar man in overleg met Hendrik te besteden, om de armere gemeentenaren in Waterkerk voort te helpen en economisch onafhankelijk te maken, was er vrede in haar gemoed gekomen. Ze was een zegen voor Waterkerk geworden, en Hendriks trouwe medewerkster. Ze was ook de bewerkster geweest van zijn huwelijk met Louise van Ronnep, die om zich in maatschappelijk werk praktisch te bekwamen bij haar als volontair was komen inwo-

[1]) Zie *De Jonge Dominee* (uitgave van de Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur.)

nen. Mathilde besefte, dat een huwelijk voor Hendrik noodig was voor zijn positie. En ze had ook gevoeld, hoe zwaar het haar zou vallen met Hendrik samen te blijven werken, nu elken dag haar liefde voor hem haar meer bewust werd. Hendrik had aan Louise alles verteld, meenende, dat Mathilde niet meer dan een zuster voor hem was.

Mathilde was al voor hun huwelijk naar Indië vertrokken, om het huishouden van haar oudsten broer, administrateur op een suikerplantage, wiens vrouw plotseling was gestorven, te besturen. Haar werk bleef in goede handen achter in Waterkerk: Louise zou het tot haar huwelijk besturen en dan overdragen aan een flink, coöperatief lichaam, uit de boeren gevormd.

„'t Is toch een superieure vrouw," zegt Louise spontaan onder de lezing. Dankbaar drukt Hendrik haar de hand.

„Zie je wel," merkt hij op, „dat je evengoed onder den indruk van den brief komt... Als je hem alleen las en ik vertelde je dan iets van mijn preek voor Zondag, dan zou je me ook niet hooren misschien."

Ze glimlachte.

„En een preek is toch heel wat belangrijker dan een kopje thee," plaagde hij.

„Heb je al een idee voor Zondag?" informeerde ze verstrooid.

„Wie ulieder zonder zonde is, die werpe den eersten steen op haar. Dat moet 't wezen..."

„Daar dacht ik nu ook juist aan... Jij misschien ook door Mathilde...?"

Hij knikte stil en toen drukte Louise hem innig de hand, want ze besefte, hoeveel er in hem moest omgaan bij elke herinnering aan Mathilde.

„Jaloersch, man?" vroeg ze ineens en heftig vervolgde ze: „Nee, nooit, want Mathilde verdient je meer dan ik..."

Hij sloot haar mond met een innigen kus en toen zei ze:

„Als ik je nog eens zoo waard word als zij...."

„Foei," bestrafte hij. „Hoogmoed is een doodzonde. Wakker dien niet verder in mij aan... Ik ben al pedant genoeg..."

* * *

Het had Hendrik veel gekost zijn eerste standplaats, Waterkerk, waar hij bijna tien jaar gewerkt had, te verlaten, toen hij naar den Haag beroepen was. Hij had er moeilijke jaren gekend van worsteling tegen onverschillige dorheid en tegen dogmatische starheid. Maar het jonge geslacht was onder zijn leiding opgegroeid in ruimer sfeer. Hij had het breeder leeren denken en het 't wanbegrip ontnomen, dat godsdienst moeilijk met de rede te rijmen viel, of alleen iets was voor dweperige naturen. De oogst moest nu komen, en uit het jonge geslacht zag hij medewerkers tegemoet, die hem tot bemoediging en steun zouden kunnen zijn.

Maar het volle leven van de groote stad lokte hem aan. De haarklooverij en verkettering, de boersche enghoofdigheid en benepenheid konden hem soms met zooveel weerzin vervullen, dat hij tot Mathilde of zijn oude nicht Betsy, die zijn huishouden bestuurde, zijn toevlucht moest nemen, om er weer bovenop te komen.

En toen nicht Betsy dood was en Mathilda naar Indië vertrokken, toen was hij met al zijn moeilijkheden op zijn jonge vrouw aangewezen, die hem o zoo graag zou steunen, maar met dezelfde moeilijk-

heden had te kampen. Het was haar altijd weer een zware strijd, die domme rookmiddagen, als de kerkeraad na den dienst een kop koffie kwam halen, door te komen en bij die vele bezoeken van ruwe en domme menschen vriendelijk en opgewekt haar gastvrouwelijke plichten te vervullen.

Zoo kostte het Hendrik wel moeite van zijn gemeente te scheiden, maar in hem en zijn vrouw was er tegelijkertijd een gevoel van bevrijding opgekomen, of ze in een kooi waren opgesloten geweest en nu een veel ruimer en intenser leven in de groote stadsgemeente tegemoet gingen.

„'t Leven is er veel voller," meende Louise.

„En meer geschakeerd," bevestigde Hendrik. „Hier zou ik kans hebben een eenzijdige en ten slotte onverdraagzame dominee te worden, die geen tegenspraak kan dulden, gewend op een gemakkelijke wijze te zegevieren."

Maar toch had het afscheid hem pijn gedaan en had zijn gemeente hem laten voelen, hoe ze hem eigenlijk niet missen kon. Zijn meeleven met de menschen, zijn jeugdwerk, zijn ontwikkelingsavonden, zijn ouderbijeenkomsten, zijn kunstgezelschapjes en al het maatschappelijk werk, waartoe hij den stoot gegeven had en dat Mathilda met haar bekwaamheid en haar geld tot bloei had gebracht; — hij zag het alles als zoovele hartebloemen, die uit zijn innigste wezen en zijn zwaarsten zielestrijd geboren waren. En wie zou de hovenier zijn, die na hem kwam, om alles met toewijding te verzorgen en er zijn eigen plantingen tusschen te kweeken? Of zou er een opvolger komen, die met weinig piëteit alles verwaarloosde, wat zijn voorganger uit zijn hartebloed had weten te doen opgroeien, om het door zijn eigen zaaisel te laten overwoekeren?

Maar kordaat had hij zich afgewend en Louise

had hem getroost: „Wat waarde heeft voor de toekomst, kàn niet verloren gaan. En het veld in Den Haag is zooveel uitgestrekter! Jou talenten hebben behoefte aan een groot veld. En onder een dompige lucht kan jij toch op den duur niet het mooiste geven, wat er in je zit."

Zoo was Hendrik in Den Haag gekomen vol nieuwe idealen. Het intense geestelijke leven daar zou voor hem een verfrisschende stroom zijn, waarin hij zich met welbehagen zou onderdompelen, zonder zich te laten meesleepen of rond te tollen in de wilde draaikolken. Hij zou de standvastige, onwrikbare leider zijn dier groote scharen, over wier hoofden de wervelwinden der modernste gedachten woeien, soms alles verkillend, soms alles verschroeiend. Maar boven die wervelwinden uit zou hij staan, de man aan het roer, het oog op het eene vaste punt gericht, God, in Wiens kracht hij in zijn vorige gemeente een zegen was geweest, en Wiens dienaar hij ook hier zich voelde.

En met zelfvoldaanheid bedacht hij, hoe hij ze had zien ondergaan, veelbelovende studiemakkers, die het vaste punt in de branding der ideeën niet gevonden of verlaten hadden: Maaskant, thans een zielig spiritistje, die uit allerlei bakergeséanceër trachtte de onsterfelijkheid op te visschen; van Morel, die in Adyar ascetisch leefde, geheel verloren voor de wereld in egoïstische zelf-cultuur, meenend zoo de wereldwijsheid te veroveren; Kraan, de communist, die van vreedzaam Tolstoïaan tot heftig anarchist was gemetamorfoseerd en nu op allerlei wijzen trachtte aan te toonen, dat de menschheid niet gelukkig kon worden dan door heel zachtzinnig het geweld van de proletariërdictatuur in te voeren met de noodige geweldlooze massamoorden in alle eer en deugd; Weerdels, die zijn mystieke neigingen en zin voor symboliek

meende bevredigd te zien in de Katholieke kerk, waartoe hij was overgegaan en waar hij nu het gezag van zijn rede ondergeschikt maakte aan het gezag van het kerkelijk dogma. Ja, hij had ze tot krankzinnigheid zien vervallen, omdat ze de speelbal waren geworden van de wervelwinden der menschelijke meeningen en overgevoeligheden...

En hij stond daar, de sterke man, sterk geworden door harden arbeid en gestadige toewijding, zich vastklemmend aan het Eéne, dat onwrikbaar was in al de levenswoelingen, aan God, de oorzaak van kracht, de bron van alle liefde, de onveranderlijk rechtvaardige macht, waarin alle bezieling wortelde...

Ja, zóó was hij sterk en zóó was hij zich zijn kracht bewust, hij die als jongeman wel moedeloos op zijn arbeidsveld was neergestreken... Maar op dat veld was zijn kracht gestaald en zoo was hij gegroeid tot den bezielenden redenaar van grooten naam... Als hij in Amsterdam soms een beurt waarnam, dan was er geen plaats onbezet in de Nieuwe Kerk... Kleine luiden zoowel als de rijken en machtigen stroomden toe, om hem te hooren. En als hij maar beslist Calvinistisch was geweest, dan had men hem daar al lang beroepen. En nu was Den Haag Amsterdam voor geweest...

„Moeilijkheden zullen ook hier wel niet ontbreken," bekent hij bescheiden aan Louise.

„Natuurlijk niet, man. Maar moeilijkheden zijn er om overwonnen te worden," bemoedigt ze. „En jij bent al over zooveel hindernissen heen gemoeten en jou persoonlijke invloed is zoo groot..."

„Met Gods hulp... wie weet," zucht hij nederig.

Maar toen hij op zijn studeerkamer kwam, had hij zichzelf reeds betrapt. „De hoogmoed kraait zelfs door je zuchten heen," fluisterde een stem in hem of om hem, hij wist het zelf niet recht. Dat zou

een van de moeilijkheden worden, die het zwaarst te overwinnen viel, voelde hij heel even.

* * *

Hij had zijn tekst gekozen, gedachtig aan Mathilde's berekenend huwelijk met zijn vader en haar ontzettende wroeging na het tragische einde. De preek zat heel logisch in elkaar en lag kort overzichtelijk op een schetsblaadje voor hem. Maar toen hij opstond, waren er geen zondaars of zondaressen meer, toen zag hij alleen in de diepe afgronden van zijn eigen ziel en was hij de zondares uit de Evangeliën en was hij Mathilda, die om geld liefde had gehuicheld, en was in hem alle afzichtelijkheid van elk kwaad. Zijn ontfermen met de zondares was een zielekreet van schrijnend zelfbaklag over zijn eigen zonde en deed zijn hoorders sidderen van ontroering. En toen jubelde het in hem, omdat er uit den zwarten afgrond in hem de bloeisels van liefde en rechtvaardigheid en mededoogen waren opgegroeid en er het glanzend licht van God overheen schitterde... en omdat hij uit de volheid van zijn zaligheid tegen die groote schare mocht getuigen van het bloeiende leven, dat boven de donkerste graven optiert en van de wondere lotusreinheid, die uit den modderbodem van de rivier der zinnelijkheid opschiet.... en hoe de overspelige vrouw tot profetes werd en een Saulus tot Paulus en een genotzoeker tot den vredeshoogepriester Tolstoi of tot den heiligen Franciscus. Hij schetste de smarten van de ziel, die door de donkerste en diepste hel hen moest eer ze den louteringsberg vermocht te bestijgen... En wie zou zich vermeten, de worstelende ter helle gevaren ziel te beschimpen... Wie den eersten steen zou durven werpen, moest wel weinig besef hebben van den

weg, die zijn eigen ziel te wachten stond of van de blindheid, waarmee ze geslagen was, dat ze haar eigen onreinheid niet zag...

„O, dominee, 't was schitterend," fluisterde de voorzitter van den kerkeraad in de consistoriekamer, terwijl hij hem de toga afnam.

„Er is met zakdoeken gemanoeuvreerd, als ik het nog nooit gezien heb," voegde de secretaris hem toe.

„Roerend, roerend en diep tragisch," zei de penningmeester. „Wat een zeggingskracht, wat een zeggingskracht."

En allen drukten hem de hand en wenschten hem geluk.

„Zelfs uw intree-preek is er niet bij te vergelijken," hernam de voorzitter. „'t Gaat steeds excelsior met uw welsprekendheid..."

„Geen predikant in de heele stad, die zoo'n kerbezoek trekt," zei de secretaris verrukt. „We hebben een gelukkig oogenblik gehad, toen wij u beriepen."

„En onze kas komt 't te stade," besloot de penningmeester. „Een ontroerd hart is mild..."

O, wat droeg hij de borst hoog, toen hij naar huis wandelde !... In hoeveel honderd gezinnen was zijn welsprekendheid op het oogenblik niet het onderwerp van het gesprek ! In de groote spiegelruiten der winkels zag hij met welgevallen zijn lenige gestalte, zijn onberispelijk toilet, zijn jong en knap gelaat, eenigszins bleek en interessant !

Thuis ontving Louise hem opgetogen.

„O, dat jij mijn man bent," zei ze bewogen hem omhelzend. „Zoo'n van God begenadigde !"

En ze vertelde van al de dames, die haar aangesproken hadden en ontroerd hadden getuigd van den diepen indruk, dien zijn woorden op haar hadden gemaakt.

„En Willy Stoet had nooit je aura van zulk 'n gouden licht zien schitteren," voegde ze er aarzelend aan toe. „Willy is toch een goed, vroom kind, al is ze wat dweperig..."

„Ze raakt haar onderscheidingsvermogen nog kwijt," antwoordde Hendrik met een bescheiden air, „als ze zoo aan haar gezichtsbegoocheling hecht..."

Maar hij genoot van zijn triomfen en legde zelfs in het drinken van zijn koffie en het hanteeren van zijn mes en vork iets verhevens, zooals hij op dat oogenblik in zijn geestelijke grootheid geloofde.

En dezen keer duurde het lang, eer hij zichzelf betrapte. Wel tot den avond. 't Was of het woord, „Pharizeeër" hem toen in de ooren klonk. En weer hoorde hij in zich al den platten lof van zijn kerkeraad, dien hij met welgevallen had aangenomen, en zag zijn eigen ijdelheid en zijn nederigen hoogmoed tegenover zijn vrouws woorden.... Was dat de dank van den hulpelooze, die verstandelijk alleen een preekje in elkaar kon knutselen, dat niemand zou geroerd hebben en die alleen tot de harten kon doordringen, wanneer alles onder hem wegzonk in de oogenblikken van bezieling, waar God het eenige vaste punt in de groote ledigheid was, het stralende licht, waarvan hij getuigde...?

Nietig, ijdel wezen, wiens zwakheid alleen in God tot kracht werd en door zijn hoogmoed belachelijk.

„Louise, één groote moeilijkheid is er al," zei hij ineens.

Ze zag hem verwonderd aan, nu ze beiden zoo vol waren van zijn triomf.

„Welke dan?" vroeg ze.

„De moeilijkheid ligt in mezelf," antwoordde hij. „De duivel van hoogmoed is de vijand."

„Nou, dat ben ik nog niet met je eens," zei ze. „Een mensch mag gerust een gepaste zelfvoldaan-

heid hebben, als zijn zware arbeid hem een overwinning brengt."

Ze begreep hem klaarblijkelijk niet en hij liet zich in slaap sussen, terwijl ze vervolgde: „Je bent misschien met z'n drieën of vieren in ons land, die zoo de menigte weet te bezielen. Mag je daar niet trotsch op zijn en God danken, dat Hij je daartoe de krachten heeft geschonken?"

„God danken," klonk het in hem aldoor, „net als de Pharizeeër, omdat ik beter ben dan de duizenden." Maar het rechte besef van zijn ijdele zelfverheffing bleef hem lang verborgen.

II

HIER, Max, niet de lijsters nazitten," roept Hendrik tegen zijn fox-terrier, en het beestje dribbelt met rappe pasjes naar hem toe, kronkelt het achterlijf, dat het schuin op het borstgedeelte staat, doet wanhopige pogingen om met het staartstompje te kwispelen, springt tegen hem op, met zwabberende tong naar zijn handen likkend en rent dan weer de boschjes in, dat de lijsters verschrikt voort huppelen over het half vergane gebladerte van den bodem en eindelijk op een tak rustig het gekef van het beweeglijke diertje afwachten. Maar Max heeft geen tijd ze te belegeren, schiet links en rechts als een heen en weer geworpen bal en rent opnieuw naar zijn baas terug, als hij gefloten wordt.

„Stoute hond. Max mag geen lijsters opjagen," knort Hendrik het wiemelende, diertje op het lijfje kloppend.

Max schiet weer vooruit met zijn bliksemsnelle dribbelpasjes, de dorre bladeren over, tot schrik van al de fourageerende lijsters, die wegvlerken.

„De natuur gaat boven de leer," lacht Hendrik in zichzelf.

En bij hèm ook. Als hij niet elk oogenblik een kennis of een gemeentelid kon tegenkomen, dan zou hij met Max door de boschjes hollen, of zijn hoogste lied uitgalmen. 't Zonnetje tintelde door het glanzige waas van het ontluikende groen en het zachte koeltje wuifde geuren van vogelkers en van de eerste seringen aan. Honingklaver walmde van uit de duinen haar zoete aroma naar hem toe en het was, of hij den fijnsten honing proefde. De lijsters ritselden om hem heen en telkens zette er zich één

op een hoog takje, stak zijn gelen snavel in de lucht en kwetterde een vragend orgelaccoord in het rond, dat van verre met een korte guirlande van weelderige fluit-tonen werd beantwoord.

Wat was zoo'n voorjaarsmorgen een heerlijkheid in de Boschjes. Hij zette de longen wijd uit en snoof de honinggeuren diep in zich. Maxje was verloren te midden van het hooge pijpkruid, dat zijn fijne bloemen-pagodes ophief met de geheimzinnige stilte van een Japansch sprookjeslandschap. Alleen het ruischen van de dorre bladeren onder zijn snelle pootjes en het driftig omwoelen er van door de lijsters was te hooren. Hij zou niet verwonderd zijn, zoo de elfjes in gouden weefsel van zonnedraden te zien ronddansen tusschen dat teere bloeisel en om de strakkere schoonheid van blanke doovenetelтrossen en look-zonder-look.

Waarom dacht hij nu weer aan Mathilde? Door haar beschrijving van de tooverachtige schoonheid der Indische natuur? Gaf niet dat teere blanke gebloei hier onder de struiken, met de gouden plekken van het speenkruid en donkere paarsheid van hondsdraf er tusschen, en die overdadig rijke trossen van vogelkers, waaronder hij heenliep als onder waaiers van struisveeren, en die gouden-doorschemerende zijdige tinten van het eerste groen evengoed een indruk van de geheimzinnige zaligheid, waaruit 't alles ontsproot? Was de Al-schoonheid en de Al-liefde en de Al-wijsheid hier niet eveneens bezig de donkere aarde te tooien met haar droomen van harmonie, die het menschelijk gemoed verrukt in trilling brachten en het vogelhart deden uitkweelen van zoeten lust?

Met Mathilde had hij de schoonheid van de Waterkerksche singels en tuinen, plassen en slooten, weiden en rietlanden zoo dikwijls en zoo intens genoten, dat het geen wonder was bij zijn natuur-

genot in deze nieuwe omgeving aan haar te denken... Of was 't meer? Ging zijn hart uit naar haar? Hij wandelde toch zoo vaak met zijn vrouw en maakte met haar fietstochten, en samen spraken ze evengoed over hun schoonheids-ontroeringen. Maar het was zoo weinig echt, zoo gekunsteld bij Louise, zoo mechanisch reageeren op zijn gevoelens !... En was ze ook niet veel jonger en had hij niet haar het hart te openen voor de duizenden trillingen waarmee de Al-schoonheid klopte aan het ontvankelijk bewustzijn, om door de natuur heen het Wereldwezen te leeren verstaan?

Was hij dan zoo'n slecht leermeester,zoo ongeduldig met een goedwillende leerlinge, die haar gemoedssnaren nog niet op deze fijnere trillingen vermocht af te stemmen?

Hij zuchtte hoorbaar, en floot zijn hond.

„Max, kerel, wat laat je je baas alleen. Kijk, daar heb je de gevangenis, Max. Die is voor stoute menschen. Voor honden heb je geen gevangenis noodig, Max. Die zijn te braaf. Ja, veel te braaf, kerel. Jij met je onschuldige rose tong en je witte tanden en je trouwe oogen ! Je zou je baas wel in zijn zak willen kruipen of hem zijn heele gezicht willen belikken ! Beste kerel, dat is jouw reageeren op 't lied, dat de Al-liefde in je zingt ."

Zoo stoeide hij met het speelsche, grommende, aanhalerig kronkelende dier, dat weer met een geruisch van dorre bladeren de Boschjes inrende tot schrik van alle gevleugelde wezentjes, die daar aan den ondergang van wormpjes en insecten werkten.

Triestig zagen de massieve gevangenis-muren met de rijen van vierkante getraliede vensters hem aan. Achter elk venster een menschelijk wezen, een ziel met teere bewustzijnsdraden aan de buitenwereld verbonden, die voor haar tusschen vier naakte wanden was begrensd. En in zoo'n ziel, zou

daarin de Al-schoonheid, en de Al-liefde en de Al-wijsheid zijn harmonieën niet meer zingen? Dan zou ze niets hebben, dan wat deze binnen de vier kille muren van haar cel tot haar te zeggen had: troostlooze eentonigheid en naargeestige verveling, die tot verstomping of krankzinnigheid moest leiden.

En hij liep daar rond in de vrije natuur, die in geuren en kleuren en klanken haar loflieder en in hem goot, en ook mocht hij nu en dan iets van de harmonieën verstaan, die het Wereldwezen in hem trilde! En ging hij dan boven die verworpenen en verstootenen uit, hij, die in zich alle kwaad en alle misdaad in kiem bewust was!

Was daar niets, dat aan die ompantserde zielen kwam kloppen, om open te doen en enkele zonnestralen door te laten? Moest hij daartoe een poging aanwenden? Hij was toch niet de gevangenisprediker? Hoe zou hij toegelaten worden en wat zou de officieele zieleverzorger daartoe zeggen? Wie vindt het nu goed, als er onder zijn duiven geschoten wordt?

„Gemorgen, dominee," groette gejaagd een dame, die hij tegen kwam, ineens hem de hand toestekend. „O, wat ben ik gelukkig u te ontmoeten... Ik ben geregeld onder uw gehoor. Maar zoo als Zondag... O, nooit zag ik zoo iets..."

„Zeer gevleid," boog Hendrik. „Maar mag ik weten met wie ik de eer heb...?"

De dame was van dertigjarigen leeftijd, vrij knap en gedistingeerd, maar haar blik was onrustig en haar handen beefden.

„O, neem me niet kwalijk, dat ik u zoo onderweg lastig val en vergat me voor te stellen... Maar ik herkende u aan uw aura..."

„Aan m'n ooren?" glimlachte Hendrik verrast. „Versta ik u goed? Ik wist niet, dat ze iets buitengewoons hadden."

„Ja, aan uw aura. Neen, u hebt ongelijk met er om te glimlachen... Ik ben helderziende..."

„O, pardon, het was m'n bedoeling niet, u te kwetsen. Maar ik verstond u verkeerd..."

„Heelemaal niet gekwetst. Wij helderzienden zijn er aan gewend, dat de menigte met ons spot. Maar een zoo verheven voorganger als u, w e e t... Neen, nee, pardon, dat was geen vraag... Ik weet, dat u w é é t... Uw aura kan niet bedriegen..."

Haar oogen zagen dweperig op en ze gebaarde met haar nerveuse handen, of ze die in aanbidding vouwde.

Max drentelde om hen heen, sprong tegen zijn meester op en jankte dwingerig, of hij hem uit de verlegenheid wilde helpen.

„Best hoor, Max, brave kerel, de baas gaat met je mee... Mevrouw, hoogst aangenaam..."

„Pardon, juffrouw Fox. Ik vergat nog steeds me voor te stellen... Maar als u dien kant uitgaat, kan ik nog even met u meewandelen, zoo u me permetteert..."

„Als ik het genoegen mag hebben, graag!"

En Max rende al weer vroolijk door het struikgewas, dat hij met zijn achterpooten de dorre bladeren de lucht in smeet.

„Goud, helder goud om hoofd en schouders, toen ik u ontmoette," zei juffrouw Fox. „Ik herkende er u dadelijk aan.... Er loopen niet veel zulke geestelijke rijkaards rond... Maar zooals Zondag, of u zonnelicht uitstraalde... En toen u toch pas op den kansel kwam, zag ik niets dan een slappe, grauwviolette aura... Ik dacht: waar is dominee van Soyens geestelijke kracht? Maar o, toen u op dreef raakte... Ik zwijmelde van het gouden licht om u heen..."

Zij hijgde van opwinding en zweeg even, voor zich uitstarend, of de herinnering haar nog bezielde.

„U voelde zich mat, niet waar, weinig geïnspireerd, toen u den preekstoel opklom?"

„Ja, da's waar, juffrouw Fox," antwoordde Hendrik kortaf op korzeligen toon. „Maar ik kon het wel eens minder aangenaam vinden, dat u me zoo in hart en nieren kon proeven..."

„Ja, als allen het geestelijk gezicht is gegeven, dan zullen we naakt gaan voor elkander en zal de huichelaar beschaamd staan voor de heele wereld... Zooals hij nu alleen beschaamd staat voor God..."

„En wie zijn helderziendheid gebruikt om valsch voor te lichten, of om te lasteren of op te hemelen...?"

„Wie nog in den duisteren kerker van zelfzucht gevangen zit, vermag hoogstens de monsterwereld van het astrale gebied waar te nemen met zijn innerlijk oog. Maar het gebied van reine, geestelijke gedachten is voor hem gesloten," getuigde ze met al meer opwinding, en intiem haar net geglaceerde hand hem op den arm leggend, fluisterde ze verrukt:

„Het geestelijk gezicht is een zaligheid... O, als u besefte, als u wist... Maar u w é é t, dat vertelt me uw aura! En de wetende spreekt er niet over... Alleen ik heb die zwakheid nog, van er over te moeten spreken. Want de zaligheid is me nog te machtig, om ze alleen te dragen... En tegen mijn leeraar en meester mag ik spreken over de diepste geheimen van mijn ziel..."

En zonder zijn toestemming af te wachten, hield ze hem met beide handen staande en hem met glinsterende oogen in de zijne starend, of haar blik de beelden in zijn ziel wou gieten, fluisterde ze: „H ij is me verschenen, herhaaldelijk... de Christus... O, die glans... Daar verbleekt uw aura bij... En telkens weer hetzelfde bevel, als tot den rijken jongeling: „Een ding ontbreekt u: ga heen, verkoop alles wat ge hebt en geef het den armen, en gij

zult een schat hebben in den hemel; en kom herwaarts, neem het kruis op, en volg mij !" Maar ik ben zoo bang voor armoede... En toch, het moet, het moet..."

Hendrik maakte zich los en wandelde verder, terwijl hij het waagde op te merken: „En als het eens hallucinaties waren ?"

„Gij ook al ? Met de wereld der blinden praat ge mee over hallucinaties, om met een woord u af te maken van de wonderen, die de geestelijk zienden mogen aanschouwen..."

„En als uw lichaam eens te zwak was, om het geestelijk licht te verdragen... Mozes moest wel op zijn aangezicht vallen toen de schaduw van zijn God hem in een wolk voorbijging."

Voorzichtig trachtte hij haar tot zelfcritiek te brengen, zonder de realiteit van haar visioenen, die haar hoogste zaligheid waren, aan te tasten.

„Ik zou u bewijzen kunnen geven," vervolgde zij heftig. „Kom Vrijdag... Want elken Vrijdag verschijnt Hij, de Bruidegom. O, u alleen moet ik het bekennen, u, die waard zijt Hem te ontmoeten. Uw aura heeft het mij verteld... Als u zag, de blauwe kamer in mijn huis... het zachte blauwe licht, de blauwe zijden meubels, het blauwzijden pronkbed... Daar ontvang ik Hem, die op aarde alle vernedering moest lijden... Zal ik Hem niet het kostbaarste geven van mijn overvloed. Komt u zien ? Hij laat u nooden... Vrijdag... tegen middernacht..."

Ze drukte met beide handen innig de zijne, maakte een statige buiging en keerde om, met driftige passen in een zijlaantje verdwijnend.

Hendrik sloeg de hand aan het voorhoofd, om zich te overtuigen, dat hij wakker was en niet droomde... Was dat mogelijk, in onze dagen, bij een ontwikkelde vrouw ? vroeg hij zich ontzet af... Was zij krankzinnig? Hadden de onderbewuste functies

van haar geest zoo de overhand gekregen, dat de rede er ondergeschikt aan was geworden en ze alles als Goddelijke waarheid aanvaardde, wat aan haar onderbewustzijn was gesuggereerd? Kwamen de middeleeuwen terug met haar verrukte maagdekens in de nonnenkloosters, die dronken van „soeter minne" haar Jezus in de cel ontvingen...? En was dit geen hoogere leiding, dat hij moest weten, welke houding hij had aan te nemen tegenover al het occulte en buiten-issige gedoe, dat in veel Hofstadkringen woekerde als kleverige, giftige paddestoelen in de statige duisternis van een dicht dennen woud?

O, hij zou den menschen de oogen openen, dat ze al het donkere gedoe hadden te schuwen; dat het gedweep met het zien en ervaren van ongeziene en voor het natuurlijke verstand onervaarbare dingen op verduistering van de rede neerkwam en terugvoerde tot de donkere tijden der middeleeuwen en daarmede tevens tot het bukken voor allerlei gezagsdwang, dat zich daarop grondde... Hij voelde een heftigen drang in zich, om te velde te trekken tegen spiritisme, theosofie, scientisme en alles wat aan de rede het geweld van nieuwe, oncontroleerbare openbaringen wou opleggen.

Als een echte Sint-Joris harnaste hij zich en steeg in het zadel op zijn ros, dat hij „Heilige Verontwaardiging" noemde, de lans van het koele, redelijke verstand gereed te drillen om er het monster van bijgeloof en verblinding mee te dooden!

Zoo kwam hij aan het strand.

De koele zeewind kalmeerde hem, zoodat hij weer in staat was, van zijn ros af te stijgen, zijn speer neer te smijten, zijn harnas van zich te werpen en als een gewoon mensch der twintigste eeuw met zijn hondje te spelen en het te leeren stukjes hout uit de branding te apporteeren.

Het was de vorige dagen stormachtig weer geweest bij Westenwind en nu was de zee fel bewogen. De golven rolden onder een schuinen hoek op het strand aan als dravende zeepaarden, die de witte manen wild schudden. Overal om hem heen hetzelfde tooneel en toch alles vol afwisseling, omdat elk deeltje leefde in heftige beweging. De witgemaande rossen joegen elkander na, de groengerande ruggen vol rimpels als van krachtige spierspanning en het wagenheer daarachter donderde ruischend steeds maar voort als van legioen na legioen. Het hooge kefstemmetje van Max schrilde door het eentonig gedruisch heen en het diertje sprong achterover staand tegen de branding in, happend in de schuimmanen, om zijn plicht te vervullen en het houtbrokje aan zijn baas te brengen.

Zouden die daar ginds, achter de vierkante raampjes van het naargeestige gebouw, ook het wagengedreun van de zee hooren ruischen? Ongetwijfeld hoorden ze in hun eenzaamheid den eeuwigen zang van de groote eenzame, de altijd deinende en suizende zee. Zou die hun vertroosting brengen en met haar harmonieuze droefgeestigheid hun de zielen stil maken, stil berustend of willoos onbewust, alleen op de maat van haar deining meetrillend en de heftige emoties in haar machtige golvingen oplossend?

De gedachte aan die uitgebannenen liet hem niet met rust. Wat had hij daarmee te doen en was er geen werk genoeg voor hem in deze groote gemeente, werk, dat hem eveneens heelemaal opeischte? Vooral van zijn cathechisaties wou hij maken, wat hij kon, om de jonge gemoederen ontvankelijk te doen worden voor religieuse indrukken; belangstelling te wekken voor religieuse vraagstukken; een voorstellingskring op te bouwen in hun gedachteleven, waardoor al wat op het innerlijk

leven betrekking had, een goed bereiden bodem zou vinden en zoo de snaren te stemmen van het gemoed, die op de tonen van het innerlijk Godservaren in staat waren zuiver weerklank te geven.

En zijn ontwikkelingscursussen, zijn wijdingsstonden, zijn ouderavonden, zijn huisbezoek en ziekentroost en wat er al meer besproken was in den kerkeraad of reeds in gang, het zou hem genoeg in beslag nemen. Maar bovenal zijn preek! Daarvoor kon hij zich niet rustig Zaterdagsmiddags eens even neerzetten om die dan in elkaar te timmeren. Zijn preek moest het resultaat zijn van een heele week zwaar werken aan zichzelven en het worstelen, om met God in contact te blijven... Dat was wel het allerzwaarste; want de oogenblikken van zieleverrukking waren te tellen, en door het drukke dagleven heen en zelfs tegelijk met het zinnenleven de ervaring te houden van de instrooming van het goddelijk licht in zijn ziel, dat vereischt wel gedurige waakzaamheid. Alles te doen in dat licht, vroolijk en ruim-menschelijk te zijn, juist door in den schijn van dat licht te wandelen, een uitgestreken gezicht evenzeer te haten als dwaze losbandigheid; echt kinderlijk blijmoedig zijn werk te doen, zelfs het zwaarste zonder aanstellerige zwaarwichtigheid of zalvende plechtigheid, dat eischte een leven van zelfbeheersching en... gebed.

Het was wel een zware taak, om voorganger te zijn in zoo een critisch gezinde gemeente, waarin de vele ontwikkelden zoo vaak op zij-paden den weg zochten tot God en in staat waren hun voorganger te beschimpen, als hij hun op den éénen engen weg bleef voorgaan...

Max had al ongeduldig tegen hem opgesprongen em hem de hand bevochtigd met de wapperende tonglap. Dat de baas ook zoo druil-oorig stijf bleef stilstaan... Er waren toch de ruischende zee en de

dobberende houtbrokjes en de dolle drang naar beweging...

„Zeker, zeker, Max! Beste kerel, jij bent de grootste wijsgeer... Leven is: doen! Daar dan!"

En Hendrik smeet een nieuwen dobber verweg over de witte schuimmanen heen, terwijl Max dol opsprong, als een klein bad-mannetje op twee pooten het ruischende element indanste en toen met een paar sprongen in het diepe water aanlandde, waar hij dapper worstelde met de pooten om boven te blijven, hoesterig het zoute water uitblafte, schuin op zij telkens uitloerde om te danken voor de aanmoediging van zijn meester, en ineens met een schok vooruitvloog, om den dobber gulzig beet te happen. Spoedig rende hij triomfantelijk naar zijn baas en danste uitgelaten van voldoening om hem rond.

„Goed zoo, jongen! Het leven eischt daden, en jij bent een beschamend voorbeeld. Ik ken een heeleboel stumperds, die hulpeloos ronddobberen... Maar ik heb niet jouw spontane bereidwilligheid en voor de aanmoediging van mijn baas ben ik niet zoo gevoelig als jij, best beest..."

Max luisterde al niet meer, in innig contact met een rondsnuffelenden bull-dog, die zijn best deed, jolig te lijken en zijn zwaarmoedig-gerimpelden grijnssnuit wat vriendelijker te doen voorkomen.

„De oude heer is hem niet ongenegen," lachte Hendrik tegen den eigenaar, een gul de wereld inkijkend klein heertje.

„U zegt dat, mijnheer," antwoordde het heertje. „Maar het dier is pas een jaar oud en de meest opgeruimde optimist, die er op vier pooten rondloopt. Maar dat zijn familie een zuur gezicht heeft meegekregen van moeder-natuur, is niet zijn schuld."

„O nee, volstrekt niet," antwoordde Hendrik. „'t Zou een mensch een heele toer wezen, om

met zoo'n uiterlijk toch optimist te blijven."

Beiden lachten en zoo maakten de eigenaars haast even spontaan kennis, als hun honden dat te voren reeds hadden gedaan. Het joviale heertje bleek de geestige eigenaar van de bekende en geroemde Alcazarbioscoop te zijn, de heer Akersloot. In een oogwenk deed de bewogen en altijd wisselende zee hem aan de film denken: die leefde van beweging en eeuwige wisseling.

„Het heele leven ligt voor u open," zei Hendrik, „uw filmapparaat legt niet alleen alle uiterlijke actie vast, maar tevens alle wisseling van gemoed, waarvan die actie de begeleiding of het gevolg is... En uw werk trekt het publiek..."

„Het uwe ook, met uw verlof," antwoordde de heer Akersloot. „Ik was haast voor de verzoeking bezweken, om een film voor mijn journaal te maken van de menigte, die al op het kerkplein zich verdringt voor de deuren geopend worden... Maar ik stem toe, het publiek toont niet voor alle kerkdiensten zooveel belangstelling..."

Hendrik was in gedachten verdiept en had van het laatste weinig verstaan. Ineens merkte hij op: „Wat zou het voor die paria's aan den Pompstationsweg een gebeurtenis wezen, als de film daar eris een blik in het voor hen afgegrendelde leven gaf..."

De heer Akersloot keek hem vragend aan, of hij dacht: „Hoe kom je zoo opeens bij de gevangenen terecht!"

„Ja," zei Hendrik, „ik wandelde zoo even langs de gevangenis. En voortdurend moet ik terugdenken aan den hopeloozen dood, dien ze daar sterven, misschien de gruwelijkste marteling, die een mensch kan aangedaan worden..."

„Ze zijn daar niet allemaal zoo fijnvoelend als dominee Van Soyen," glimlachte Akersloot. „Een groot deel komt er verstompt en verdierlijkt aan..."

„Zooveel te erger," betoogde Hendrik. „Zulke typen hebben nog meer behoefte aan zinnelijke indrukken... Wie een diep innerlijk leven heeft, kan desnoods de buitenwereld missen en toch geluk, zelfs zaligheid smaken... Maar verbeeld u, de meesten zullen wel actieve, naar druk en afwisselend leven snakkende menschen zijn, die afhankelijk zijn van de caleidoscopische lotsverspringing en vervormingen, zooals een veelbewogen leven aanbiedt... Wat moeten zulke menschen een honger naar zoo'n levenscaleidoscoop krijgen, die voor hen de eenige mogelijkheid aanbiedt om hun geest te voeden en niet in afstomping en verdierlijking, aan een ziele-tering geheel te gronde te gaan..."

„Heel waar," knikte de bioscoop-directeur, „maar ze zitten daar niet voor hun pleizier..."

„Maar toch ook niet om geraffineerder doodgemarteld te worden dan in de middeleeuwsche kerkerholen. Physiek en hygiënisch verzorgen we tegenwoordig onze gevangenen uitstekend, om hun armzalig lichaam nog wat langer bestand te doen zijn tegen die knagende ziele-tering, die moet invreten door het totaal afsluiten van zintuigelijke prikkels, waardoor deze zielen zich alleen kunnen voeden..."

„Ja, u hebt gelijk... Maar de directie zal ons aan zien komen, als we voorstellen, om voor haar logé's een paar films te komen afdraaien..."

„Da's van later zorg," viel Hendrik in. „Eerst moeten we weten, hoe we dien in apathie neerliggenden, uitgehongerden zielen wat zielevoedsel kunnen geven. Een preek is heusch het laatste, waaraan we denken moeten. Die bekentenis zou u van een dominee misschien niet verwachten... Maar menschen, die zich alleen langs zintuigelijken weg kunnen ontwikkelen, hebben in de eerste plaats gezichtsindrukken noodig... U zoudt daar de grootste weldoener kun-

nen wezen... Zooveel als iemand, die brood binnen de muren van een omsingelde, uitgehongerde vesting wierp..."

„Als ze zich dan maar niet den dood er aan eten," spotte Akersloot.

„Uw voedsel zal den eersten tijd wel gerantsoeneerd blijven," lachte Hendrik. „Als u voor het idee voelde, dan waren we al een heel eind op weg. Toonkunstenaars zijn meestal fijn mee-voelende menschen. Daar ken ik er zeker eenigen van, die een eenvoudig concert nu en dan zouden willen geven..."

„O, ik ben bereid," zei Akersloot gul, „desnoods om de veertien dagen...En ik illustreer mijn verhalende films met een passend strijkje... Dan kunnen de rekels ooren en oogen den kost geven tegelijk..."

„Heerlijk," zei Hendrik en hij drukte Akersloot met warmte de hand. „Nu is de helft al klaar... Met mijn vrienden en misschien met hulp van den kerkeraad, en met uw collega-vrienden meevoelende toonkunstenaars zullen we spoedig zoover zijn, dat wekelijks in die dorre levens wat zonnigs wordt gebracht..."

„Ja, de boeven zullen solliciteeren naar een celletje aan den Pompstationsweg," grinnikte Akersloot.

„Maar is het niet consequent," zei Hendrik ernstig hem staande houdend, „om nu de gewome pijnbank afgeschaft is, ook de ziel niet op de pijnbank van doodelijke verveling te martelen of langzaam uit te hongeren. 't Is toch te doen, om de maatschappij tegen hun onmaatschappelijk optreden te beveiligen en liefst ze na den straftijd aan haar terug te geven als genezenen, als menschen, die in het maatschappelijk leven passen... En zijn zielooze, verstompte en alleen met wrok vervulde

wezens geschikt om weer in de maatschappij terug te keeren?... Arbeid, ontwikkeling en voedsel voor hun naar daden hakenden geest is het eenige, dat hen kan genezen...; niet geestdoodende leegheid..."

Akersloot knikte... „En vergeet de pers niet," merkte hij op... „Ik ken wel enkele persmannen, die er veel voor voelen zullen... Laat dat maar aan mij over..."

„Perfect," antwoordde Hendrik enthousiast. „Wanneer spreken we elkaar nader?"

„Geen gras over een zaak laten groeien, als die goed is," zei Akersloot. „Da's mijn principe. Laat eris zien... nu is 't Donderdag... Maandagmorgen om elf uur... kunt u me dan ontvangen?"

Met hartelijke handdrukken scheidden ze van elkander: de man van het zintuigelijke leven en de man van het innerlijke leven, welke beiden elkander zoo dikwijls verketteren en toch zoo ten volle noodig hebben, om den menschelijken geest harmonisch zich verder te doen ontwikkelen...

III

ER werd geklopt en juffrouw Fox kwam de consistoriekamer binnen. Hendrik zat aan de overzijde van een lange tafel, een blocnote en een potlood voor zich, om op zijn spreekuur de noodige aanteekeningen te maken van de hem voorgelegde verzoeken of bezwaren.

Hij kon niet zoo huiselijk als in zijn dorpsgemeente te allen tijde thuis klaar staan voor ieder, die aanklopte. Een vast spreekuur was noodzakelijk gebleken en toch ontving hij aan zijn woning nog tal van menschen, waarmee hij wat inniger in contact moest komen, dan de afgepaste tijd van zoo'n officieel spreekuur mogelijk maakte.

Met eenigen weerzin stond hij op, trachtte vriendelijk te groeten en verzocht haar plaats te nemen.

Ze scheen zijn antipathie te voelen en zag hem vragend aan.

„Waarmee kan ik u van dienst zijn?" vroeg hij plichtmatig...

„Ik weet niet... Ik werd naar u toegedreven... En nu is 't me, of ik u niet kan zeggen, wat me tot u voert..."

„Dat is heel jammer," zei hij. „Als het geen haast heeft, dan misschien later..."

„Ja," antwoordde ze peinzend en toen ineens vestigde ze strak den blik op hem: „Wie is uw Meester?..."

Hendrik zag haar verbluft aan: „Mijn meester...? Dat is een vraag, die verschillende bedoelingen kan hebben. En wat diep in mijn hart een innige hoop mag wezen, dat klinkt ijdel of banaal, als 't op commando wordt uitgesproken..."

Ze knikte instemmend: „Juist, juist... uw aura

had het me wel gezegd... Uw meester is mijn Meester... Kennissen en vrienden van me spreken over hun meester K of P of R... Met een enkele letter, heel geheimzinnig... En allemaal Oostersche Mahatma's... Maar de grootste zaligheid is het te weten, dat onze Meester niemand minder is dan Jezus Christus."

Haar oogen glansden van een vreemde verrukking en Hendrik zag haar handen beven en haar lippen zenuwachtig trekken. Die kon alleen de dokter genezen, meende hij, of een ingespannen werkleven.

„Wat doet u?" vroeg hij ineens kortaf.

„Arbeiden aan mezelf, om de voertuigen van mijn Atma te verreinen en mijn Meester waardig te worden..."

„En wat doet u voor het heil van uw naasten?" ging hij streng verder.

„Onze Meester bereidde zich voor tot zijn dertigste jaar... en toen eerst trad hij op, leerende en goed doende. Ik voel me nog niet rein genoeg... Toch hoop ik in Zijn voetstappen te treden... Ik ben nog maar leerling. Met taaie vlijt hoop ik spoedig gezel of discipel te worden... Maar ik moet het u toch zeggen, nu is Hij Vrijdagnacht niet verschenen..."

Haar oogen zagen hem verschrikt aan en Hendrik voelde een innig medelijden in zich oprijzen: las hij niet een opkomenden waanzin in haar blik! Hoe kon het toch zoo zijn, dat de zelfzuchtige stofvereerder en genotzoeker in krankzinnigheid eindigde, maar evenzeer de zelfzuchtige zoeker van geestelijke ontwikkeling! Kwam het doordat beiden door z e l f z u c h t werden gedreven en zelfzucht evenzoo tot waanzin moest leiden, als eenzame opsluiting, daar in beide gevallen de ziel door een muur werd omringd, die haar belette haar eenheid te beseffen met het Al-bewustzijn en zoo haar plicht tegenover haar naasten...?

„En," vervolgde juffrouw Fox haast schreiend, „in de Blauwe Kamer zag ik aan den wand het mené tekel geschreven: „Ga heen, verkoop alles wat gij hebt en geef het den armen... En ik kan niet, ik kan niet... Zie ik heb toch geen werkhanden, dat ik als een schoonmaakster mijn brood kan verdienen... En ik kan toch niet met kranten loopen of winkeljuffrouw worden... Ik zou niet weten, wat ik doen moest, als ik van mijn verdiend geld moest leven..."

„Vindt u dat zoo erg? En moeten duizenden intelligente en welopgevoede vrouwen niet van haar arbeid leven, als onderwijzeres, als kantoorbediende, als journalist, of op welke wijze ook," joeg Hendrik jaar in het nauw, want nuttige arbeid moest het eenige geneesmiddel voor haar zelfzucht wezen.

„En u zoudt me dus raden, alles te verkoopen en aan de armen uit te deelen?" Ze zag hem aan, of zijn uitspraak haar doodvonnis zou zijn.

„Ja," zei Hendrik beslist. „Maar versta me goed. Verkoop eerst al uw geestelijk goed en geef het aan de armen. Deel wat uw opvoeding u aan kennis en geestelijk inzicht heeft gegeven aan hen mee, die het noodig hebben. Geef met volle handen aan de armen al wat zij behoeven. Er zijn tallooze kindertjes, die het minder goed hebben dan een straathond. Voed ze, kleed ze, geef ze een opvoeding, geef u geheel en al aan hen. Er zijn armen van geest en hongerigen naar kennis, die wat u te geven hebt als den grootsten schat zouden beschouwen. Deel ze mee uit uw overvloed. Verkoop zoo alles wat ge hebt en deel het kwistig uit... En dan zult ge een schat hebben in den hemel, die duizendmaal meer waard is, dan het visioen in uw blauwe kamer..."

Juffrouw Fox stond langzaam op, zag hem vernietigend aan, neeg statig en ging zwijgend de deur uit.

En eer Hendrik tot zichzelf gekomen was trad nummer twee binnen: een lange, leelijke dame, ondanks het mooie weer een zware vracht bont met zich voerend in den vorm van een reuze-mof en reuze-kraag, waarvan alle mogelijke ledematen afhingen, benevens twee kraaloogige kopjes met rosen muil vol blinkende tandjes. Haar beenig, lang gezicht en dunne enorme arendsneus kwamen nog griezeliger uit door den zwaren Rembrandt-achtigen fluweelen hoed, getooid met zwart-geverfde struisveeren, die eeuwig sidderden, of er immer een orkaan door woei.

„Vereerd u te kunnen spreken," zei ze langzaam met een intonatie, of ze zichzelf eeuwig beklaagde, „Anna Ban."

„Heel aangenaam, neem u plaats als-u-blieft."

„U zult me misschien nooit opgemerkt hebben," vervolgde ze, een microscopisch zijden zakdoekje uit haar groote sterk geparfumeerde tasch halend en met haar krampachtig geglaceerde vingers dit even langs haar neus wrijvend onder haar voile door.

Het viel Hendrik op, hoe lang haar armen waren en hoe plat haar boezem. „U zult me misschien nooit opgemerkt hebben, maar ik ben elken Zondag onder uw gehoor... En ik moet u zeggen, diep dringen uw woorden in mijn hart..." Hendrik was zoo profaan om in zichzelf te glimlachen bij die beeldspraak, gedachtig aan de in letterlijken zin weinige verborgenheid van dit hart... „En zoo, zoo ben ik telkens er door geschud en geschokt." Ze maakte met de lange armen en geel glacé vingers een stijve roeibeweging, dat de groote mof en tasch heftig slingerden en door de zwarte struisveeren nog heftiger storm scheen te varen. „Maar toch, — ziet u, het is niet dat, niet dat, wat wij noodig hebben..."

Ze zweeg en vertrok haar bleeke, dunne lippen

tot een zuurzoet slurpmondje. Hendrik wachtte af, of er komen zou, wat er dan wel noodig was. Maar ze glimlachte wat, trok weer haar slurpmondje en herhaalde plechtig, de kanariegele handpalmen open houdend ter illustratie: „Niet dat, wat we noodig hebben... Niet dat, wat we noodig hebben..."

„Ja, dat kan ik me voorstellen...", zei Hendrik, die zich als een winkelier voelde, waar de klanten kwamen vragen, of hij ook nog wat anders verkocht, dan wat ze den vorigen keer gehad hadden. „De eischen van het gemoed zijn zoo individueel... En als ik preek, kan ik aan niemands bijzondere eischen denken. Dan moet ik geven, wat er in me sterk leeft, in de hoop, dat het vermag door te dringen tot ieders hart en ieder zoo wat kan wegdragen..."

Ze schudde het hoofd, dat er een vervaarlijke storm opstak in het struisveerenbosch: „Dat kan ook niet anders... Maar, als u wist... als u wist, wat ik weet..."

Dat leek bijzonder veel op het raadseltje: „'kZie, ik zie, wat jij niet ziet...," maar Hendrik hield zich goed, zichzelf voorhoudend, dat hij den zoekenden mensch in haar had te zien en niet een caricatuur... Maar het was wel een heel zelfbedwang, en elk oogenblik was hij bevreesd, te moeten uitbarsten in een schaterlach.

„Daar kan ik moeilijk naar raden," glimlachte hij even.

„Nee, natuurlijk niet," pruilden de bleeke lippen met een zuur lachje... „'k Zal u vertellen... Toen mijn zuster in Indië nog leefde, lig ik een keer te slapen en word ik wakker en wat zie ik... M'n zuster voor m'n bed, in nachtjapon en heel ernstig met haar hoofd schuddend... Zóó..." Ze illustreerde het met een storm door de struisveeren. „Anna, hoorde ik haar zeggen, zóó duidelijk als ik nu met u spreek, Anna, m'n kleine Lucie heeft je noodig... Ik

schrikte op en begon te schreien en stak m'n handen uit, maar m'n zuster week terug, met een droevigen strakken blik op mij gericht. Haar gedaante verflauwde en eer ik opgestaan was, verdween ze als een rook... En 's avonds van den volgenden dag kwam het telegram van haar overlijden en dat m'n zwager Lucie naar Holland zou brengen..."

„Ja, een treffend geval," knikte Hendrik, die van zulke verschijningen zoo vaak had gehoord en meende, dat het toeval een groote rol er bij speelde.

„Moet u verder hooren," vervolgde juffrouw Ban plechtig kalm. „'k Vertelde dit aan Veenman, bekend helderziend en genezend medium. En weet u, wat die zei...?" Ze wachtte even, de groote blauwe oogleden zedig neergeslagen, zoodat haar gezicht iets griezeligs als van een doode kreeg. Hendrik trommelde ongeduldig met de vingers op tafel en haalde z'n horloge uit, wat haar scheen te doen ontwaken. Ze vervolgde ineens met een afwerend gebaar, alsof het horloge hier niets mee te maken had. „Juffrouw Ban, zei hij, ik zie aan uw fluïde, dat u mediamieke gaven hebt... Die moet u ontwikkelen.... En dat heb ik gedaan.... 'k Moest meermalen bij hem komen. En dan raakte hij in trance en sprak met zijn contrôle's... En merkwaardig, de eene contrôle was een Roomsch priester geweest, de andere een zee-officier, een derde een Indische hadzji... en ze verklaarden toch allemaal: juffrouw Ban kan een goed medium worden, als ze vlijtig onderzoekt en ernstig bidt... En 't is toch letterlijk uitgekomen... Vaak word ik 's nachts wakker of ik tegen den schouder gestompt word... Veenman zei, dat dit al de eerste verschijnselen waren... Toen zag ik m'n moeder bij het ontwaken 's morgens... als buste... Zoo boven den schoorsteenmantel.... En later m'n zuster en anderen, altijd alleen de buste... Veenman zegt, dat de rest

nogwel komt en dat ik veel mediamiek fluïde heb..."

Hendrik zag weer op z'n horloge en juffrouw Ban haastte zich: „Maar nu, o, dat is zoo diep en zoo heerlijk. Als u dat las... Ziet u, de apostel Paulus heeft mij uitverkoren tot het schrijven van een nieuw Evangelie."

Ongeduldig schoof Hendrik z'n stoel naar achteren, of hij wou opstaan, maar juffrouw Ban maakte een smeekend gebaar met de kanariegele handjes: „Eén moment nog. Ik heb den apostel met allen schroom op de proef gesteld. Ik vroeg hem, waarom hij juist mij daartoe verwaardigde, en hij antwoordde: Zalig, die den Heere zoeken in vreeze en beven! — Is het niet treffend? Als u wist, welke angst me met beving had vervuld al zoo lang, al zoo lang, vóór ik dit mocht verkrijgen... En toen waagde ik te vragen, waarom dit Nieuwe Evangelie juist in het Hollandsch werd geschreven. Omdat er in den Hemel zooveel Hollanders zijn! was het antwoord..."

Hendrik stond nu op; hij wist niet of hij verontwaardigd moest wezen, of moest schaterlachen.

Mejuffrouw Ban stond ook op, maar aanvaardde zijn uitgestoken hand nog niet, terwijl ze voortging: „En toen waagde ik nog één vraag natuurlijk! Waarom zijn er in den hemel dan zooveel Hollanders, vroeg ik, vrij oneerbiedig. En automatisch schreef mijn hand: Omdat Holland altijd aan de spits der beschaving heeft gestaan, onderteekend door Paulus. Nu vraag ik u... En o, als u las dat Evangelie!... 't Is mijn kleinood! O, als u wist, wat ik weet..."

„Ik dank u," zei Hendrik, nu flink de hand tot afscheid toestekend.

„Ja," lachte haar pruilmond, „zoo zou ik voortgaan kunnen, maar ik begrijp, anderen zitten te wachten... Nu dominee, hartelijk bedankt voor

uw ontvangst... En u bent ook mediamiek, al is het u niet bekend... Maar als u in opleiding kwam bij Veenman, o, dan zou u weten, wat ik weet, en dat zou heerlijk zijn voor zoo'n knap voorganger."

Nummer drie was een moeder, die raad kwam vragen voor haar pas zeventienjarig dochtertje, dat al lang met een jong student in stilte zoo wat verloofd was...

„'k Had het al zoo wat vermoed, mevrouw Greevers," lachte Hendrik. Dit was nu Goddank eens een heel huiselijk, alledaagsch geval. De beide vorige bezoeken hadden hem een gevoel gegeven, of godsdienst en waanzin moeilijk te scheiden waren, maar nu stond hij ineens midden in het leven. „Ja, aan m'n catechisantjes merk ik gauw, wat er aan de hand is. Nu, uw Elsje is een pienter kind, dat wel weet, wat ze doet en dat een flinken man waard is. Ik kan begrijpen, dat een jonge man, waar wat in zit, het oog op haar slaat..."

En toen kwam mevrouw Greevers op dreef, vertellend hoe haar dochter haar van het begin af in alles had geraadpleegd en hoe ze in elkander opgingen, samen musiceerden en zich ontwikkelden en eigenlijk innerlijk geheel op elkander aangewezen waren.

„Mevrouw," zei Hendrik, „ik kan me dat van Elsje voorstellen. Ze is zoo'n belangstellende leerling en zoo levenslustig. En nu alles zich zoo laat aanzien, als u vertelt, nu geloof ik u van harte te mogen gelukwenschen. Wat zou er tegen een openbare verloving zijn, waar de jongelui zoo innerlijk al één zijn met elkaar! Dat is toch het echte! En geloof me, meestal verloven de jongelui zich te laat. Ze hebben vaak al eenige verliefdheidjes achter den rug en zijn wat berekenend geworden. En de vraag naar positie of stand overheerscht soms de stille uitspraak van het hart..."

Hendrik was er weer geheel door in evenwicht gekomen en met innig genoegen hoorde hij de confidenties aan van de bezorgde moeder, die blijkbaar zoo'n goede, hartelijke opvoedster was, en waarvan hij eigenlijk veel meer leerde, dan wat zij bij hem kwam zoeken... Een vertrouwde van zijn gemeenteleden te wezen. Dat zou hij het grootste bewijs achten voor de waarde van zijn werk.

Na mevrouw Greevers kwamen er nog eenige ouders en jongelui over plaatsing op de catechisatie spreken. En ook dat stemde hem opgewekt. Zijn godsdienstig onderwijs werd geappreciëerd en de lessen waren over-bezet. Hij moest er alweer aan denken ze te splitsen... O, wat was zijn arbeidsveld hier ruim en wat beloofde het een rijken oogst... Voor juffrouw Fox en juffrouw Ban had hij slechts een medelijdend schouderophalen en spotlachje over.

IV

JUFFROUW Fox wachtte angstig het slaan van twaalven af. Als Hij dan niet verscheen, haar Meester Jezus, dan zou dit het bewijs zijn, dat ze het groote offer van armoede moest brengen, om Hem waard te zijn. Ze schreef heftige artikelen in religieus-revolutionaire bladen over de verdorvenheid van de kapitalistische maatschappij en over den Staat der eerste Christenen, waarin allen één hart en één ziel waren en niemand iets, van hetgeen hij had, voor het zijne verklaarde, maar alle dingen hun gemeen waren. En juist toen was er groote genade over hen allen, en er was ook niemand onder hen, die gebrek had...

Ook over den arbeidsplicht van ieder schreef zij, in haar weelderige werkkamer, terwijl ze haar kamermeisje belde, om houtblokken in den open haard te leggen en aan het keukenmeisje te gaan zeggen, dat die het koffiemaal niet te laat moest klaar maken en zorgen moest voor gemberkoek, honing, oude Edammerkaas en druiven — want ze was vegetariër; — terwijl de chauffeur om half drie moest binnenkomen, om te vernemen, waar ze heen wou...

En roerend kon ze schrijven over de afstomping van de arbeiders in de fabrieken door het geestdoodende en eentonige werk, gevolg van de invoering der machines, waarvan ze niets anders dan een verlengstuk waren, zoodat alle arbeidsliefde wel gedood moest worden. Ze voelde alle nooden der arbeiders mee en kwam heftig tegen alles in opstand, wat hen tot dood en naargeestig werk veroordeelde en tot een leven dat levensvreugde en een mensch-

waardig bestaan onmogelijk maakte. Maar haar keukenmeisje moest zich den heelen dag reppen en allerlei vervelend werk doen, om de weelderige lunch, het diner en soms zelfs souper, in orde te brengen. En het kamermeisje mocht geen stofrandje in het meest verborgen hoekje laten zitten.

En zelf stond ze 's morgens laat op, liefhebberde wat in maatschappelijk werk, dat weinig tijd en inspanning kostte en liet niets van haar weelde varen, waaraan ze sedert haar jeugd gewoon was en die ze bij een menschwaardig bestaan scheen in te begrijpen.

Zoo was er een innerlijk conflict ontstaan, dat ze zich uit angstige zelfzucht niet geheel wou indenken, maar dat telkens weer opdook en zich in den laatsten tijd zelfs in haar visioenen openbaarde. Haar ledigheid en weelde waren zoo in strijd met de beginselen, die ze propageerde en die zeker onbewust in haar naar boven welden, dat ze alleen van wanhoop werd teruggehouden door den troost van haar visioenen.

Nu was de Meester haar verschenen. Hij had haar waardig gekeurd zijn bruid te zijn. Zijn kracht zou haar leiden, haar het werktuig doen zijn om de wereld opnieuw Zijn wil te verkondigen. Maar dat was alles bijzaak. Het groote geluk was, dat zij de bruid was van den Meester, die haar leven in zaligheid deed opgaan... Haar zaligheid, de verrukking van haar eigen ziel, dat was de groote zon in haar leven, evenals ze haar luxe en haar stoffelijke overdaad steeds aanvaard had als iets natuurlijks, haar van rechtswege evenzeer toekomend als zon en buitenlucht.

In een zijden peignoir, een donkere roos in het laag opgebonden, zwarte haar, dat een sfeer van den fijnsten bloemengeur om haar heen ademde, zag ze er uit als een opgewonden, jonge vrouw, die

haar geliefden man verwacht van een verre reis... Ze trachtte te mediteeren over reinheid en offervaardigheid, maar alles in haar trilde van verlangen naar den Glanzende, die haar waardig had gekeurd.

Daar sloeg de klok twaaf uur en ontsteld sprong ze op, den zilveren luchter met zeven blinkend witte kaarsen van den schoorsteenmantel nemend. Ze trilde zoo heftig, dat ze de lucifers haast niet afstrijken kon, om ze aan te steken. Maar eer de twaalf slagen voorbij waren, stond ze in de blauw-zijden kamer. Het stille licht van de zeven kaarsvlammetjes tintelde in de bloedroode blaadjes van de roos, en overglansde het zwarte haar, toen ze gebogen knielde bij het zijden bed en in huivering afwachtte.

Niets verscheen haar, maar met des te meer klem klonk haar Jezus' waarschuwing tegen den rijken jongeling in de ooren. Ze snikte en bleef nog lang geknield liggen, maar alleen die woorden klonken uit alle hoeken van de kamer. En toen ze zich eindelijk ophief schenen de woorden: „Verkoop al wat ge hebt" tegen den blauwen hemel van het ledikant geschreven te zijn. „Geef het den armen en volg Mij" hoorde ze in zich en om zich en overal verschenen de woorden in groote letters...

Den luchter in de hand trok ze zich terug, lang dralend eer ze den drempel overschreed... Zoo stond ze nog wel een half uur, als een vrouw, uitziende naar haar geliefde, die komen zou en maar niet opdaagt, lang nadat het uur van ontmoeting is verstreken.

Uit haar studeerkamer haalde ze Sabatier's boek over den heiligen Franciscus en verdiepte zich in de zending, die hij in de kerk van Portiuncula zich voelde opdragen: „Ga heen tot de verloren schapen van het huis Israëls, en predik, zeggende: Het Koninkrijk der Hemelen is nabij gekomen." En hij,

dierijke jongeling, verkocht alles wat hij had, kleedde zich in een pij en werd de serafijn der liefde. Hij had den moed gehad, om alles op te offeren... En zij... zag angstig rond naar haar weelderige kamers en haar mooien boekenschat en dacht verschrikt, hoe het zou zijn, als geen dienstboden haar het vuile werk uit de handen namen, alles voor haar klaar zetten en ze geen auto had, om haar als in een luien stoel te brengen, waarheen haar grillen verlangden...

Zoo bleef ze lang zitten en de tranen stroomden over haar gelaat, van weemoed over wat zij achterliet en van medelijden met zichzelf, waar ook van haar het groote offer werd gevraagd...

Eerst door de koude bevangen, merkte ze, dat het al bij drieën was en ze begaf zich rillend en huiverend naar haar slaapkamer. Op haar bed bleef ze met open oogen staren in het halfduister, of haar verrukking niet zou wederkeeren en ze in een onbeschrijfelijken glans haar Meester zou zien verschijnen. Maar het bleef duister en in haar dwong het bevel, dat ze evenals de Heilige Franciscus alles had op te offeren, om Hem, haar Meester Jezus, te toonen, dat Hij haar boven alle schatten ging...

Alles in haar verzette zich uit instinctief hechten aan haar weelde en gemak, maar de drang tot het offer groeide geweldig, zoodat er een wilde strijd in haar werd gestreden, terwijl ze met wijd-open oogen, verduisterd van tranen, machteloos neerlei en de slaap niet wou komen.

's Morgens vroeg stond ze op, kleedde zich in een eenvoudig reeds afgedankt, solied mantelcostuum, en ontbeet met een paar sneden roggebrood. Ze zei tegen haar dienstboden en chauffeur, dat ze vacantie kregen en naar huis konden gaan, want dat ze een reis zou ondernemen. Toen schreef ze 'n langen brief aan dominee van Soyen, verzoekende alles door haar notaris te laten verkoopen, waarna

deze hem het geld moest afdragen, om ten bate van de armen van alle gezindten te besteden. Ook aan haar notaris schreef ze in dien geest en toen het huis gesloten was en haar personeel vertrokken, ging ze de deur uit en deed de beide brieven op de bus.

Wat ze ging doen en waarheen, was haar 'n raadsel. En 't besef, dat ze nu doodarm op straat stond, drong niet tot haar door. Ze voelde zich nog, alsof ze elk oogenblik haar personeel te hulp kon roepen, om alle moeilijkheden voor haar uit den weg te ruimen. Een onbekende kracht dreef haar vooruit en al was er telkens 't verlangen in haar, om terug te keeren en zoo weer in haar weelderigen rijkdom te stappen, die kracht richtte haar schreden. Zoo ging ze, waarheen ze zelf niet verlangde en handelde ze tegen haar physieken lust in. Ze voelde zich noch blij, noch droevig, maar ging voort als 'n slaapwandelaar, automatisch gedreven door een wil, die haar onbekend was en die den gehypnotiseerde brengt tot daden, waartoe hij bij volle waak-bewustzijn niet zou kunnen komen.

Door de armste stegen en sloppen kruiste ze en werktuigelijk maakte ze in goten en modderkuilen spelende gore, armzalige kindertjes blij met een zilverstukje. Vuile vrouwen, met grove, verflenste gezichten, tisserig afgezakt haar en gore kleeren staken de hoofden bij elkaar en scholden haar na voor „malle medam!" en nog veel erger dingen. Maar als een somnambule gleed ze verder, van steeg tot steeg, door slopjes en hofjes tot ze eindelijk buiten de stad was. Ze at niet en ze dronk niet en ze schreed voort langs eentonige wegen van dorp tot dorp, terwijl zelfs vermoeidheid niet tot haar hersenbewustzijn scheen door te dringen. Alleen het besef, dat ze haar Meester te gemoet ging, Hem, die in glanzende majesteit haar zoo vaak was verschenen en wien ze nu alles had geofferd, drong

weer helderder tot haar door, en gaf haar gelaat een blijheid, die menig voorbijganger trof en tot vriendelijk groeten bewoog.

Werktuigelijk zette ze zich een enkele maal aan den weg. Ze verwonderde zich er eventjes over, dat de vogeltjes vlak bij haar neerstreken en om haar heen wipten, en dat er zelfs een musch even op haar schouder zat en als verbluft over eigen brutaliteit ineens snaterend wegtjilpte. Met wien was dat ook zoo gebeurd...? Maar de gedachte aan den heiligen Franciscus kwam niet in haar op, ze dacht verder bij niets en aan niets. Alleen de blijheid in haar groeide en gaf haar voeten vleugels en lei een vriendelijken glimlach over haar heele wezen. Kindertjes knikten haar tegen of liepen met haar mee, aan elke hand een heele rij.

Zoo kwam ze tegen den avond aan de buitenwijken van Rotterdam. De menschen zagen haar na en gebaarden tegen elkander met den vinger op het voorhoofd wijzend en het hoofd schuddend of fluisterend: „Wat een vriendelijke malloot!"

Haar innerlijke vreugde nam toe en bezielde haar tot een roes, waarin ze den menschen toeknikte en hun enthousiaste woorden toeriep: „De Meester wacht. Hij eischt u heelemaal, heelemaal... Verkoopt alles, wat ge hebt, en volgt Hem... Hij alleen is de weg, de waarheid en het leven..."

Soms bleef ze staan, en getuigde ze met zooveel gloed, dat er een menigte zich om haar vormde, die met aandacht luisterde, door een ruwe opmerking van een spotter nu en dan onderbroken. Ineens schreed ze weer verder. Maar de straten werden stiller en eindelijk kwam ze zelden iemand anders dan een enkelen agent tegen. In een park zette ze zich op een bankje, ofschoon ze nog geen vermoeidheid voelde. Het kwam niet in haar op, dat ze al den heelen dag zwierf, zonder eten of drinken. Er

leefde maar één idee in haar: In algeheelen afstand van wat ze had, Hem te volgen... Ze had een lichtenden gloed voor de oogen met een goudkleur, als van de zon. En haar oogen dronken er zich vol mee, want zóó was Hij haar eerst verschenen, haar Bruidegom, in zulk een gouden gloed. Tijd en plaats waren haar geheel onverschillig, evenals elke lichamelijke aandoening. Ze voelde alleen een zaligheid in zich, die tot haar sprak van vroeger gekende verrukking en in haar stille extase merkte ze niet, dat haar afgetobd lichaam, als een looden last ineen zakte, schuin achterover tegen de bankleuning, het hoofd slap voorover knikkend.

In haar slaap bleef het zaligheidsbewustzijn haar doortintelen en nam de betooverende pracht van haar visioen nog toe. Maar de kille nachtwind snerpte om haar en deed 't bloed naar haar hart terugvloeien. Een gevoel van stekende kou in de handen en voeten en van rillingen over haar geheele lichaam begon door haar droomverrukking heen zich bewust te maken, en meer en meer de aandacht te vragen. Ze droomde, dat ze haar Meester volgde tot de einden der wereld, over hemelhooge bergen tot de doodelijke kou van de poollanden... Daar raakte Zijn licht haar ver vooruit, doordat haar voeten pijnlijk vastvroren aan den grond en haar handen dreigden af te vallen van de kou, terwijl de ijswinden door haar dunne nachttoilet sneden, waarin ze haar slaapkamer had verlaten op de lokstem van Zijn licht... En nu verdween ook het gouden licht plotseling en was rondom haar alleen de oneindige duisternis van een poolnacht...

Met koortshuiveringen over haar heele lichaam werd ze wakker. Ze rekte zich wat recht op en zette haar mantelkraag omhoog nog in halven droomtoestand. Ondanks de kou, die haar door het heele lichaam heensneed, zou ze zich weer in haar overver-

moeidheid hebben laten neerzinken tegen de bankleuning, toen een man op haar afkwam, spottend haar in de oogen keek en brutaal zich naast haar zette, zijn arm door den haren. Klaar wakker sprong ze in eens op, zich met een gil losrukkend en voort rennend zonder te weten waarheen. Maar dadelijk had de man haar achterhaald en den arm om haar middel geslagen, dat ze zich niet verroeren kon. De angst scheen haar de keel dicht te schroeven en ze kon niets doen dan zich heftig verweren tegen zijn omhelzingen.

„Hoe heb ik het nou met je," hoorde ze hem sissen, vlak aan haar oor, zoodat zijn heete adem haar in het gezicht blies... „Je bent nog mooi genoeg. Zoo laat ik je niet gaan... En maak me niet wijs, dat je bang bent voor een man... Dan zou je hier niet gekomen wezen..." Ineens stond haar machteloosheid haar duidelijk voor oogen en dat ze in een vreemde stad in een donker park van alle menschen verlaten, door welk noodlot begreep ze niet, was aangeland.

Met zeldzame helderheid drong in eens het denkbeeld in haar bewustzijn, dat ze met verzet niets kon beginnen en ze de gruwelijke werkelijkheid had te aanvaarden. Haar aanrander was uiterlijk een beschaafd heer en die moest tevens haar redder wezen. Zooveel wist ze wel van de wereld der nachtvlinders, om te beseffen, dat hij haar voor een publieke vrouw hield, en toen ze zich in een enkel oogenblik haar lot had ingedacht, zag ze hem zelfbewust aan en voelend, dat ze haar spraakzenuwen weer in bedwang had, waarschuwde ze: „Raak me niet aan, hier in het park... Wat meen je wel !... Eerst ginds een flink souper..."

Hij grinnikte: „Nou, je bent het waard... En ik kan met je voor den dag komen..."

Zoo wandelden ze naast elkaar in de aange-

duide richting, waar de lantaarns helder brandden.

Hij bood haar een arm aan, maar kalm zei ze: „Straks... Eerst je souper..."

Haar woorden vond hij zoo geheel die van een nachtvlinder, wie het te doen is om haar heer zooveel mogelijk af te zetten, dat hij geen argwaan koesterde. Druk praatte hij tegen haar, wel vrijpostig, maar als instinctief zijn gemeenheden inhoudend, tot het souper haar in de stemming zou gebracht hebben. Ze antwoordde kortaf, of deed er het zwijgen toe, als hij dubbelzinnig werd, en dat stond hem wel aan.

„'k Geloof het goed getroffen te hebben," bekende hij lachend. „Je bent anders dan de gewone dames du parc. Dat mag ik wel, dat de modder er niet duimen dik op ligt..."

Minachtend schokte ze met de schouders en hij praatte maar door. Doch onderwijl zag ze ongemerkt rond in de straten, of er ook een agant ergens surveilleerde. De man wandelde gerust naast haar, tot ze opeens op zij afschoof en vlak bij den agent bleef staan, dien ze in het oog had gekregen.

„Kunt u me ook een eersterangs hotel wijzen, liefst dichtbij?" zei ze bevend... „'k Ben hier vreemd... Een hotel, waar een dame veilig alleen kan aankloppen..."

Haar aanrander had de vraag gehoord en wenschte liefst geen nadere verklaringen af te leggen of zijn naam te moeten opgeven. Daarom liep hij stikum zoo gezwind mogelijk door...

De agent zag haar wantrouwend aan: „Dan bent u wel wat laat... 't Is over tweeën... 'k Ben bang, dat u nergens toegang krijgt... Een heer zou misschien gaan... Maar een dame, die om halfdrie 's nachts aanschelt, wordt niet voor net aangezien."

De vermoeidheid na den vollen dag zwervens drukte, nu de spanning van de zelfhypnose ver-

dwenen was, haar in eens met alle loodzwaarte neer, zoodat ze beefde over haar geheele lichaam. Een doodelijke bleekheid gaf haar het voorkomen van een stervende en de agent zag haar wankelen. Hij greep haar bij den arm en zoo steunde ze half onmachtig tegen hem. Half bewusteloos schoof ze haar voeten voorbij elkaar en merkte ze, dat ze een gebouw binnen ging.... Op een bank zakte ze ineen en verder strekte de machteloosheid van haar leden zich over haar heele bewustzijn uit, zoodat alles verduisterde om haar, en ze niets meer zag...

Alleen hoorde ze nog dof verschillende stemmen om zich heen en voelde ze, dat men haar ophief en op een brancard of zoo iets plaatste...

* * *

„Louise, ik dacht het wel, dat het op krankzinnigheid zou uitloopen," zei dominee van Soyen, zijn vrouw den brief voorleggend, dien hij zoo juist van Juff. Fox ontvangen had.

Louise las aandachtig en bleef nog even in gepeins over het schrijven heenstaren.

„Nou, wat zeg je 'r van?" vroeg Hendrik wat ongeduldig. Zijn spontane natuur kon haar intellectueele degelijkheid niet altijd goed begrijpen. 't Was of het gevoel eerst bij haar werkte, als het verstand er den impuls toe gaf. Zelden kwam haar gemoed onmiddellijk in beweging.

Menschen als juffrouw Fox en juffrouw Ban waren een gevaar, omdat daar de intellectueele rem heelemaal versleten was en het gemoed kon doorhollen als een blind paard. Maar als het gemoed een lui karrepaard leek, dat eerst een tikje van de verstands-zweep noodig had, dan kon het wel eens saai worden.

Hendrik schrikte zelf van die diep in hem opbor-

relende leelijke gedachten en vriendelijker dan eerst herhaalde hij nog eens „Wat zeg je 'r wel van, kind?"

„Ik kan 't me wel indenken," zei Louise kalm. „Wanneer je voelt, zooals juffrouw Fox en daarvan getuigt in arbeiderskringen en in revolutionaire blaadjes en je beseft dan met je volle verstand, dat je toch eigenlijk niets anders doet dan in weelde luieren en parasiteeren, dan moet dat eens spaak loopen. Zoo'n dualisme houden alleen volslagen egoisten uit."

„Je ziet juffrouw Fox heelemaal verkeerd. Haar intellect is te zwak om een idee te verwerken. Enkele, met kracht rondgebazuinde gedachten grijpen haar aan, hypnotiseeren haar, kwellen haar met droomen en visioenen, die haar niet meer loslaten. En zoo eindigt ze volslagen krankzinnig."

„Ik dacht, dat jij intuïtie en gevoel voor de groote bron van geloof en Godsvertrouwen hield," merkte Louise kalm op.

„Och natuurlijk," zei hij weer geprikkeld. „Maar wat heeft dat er nu mee te maken...! Er moet toch harmonie zijn van geloof en rede, van intuïtie en verstand. Er zijn menschen, die alle zotte invallen maar aan hun intuïtie toeschrijven."

Daar werd gescheld en kwam notaris Brokx binnen, die tevens voorzitter was van den Kerkeraad en ook juffrouw Fox' zaken beheerde.

„Altijd heb ik 't gedacht," viel hij luidruchtig de kamer in. „O, ik zie het al aan dien brief... Wel, wel, daar moest het in eindigen. Er zijn er nog meer onder uw gehoor, die op het lijstje staan voor Meerenberg..."

„Nou, meneer Brokx, neem me niet kwalijk," zei Louise waardig; „waar blijven de christelijke liefde en ontferming, als we ons zoo verheugen over ons eigen helder doorzicht?"

Hendrik werd onder die afstraffing stil, maar de goede notaris praatte druk en joviaal door, alsof hij de scherpheid er niet van gevoeld had: „Och, m'n beste mevrouw... Medelijden, dat hebben we natuurlijk allemaal. Maar 't is wel verdekseld jammer, dat zulke menschjes, als je ze waarschuwt in alle redelijkheid, een toon aanslaan of je niet reiken kan aan de hooge verhevenheid van hun gevoelens en of je zelf een verstokte Pharizeeër ben. Ik vraag u, iemand als juffrouw Fox, die zoo rijk leeft en er alles van neemt, wat haar hartje begeert, of het zoo iemand past, om de arbeiders tot afgunst en revolutie op te stoken..."

„Neen, dat past niemand," antwoordde Louise. „Maar dat juffrouw Fox breekt met haar lui weeldeleventje, is, dunkt me, nog de verstandigste daad, die ze doen kon..."

„Och, ik zeg u, alles bij haar is krankzinnigheid," viel de notaris heftig uit. „Dat blauwe pronkbed van haar Meester Jezus, — is 't geen hysterische krankzinnigheid? En is haar revolutionair dwepen geen zelfde uiting van hysterie? Morgen is ze in staat Bakounine in z'n astrale lichaam in dezelfde kamer te zien, om haar te leeren, wat ze doen moet. En als dan dit visioen haar pakt en haar gebiedt in het Binnenhof bommen te smijten, dan doet ze het ook. En geloof nu niet, mevrouw, dat ik geen diep medelijden heb met zulke stakkers... Natuurlijk, diep, tot in het binnenste van mijn gemoed... Want ik doe wel eens ruw en ik schreeuw wel eens hard, maar m'n vrouw zegt vaak: nou, jouw gemoed laat zich veel te gauw meesleepen... Maar we moeten hier vaststellen, dat juffrouw Fox handelt in een aanval van volslagen krankzinnigheid en dat haar wilsbeschikking in krankzinnigheid is geschied en dus voor ongeldig gehouden moet worden."

„Ja, dat laatste ben ik met u eens," viel Louise in.

„En, dat we wettelijke stappen moeten doen," vervolgde de notaris triomfantelijk, „om haar onder curateele te stellen..."

De dominee knikte instemmend, maar Louise schudde het hoofd.

„En toch is ze niet krankzinnig. Weten we het niet allemaal, dat onze maatschappelijke positie en ons ideaal van een maatschappelijke samenleving lijnrecht met elkaar in strijd zijn? Als we dat weten en er ons verder niet om bekommeren, zijn we dan wijzer, dan wanneer dit conflict ons geen rust laat en we ten slotte er naar trachten, om onze positie in overeenstemming te brengen met dat ideaal?"

„Dat lijkt nu wel verstandig," viel Hendrik in. „Maar ieder weet, dat leven en ideaal nooit met elkaar in harmonie kunnen zijn... In elke bewust religieuse ziel is die marteling het dagelijksche conflict tusschen willen en kunnen. En hoe hooger de mensch stijgt, hoe pijnlijker hij die kruisiging voelt"...

„Dat geloof ik ook," knikte Louise. „En dat juffrouw Fox dit conflict zoo heftig voelde, is voor mij nog geen bewijs, dat ze voor goed ontoerekenbaar geacht moet worden."

„De rede is het stuur," ging Hendrik verder... „Zoodra we die uitschakelen, zijn we een speelbal van onze grillen. En nu is al dat peinzen over geestesinvloed en meesterleering de groote oorzaak, dat de rede gewantrouwd of haar stem tot zwijgen gebracht wordt en dat de wil wordt uitgeschakeld. Daar vandaan komen al die zwabberende onevenwichtigen, die meenen met den last van hun aardsche lichaam toch te kunnen vliegen als Icarus, regelrecht in het rijk van den louteren geest. Ze storten te pletter of in den oceaan der vertwijfeling..."

De notaris knikte heftig en voegde er bij:

„En ze brengen de kerk in opspraak en den godsdienst... Jan, Piet en Klaas zeggen: Zie je, alweer een geval van godsdienstwaanzin! En anderen denken, dat alleen het lugubere geestengedoe van séances en occulte dwaasheid godsdienst is en halen voor een gezonde preek, die het hart omhoog heft, de schouders op..."

„Maar al maken we de zaak hier met ons drietjes wetenschappelijk uit," zei Louise ietwat spottend, „daarmee is juffrouw Fox niet geholpen."

Hendrik knikte koeltjes. Zijn vrouw had gelijk, maar zelf had hij een gevoel, of hij voor haar eventjes van zijn voetstuk was geduikeld.

„Ja, da's zeker!" knikte de notaris goedhartig. „Ik heb dan ook al op m'n eigen houtje de politie gewaarschuwd en die is al druk bezig, overal heen te telefoneeren."

Daar ging juist de telefoon in de voorkamer. Hendrik liep er heen: „Hallo, ja!... Ja... Zeker... 'k Zal meneer Brokx roepen..."

„Zeker over de zaak?" zei de notaris.

„Een inspecteur van politie is aan uw kantoor," antwoordde Hendrik.

En de politie vertelde, dat ze eenig spoor had ontdekt. Dicht bij Schiedam had een van juffrouw Fox' vroegere dienstboden, die met een Schiedamschen agent getrouwd was, haar gezien en tegen haar man gezegd, dat de juffrouw zoo vreemd keek, met groote, strakke oogen, en zoo'n dwaas glimlachje... Zoo had de Schiedamsche politie een kleine aanwijzing en ijverig werd nu gezocht op den weg naar Rotterdam en in Rotterdam.

„Zoo'n stumper," zei Louise, „den heelen dag zwerven en misschien nu uitgeput langs den weg... En dan... tegen den nacht..."

„'t Is niet te overzien, welke gevaren haar in zoo'n stad beloeren," stemde Hendrik in. „Kom,

zoo lang is de rit niet. Haar auto is toch beschikbaar."

„Ja, we kunnen niet kalm afwachten wat de politie doet," meende nu ook de notaris. En alle drie vonden ze, dat dit beter werk was, dan haar voor krankzinnig verklaren. En zoo waren de beide heeren na een goed uur aan een bureau van politie te Rotterdam, waar ze vernamen, dat zooveel mogelijk aan alle agenten het signalement was verstrekt, maar dat er nog geen enkel bericht was ingekomen.

Heel Rotterdam doorkruisten ze met den auto, naar alle zijden speurend, telkens aan de bureaux informeerend, of er iets naders bekend was, en diep in den nacht keerden ze vermoeid en teleurgesteld naar Den Haag terug, even wijs als toen ze gingen.

Louise kwam Hendrik al bij de huisdeur tegemoet:

„En... ?"

„Alles vergeefs," zuchtte Hendrik.

De tranen sprongen haar in de oogen.

„Kom," zei hij, „je zult ook wel doodmoe zijn. Morgen vroeg komt de auto weer voor..."

„Denk er aan, de telefoon over te schakelen naar onze slaapkamer," bedacht ze. „Je weet niet, of er vannacht geen bericht komt."

Nauwelijks hadden ze een paar uur in een onrustigen dommel gesoesd, of de telefoon ging. Notaris Brokx deelde mee, dat een dame half bezwijmd in een politiebureau te Rotterdam was binnengebracht en 't signalement geheel klopte. De chauffeur zou dadelijk voorkomen.

„Ik ga mee," besliste Louise. „Ik kan me voorstellen, dat vrouwelijke hulp noodig is..."

„Ja," zei Hendrik, haar stil de hand drukkend, „en dan kan Brokx wel thuis blijven..."

Het was nauwelijks zes uur in den morgen, toen ze met de verlorene terug waren. Steunend op Louise's arm stapte ze het dominee's huis binnen. En spoedig lag ze rustig in het eenvoudige wit-ijzeren ledikant, dankbaar starend naar de withouten meubeltjes, de pluche gordijnen en de twee ruststoelen... Ze knikte Louise tegen, die een blaadje met het leege bordje en kopje in de hand, haar vriendelijk vroeg, of ze nog aan iets behoefte had...

„Aan niets meer, m'n lieve mevrouw... O, wat een rustige sfeer hier... En dat na de benauwenis in het donkere park... En toch verkoop ik alles, wat ik heb en deel het uit aan de armen... Uw man heeft het zelf geëischt... Al mijn krachten en gaven en liefde verkoop ik en deel ik aan de verworpenen uit... Uw man zal me helpen en u, lieve mevrouw... In u is evenwicht... U stemt me zoo rustig... als een moeder, al bent u veel jonger dan ik..."

Ze drukte haar gastvrouw de hand en met een gevoel, of er ook in haar ziel evenwicht kwam, sloot ze rustig de oogen en sliep in.

V

HENDRIK schreef de schets op voor zijn aanstaande Zondagspreek. Het leven had hem zooveel geleerd dezer dagen, dat hij geen gebrek had aan stof. Alleen had hij zorgvuldig en angstig te schikken, om niemand pijn te doen met zijn grepen uit de alledags-gebeurtenissen. Natuurlijk zou zijn heele preek geput zijn uit de bittere teleurstelling, waarop een streven naar loutere geestelijkheid moest uitloopen. Had Tolstoi niet gezegd, dat de mensch geen engel is en geen dier, maar beide tegelijk; een engel in het lichaam van een dier? En was Prometheus, die het vuur van den hemel had geroofd, niet onverbrekelijk aan de steenrotsen der aarde geklonken, terwijl de gier der smarten zijn lever vrat? Ondervond niet iedereen dagelijks, dat het leven een eeuwige strijd was tusschen het hoogopstrevende geestesleven en de neerhalende krachten der hartstochten, tusschen idealisme en de nuchtere werkelijkheid? En ligt voor ieder de verzoening niet tusschen beide in, op een niveau, dat aan de innerlijke ontwikkeling en de verworven macht over het zinnelijk leven beantwoordt? Het was hem immers geenszins een verdienste als zijn levensopvatting hooger gericht was dan die van den dief en den brasser. Want zijn heele aard zou zich tegen 't zwijnenleven van den lageren mensch verzetten en zich diep rampzalig voelen in diens omgeving. De dronkaard en de brasser toonden misschien meer geestelijke kracht in hun harden strijd dan de brave Pharizeeër, welke die demonen niet kende en zelfgenoegzaam dankte, omdat hij op zoo'n hoogte was gekomen en nu zich

bevredigd voelde met het bereikte evenwicht.

Want dit was juist het stalende met het bereiken van een evenwichtstoestand tusschen willen en kunnen, tusschen ideaal en werkelijkheid, tusschen geestelijk en zinnelijk leven, tusschen heiligheid en zonde, dat steeds de geest weer in zich voelde, boven den evenwichtstoestand uit te moeten, steeds weer zijn Icarus-vleugels trachtte aan te spannen, steeds weer als een Leonardo da Vinci nieuwe vleugels construeerde om zich in het luchtruim te kunnen bewegen. De oneindigheid van ontwikkelingsmogelijkheden hield altijd het bewustzijn van de verst gevorderde geesten bezig en iedere Icarus riep op zijn wijs uit: Wees dan volmaakt, want volmaaktheid is het einddoel! En de practische mensch van de wereldbeurs lachte daarentegenover: wees practisch, blijf met je voeten op den grond, want je breekt je nek...

Welk onderwerp zou hij voor zijn preek uit dat rijke levensveld nemen, waarin alle religieuse vragen voor den voet lagen: gebed, Godservaring, machteloosheid, zonde, geestelijke hulp, genade, verlossing, liefde...?

Met een harden tik op de deur werd deze tegelijkertijd opengeworpen en stormde de als met alle levensinstincten ademende en gebarende vriend van zijn studie-jaren binnen, de practische realiteitsman, dokter Simon Koch. Het was of het volle leven lachend en bruisend met hem door groote sluisdeuren binnengolfde, als een hooge vloed, die lang tegengehouden was door menschelijke stutsels. Een adem van ruime velden en hooge luchten scheen Hendrik met zijn gullen, kinderlijken lach tegemoet te komen.

„Dag, kerel, wel hoe gaat het je? Haast een paar jaar, dat ik je niet gezien heb... Ik moest in het Haagje wezen voor een geneeskundig congres... en

voor nog een particulier belang... En ik dacht, Louise zal me wel aan je tafel dulden voor een dagje..."

„Da's nog eris een verstandige zet van je," schudde Hendrik hem hartelijk de hand. „Wat zal dat Louise ook goed doen, om nog eris met je te bakkeleien over het vertimmeren van den staat en over idealisme en geld verdienen, of waarover jij ook je vaste waarheden zoo maar kant en klaar uit je mouw te schudden hebt."

„Mooi zoo, heel gastvrij," plaagde Simon. „Pas is je jeugdvriend over den drempel van je gastvrij huis, of je verwijt hem, dat z'n gelijkvloersche levensbeschouwing gek afsteekt tegen de torenhooge idealen, die hier opgebouwd worden..."

„En die jou dreigen te verpletteren," lachte Hendrik, „zoo jij als een tweede Simson, aan de pilaren er van schudt..."

„En hoe bevalt het je hier?" vroeg Koch. „Zeker niet zooveel harde koppen en dwarshoofden onder je gemeenteleden als in Waterkerk? En je ouderlingen rooken zeker betere tabak?"

„'k Vind veel steun en waardeering," antwoordde Hendrik vormelijk. „Maar je hebt ook in de groote steden nauwhoofdige menschjes..."

„En zeker bijzonder veel onder de kerkgangers," spotte Simon.

„Als je nou beweert, dat bij de kerkgangers het gemoed meestal bijzonder ontwikkeld is, misschien meer dan het intellect," zei Hendrik, „dan zeg je eigenlijk iets vleiends van hen. Ik dank je wel."

Simon zag hem met zijn half toegeknepen schalksche oogen en spottend lachje fopperig aan, terwijl hij met de tong even de linkerwang deed uitpuilen, wat zoo z'n gewoonte was, als hij meende z'n vriend in het nauw gejaagd te hebben.

„Je bent me nog altijd het groote raadsel," zei Simon, hem met de hand op den schouder kloppend,

„om je druk te kunnen maken over dingen, waar niemand wat van weet..."

„En hoe jij je verbeeldt, een mensch beter te kunnen maken met chemische preparaten, zonder eenig geloof aan den waren mensch, de ziel, dat is wel uit den tijd..."

„Slik jij geen kinine, als je koorts hebt en wordt je bol niet duizelig als je alcohol drinkt...?"

„En welke poeders geef je aan zenuwlijders en zielszieken?"

Louise kwam binnen... „Ik dacht, dat er ruzie was," lachte ze. „En het zijn twee beste vrienden, die hun hoogere burgerschool-disputen weer hebben opgevat. Wel, dat is bijzonder aardig van je, dat je ons zoo verrast. En we leggen vandaag al vast beslag op je..."

„Heel graag," zei Simon, „alleen moet ik vanavond een vergadering bijwonen en wou ik vanmiddag het land Kanaân hier wel eris verkennen... met het oog op het verleggen van m'n praktijk..."

„En je woont zoo lief in je ruime doktershuis met dien grooten tuin. Wat moet Vlaspolder zonder dokter Koch?"

„Och, de kinderen worden wat grooter en er zijn heel wat betere onderwijsgelegenheden hier..."

„En dokter Koch vindt, dat zijn gemoed ook nog wel eens behoefte heeft aan een opfrissching," viel Hendrik in. „Een concertje, een stichtelijk wijsgeerige lezing, wat ideaal-maatschappelijke luchtkasteelen op hygiënisch gebied... Zooveel als zijn kerkgangetje..."

„Zoo'n fanatieker," schreeuwde Simon luidruchtig. „Louise, hij was in staat gedwongen kerkgang voor te schrijven. Maar zoo'n vreeselijke heiden ben ik nog niet... Ik verzeker je, dat ik morgen onder je gehoor kom."

„Dan logeer je bij ons," zei Louise. „En dan

knoop je 'r zeker nog een paar daagjes aan..."

„Nee, Zondagavond moet ik bepaald in Vlaspolder wezen. Maar heel graag maak ik tot zoolang van je vriendelijk aanbod gebruik..."

„En hoe is het thuis?" informeerde Hendrik.

En toen kwam de huisvader los, die over zijn vrouw en drie kinderen niet uitgepraat kon raken...

„Mooi zoo," klopte thans Hendrik hem op den schouder.

„Zoolang je zoo'n liefde in je hebt voor je gezin, teer je toch ook nog op imponderabiliën..."

„Nu," suste Louise, „voor we goed en wel aan de koffie zitten, mag er geen geschermutsel meer plaats hebben. Tot zoolang alleen gekeuvel over huiselijke en neutrale belangen, het uitwisselen van vriendelijkheidjes en wat verder de harmonie kan versterken..."

„De gastvrouw geeft de bevelen," boog Simon nederig het hoofd.

Aan de koffietafel werd hij voorgesteld aan juffrouw Fox, die voorloopig een week of wat in het dominee's huis zou logeeren, om wat op krachten te komen.

„En nu is de Godsvrede geëindigd, niet waar Louise?" vroeg Simon spottend.

„Ben je zoo strijdlustig?" lachte ze. „Nu ik twijfel niet, of met zulke edele ridders zal de kamp wel eerlijk toegaan."

„Ik ben nooit vechtlustig," hernam Simon, „maar welke dominee kan z'n mond houden, als iemand wat anders beweert, dan hem lief is?... Nee, nee," vervolgde hij met een kalmeerend handgebaar naar Hendrik, „dit is geen bepaalde aanval. Ik had alleen een doodonschuldige meedeeling te doen... Kaas, heel graag, Louise," viel hij zichzelf in de rede, met een diepzinnig gelaat zijn boterham met kaas beleggend.

„Je moet weten, dominee," vervolgde hij plech-

tig, „dat ik niet meer de heiden van vroeger ben. Je hebt gelijk, vroeger was ik zoo naïef te meenen. dat alleen met het zichtbare en tastbare en weegbare gerekend behoorde te worden. Maar wie is er nu nog zoo kinderlijk, in de eeuw van de wonderen der electriciteit..."

„Ja, 't was wel echt kinderlijk," plaagde Hendrik.

„Zie je wel," beklaagde Simon zich, „dadelijk moet hij er op in slaan. Dat is nog de inquisitiegeest van zijn voorvaderen..."

„Maar uw eenvoudige mededeeling," maande Louise spottend aan.

„Ja, daar was ik juist aan toe. Ik begin zelfs erg in Hendrik's schuitje te komen, dat er in den mensch een geheimzinnig onzichtbaar wezen schuilt, de ziel of hoe je het noemen wil..."

„Zoo, da's een goed begin," knikte Hendrik. „En hoe ben je daartoe gekomen?"

„Heel toevallig," antwoordde Simon. „Ik had natuurlijk al genoeg geneusd in de „Proceedings" van de Londensche „Society for Psychical Research," in De Rocha's „l'Extériorisation de la motricité", in Aksakow's „Animismus und Spiritismus" en in nog een heelen stapel andere werken op dat gebied, maar altijd dacht ik: bakerpraatjes! Waarom zou ik ze anders zoo ongelooflijk vinden? De goeie sukkels moesten zichzelf wel bedriegen, om zulke dikke boeken vol dwaasheden, als werkelijk waargenomen feiten voor te stellen. Net zooals ik als kleine jongen de boomen zag loopen, als ik in den trein zat... Maar op een keer werd ik bij een patiëntje geroepen, die aan slapeloosheid leed, een meisje van achttien, negentien jaar, een kind uit de volksklasse..."

„Maar je hebt nog niet verteld," onderbrak Hendrik het verhaal, „waarom je al die lugubere boeken had doorgesnuffeld."

„Om het kort en goed te zeggen, om jou!" antwoordde Simon ernstig. „Ik had vaak het gevoel, dat ik jou voor een tooneelspeler hield. Om met zooveel welsprekendheid te kunnen getuigen van dingen, waarvan ik niet het minste begrip had en die ik voor inbeelding hield, moest je wel een volmaakt tooneelspeler wezen... Maar dat mocht ik toch niet denken, want je was m'n beste vriend en ik kende je als een eerlijken en oprechten vent..."

„Zoo, zoo," kmikte Hendrik, „dan heb ik op jou toch ook nog eenigen invloed gehad. Alleen jammer, dat je zoo'n averechtschen weg opmarcheerde..."

„Laat dat aan mij over," zei Simon. „Verloochen nu eventjes je catechiseermeester-natuur, en luister. Om me langs wijsgeerigen of theologischen weg in je gedachtenkring te brengen, dat had ik al geprobeerd. Maar die taaie heeren, die mekaar tegenspreken, konden me niet boeien. De nieuwere wetenschappelijke theorieën over het wezen der stof zeiden me meer en in het licht daarvan begon ik het aannemelijk te vinden, dat onze geest niet een phosphoresceering a.h.w. van onze hersencellen was, maar dat ons lichaam de verstoffelijkte kracht was, die we onzen geest noemen. En toen ik in een krantengeschrijf iets over de onderzoekingen van prof. Crookes las, moest ik daar meer van weten. Nu, dat heeft me wel een paar jaar zoet gehouden. En toch kwam ik er telkens weer toe, het voor sprookjes en fabeltjes te houden. Maar nu hebben m'n eigen oogen gezien..."

„Wat hebt u dan gezien?" vroeg juffrouw Fox opgewonden, terwijl Hendrik ongeduldig op zijn stoel zat heen en weer te draaien en door allerlei opmerkingen het gesprek in een andere richting trachtte te leiden. Dat moest er nu nog bij komen, dat z'n kil intellectueele vriend juffrouw Fox in nieuwe opwinding bracht met het verhaal van allerlei

magische zieligheid, die hysterie moest bevorderen of er toe moest brengen. En wat had dat alles met het Eéne noodige: — een rotsvast Godsvertrouwen — te maken?

Maar juffrouw Fox gaf geen kamp en informeerde net zoolang tot Simon ging vertellen, hoe zijn patiëntje op verzoek van de ouders werd gemagnetiseerd onder zijn toezicht. „Ik geloofde er wel niet aan. Maar ik wist ook, dat broom en dergelijke vergiften op den duur weinig tegen haar onrust vermochten", vervolgde Simon. „En als ze in slaap was, beweerde de magnetiseur, dat hij haar etherisch dubbel zag uittreden. Hij wees, waar haar arm zich moest bevinden. En ik kon niet nalaten, een proef als van de Rochas te nemen. Ik prikte op die plaats met een speld en het slapende kind schokte op, haar arm wrijvend, waaruit ik duidelijk een bloeddrupje zag komen..."

„Wonderlijk", zei Louise. „Als je niet zoo'n vertrouwenswaardig mensch was, zou ik zeggen: een mooi sprookje uit de oude doos..."

„Om kort te gaan," ging Simon verder, „ik zag hier drie dingen, waar ik altijd om gelachen had, voor mijn oogen: de helderziendheid van den magnetiseur, het klaarblijkelijk uittreden van het etherische dubbel en 't verband daarvan met het lichaam, en den invloed van het magnetisme, want het kind kwam na enkele behandelingen tot rust..."

„Louter suggestie," smaalde Hendrik.

Simon kneep weer zijn oogen spottend halfdicht, deed zijn linkerwang met de tong wat uitpuilen en met zijn fop-lachje antwoordde hij: „Nou doe je net, als wij dokters met de ziekten, waarmee we geen raad weten: je plakt er een etiketje op. En veronderstelt het overdragen van onuitgesproken gedachten geen trilling, die van het eene denkvermogen uitgaat en door het andere kan worden opge-

vangen? En dat suggestie een physiek gevolg kan hebben, als het te voorschijn roepen van een druppel bloed, is dat geen mooie steun voor wat de godsdienst beweert?..."

„Nou, ik kan in dit alles niets anders zien dan terugkeeren tot allerlei bijgeloof," merkte Hendrik op. „Het hoogste bewustzijn, waartoe de ziel in staat is, het Godsbesef en Godsvertrouwen, heeft niets te maken met verschijnselen, waarmee zelfs de Australiërs en de Bosjesmannen, die overgebleven onbeschaafden uit het Steentijdperk, in hun armzieligheid bekend zijn."

Louise voelde, dat hier geen onderling verstaan mogelijk zou zijn en leidde het gesprek op allerlei andere onderwerpen, hoewel het moeilijk was, daar juffrouw Fox telkens Simon trachtte uit te vragen over zijn verdere ervaringen met het medium. Zij bracht Hendriks scherpheid in verband met zijn vrees om juffrouw Fox' gedachten weer in een verkeerde richting te leiden en met de dwaasheden, waartoe hij die psychische verschijnselen had zien verworden.

* * *

„Je hebt het schitterend verloren, vriend," zei Simon 's Zondags na de preek, toen ze samen naar huis gingen.

Hendrik zag hem verwonderd aan. In de consistorie was hij bewierookt geworden; men had hem er attent gemaakt op de ontelbare zakdoeken, die onder de preek waren gaan manoeuvreeren, en zelf was hij ook van meening, dat hij bezield gesproken had. Al dat uiterlijk gedoe na den dienst was hem eigenlijk voorbijgegaan, als gebeurde het geheel buiten hem om, op een film-scherm. En de trilling van zijn diepste innerlijkheid was nog niet uitge-

deind tot samenklank met de trillingen van het dagelijksch gebeuren.

Ook hoorde hij Simon praten en gaf hij mechanisch antwoord, maar tot een klaar besef was hij nog niet gekomen.

„Je hebt het schitterend verloren," hoorde hij nog eens, toen hij Simon als een slaapwandelaar aanzag, en eerst thans kwam hij tot het nuchtere alledagsbesef, meer nog door Simons spotlachje en foppering gezicht, dan door de opmerking.

„Schitterend?" vroeg Hendrik.

„Ja, verloren, niet gewonnen hoor, heelemaal niet gewonnen."

„Zoo, — ik weet niet, dat ik gestreden heb. Alleen getuigd," zei Hendrik nog afgetrokken.

„Ja, maar dan toch zoo getuigd, dat andersdenkenden het zich voor gezegd kunnen houden. De mensch kan alleen God naderen door het eeuwige in hem, en God gaat zoo boven alle ervaring uit, dat het stumperige gedoe om Hem door het tweede gezicht of het zesde zintuig te leeren kennen, hetzelfde was, alsof de mol in de aarde een paar gangen meer groef om zich een begrip te maken van den geest des bouwmeesters, die den heerlijken tempel boven zijn jachtterreinen oprichtte... En nog meer zeer schoone en meesleepende zinnen, die duidelijk een reactie zijn op ons gesprek van gisteren. En daarom, schitterend noem ik het. Ik ben onbevangen genoeg, om de zeldzame welsprekendheid van mijn vriend te waardeeren... Maar het was zwak... o zoo zwak..."

„Een preek is geen logisch betoog... Als ik over hetzelfde onderwerp een brochure moest schrijven, zou ik het anders doen..."

„Nee, het was me logisch genoeg," spotte Simon. „Maar de bodem waarop het stond was een papieren zoldertje, van dat bom-ijs, weet je wel, waar we

als jongens zoo graag over heen dansten, om bij elken stap het besef te hebben, dat we door de heele wereld heen trapten..."

„Je spreekt in raadselen, vriend," zei Hendrik ongeduldig...

„Om kort te gaan, 't hield geen steek..."

„Da's niets nieuws; dat zei de leek van De Génestet ook al..."

„Ja, en de steek houdt het nog altijd," lachte Simon. „Pardon, daar moet je niet boos om worden. Maar jullie dominee's doen haast allemaal hetzelfde. Je spreekt van God, en God in je hart ervaren, en je bidt tot dien God heel naïef, alsof Die zelfs in het welsprekendste gebed van den welsprekendsten redenaar meer vereering kan hooren dan in het gezoem van het kleinste mugje. En daar halen jullie de heele ethica bij overhoop... En onder de scharen zijn er misschien twintig, die werkelijk in het diepst van hun hart een enkel Gods-straaltje hebben bespeurd of die onder het gebed niet aan allerlei wereldsche nesterijen denken, omdat ze een telefoongesprek met hun leverancier veel reëeler vinden dan de gebeds-verbinding met den nooit-zelf-ervaren God..."

„'t Is bijzonder gemakkelijk, zelfs het heilige belachelijk te maken," merkte Hendrik scherp op.

„Kom, vriend," zei Simon, hem aanziende en nu met al den ernst van zijn trouwe oogen. „Ik wil je werk niet bespottelijk maken. Maar hoe zou je me noemen, als ik voor een schare Bosjesmannen in Zuid-Afrika ging getuigen, dat ze maar trouw van een Marconigraaf gebruik moesten maken, om den Engelschen koning persoonlijk hun belangen voor te dragen?... Een zot natuurlijk... En waarom?... Omdat die kerels lachen om je Marconigraaf en zichzelf krankzinnig zouden achten om palen en draden op te richten, ten einde in persoonlijk con-

tact met den Engelschen koning te komen. Je moet ze dus eerst zoover ontwikkelen, dat ze je Marconigraaf kunnen begrijpen, om de mogelijkheid van haar werking ten minste te kunnen aannemen."

Hendrik zag hem zoo minachtend aan, dat Simon moest lachen en vervolgde:

„Wat dat nu met jouw preek te maken heeft?... Ik ben zoo'n Bosjesman... En 80, misschien 90, of nog hooger percent van je hoorders zijn zulke Bosjesmannen. Hier zoo goed als in Waterkerk. En ze zijn er zelfs onder de kerkeraadsleden. Die Bosjesmannen hooren bidden en beseffen de mogelijkheid niet, dat bidden iets anders kan zijn dan ijdel woordenvertoon..."

Hendrik wou hem met een gebaar het zwijgen opleggen, maar Simon ging verder: „Je moet er niet boos over worden. Want ik kan het toch niet helpen, dat ik geen begrip heb van je bid-Marconigraaf... En dat ik zelfs net zooveel begrip heb van het bestaan van jouw God, als die Bosjesmannen van dat van den Engelschen koning..."

„Zouden we niet beter doen, het hierbij te laten?" vroeg Hendrik. „Je doet me pijn met je oppervlakkige geestigheden..."

„Zie je... Daar heb je het nu. Zoo kom ik altijd te pas, als ik verklaar, wat er in mij en in duizenden omgaat. Noem ons heidenen, stumpers, goddeloozen, verlorenen... Ge je gang gerust... Maar die hebben toch het eerst het Evangelie noodig.... En als dat Evangelie op een rotsbodem terecht komt, welnu, bearbeid dien grond dan eerst. Spaar het houweel niet. Maar dat is hard werken, en zijn daar de bezielde sprekers bang voor soms...?"

„Zoo hoor ik je liever," knikte Hendrik. „Tegen verwijt kan ik beter dan tegen spot. En dat ik 't niet bij 'n preekje laat, weet je heel goed uit Waterkerk. En hier meen ik, op nog veel breeder grondslag

de gemoederen ontvankelijk te maken voor de grondwaarheden van den godsdienst."

„Juist, en den grondslag daarvan ondermijn je zelf. Ook zoo meteen nog in je preek. Van dat eeuwige in ons, van het besef van geestelijke leiding, van een voortleven na den dood, van één groot Al-bewustzijn, waarin ons eigen bewustzijn is ondergedompeld als een eilandje in den oceaan, daarvan kan de arme heiden zooals ik slechts eenig besef krijgen door kennis te nemen van de psychische verschijnselen, of hoe die anders genoemd worden."

Hendrik haalde de schouders op: „Dom animisme, dat leidt tot geloof aan toovermachten, aan feeën en spoken, tot het aanbidden van beelden en afgestorvenen en het meer vertrouwen op amuletten en tafelgeklop dan op den eeuwigen God."

„Juist, dat zei je in je preek nog veel welsprekender. Je hebt menschen meegesleept, maar al de Bosjesmannen, zooals ik, hebben hun ontroering buiten de kerkdeur verloren en vragen: ontwikkel ook ons zoover, dat we je bid-Marconigraaf kunnen gebruiken, en dat we het groote Licht kunnen zien, dat voor ons maar niet wil schijnen. En daarom heb je het schitterend verloren bij misschien wel 90 procent van je hoorders, al zullen ze het je persoonlijk niet bekennen..."

;„Mijn beste vriend verwent me niet," klaagde Hendrik eenigszins bewogen.

„En kerel, besef je dan niet, hoever je me al gekregen hebt door je Waterkerksche preeken? Zoo'n loodzware materialist, die nu al gelooft aan de onsterfelijke menschenziel, die onder sommige omstandigheden één kan worden met het Al-bewustzijn. Had je dat kunnen denken? En dien wou jij vanmorgen allen grond onder z'n voeten wegbreken op je wegsleepende manier. Maar je hebt het verloren. Mijn grond is me hech-

ter gebleken, dan het papieren gemoeds- en wijsgeerig en theologisch grondslagje, waarop jouw gebouw rust. Ja, zeker, we zwijgen er nu over. Want vandaag worden we 't toch niet eens. Maar als ik hier voorgoed woon, dan zal je last van me krijgen. Dan laat ik je niet los, voor één van ons de fout in zijn grondslag heeft ingezien".

„Maar je wou toch niet, dat ik spiritistisch ging preeken en met m'n kerkeraad séances ging houden?..."

„Ik wou alleen, dat je kon zeggen, dat niets menschelijks je vreemd was gebleven."

„Maar van bijgeloovige duivelskunsten hoop ik me altijd ver te houden."

„Ook het duivelsche is een zijde van het menschelijke. Als dat je vreemd blijft, ben je een blinde leidsman der blinden."

Zoo kwamen ze thuis.

Louise merkte hun opgewondenheid al gauw en wist er Simon het best over heen te brengen door hem van zijn drietal te laten vertellen. En uit de oude gemeente in Waterkerk wist hij zooveel herinneringen op te halen, dat Hendrik zich weer in zijn dorpje terug zag, te midden van de starre en stugge, ernstige menschen met de botsingen van hun opvattinkjes, begrippen en wanbegrippen. Het was een gezellige koffietafel. En de heele middag was gezellig. En bij den trein schudden de oude vrienden elkaar hartelijk de hand. „Sta maar vast," plaagde Simon, „als ik in Den Haag woon, zal je m'n heidensch animisme nog al eens met z'n bokspooten aan je tafel zien."

„Pas op, dat ik het niet als Luther een inktpot naar den kop smijt."

Lachend wuifden ze elkaar vaarwel.

„Een kind," dacht Hendrik, „is nog wijsgeeriger geschoold dan die groote kerel. Maar hij zal er wel komen."

* * *

Op zijn studiekamer geurde een groot boeket van witte leliën. Een attentie van Juffrouw Fox. En drie opgewonden damesbrieven over zijn schitterende preek, waaronder een van Willy Stoet, een vriendin van zijn vrouw, die niet uitgesproken kon raken over den glans van zijn aura, vooral om zijn hoofd, een ware aureool !... Als die maar niet tot dwaasheid verviel, zooals Juffrouw Fox.

Nog een brief, dien hij het eerst had opgemerkt, bewaarde hij met opzet voor het laatst: uit Indië, van Mathilde, zooals hij aan de hand zag. Rustig voor het raam, met zijn rug naar de lelies en starend over het weelderige park, dat in den glans van het pas uitgepuilde loover en van witbloeiende heesters prijkte, sneed hij den brief open, om een oogenblikje alleen te zijn met haar schrijven. Geheel alleen, zooals ze samen in Waterkerk jaren één waren geweest van gedachten en één van streven. Lang reeds had hij het schrijven gelezen en overgelezen, toen hij nog zat te staren over het blijde lentepark, waarin de merels even weelderig orgelden als in de singels van de Waterkerksche akkers, wanneer hij er met Mathilda langs wandelde... Ze zou dus weer terugkomen naar Holland, het volgend jaar, als haar broer hertrouwd was, want twee meesteressen in één huis kon niet goed zijn, vooral niet met het oog op de opvoeding van de kinderen. Ze vertelde weer zoo aardig van haar pupillen, dat Hendrik haar voor zich zag met haar neefjes. Alles wat ze deed, verrichtte ze zoo met haar heele hart...

Zijn heele werk in Waterkerk en zijn streven met haar samen, vol jonge, warme idealen, leefde hij door als in een visioen, terwijl hij door het open raam in het zijglanzige bloeipark staarde, en het lijstergekweel en de meidoorngeur het open raam in trilde...

„Mag ik binnenkomen, " zei Louise met een

spottend lachje, „of zweef je in hooge regionen?..."

Even had hij moeite zijn wrevel te bedwingen. Maar hij schaamde zich en antwoordde haastig: „Zeker, zeker kind!"

„Nou, als je 't niet heel prettig vindt..." pruilde ze.

„Kom, ijdeltuit," plaagde hij. „Hier in dit stoeltje, dan zie je zoo recht op die witte seringen... En dan zal ik je m'n brieven voorlezen."

„Nee, zoo stil staren in het jonge Meigroen en luisteren naar den lijster..." zei ze. „Ik had het beneden zoo eenzaam, of je ver weggereisd was... En nu zoo heel stil naast je."

Ze was zoo heel anders dan gewoonlijk. Een beetje sentimenteel, maar 't zou aan haar positie liggen; over enkele maanden werd er een baby verwacht. Hendrik nam haar hand in de zijne en samen fluisterden ze van dat toekomstige geluk.

Daar viel haar oog op Mathilde's brief.

„Pas gekomen?" vroeg ze.

Hij knikte.

„En schrijft ze wat bijzonders?"

„Ja, een gezellige brief. Neem hem maar mee. Mathilde komt binnen een jaar weer terug naar Holland."

Hij trachtte het onverschillig te zeggen, maar zijn stem verried een blijde verrassing.

„Zoo," deed Louise stug. „Nu, in Waterkerk heeft ze nog genoeg te doen."

Een muur rees ineens weer tusschen hen op: Hendrik achtte zich gekrenkt, dat ze Mathilde zoo koel naar Waterkerk verbande...

Louise mokte stil, omdat ze begreep, hoe Hendrik hier voor het raam had zitten genieten van Mathilde's brief en zich verheugde over haar komst.

„Misschien zal ze eerst liever wat in Den Haag uitrusten," waagde Hendrik. „Bij ons..."

„Maar, man, hoe verzin je..." snibde Louise. „Dan is ons kindje er. En je weet niet, hoe dat ons rustig huishoudentje op stelten zal zetten."

Hij stond op, schikte zijn boeken en brieven wat terecht en zette de lelies voor 't open raam: „Je zou er hoofdpijn van krijgen!"

Louise wuifde tegen iemand, die het park doorkwam. 't Was juffrouw Fox.

„We zullen nu wel gauw kunnen eten," zei Louise. „Ik zal eens zien, hoever Aaltje er mee staat..."

De stemming aan den maaltijd was wat gedrukt, Louise en Hendrik van hun eigen kwellinkjes vervuld, juffrouw Fox heimelijk op spoor naar de gouden aura om haar dominee, die ze thans maar niet kon ontdekken...

VI

GREEVERS, algemeen bekend door zijn mystieke en stemmingsgedichten, borstelde zich het hooggolvende, zwarte haar wat op, haalde den kam door zijn vollen, glanzend zwarten krulbaard en legde de laatste hand aan zijn toilet. In zijn zwarten rok met witte das zag hij er uit als een deftige bidder, vond hij. Heelemaal geen Elfen-kind, zooals zijn dichterlijke schuilnaam luidde. Hij vouwde een pakje open, met de attributen, waarmee hij op de groote gala-bijeenkomst der wijdvermaarde en over de heele wereld verspreide Orde der Ridders van den Gouden Hamer zijn toilet moest voltooien. Ja, alles was er in: een ceintuur van goudgalon met een vergulden gesp in den vorm van een zespuntige ster, een soort smidsvoorschoot met een rand van goudgalon en een hemelsblauw middenstuk, waarop de gouden hamer en ciseleer-beitel waren geborduurd, wit-glacé handschoenen en een vuurroode, zijden vijfbladige roos, om in 't knoopsgat te steken. Alles vouwde hij zorgvuldig dicht, dat geen oningewijde het met de profane blikken zou kunnen verontheiligen, en zoo ging hij naar beneden.

„Ha!" roept Else, zijn zeventienjarige dochter, vroolijk: „Moeder, kijk vader er weer eens chic uitzien. Zeker weer naar een bal, zoo op z'n eentje. En vindt u dat alles nu maar goed?"

„Kind, wat vader doet is welgedaan," lacht mevrouw Greevers, even van haar verstelwerk opziende.

„Nou, ik laat Koos later niet zoo alleen trekken..."

„Je zal niet veel te laten hebben," spot vader.

„Je zal later wat graag Koos eens een avondje alleen zien uitgaan als het voor zijn vorming goed is..."

„O, wat een braafheid!" plaagt Else. „Hoort u dat, moeder? Net of u voor uw vorming uitgaat en niet voor uw plezier, om met voorname freules en oude jonkvrouwen te dansen... Foei, foei, oude man!"

En Else omhelst hem, kust hem op den zijigen baard en op de zwarte haargolven.

„Kind, bedaar," roept hij. „Je lijkt wel een zoenmachine!... Wat zal die arme Koos te lijden hebben..."

„O, wat een fat," vervolgt Else, hem het hoofd tusschen de handen heen en weer schuddend. „Moeder, uw oude man is geparfumeerd als een kapperszaak..."

„Kom, schenk nu liever een kop thee in, vóór ik wegga," gromt de heer Greevers. „Jij verklapt ook alles... Da's nu m'n eenige gebrek, dat ik van een fijn-geurige brillantine houd..."

„Blijf jij nou van mijn vader af," roept haar broer Dolf, een reus van zes voet, die in Delft studeert. „Schenk jij den ouden man liever een kopje thee in..." En hij baast over zijn vader, hem met de groote handen streelend, hem naar zijn luien stoel leidend en er als een kind op plaatsend.

„Jongen, pas op vader's rok en overhemd," waarschuwt mevrouw lachend. „Je bent zoo hardhandsch..."

„Ja, ik geloof, dat hij in zijn goeie bedoelingen me de armen blauw heeft geknepen," klaagt Greevers.

„Alstublieft", reikt Else hem met een deftige „dienaresse" zijn thee aan. „En als ik 't geweten had, dan had ik mijn baltoilet aangetrokken en was u niet van me af gekomen..."

Dolf komt al met overjas en hoed aandragen en

staat als een lakei de mouwen open te houden, dat Greevers er zoo maar in kan schieten.

„Alstublieft," roept Dolf. „Voortmaken, anders moet de oude man zich weer reppen."

„Dag, oudje," kuste Greevers zijn vrouw, en Else in de wangen knijpend, die zich weer met een omhelzing wreekt, gaat Greevers onder Dolf's stevig geleide de deur uit.

„Dag," roept de lobbes, hem de hand drukkend en op den schouder kloppend. „Amuseer u..."

„Jongen, ik ga niet voor m'n pleizier uit," protesteert Greevers.

„Nou, dan ben u ook wel gek... Hard werken en als u eris een avond vrijneemt, dan voor uw verdriet uitgaan."

„Dat zeg ik ook niet, lobbes," lacht Greevers. „Maar daar ben jij nog te klein voor. Daar heb jij nog geen verstand van."

„Ondeugende baas," streelt Dolf hem weer met de groote hand langs het gezicht en hij geeft hem zelfs een kus.

„O, wat ruik je naar vieze sigaretten, en wat is je kin stoppelig," grilt Greevers. „Wat beklaag ik jou arme Beppie!"

Meteen ontsnapt Greevers een wraakomhelzing door de deur uit te vluchten.

Ja, eigenlijk had Dolf gelijk. Waarom ging hij naar de bijeenkomsten, de „ateliers," zooals het symbolisch heette, van de Ridders van den Gouden Hamer ? Toen hij pas getrouwd was, had hij er zich enthousiast bij aangesloten, want wat hij er van gelezen had, was mooi: het samenbrengen van menschen van allerlei rang en gezindte of ras, die hoog genoeg stonden, om het verwante in ieders streven te herkennen en op den grondslag van dat verwante samen te werken tot de verbroedering der menschheid. Dat was de kern van Jezus' leer en van elken

grooten godsdienst. En de tweede taak of eigenlijk de eerste was: zichzelf tot een volmaakt ridder van den Gouden Hamer te vormen, die het ruwe metaal van zijn gemoed wist om te smeden tot de volmaakte zespuntige ster, de dooreenstrengeling van de twee gelijkzijdige driehoeken, waarvan de eene het stoffelijke, het zinnelijke en de andere het geestelijke, het idealisme voorstelde. Het beduidde het streven naar de verwezenlijking, van wat de mensch diep in zich als het ware en goede en schoone voelde, eerst in zijn eigen leven en zoo in de maatschappij. Greevers, die met het star Calvinistische bijbelgeloof was opgevoed en zijn ziel onder dien molensteen had uitgeworsteld, was, zooals meestal gebeurt, tot het dorre materialisme vervallen. Als er toch geen duidelijke Gods-openbaring bestond, dan kon er ook geen God zijn, want welk vader zou zich voor zijn kinderen, die angstig riepen, blijven verschuilen. Büchner's boekje „Kracht en Stof" en Multatuli's oppervlakkige uitspraken gaven hem een gevoel van vrijheid, van ruimheid, terwijl hij altijd gebukt had gegaan onder de gezags-uitspraken van den bijbel en van kortzichtige dominees.

Alle banden waren ineens doorgesneden en waar hij alleen zijn intellect als voorlichter erkende, vielen oeroude menschelijke begrippen over God, liefde, plicht, ziel, gebed in een donkeren afgrond weg en kon hij alleen het samenleven der menschen erkennen als de oorzaak, dat men tot zedelijke voorschriften was gekomen, de onontwikkelden in den band hield met boemans, als hel, duivel, vagevuur, God, of dweperig opwond met het Christus-sprookje om ze gemakkelijk te leiden tot nederigheid, berusten in hun ellendig maatschappelijk lot, tot onderdanigheid en eerbied voor de uitspraken der priesters.

Maar de innerlijke Godsstem liet hem niet los.

Hij gevoelde behoefte aan iets anders dan die nuttigheidsmoraal. Vanwaar kwamen groote mannen aan hun idealen, die ze meestal met het martelaarschap moesten boeten en die op dat stadium nog heelemaal niet uit het besef van het nut voor de maatschappij geboren konden zijn? Er was iets, dat hen dreef en dat tegen het dagelijksche practische nut inging. En in hemzelf had hij die drijfkracht gevoeld, als hij een gedicht moest uitzeggen, dat sprak van den geest, die alles wrocht en de stof omschiep naar zijn idealen... Hoe konden zijn gedichten zoo geheel tegen zijn overtuiging ingaan?... Oude zuurdeesem nog?... Maar die moest heel anders doorwerken, meer in den trant van de orthodoxe menschen- en wereldverdoeming.

In dat stadium had hij op een boekenstalletje een onoogelijk werkje gekocht, dat hem door zijn zonderlingen titel aanlokte: „Onthulde Geheimen der Orde van den Gouden Hamer door een oudbroeder dier Orde".

Hij voelde heel goed, dat hier een tegenstander aan het woord was en de zaak scheef voorstelde. Maar ze interesseerde hem, en , ofschoon de Orde en haar werken geheim waren, bleek het hem al spoedig, dat er genoeg literatuur over te verkrijgen was. Hij was er verrukt over. Dat was nu iets, waarnaar zijn hart uitging. De Orde gaf geen leerstelsel, geen levensleer, eischte voor ieder het recht van ontwikkeling naar zijn innerlijken aard, eerbiedigde ieders overtuiging, leerde menschen van verschillend geloof, ras en stand samenwerken tot de bevordering van een veelzijdige harmonische cultuur. En als de grondslagen daarvan beschouwde ze het besef, dat alle menschen broeders zijn en de wereld het kunstige smeedwerk, door den Gouden Hamer van den Oppersmeder gevormd, die ook de menschenharten deed gloeien, om den Gouden Hamer

van hun energie te hanteeren tot het ciseleeren van eigen karakter en lot en zoo in het wereldgebeuren de trouwe medewerkers te worden van den Opperciseleur.

Dat las hij alles in de ritualen en de symbolen, die de Orde gebruikte, en waarbij niemands overtuiging dwang werd aangedaan, daar elk in die symbolen de levensbeschouwing kon ontdekken, waartoe zijn geest gerijpt was.

Die ruimheid deed hem aan als de hooge looverbogen van een verheven woud-tempel, waarin lofliederen in verschillende toonaarden opstegen van geheel verschillend gevederden wildzang. Zoo moest ook de Al-geest het gewild hebben, ieder naar de trillingen in eigen gemoed Zijn schepping bewonderend en meewerkend in het groote wereldkoor van de ontzaglijke wereldsymphonie, waar de kweelende nachtegaal noch de krassende raaf hun eigen lied als alleen Gode gevallig vermochten voor te schrijven.

Dat was de ware Menschheids-tempel, waar de Ridders werden gesterkt tot het bekampen van den draak van zelfzucht en eigen hartstochten en zoo gewijd tot kampioen voor de zaak der menschheid.

Alle symbolen en ritualen waren als gouden vensters, waardoor hij de wijsheid der eeuwen zag stralen. De Orde werd hem tot de groote leerschool, waar oorspronkelijke en onafhankelijke geesten elkaar vonden, om de menschheid te leeren dienen. Wat had ze niet een schitterend verleden, leverend aan de menschheid de grootste kunstenaars en vrijheidshelden, de onvermoeide en onversaagde strijders voor de vrijheid van het geweten en de verheffing van den mensch.

Zoo kwam hij als een enthousiast discipel in de Orde, om zich te laten vormen tot een Wijsheidsridder van den Gouden Hamer, waarmee hij licht

en leven kon verwekken en de reuzen van het vooroordeel dooden...

Maar bitter was zijn teleurstelling.

De ridders, op wier bezielenden invloed hij had gerekend, zagen zijn enthousiasme met een spotlachje aan en keuvelden genoeglijk over allerlei onderwerpen, die hij in „Kennis en Kunst" beter had hooren behandelen. En velen toonden een engheid van begrip, die jammerlijk in strijd was met de breede grondslagen, waarop de Orde haar tempel had gegrondvest.

Hij had er zoo wel weer willen uitloopen en kon er toch niet toe komen. Mocht hij echter wel verwachten, dat de Orde-leden beantwoordden aan de idealen? Hoever stond hij er zelf niet vandaan en was zijn enthousiasme dan een stroovuurtje, dat dadelijk uitdoofde na een seconde van bedriegelijke opflikkering? Neen, hij zou de broeders verkeerd zien! Hij had bovendien alleen met zijn eigen onvolkomenheden te maken en de heele symboliek riep hem toe, dat de dagelijksche onverdroten arbeid ter zelfverbetering de eerste plicht van de ridders moest zijn.

Zelf had hij er meermalen een „drijfwerk" opgeleverd, zooals symbolisch een lezing heette. Den eersten keer was het bewierookt en uitbundig geprezen. Het was, of hij de ridder zou wezen, die de schoone slaapster zou vermogen te wekken, nadat hij door het doornbosch van vooroordeelen zich geworsteld had. En zoo liep hij al rond op hooge stelten, door een tiental medestanders versterkt in zijn eigenwaan, dat nu eindelijk het verlossend woord was gesproken, hetwelk den materialistischen tijdgeest uit de Orde verbannen zou. Maar de tegenstanders van „occult gedoe" en van „theosofische verwardheid" en van alles, wat inging tegen het orthodoxe materialisme, begonnen „verzamelen"

te blazen. En na dien tijd kwamen noch hij, noch zijn medestanders aan het woord, of hadden eenige kans om in het bestuur van het „Atelier," of de aanneming van nieuwe leden of de opleiding der leerling-broeders invloed uit te oefenen. Ze werden geduld en bij elke opmerking, die van hun kant kwam, heette het: „Dat klinkt zoo theosofisch. De Orde staat boven elke leer. Laten we nu niet de theosofische of een andere leer binnenhalen en onzen gezichtskring vernauwen..."

En zoo ging Greevers naar het Atelier met een gevoel, of hij aan armen en beenen zware looden blokken had hangen. Ja, Dolf had wel gelijk: als hij niet met zijn heele hart ging, wat had hij er dan te maken? Meende hij de kracht in zich te hebben, om die logge, inerte massa, die teerde op de muffe proviand , nog in het midden der 20e eeuw ingeslagen, in beweging te brengen, om uit haar eigen ritualen en symbolen de kracht te putten tot haar eigenlijken arbeid: het kweeken van geschikte werkers, die in de wereld hun idealen zouden brengen...! En toch, hoe moedeloos hij zich ook voelde, hij ging er geregeld heen, alsof hij er naar toe gedreven werd, geheel tegen zijn eigen zelfzuchtigen lust in...

In de voorhal waren al veel ridders bijeen. Zij groetten elkander links en rechts met het hamerteeken, dat ze met de linkerhand in de lucht beschreven, terwijl ze elkanders rechterhand drukten. Greevers werd door den dienenden ridder geholpen bij het ontdoen van jas en hoed en maakte zich van een plaatsje voor den grooten spiegel meester, om zich de zijden, vuurroode roos in het knoopsgat te steken, den gordel om te gespen en er het hamer-blazoen aan te hangen.

Een zware hand werd op zijn schouder gelegd en een barsche stem groette: „Ridder Greevers,

hoe gaat het? IJdele kerel, laat mij ook eris m'n facie in den spiegel bewonderen."

't Was ridder Rademan, directeur van de boek- en handelsdrukkerij „Tolle-lege," een fanatieke medestander.

„Je dringt den menschen met geweld je waarheid maar op, en gunt ook mij m'n ijdelheid niet... Je zou me jouw nederigheid wel in den boezem willen schuiven, jij Tolle-lege-man..." spotte Greevers.

„Tolle-lege," waren de woorden, die de Heilige Augustinus zich, in een van z'n twijfelmoedige buien, voorafgaande aan zijn bekeering, had hooren toeroepen door een onzichtbaar wezen. En toen hij opkeek, zag hij in het boek, dat zijn naast hem wandelende vriend Alypius las, een hoofdstuk in een van Paulus' brieven, dat hem een beslissing deed nemen. Het wapen der Tolle-lege-drukkerij was een hand, die een open boek aanbood, waaronder de gebiedende spreuk stond.

„Wel, dat kon niet beter uitkomen," voegde zich de grijsbaardige dokter Groter van der Loop bij hen. Alles aan dezen man, die nauwelijks vijftig jaar was, scheen ouwelijk, zijn gebogen houding, zijn doffe stem, z'n witte haren, z'n ingevallen wangen, z'n aderige handen... Alleen z'n oogen waren fonkelend zwart en, als ze niet peinzend voor zich uitstaarden, flikkerden ze vernuftig en energiek en tegelijk gul en vertrouwelijk.

Rademan nam ze beiden onder den arm en ze liepen voor den spiegel vandaan, naar een rustig hoekje.

„Wat kon niet beter uitkomen?" gromde hij. „Spreek, grijze sfinx."

„Ik zal spreken, maar wou je eerst als gewetensvraag voorleggen: Is het ridderlijk om mijn grijze haren te bespotten?"

„Vooruit, spreek," schreeuwde Rademan. „Je bent toch ijdel genoeg op je grijze eerwaardigheid."

Dokter Groter van den Loop haalde minachtend de schouders op en zei: „'t Kan zeker niet beter uitkomen. Daar zie ik me naast elkaar staan voor den spiegel der waarheid, — of ze aan zichzelf rekenschap vragen, — den man van de pen en den man van de drukpers... En wat hebben we meer noodig, om onze ideeën in de Gouden-Hamer-wereld te verspreiden..."

„Nog één persoon zou je 'r nu naast zien," lachte Greevers, „als we nog voor den spiegel stonden... den man, die bezit, wat mij ontbreekt, den tijd..."

„Goed, goed," gromt Rademan, „pen, pers en tijd ! En nu nog het geld !"

Juist kwam advocaat Leeuwenstein aan, een zware man met een groot hoofd, blozende, opgeblazen wangen en blonden baard, wat stijf-deftig en erg correct gekleed. Hij leefde stil, was ongetrouwd en schatrijk.

„Wel, wel, wat zijn de ridders in een opgewekte stemming!" groette hij glimlachend. „Hoe zou het ook anders kunnen, waar het Elfenkind de schuldeloosheid ademt..."

„Wat heb ik toch misdaan, dat ieder op me vit," beklaagde Greevers zich.

„Niets misdaan," bromde Rademan, „Maar je moet wat doen: je pen gebruiken. En ridder Groter van der Loop moet zijn tijd geven, ik mijn pers en hier deze alleen-loopende nabob," daarbij legde hij zijn groote hand zwaar op den breeden schouder van meester Leeuwenstein, die angstig retireerde, „die moet z'n brandkast leenen..."

De arme advocaat wreef zich den schouder en toonde neiging een ander te gaan aanspreken.

„Nee, ridder Leeuwenstein, loop nu niet weg,"

zei dokter Groter ernstig. „Ik meen het! Allang heb ik het idee gehad dat we toch niet stilzitten mogen, al laten ze ons in het atelier niet aan het woord komen. Als we meenen, dat onze ritualen en symbolen zoo rijk zijn, dan moeten we delven... En wat we vinden samen toetsen... En dan in de Gouden-Hamer-kringen brengen... Het geld, heusch, dat komt wel... Maar eerst de studie..."

„En dan de pers en het geld," spotte Rademan. „Nu, als ridder Leeuwenstein helpt, ik ben bereid... We richten een uitgeversmaatschappij „De Gouden Hamer" op..."

„En ik heb uitgebreide studies liggen over de ritualen," vroegde dokter Groter er aan toe.

„Ik enkele over de symbolen..." zei Greevers.

En zoo kwam de „U. G. H." tot stand.

* * *

De candidaten kwamen onder plechtige orgelaccoorden binnen, geblinddoekt en in een zwarten kaftan, ieder bij den arm geleid door hun Mentor, die hen had voorgesteld. Ineens klonk uit een naburige zaal een weenende vrouwen-alt:

„Blind werd ik in uw tempellicht...
De glans van den Gouden Hamer
Verdween voor mijn profaan gezicht..."

En een zware basstem dreunde week als een profetie:

„Keer weder in de donk're kamer...,
„Den diepsten schuilhoek van uw hart..."

En terwijl de candidaten den tempel rondgevoerd werden en hun beproevingen ondergingen, dramatiseerde het recitatief het geheele zieleproces van duisternis, twijfel en wanhoop tot het besef, dat in eigen hart de krachten schuilden tot het ciseleeren van eigen karakter en lot... En toen ineens

jubelde het orgel en zong het duo van het groote heil, dat nu de Gouden Hamer was gevonden en de glans van den morgenstond hem omstraalde, waar de Opper-ciseleur hem hanteerde, om de wereld te vormen tot het wiskunstige juweel, de uitdrukking van Zijn verheven oer-idee...

De candidaten, nu bevrijd van den blinddoek, staarden verrukt in het juichende licht, waar op den achtergrond een glanzende morgenzon boven den vlammenden horizon oprees en daarboven, in het nog donkere blauw van den hemel, met diepweg de pinkelende sterretjes, de Gouden Hamer blonk in een lichtgloed, waarbij de zon zelfs verduisterde.

Geroerd antwoordden de candidaten op de hun gestelde vragen en knielden voor het altaar neer, om den eed te doen en de geheimen der Orde te vernemen.

Op een teeken van den ridder-leider stonden alle bezoekers op in twee kringen geschaard rondom de leerlingen, allen de gehandschoende handen zegenend naar hen toe geheven; het orgel jubelde daar haar juichtonen overheen en uit de naaste zaal klonk het duo als een overwinning:

„Heil den held,
Die op 't blauwe veld
Den Gouden Hamer heeft zien blinken.
Werelden verzinken,
Zonnestelsels rijzen uit het duister, —
Maar in eeuw'gen luister
Prijkt de ziel,
Waar dit gouden licht in viel..."

Met het teeken van den hamer, door de linkerhand uitgevoerd en het herhaaldelijk zegenend opheffen der beide handen, keerden de broeders op een wenk van den leider naar hun zitplaatsen, voortdurend het gelaat naar de knielenden gewend.

„'t Maakt toch altijd weer indruk," fluisterde

Greevers achter zijn hand tegen ridder Groter van der Loop. Deze knikte, en toen het orgel in een zachte oplossing van smeekende mineur-accoorden eindigde, stond de leider op, een gouden keten om den hals, waaraan een gouden hamer en ciseleerbeitel prijkten. En na den candidaten een plaats te hebben doen aanwijzen, sprak hij hun in een ellenlange, gladvloeiende rede toe over hun plichten en over de beteekenis van den Gouden-Hamerarbeid, die juist geschikt was, om den gewekten indruk in verveling te doen vervloeien. Hij fladderde zoo over de diepe beteekenis en het verheven cultuur-bedoelende der symboliek heen, dat Greevers van ergernis zuchtte en zelfs de goede dokter Groter van der Loop op z'n stoel begon heen en weer te schuiven. De eerwaardige leider, die geen heerlijker geluid kende dan z'n eigen krassende stem, sprak anderhalf uur lang. Er waren dan ook al zooveel witte handschoenen voor den mond gehouden, om een langen geeuw te verbergen, dat de ondeugende Rademan halfluid fluisterde:

„Verlos ons van den preektoon, Heer,
Geef ons natuur en waarheid weer!"

Een zucht van verlichting steeg uit de angstig verveelde gemoederen op, toen de leider zijn „Zoo zij het" sprak, het hamerteeken de zaal inwierp met de linkerhand en het rituaal afwerkend, vroeg: „Ridder eerste ciseleur, in welk teeken staat de zon?"

„In het Noorden, eerwaarde leider-ciseleur, het teeken van den nacht," antwoordde de aangesprokene met een kruisvormigen hamer de richting aanduidend.

„Ridder-tweede-ciseleur, wat is dan uw plicht?"

„Aangezien de zon in het Noorden staat," antwoordde de nieuw-aangesprokene, „en het kunstwerk voltooid, is het aan mij het atelier te sluiten

en de vermoeide arbeiders huiswaarts te zenden. Ridders, gaat in de kracht van den Gouden Hamer, en in de hoede van den Opper-Ciseleur !"

Dit zeggende neeg hij driemaal, een zegenenden groet met zijn kruisvormigen hamer makend tegen den leider, wat door den eersten-ciseleur en daarna door alle opgestane ridders en met groote plechtigheid door den leider en de andere gezagsbekleeders der Orde werd herhaald.

„Zoo taai als hondenleer," gromde Rademan.

„En een inzicht als de verblindste buitenstaander," kon de voorzichtige meester Leeuwenstein niet nalaten.

„Morgenavond, acht uur, bij mij," verzocht Rademan op zijn commando-toon, „om de Ugh te constitueeren."

„Ja, die arme candidaten !" klaagde Greevers. „Met illusies komen ze tot ons en onze leider bevriest ze..."

„Schitterend, hè," klampte hem ridder Zuydermeyer aan, directeur van den grooten wijnhandel Zuydermeyer en Zn., „wat een welsprekendheid ! Zoo'n leider vind je in weinig ateliers..."

„'t Loopt van een leien dakje," antwoordde Greevers onschuldig.

„Nietwaar ? O, dat vindt u toch ook ? Nu, dat doet me pleizier. Ridder Zurk en ridder Zuivel zeiden, dat u en anderen onzen eerwaarden leider niet erg mogen."

„Zoo, zeiden ze dat ?"

„En, dat u het leiderschap ambieerde..."

„Wel zoo. Ja, de menschen weten veel. Ze zijn haast alwetend."

Ridder Zuydermeyer had zich al weer bij andere ridders gevoegd en vertelde gewichtig, dat de Theosofische ridder Greevers den leider uitbundig had geprezen.

„Waarom zou-ie ook niet? Er was geen speld tusschen de rede van onzen eerwaarden leider te steken..."

„En zoo gladjes, zoo gladjes liep zijn rede, als van een leien dakje. Dat waren broeder Greevers' eigen woorden... Maar we moeten toch oppassen met hem. Want al is hij geen lid van de Theosofische Vereeniging, hij is er een gewillig werktuig van... En ik vertrouw dat occulte en theosofische gedoe niet. Allemaal nonsens. Die lui hebben een kronkel in de hersens..."

VII

GREEVERS was al eenige jaren ridder van den Gouden Hamer en door de studie van ritualen en symbolen, maar ook door zijn uit zijn diepste zelf opgewelde verzen, uit zijn materialistisch denken gerukt.

Soms kwam alles in hem op tegen de slappe levensbeschouwing van zijn jeugd, toen willooze wezens in romans, als ondergaande helden werden uitgebeeld, die eigenlijk slaven waren van hun laag-dierlijke lusten en verlangens: menschelijke katers in Maart...

Hij had gedweept met Kloos' stoute verzen:
„Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten,
„En zit in 't binnenst van mijn ziel ten troon
„Over mij zelf en 't al, naar rijksgeboôn
„Van eigen strijd en zege, uit eigen krachten."

Maar wie had ze in zijn leven verwerkelijkt en er waarlijk de verlossende kracht uit geput, om over slap en dompig pessimisme heen te komen!...

En ook kende hij oogenblikken van intellectueelen twijfel aan zijn dichterlijke inspiraties en aan de symbolieke wijsheid van den Gouden Hamer... Het gruwelijk lijden en de schreeuwende onrechtvaardigheid in de wereld wezen in het geheel niet heen naar een verheven Wijsheid, die het heelal leidde naar een heerlijk doel. Elkaar verslinden en vernielen van de laagst- tot de hoogstgeorganiseerde wezens, een bloedige chaos, waarin zelfzucht de wederzijdsche zweep was, die dreef tot het bevredigen van instincten en hartstochten en uit den diermensch een intellect naar boven had gestriemd, dat spotte met eigen ondragelijk leed...

Die uren waren vreeselijk en als de Onwetende zou hij hebben willen schreeuwen:

„O God, daar is geen God."

Zoo was hij tot het spiritisme gekomen. Dat beweerde proefondervindelijk te kunnen aantoonen, dat de ziel bleef voortleven na den stoffelijken dood en dat die ziel krachten en vermogens bezat, aan de macht der goden gelijk...

Hij hoorde een lezing over het fotografeeren van „geesten" en hij had er alleen een minachtend schouderophalen voor over. Hij las honderden geesten-mededeelingen in Allan Kardec's werken en hij vond het bakerpraatjes. Hij las over de wonderen van Indische fakirs en van Engelsche mediums en over professorale onderzoekingen in Londen op dit gebied... En het zei hem allemaal niets. Zijn intuitieve verzekerdheid van ziel en God scheen er zelfs door te verzwakken en zijn intellectueele bezwaren groeiden.

„Zelf moet u onderzoeken," zei Grondmeyer, de boekhouder op zijn kantoor, een benepen verstandje, dat meende alles te hebben onderzocht en nu het heelal in een lucifersdoosje te kunnen stoppen.

„Ik heb de heerlijkste mededeelingen gekregen van mijn overleden moeder en broer en... Enfin van wel tien familieleden."

Ja, Greevers kende die mededeelingen, van verborgen potloodjes of onuitgevochten testamenten, of als ze op het hiernamaals betrekking hadden, dan waren Swedenborgs mededeelingen nog heel wat verstandiger. Maar hij wou toch wel eens onderzoeken, „experimenteeren," zooals Grondmeyer heel gewichtig zei. Grondmeyer zou voor alles zorgen.

En zoo waren de wekelijksche seances gevolgd, een heelen winter lang, waar hij eerst heel spotachtig zich aan onderwierp, die allerlei niets betee-

kenende en vage mededeelingen opleverden en waarbij tafelbewegingen voorkwamen, die evengoed door onbewuste spiertrekkingen van de aanzittenden konden ontstaan.

Doch eens werd hij zelf aangegrepen door een hem angstaanjagenden invloed. Van de kruin tot de voetzolen huiverden ijskoude rillingen over hem heen of een ijswind hem langs het lichaam woei. Zijn handen verkilden en uit de vingers voelde hij een tinteling wegvlieten, met een prikkeling als van een electrischen stroom. Ineens begon hij te schrijven, vlug, al vlugger, woest, fanatiek. En toen hij uitgeput het potlood liet vallen en de lamp werd aangestoken, stond het papier vol onleesbare krabbels, die de aanwezigen met dezelfde ontzetting aanstaarden, als Nebukadnezar's hovelingen het geheimschrift op den wand.

Een geleerd oriëntalist bleek later het schrift niet te kunnen thuisbrengen.

De tafel deelde mede: „Doorgaan. Medium zal nader ontwikkeld worden..."

Greevers was diep onder den indruk, maar zijn vrouw haalde de schouders op: „Ik voel nu net zooveel bij al dat hokuspokus als een blok hout," zei ze half knorrig. „Ik vind het tijd verspillen..."

Maar Greevers verlangde al weer naar den volgenden seance-avond, en hij maakte er zich geheel meester van, tot groote ergernis van juffrouw Doetzema, die het eerst mediamieke gaven had getoond en nu geheel onttroond werd. De magnetiseur Beymans trachtte haar te troosten door haar in magnetischen slaap te brengen en te beloven, dat ze somnambule kon worden, want dat hij die gave in haar ontdekte. De slaap was echter niet veel meer dan een hazeslaapje en Beymans weet het aan de luidruchtigheid van Greevers, die na vellen vol gekrabbeld te hebben, met de hand zwaaide en

schreef in de lucht, op zulk een vervaarlijke manier, dat de aanzittenden gevaar begonnen te loopen. Beymans haastte zich hem de hand boven het hoofd te leggen en magnetische passen langs den rug te maken, den „geest" bezwerend om kalm te wezen en zich kenbaar te maken op een wijze, die hem recht gaf in een fatsoenlijk gezelschap te worden toegelaten. Greevers stond op en begon nu met beide armen te gesticuleeren en de magnetiseur draaide het licht hoog op, want er waren gevallen voorgekomen, dat de zich manifesteerende geest gevaarlijk werd. Allen zagen met verbazing naar het bleeke, strakke gelaat van het medium met de weggezonken oogen. Hij ging naar de piano en begon daar zoo vervaarlijk op te keer te gaan, dat zijn vrouw riep: „Man , denk aan de kinderen ! Ze zullen zich doodschrikken."

Greevers stond op, nog dezelfde bleeke strakheid over het gelaat en opnieuw de armen zwaaiend. Daarop zong hij met een klagende stem:

„O Dieu, me souviens-tu ?
Je suis une pauvre créature,
Toute faible, toute nue,
Plein le coeur d'ordure..."

Nu huiverde ook zijn vrouw; want zoo had ze hem nog nooit hooren zingen. Het sneed je door de ziel en woorden en melodie waren haar onbekend. En in eindelooze variaties, al klagender en doordringender, werden deze woorden herhaald, met een uitdrukking, die iedereen tot in het diepste van het gemoed schokte. Zelfs juffrouw Doetzema, die stil had zitten mokken en tegen mevrouw Grondmeyer had gefluisterd over die „malle aanstellerij," huiverde en barstte eindelijk in snikken uit, toen Greevers' stem bevend bad in roerende variaties:

„O, sauvez moi, mon Dieu,
Et ouvrez- moi les yeux !"

„Ik dacht, dat u niet zingen kon," verbrak Grondmeyer de stilte. „En u was wel een plaats in de opera waard..."

„Ja, meneer wordt een groot muzikaal medium," zei Beymans.

Maar Greevers zat ineengezonken in zijn stoel, of hij uitgeput was. Het liefst zou hij alleen geweest zijn om stil te schreien. Al het gepraat om hem heen deed hem pijn.

„Een tegenhanger van Trilby," grinnikte mevrouw Grondmeyer, met grove groeven langs haar mond.

Sinds dien tijd voelde Greevers zich angstig en gejaagd. Als hij wandelde, had hij moeite zijn hand te bedwingen, die telkens automatische schrijfbewegingen maakte zoo heftig soms, dat hij zijn arm met groote inspanning vasthouden en heel sterk zijn wil er zich tegen inspannen moest. Hij had oogenblikken, dat hij zich nauwelijks weerhouden kon, in, verschillende talen geïmproviseerde verzen luid in eigen melodieën, die uitdrukking aan zijn innerlijke ontroering gaven, uit te galmen. Tersluiks ging hij alleen aan een séancetafeltje zitten en schreef vellen vol verzen en romantische verhalen, hem gedicteerd door een onbekende macht of met antwoorden op levensvragen. Zijn overleden ouders schreven in hun eigenaardig handschrift hem over hun verheuging, dat hij nu zoo goed op weg was, om God te vinden, dien hij in zijn dwaasheid verlaten had. Op de séances krabbelde hij cahiers vol, vaak in onleesbaar schrift en werd hij de wanhoop van den magnetiseur, die eindelijk op het spoor van de contrôle, die hem bezielde, ineens een dwaasheid tot antwoord kreeg.

Eens waren naam, straat, huisnummer al bekend, maar ongelukkig was de straatnaam aan allen vreemd. Op de vraag, waar de straat gelegen was, kwam het

antwoord: „In de buurt van het station Hollandsche spoor." Nog wist niemand zich de straat te herinneren. „Waar loopt die straat op uit?" vroeg de magnetiseur. En heel mal schreef het medium onmiddellijk: „Op den dood..."

De magnetiseur hief de séance op en kwam niet meer terug.

Maar Greevers was er verslaafd aan geraakt en als zijn vrouw niet wenschte mee te doen, zat hij alleen in een donker hoekje met groote vellen, die wel vol gekrabbeld werden, maar niets opleverden, dat Greevers niet met zijn alledagsbewustzijn in staat was te geven, en beter nog wellicht.

Het verontrustte zijn vrouw. Hij begon ook minder belangstelling voor zijn zaken en voor zijn gezin te toonen. En zoo levendig hij vroeger was, zoo peinzend en in zichzelf gekeerd was hij nu. Het ontging haar ook niet, hoe schuw en angstig hij soms deed. Maar als ze er hem over sprak, niet langer toe te geven aan mediamieke neigingen, dan werd hij korzelig en ging de kamer uit. Ernstig dacht ze er over, eens een dokter te raadplegen, maar de vrees voor zijn tegenkanting weerhield haar.

Greevers voelde zelf, hoe er iets gebeurde in hem, dat kans had, op een catastrofe uit te loopen. Een ontzettende angst kon hem ineens aangrijpen, vooral in het donker. Dan hoorde hij dreigende stemmen en voelde aanrakingen en koude huiveringen over zijn heele lichaam, of hij onder een ijskoude douche stond! En de gruwelijkste gezichten grijnsden hem aan, die zich vervormden in nog gruwelijker tronies. Onbeschrijfelijk reusachtige en afgrijselijke monsters kwamen uit de verte op hem toeschieten met moordkaken en klauwen, waarbij de meest fantastische afgodsdraken schoone fantasieën waren. Uren lag hij wakker, worstelend met

al de benauwenis om hem heen, die zich caleidoscopisch van de eene gruwelijkheid in de andere vervormde. Hij voelde, dat zijn verstand zelfs gevaar zou kunnen loopen en dat zijn wil ondermijnd werd, doordat de Dyonisische machten in hem overheerschend werden.

Zonder te weten waarom, ging hij op een avond naar den heer Hansen, den schrijver van verschillende spiritistische werken, een onbevangen, objectief onderzoeker. Hij klaagde hem zijn nood.

„Ja, die verschijnselen komen meer voor," zei deze. „Als je niet na elke séance zorgvuldig gedemagnetiseerd wordt, zijn er vampyr-geesten, die je vasthouden en je blijven beïnvloeden. Je zou bezeten kunnen worden, volslagen krankzinnig."

Hij behandelde hem en leerde hem, op welke wijze hij zichzelf kon helpen.

„Maar vooreerst geen séances meer, als u uw gezondheid liefhebt. En de wil is het krachtigste wapen tegen alle schrik-verschijningen uit de astrale wereld om u heen. De biddende wil. En als uw heele ziel daarvan vervuld is, dan zult u zien: de monsters lossen zich op en de mogelijkheid, dat uw innerlijk oog vatbaar wordt voor andere, mooiere en verheffender invloeden uit de onzichtbare werelden, is groot."

Greevers ging opgewekt heen. Hij voelde zich een ander mensch. Was het suggestie of was er werkelijk een booze invloed van hem afgenomen? Waren dan de bijbelverhalen over bezetenen en booze geesten letterlijk op te vatten? En had het booze in demonen en monsters, die hem zoo vervolgd hadden, een objectief bestaan? Waren de middeleeuwsche verhalen over Satan en zijn trawanten meer dan een dramatiseering van een idee? Eén ding stond vast. Hij had een monsterwereld van demonen en duivels objectief gezien,

zoo goed als hij de gewone wereld waarnam, niet als een helder bewuste naar buiten geprojecteerde voorstelling, zooals de herinnering aan een of anderen persoon iemand klaar en duidelijk voor den geest kan staan. Neen, een eigen bestaan en leven, eigen beweging en uitingswijze hadden die verschijningen. Alleen bezaten ze iets zeer plastisch, zich elk oogenblik vergrijnzend en vervormend, en zich ten slotte oplossend als in een nevelsluier, waaruit nieuwe gestalten opdoken.

En ook stond vast, dat die demonenwereld hem beheerscht had en hem nu scheen los te laten. Hij voelde zich even rustig als voorheen en had geen neigingen meer tot automatische armbewegingen, tot geniepig zitten aan een séancetafeltje, tot half onbewust piano-getrommel of geïmproviseer in Hollandsch of vreemd gerijmel. Hij voelde zich weer geheel meester van zichzelf en zijn gezin en zijn werk had weer zijn heele hart. De kinderen merkten 't en zagen hem eerst wat bevreemd aan, als hij weer als voorheen met hen stoeide en vroolijk was of met hen wandelde of door de duinen draafde.

De gezichten waren niet verdwenen, maar geheel anders van aard. Als hij rustig zitten ging met de oogen gesloten, of 's avonds vóór hij insliep, verschenen ze hem even objectief in bonte verscheidenheid. Maar ze waren niet meer schrik-aanjagend. Soms zag hij interieurs, waarin de menschen zich even gewoon bewogen, alsof het een aardsch huishouden was; soms steden of landschappen van zeldzame schoonheid; soms kleurschakeeringen en mozaïkevormen, zoo schoon, als hij zich niet had kunnen droomen, of plant- en diervormen van bijzondere pracht, of helle letter-rijen en kolommen in allerlei schrift onvergelijkelijk schoon. Hij beschreef, wat hij zag, nu en dan aan zijn vrouw, die er angstig om werd. Ook verschenen hem tafereelen op

zee, waar groote schepen dobberden, die vuur schenen uit te braken of uit elkaar sprongen; of hij zag ontzettende troepenmassa's, met wagens en ruiters door landschappen golven, die aan de duinen deden denken; door de straten der steden marcheerden ze en het ging alles als in een film aan zijn oogen voorbij, eer hij het rustig beschouwen kon. Later deden de oorlogsillustraties in de tijdschriften hem levendig aan deze visioenen denken.

Toch was hij nu rustig en even kalm, als hij zich ooit gevoeld had. Was dat nu door de behandeling van den heer Hansen? Was dus ook het magnetiseeren iets anders, dan suggestieven invloed op iemand uitoefenen? Was er werkelijk een objectieve kracht van hem afgeweerd? Hij kon het zich niet voorstellen of verklaren. Maar dat hij met vuur had gespeeld, was hem duidelijk. Niet ieder kon ongestraft séances houden. De dooden oproepen kon even gevaarlijk zijn, als 's nachts de deuren van zijn huis wijd open laten staan. Of was het zijn onderbewustzijn, dat zich aan rede en wil tegelijk ontworsteld had, zooals dit mogelijk bij de Dyonisische dansen in veel heviger mate gebeurde en daar dan ook tot razernij voerde...?

Hij voelde zich verrijkt, ondanks dat zijn experimenteeren op spiritistisch gebied hem niets positiefs had gegeven. Het was of er innerlijk in hem iets was gebeurd, waardoor een muur was ingestort, die hem belette zijn eigen ziel te zien. Hoe iemand kon twijfelen aan de realiteit van het innerlijk ikwezen, hoe hij er zelf wel aan had kunnen twijfelen, was hem thans een raadsel. Hij was zich heel goed bewust, dat zijn verzekerdheid van zijn geestelijkzijn geheel een subjectieve verzekerdheid was, evenmin wiskundig bewijsbaar voor derden als de liefde, die hij zijn vrouw en kinderen toedroeg. Maar zijn ziel had de schil van materialistische

schijn-kennis, die hem verblindde, doorbroken en nu stond ze voor hem in al de onwrikbare zekerheid, waarin eenmaal de liefde voor zijn vrouw in hem opgerezen was.

En dat gaf hem een kracht en een opgewektheid, waarmee hij het leven tegemoet ging, zooals hij zich nooit had kunnen voorstellen. De horizon van zijn leven was veel verder uitgedeind en allerlei heerlijke mogelijkheden voelde hij nu als zekerheden, het eene oneindige leven, waarvan het aard-leven een fase was; het eene groote bewustzijn, waarin de menschelijke ziel dreef en waaruit ze geinspireerd werd; de kracht van het gebed; God het oneindige al-bewustzijn ! De opvoeding kreeg nu grond onder de voeten, nu hij zijn kinderen als gezanten zag, die uit de ongeziene wereld aan zijn leiding waren toevertrouwd, en een besef kreeg van de eenheid van alle bestaan.

Thans kwamen hem de psychische of spiritistische verschijnselen niet meer dwaas voor. Hij had aan zichzelf de mogelijkheid van de helderziendheid ervaren; van inspiratie; van bezetenheid of wellicht overheersching van het onderbewustzijn; van de uitwerking van het magnetisme. En hij bestudeerde vlijtig vertrouwbare werken op dit gebied en verwonderde zich over de vijandschap, waarmee wetenschappelijke mannen er stelling tegen namen, alsof de eigenschappen en mogelijkheden van de ziel verdwenen, wanneer men er de oogen voor sloot of boudweg verklaarde: „Ik zie ze niet, dus bestaan ze niet..." En alsof wijsbegeerte, religie, opvoeding, zielkunde, zelfs ziekteleer en verzorging van krankzinnigen en zielszieken niet in het nauwste verband stonden met de kennis van de menschelijke psyche. En alsof het honderdvoudige bedrog, dat op het gebied van magnetisme en helderziendheid werd gepleegd en de duizenden slachtoffers van een

zielig séance-gedoe in staat waren de door erkende onderzoekers nauwkeurig en objectief vastgestelde feiten te niet te doen.

Maar had hij ook niet zelf ondervonden, hoe soms een innerlijke schok noodig is, om het door vooroordeel opgetrokken staketsel te doen omvallen en zoo de wereld daarachter zichtbaar te maken?

En sedert kwamen allerlei verschijnselen hem versterken in de meening, dat hij niet het slachtoffer was van inbeelding en suggestie. Grondmeyer kwam eens pijnlijk gebogen van z'n kantoorkruk naar hem toe, om te vertellen, dat het spit in den rug het hem wel onmogelijk zou maken den volgenden dag present te zijn.

„Wil ik er je afhelpen?" zei hij intuïtief. En na een korte behandeling verzekerde de man: „Het lijkt wel te helpen!"

„Maak je nu niets wijs," lachte Greevers. „Ik zei het maar uit een opkomende gril. Het zal niet veel baten."

„En toch wordt het beter," verzekerde Grondmeyer en na nog een poosje met lange „passen" gemagnetiseerd te zijn, verklaarde hij zich weer flink in orde.

Kort daarop had hij een dergelijke ondervinding met zijn vrouw, die van kiespijn liep te kermen. Ook hier verzekerde hij, dat het wel niet onmiddellijk zou helpen en ging er dus geen suggestieve invloed van hem uit. Maar toch verdween na enkele minuten de pijn.

Meermalen hielp een behandeling niet, als hij zelf verzekerd was en suggestief optrad; en zoo ondervond hij ook, dat niet alle wijzen van behandeling denzelfden invloed hadden. Hij hielp alleen de leden van zijn gezin of een enkelen kennis, sterk beseffend, dat alle, uit het diepere zieleleven voortkomende verschijnselen zich niet lieten dwingen.

Evenmin als hij op bevel kon gaan zitten, om verzen in elkaar te krammen, evenmin zou hij den heelen dag van den eenen patiënt naar den anderen kunnen gaan, zonder het besef te hebben dat hij hokus pokus bedreef om geld... En toch gaf zijn kleine familie-praktijk hem herhaaldelijk de gelegenheid om vast te stellen, hoe suggestie geen invloed bij zijn behandeling uitoefende, maar hij werkelijk òf levenskracht scheen over te brengen, òf een verkeerde sfeer van den zieke scheen te verwijderen. In het eerste geval voelde hij uit zijn vingers al tintelend als electrische stralen uitgaan, hetzelfde wat hij gevoeld had bij het aanzitten aan een séance-tafel; in het laatste geval was het hem, of hij een vacht met de handen meetrok... Het waren natuurlijk ervaringen van subjectieven aard; maar voor hem hadden ze de grootste waarde. Hij besefte daardoor, hoe de ziel over krachten beschikte, die op anderen inwerkten, zonder stoffelijke aanraking noodig te hebben en zonder dat de wetenschap daarvoor stoffelijke organen wist aan te wijzen. Zoo werd voor hem het geloof aan het zelfstandig bestaan van de ziel en aan de wonderlijke eigenschappen, die de tegenwoordige menschheid aan het herontdekken was, een zekerheid, hem in het innigste van het gemoed ingeweven. Daarop bouwde hij zich, studeerend en ervarend, zijn levensbeschouwing, waar een innig Godsvertrouwen en gebedsgemeenschap hem een stralende kracht uit deden toevloeien.

* * *

Wat kwamen hem nu de symbolen der „Orde van den Gouden Hamer" vol diepe wijsheid voor. Ze verwezen hem alle naar de geestelijke eenheid der menschen, gegrond in het eene, alles omvattende

Bewustzijn, het „Woord," zooals het Johannes-Evangelie het noemde, waaruit alle openbaring was opgebloeid als de lotus uit het donkere mysterie van den waterschoot. Alle mogelijkheden van geestelijken vooruitgang zag hij er hem in toelichten, heen schrijdend naar een steeds meer harmonische ontwikkeling van ziel en lichaam, geest en stof, de beide pijlers, waarop de verheven Tempel der Menschheid rustte. Hij schreef zijn inzicht in de symbolen op en bouwde er een geheel van, dat hij in zijn „atelier" ten beste gaf. Hij voelde onder het lezen den tegenstand, ofschoon de ridders schijnbaar onbewogen luisterden.

Maar bij het debat kwam alles los.

Ridder Zuydemeyer vond het te theosofisch; ridder Zangvogel moest niets van occultisme hebben, dat men er duidelijk uit proeven kon en dat toch tot warhoofdigheid en bijgeloof moest leiden; ridder Maaswijk vond het jammer, dat de spreker in zijn voordracht zoo partijdig was geweest, om uit de symbolen het geloof aan een God te distilleeren, want dat dit niet wetenschappelijk was en er volgens hem ook niet in te lezen viel; ridder Cavan hield een heel geleerd betoog, met citaten van klassieken en modernen in verschillende talen, waaruit duidelijk bleek, dat het godengeloof en het geloof aan ziel en onsterfelijkheid uit angst was geboren en dus den vrijen ridders van den Gouden Hamer niet paste...

De leider bedankte hem en constateerde, dat allen, al waren ze het dan ook niet eens met den spreker, zeer zeker van zijn eerlijke bedoelingen overtuigd waren. Maar de ridders van den Gouden Hamer waren vrije mannen en hadden nauwlettend toe te zien, dat geen bijgeloovigheden en fabeltjes in modern gewaad de geesten opnieuw gingen beheerschen. „Oogen open, ridders, naar het licht,

dan kan zelfs de modernste duisternis ons niet misleiden!" besloot hij. Een uitbundig geapplaudisseer bewees, hoezeer de ridders den wenk begrepen.

Nog even vroeg Greevers het woord, om te verklaren, dat hij het geheel met den eerwaarden leider eens was. „Oogen open, dat is onze plicht! Een vrije ridder van den Gouden Hamer veroordeelt niets op gezag. Niets moet ons liever zijn dan de waarheid, al zou die onze oude goden verbrijzelen. Vrije mannen zijn vrij van vooroordeelen en kennen geen onverdraagzaamheid tegen den broeder, die langs een anderen weg de waarheid meent gevonden te hebben.

„Maar als we elkander onze gevonden waarheden voorhouden, dan mag daaraan geen ander criterium dan redelijkheid worden aangelegd. Geen verdachtmaking, conservatisme of onverdraagzaamheid. Dat is den ridder van den Gouden Hamer onwaardig..."

Geen politiek, geen godsdienst in de oefenplaats, was een tijd lang het wachtwoord geweest. En al heette die leuze vervallen, ze werkte nog geducht na in den vorm van afkeer van theosofie, van spiritisme, van occultisme, van geheelonthouding, van de emancipatie der vrouw, en van alles wat buiten de oude denkbanen voerde. De neutraliteit der werkplaats bestond in het weren van al, wat met de oude denktraditie in strijd was, in het elkaar toekaatsen van weeë complimentjes, in het ophemelen van sprekers, die oudbakken holle phrasen als reusachtige koekbakkers-schuimpjes ronddienden.

Maar Greevers wou de levende synthese: het elkaar aanbieden van wat men met strijd en met z'n hartebloed had verworven. Dat mocht ten gevolge hebben, dat sommige slapende ridders wakker schrokken en eerst aan moord en brand dachten!... Maar als ze goed wakker werden, zouden ze wel

kalmeeren en zakelijke, redelijke motieven gebruiken in plaats van het gegeeuw of den angstgil van den in zijn dommel gestoorde. En ieder moest genoodzaakt zijn, wat aan te bieden. Ieder verlichte ridder van den Gouden Hamer had toch wel een apart hoekje van het arbeidsveld onder den heelalshemel, dat hij met de liefde van zijn ziel bewerkte, niet om gezien te worden of om den broode, maar om de menschheid te dienen en zijn ziel te verwarmen. En juist daarvan moest ieder getuigen.

En daarom was het plan om „Ugh," de „Uitgeversmaatschappij de Gouden Hamer", op te richten, hem zoo sympathiek. Als dan het atelier nog niet het terrein mocht wezen, waarin ieder vrijelijk zijn zieleschatten kon exposeeren, dan maar eerst in een maandblad. En zelf ijverig zoeken, om in eigen ziel de Al-ziel te vinden en zoo de menschheid. Want daarin moest toch de Gouden Hamer het juweel van de zespuntige ster graveeren !

VIII.

„MEVROUW, is uw man thuis?" vraagt een zware gromstem door de telephoon.

„Ja, meneer Rademan," zegt mevrouw Greevers.

„Hoe weet u zoo ineens, dat ik Rademan ben?"

„Zou ik uw stem niet herkennen," lachte mevrouw Greevers, „u hebt me er genoeg mee bevochten, als we eens de eer van uw bezoek hadden."

„Ja, spot u maar... U bedoelt, die vent heeft zoo'n woeste ruziestem, dat ik me er nooit mee vergissen kan..."

„Meneer Rademan, leest u de gedachten door de telephoon heen? Dan vergist u zich toch dezen keer. Ik heb de aangenaamste herinneringen aan uw bezoek..."

„Nu zie ik uw gezicht tot een lach vertrekken," gromt Rademan, dat mevrouw's rechter oorvlies pijnlijk moe wordt. „Maar à propos, kan uw man me even ontvangen?"

„Heel graag. Hij was juist van plan naar u toe te komen..."

„Uitstekend. Over een kwartier ben ik bij 'm. Tot genoegen, mevrouw, ik dank u..."

Mevrouw Greevers roept aan de trap: „Kees, straks komt meneer Rademan... Ik heb maar gezegd, dat het goed was..."

Dat was al heel toevallig. Hij was al zoo lang van plan geweest, met den directeur der drukkerij „Tolle Lege" de uitgave van een weekblad te bespreken. En nu was er ongezocht gelegenheid... Het moet hetzelfde beoogen als het Gouden-Hamer-Genootschap...: synthese door het naar voren

brengen van de verwante beginselen... Elke richting preekte in haar eigen orgaan uitsluitend voor bekeerden. Welk lezer toch van een modern-religieus blad verwaardigde zich nu, een theosofisch tijdschrift in te zien? En welk theosoof vond het noodig om kennis te nemen, van wat niet-theosofen te zeggen hadden? En welke spiritist zag nog buiten z'n eigen horizon? En wie was er zoo dwaas, om niet glimlachend de schouders op te halen over onnoozelen, die aan genezing door gebed geloofden? Als nu Rademan eens met hetzelfde doel naar hem toe kwam?

En eigenlijk was dat zuiver Gouden-Hamerwerk: het aanbrengen van kennis en daardoor het wegnemen van vooroordeelen; het zoeken van de synthese, die niet het gevolg is van het verdoezelen der grenzen, maar van het verhelderen van het inzicht.

Langs verschillende wegen zoekt de ziel contact met de Al-ziel: de socialist door voor maatschappelijke rechtvaardigheid op te komen; de vrijzinnig-religieuse door de harte-vroomheid te cultiveeren; de spiritist door langs empirischen weg de bewustzijnsgrenzen uit te breiden tot over den dood; de theosoof door een wijsgeerig stelsel op te bouwen op de mogelijkheid om in het ongeziene een meer geestelijke kennis op te doen; de Christian Scientist door alleen het oog te vestigen op de volmaakte harmonie van het Goddelijk plan; de vegetariër door den eerbied voor het leven ook tot het dier uit te breiden als onzen jongeren broeder; de Rein-leven-beweging door beheersching en verreining der hartstochten... Langs welken weg men zocht, hing meer af van opvoeding en aanleg; maar allen kwamen van de reis thuis, als ze ten minste toegewijde zoekers waren, met de innerlijke ervaring van een grootsche, schoone Een-

heid, die den grondslag vormt van de zoo jammerlijk verdeeld schijnende schepping en ook haar einddoel zou zijn.

Hij hoorde al beneden de vol-grommende, opgewekte stem van Rademan. Natuurlijk weer aan het bakkeleien met zijn vrouw.

„Nee, heusch mevrouw Greevers, ik zal maar door gaan naar mijnheers werkkamer... Ik stoor u maar in uw huishoudelijke beslommeringen... En dan m'n lieve hondje..." protesteerde hij met alle bescheidenheid, terwijl zijn stem vergeefsche moeite deed, om den grommigen kommandeer-toon te verzachten.

„Dacht ik het niet," valt Greevers bij. „Altijd contrarieer je m'n vrouw. Nu meent ze 't zoo goed, om je eerst een kop koffie te presenteeren... En ook voor mij staat er ingeschonken. Maar jij weet het natuurlijk weer beter... Ga binnen, hoe maak je 't? Dag Box, best monster, ga ook gerust binnen... Kijk, de vrouw heeft al wat lekkers voor je..."

Maar Box, een humeurig-grijnzende bulldog, wendt droefgeestig den kop af, beter bestand tegen de verleiding dan menig verstandig schepsel.

„Hè, jij bent ook al niet vriendelijk," zegt mevrouw.

„Ook al niet? Dat is toch niet op z'n baas gemunt?" lacht Rademan.

„Wat een strijdbaar mensch ben je toch," plaagt Greevers.

„Ik zal m'n woorden moeten wegen," spot mevrouw, „zooals de heer Rademan dat zeker altijd zelf doet..."

„Ik dacht wel, dat het weer hommeles zou geven," zegt Greevers... „Hoe is het toch mogelijk... M'n vrouw altijd de kalmte in persoon... Rademan de rustige bedaardheid zelf... En laat ze mekaar ontmoeten, het huis valt om van het gekibbel..."

„Och, twee Libra-zieltjes... Dadelijk uit hun evenwicht," spot Rademan. „'t Mag hoor, beste Box, " vervolgt hij en de hond komt naar mevrouw toe, om zijn koekje aan te nemen.

„Zoo zou u mij en alle menschen wel willen dresseeren," merkt mevrouw Greevers aan.

„O," zucht Rademan. „Uw man kijkt ongeloovig, alsof hij aan uw leerzaamheid twijfelt..."

„Nee natuurlijk niet, daarvoor stelt hij mij te hoog..."

Rademan grinnikt: „Ik zwijg eerbiedig, net als uw man..."

„Kom," zegt Greevers, „nu je zoo nederig wordt, is de aardigheid er af, om je met m'n vrouw te hooren converseeren. Laten we boven de zaken afdoen..."

„Niet ik heb u als overbodig uitgeschakeld," kon Rademan niet nalaten op te merken.

„Mijn man weet, dat hij meer aan mijn stillen raad heeft, dan als u me van m'n stuk brengt..."

„Is dat een wenk, dien hij meekrijgt?" spot hij nog in de deur.

„Dat is z'n innerlijke overtuiging... Hij houdt van een persoonlijkheid."

„Waar moest dat heen, als ik niet het evenwicht bewaarde tusschen jullie beiden," lacht Greevers.

„Allebei Libra-naturen... Wat zullen we er aan doen?" gromt Rademan. „Maar 'k zal je niet langer ophouden dan noodig is... Ik heb al lang rondgeloopen met het idee, een weekblad op te richten voor theosofie, spiritisme, Gouden-Hamer-werk, en alle buitenissigheden, die niet voor vol worden aangezien door de deftige mannen van de officieele wetenschap en kerk..."

„Da's heel toevallig... Ik zat er juist over te denken, en had je 'r ook over willen spreken... Maar niet alleen over die buitenissigheden... Ook de

deftigste en meest geijkte richtingen mogen er een vrije tribune in vinden..."

Rademan lachte dat er een hoestbui op volgde: „Ik kan wel zien, dat je op dit gebied pas komt kijken. Neen maar, jij kent de zelfgenoegzame onverdraagzaamheid niet van al wat zich officieel erkend weet, tegen al wat nieuw komt opduiken... Ik ben al zoo lang in de theosofische beweging, en vóór dien tijd was ik spiritist... Maar een medelijdend glimlachje is nog het minst beleedigende, waarmee de gelukkige bezitters van de officieele waarheid je behandelen..."

„We kunnen het toch probeeren... want juist uit die zelfgenoegzamen, die de waarheid kant en klaar thuis bezorgd krijgen, zoo versch van de mannen der wetenschap of der officieele kerken of van hun dagblad... daaruit moeten we nieuwe onderzoekers recruteeren..."

„Je hebt het maar voor het zeggen," grinnikte Rademan grommend. „Maar we kunnen het probeeren..."

„Een man als dominee van Soyen is er ruim genoeg voor, om mee te werken," zei Greevers.

„En al was dat zoo, dan zou hij nog niet durven voor zijn kerkeraad en uit vrees om z'n volle kerken te zien verloopen."

„Nou beweer je maar wat. Heb je 'm ooit wezen hooren?"

„Nooit," bekende Rademan.

„Zie je wel... En ik hoor hem elken Zondag en m'n vrouw ook. Ik zou 'm nog wel anders wenschen. Maar 't is een eerlijke, ruime prediker... 't Zou me niet verwonderen, of die voelt de behoefte aan verdieping en verlevendiging van den godsdienst. En al het buitenkerkelijke, innige zoeken naar contact met den Al-grond der dingen is als een diepe bronwel, die stroomen levend water geeft, dat de vele

dorre woestijnen van het kerkendom kan besproeien en vruchtbaar maken..."

„Dat is nou allemaal heel dichterlijk," spotte Rademan. „Maar het nuchtere feit is, dat de officieele waarheid bang is om zich te encanailleeren... Een enkele spiritistische dominee staat geïsoleerd... Een theosofische dominee wordt om zijn Boeddhistische neigingen de kerk uitgebannen... Neen, geloof me, kerel, den brandstapel en den kerker hebben officieele waarheid-uitdeelers niet meer te begeven gelukkig. Maar ze werken nog graag met verdachtmaking, minachting, negeering of als ze orthodox zijn met den kerkelijken ban..."

Daar werd gescheld en de meid bracht een kaartje boven van dominee Hendrik van Soyen.

„De proef op de som," grinnikte Rademan. „Nou, wij spreken dan later wel af... Kun je vanmiddag meefietsen naar Meyendel, om vier uur?... Dan bepraten we de zaak onder den blauwen hemel."

„Afgesproken. Je komt me wel halen..."

Dominee van Soyen deed heel hartelijk. Greevers stelde hem even voor aan Rademan.

„O, 't is jammer dat u weggaat," zei Hendrik. „Ik had graag met u over hetzelfde gesproken als met meneer Greevers. Ziet u, de hulp van uw dagblad kwam ik inroepen..."

En hij ontvouwde zijn plan, dat hij met den heer Akersloot ontworpen en in elkaar gezet had, om den gevangenen in hun troostelooze verveling en versuffing wat voedsel voor den geest te verschaffen, en dat ze daartoe reeds de vergunning van de gevangenis-autoriteiten hadden. De heer Akersloot van den Alcazar-bioscoop had al een uitgezocht programma klaar met een aardig strijkje...; alles gratis. Maar om zoo iets geregeld te kunnen doen, moest het publiek ingelicht worden en van de resultaten iets vernemen... Nu wou hij den heer Greevers

vragen een verslag te geven van de eerste uitvoering en eveneens van de eventueele brieven van dankbare gevangenen, die mochten inkomen... En als de heer Rademan dan in zijn dagblad „De Haagsche Wachter" ruimte beschikbaar stelde..."

„Da's een gezond idee," gromde Rademan gul, „'n verbazend gezond idee... 't Is werkelijk een martelend uitdrogingsproces van ziel en verstand, dat de arme drommels aan den Pompstationsweg ondergaan... U kunt over mijn blad beschikken, heel graag..."

En met enkele plichtplegingen nam hij afscheid, terwijl Box tegen hem opsprong van blijdschap, zich weer te mogen bewegen...

„'k Wist niet, dat de heer Rademan zoo'n joviaal man was," merkte de dominee op. „Ik heb hem altijd als een dwarsdrijver en een doordrijver hooren afschilderen, een man met woest onbekookte plannen..."

„Best mogelijk," antwoordde Greevers. „'t Is een man , die dadelijk warm loopt voor mooie ideeën. En dat loopt nog al eris spaak in ons benepen wereldje. En hij zal wel eens flaters begaan en plompweg op allerlei eksteroogen trappen. Maar 't is een hart van goud... al schijnt hem het lot beschoren te zijn, met de halve wereld ruzie te krijgen. Ik mag hem heel graag . En toch is het niet onmogelijk, dat ik het ook met hem aan den stok krijg..."

„Ja, zulke onstuimige naturen zijn wel spontaan hartelijk. Maar ze zijn een gevaar voor rust en vrede..."

„Rust en vrede worden door het heirleger droomers en suffers genoeg verzorgd," zei Greevers heftig. „Maar waar gewerkt moet worden, zijn kerels noodig, die durven aanpakken en desnoods de slapers met een schop tot opstaan en meehelpen dwingen..."

„Wie zijn afwezigen vriend verdedigt, is een vriend waard," lachte Van Soyen. „Ik beveel me in uw vriendschap aan. Ik veroordeel Rademan heelemaal niet, maar stel zijn gullen onvoorwaardelijken steun op prijs. Alleen wou ik u verklaren, waarom ik vroeger altijd wat schuw voor hem was... Maar als 't geen best mensch was, dan zou hij uw warme vriendschap niet bezitten."

Greevers neeg met een spotlachje. Even zaten ze zwijgend tegenover elkaar.

„Dus u houdt het publiek op de hoogte," hernam Hendrik ineens. „Want op den duur moeten we het van publieken steun hebben... al helpen bioscoopdirecties, musici, zangers en declamators ons geheel belangeloos... Maar ik wou u nog wat vragen. Juffrouw Fox — uw vrouw heeft ze wel bij ons ontmoet — is wat overspannen en het lijkt me toe, dat alleen bezigheden, die haar heele aandacht in beslag nemen, haar kunnen helpen... Ze moet zich nuttig, liever nog onontbeerlijk voelen... Kunt u me raad geven?"

„Nu, dan heeft ze maar toe te grijpen: armenzorg, pro juventute, weezenverpleging, zuigelingenverzorging, het stichten van zoo iets als de Amsterdamsche Boddaerthuizen... Zondagsscholen, Lotusklassen, drankbestrijding, reclasseering van gevangenen... Waar is het einde van de lijst...!"

„Ja, dat weet ze ook wel. Maar hoe haar tot het besef brengen, dat ze voor het een of ander geschikt is... Op het oogenblik twijfelt ze er aan, of ze wel flink genoeg zal wezen voor dit of voor dat... Als ze maar eerst uit den put is en in handen valt van een enthousiast werker... U beweegt zich zoo op allerlei maatschappelijk en philantropisch terrein. U weet ze wel wat op de been te helpen..."

„Als u zelf er niet in slaagt met uw bezielende preeken," ontweek Greevers... „Maar ik geloof,

dat ik wat weet voor haar... Ze moest met mevrouw Stolinga in aanraking komen... Die weet dooden op te wekken... En hoe, dat begrijp je zelf niet... Ze is al in de tachtig, maar heeft een paar levendige oogen en een blijmoedig gelaat... 't Is of het zonnetje dadelijk in je opgaat, als ze met je spreekt... Den heelen dag bezig met dienstboden, werklui, dames , heeren, kinderen te helpen of les te geven in de moderne talen, stukjes van blijde levenswijsheid voor verschillende bladen te vertalen en voor ieder is ze in al de nietigheid van haar kleine persoontje de onuitputtelijke bron van levensblijheid... Heelemaal geen asceet, vroolijk, goedlachsch en toch voor mij meer bovenaardsch dan de heiligste zichzelf kwellende, grienende wereldverachter..."

„Ja, wel zonderling, dat wie alles geven, toch voortdurend rijker worden," peinsde Hendrik overluid, of hij zichzelf beschuldigde nog lang niet van egoïstische gemakzucht vrij te zijn. „U zegt, mevrouw Stolinga?"

Greevers knikte en noemde haar adres: „Ik zal er m'n beste vriendin zelf over spreken... Die weet wel een middel om het contact aan te brengen... Ze kent de halve stad... Kijk, daar hangt haar portret."

Hij wees op de omlijste foto boven zijn bureau.

„Ja, wat een zonnetje over dat kleine gezichtje," peinsde Hendrik. „Straalt het uit de oogen? Of is het de vrede en begeerteloosheid, die uit het heele wezen spreekt? Er ligt iets kinderlijks in dien glimlach en toch ook een milde levenswijsheid..."

„Als ik mezelf niet de baas ben of moeilijkheden niet aandurf, dan moet ik altijd even naar dat kleine gezichtje met die tintelende oogjes zien. 't Is of er een wezen uit beter sfeer door heen blinkt."

Hendrik stak zijn notitieboekje in zijn zak en opstaand, vroeg hij: „Dus ik mag dit verder aan u overlaten?"

„O, heel graag," zei Greevers. „Maar ik wou ook uw hulp en steun inroepen. Als u nog even tijd heeft."

„Uitstekend, ga uw gang."

En Greevers ontvouwde zijn plan van een synthetisch weekblad met een enthousiasme, dat hij niet merkte, hoe de dominee op zijn stoel heen en weer draaide, verstrooid om zich heen zag en nu en dan een trek van ongeduld op zijn gelaat verscheen.

„Ziet u, als het er van komt en we mogen u als medewerker noemen en nu en dan rekenen op een bijdrage, dan kwamen de idealen van de kerkelijke wereld in onze stad ook onder de oogen van brave heidenen, die op een andere wijze hun zaligheid zoeken dan door kerkgaan. En de kerkgangers kunnen misschien van hen nog iets leeren."

Greevers hield op, getroffen door den blijkbaren onwil van den predikant.

„U moet me niet kwalijk nemen, waarde heer Greevers", viel Hendrik uit. „Maar daar verwacht ik niet veel goeds van. De menschen zijn nog lang zoo ver niet, als u zich voorstelt. Al die veelheid van meeningen verwart ze. Ze nemen hier een hap en daar een snap en dat wordt een hopelooze chaos in hoofd en gemoed, waar ze niet meer uit weten te komen. Ze worden volgestopt, volgestopt met allerlei tegenovergestelde idealen als koffers, die in groote haast, als bij een plotseling uitslaanden brand, worden volgesmeten. En als ze er wat uit noodig hebben, weten ze niets te vinden en grijpen ze altijd mis.

„Ja, de Roomsche kerk heeft wel gelijk," spotte Greevers, „met haar index. Jammer, dat onze verlichte vaderen zoo gestreden hebben voor leervrijheid en vrijheid van onderzoek. Want dat is toch eigenlijk alleen goed voor priesters en dominee's..."

Hendrik kleurde tot in zijn hals en wat verlegen antwoordde hij: „Dat is niet de onafwijsbare conclusie van mijn woorden... U weet, dat ik genoeg doe in mijn gemeente om de menschen tot onderzoek en studie aan te manen, om de geesten der jongeren te vormen, en hun een redelijke overtuiging te doen verwerven, zelf verwerven..."

„Natuurlijk, maar alleen in de richting, die u aanwijst..."

„Ik kan ze toch geen weg wijzen, dien ik als een dwaling beschouw of die naar een gevaarlijken afgrond voert..."

„En hebt u geen vertrouwen in hun eigen onderscheidingsvermogen?... Is het dan noodig, ze altijd bij het handje te houden? Brengt zelf zoeken en desnoods dwalen ze niet veel eerder tot een standvastige overtuiging?..."

Hendrik maakte een ongeduldig gebaar met de hand. Hij was niet voor niemendal al een dozijn jaren predikant: de leider, de man die het wist en die, was het ook niet bewust, dan zeker toch uit gewoonte, al zijn leeken als halfonmondigen beschouwde.

„Dat is alles heel mooi en goed," zei hij kortaf. „Het lijkt zoo ruim en zoo ontwikkelend, ze met allerlei occulte stroomingen in kennis te brengen. Maar u vergeet, dat het geheimzinnige aantrekt en als een bedwelmend middel werkt. Critiekloos worden allerlei beweringen, van wie zich profeet op dit gebied noemt, aangenomen en we zakken weg in een afgrond van bijgeloof en gezagsvereering, zoo diep, zoo diep dat we tot de zotternijen van de middeleeuwen terugkeeren..."

Greevers wou iets in het midden brengen, maar Hendrik stond opgewonden op en recht voor Greevers en met den wijsvinger diens borst beroerend, zei hij aangedaan: „U houdt me nu misschien

voor bekrompen en u denkt wellicht, dat een dominee altijd alleen voor z'n eigen heilige huisje strijdt... Kijk eris, ik zou veel voor een synthetisch blad voelen, als u niet op den voorgrond astrologie, spiritisme, theosofie, Christian science en meer moderne bijgeloovigheden of oeroude dwaasheden in een modern kleed had gesteld. Op het gebied van de redelijke religie en wijsbegeerte is er nog plaats genoeg voor een hoog noodige synthese. Maar laat er dat occulte gedoe in het belang der menschheid toch buiten..."

„Hebt u dat dan bestudeerd?..."

„De hemel beware me," deed Hendrik verschrikt „Ik kan m'n tijd wel beter gebruiken. Maar wat ik er van gezien heb, vervult me werkelijk met afgrijzen... Een dame, ik zal den naam niet noemen, kwam er door op den rand van krankzinnigheid... Een andere dame verbeuzelt haar kostbaren tijd met kruishout en letterbord om de „geesten" allerlei onbenulligheden te laten zeggen... En als haar een ziekte voorspeld wordt, dan kruipt ze in bed, laat allerlei doctoren komen, die niets kunnen constateeren en gaat dood van angst... De beste Melisz, u weet wel, onze organist, heeft me staaltjes verteld, om bij om te vallen van het huilen of van het lachen, — dat ligt er maar aan, hoe men 't opvat. U weet, dat laatst zijn dochtertje gestorven is aan een nier-aandoening. Nu, toen de doctoren het kindje hadden opgegeven, is hij overal hulp gaan zoeken. Niet omdat hij er aan geloofde, maar uit radeloosheid. Hij kwam bij een slapende juffrouw op den Achterburgwal in Amsterdam driehoog op een vuil kamertje, waar een afschuwelijke walm hing... Een gore, vieze juffrouw met vuile handen en lange, zwarte nagels, een gescheurde en besmeurde ochtendjapon aan.

„Komt uwees four uselfe?"

„Nee, voor m'n dochtertje."

„Och hei, uwees dochtertje...? Nou, geif dan maor hier dat dasje... Heit se 't feil gedraoge?... Nou mot uwees maar 'ris sien, wat er gebeurt..."

„En met haar vuile hand draaide ze wat over de maagstreek tot ze plotseling achterover viel, de oogen dicht, de armen slap op de kapotte sofa... Zoo zat ze even en toen begon ze op een vuil papiertje met een potloodje tusschen haar gore nagels te schrijven... Ineens hield ze op, gaf een gilletje, zuchtte diep, opende de oogen, rekte zich wat uit... en vroeg naïef:

„Heb ik geslaope, meheir? Och jao. Sao? En dat papiertje? Och sao, heb ik dat selfers geschreife... Freimd hè?... Effe leise, wat er op staot..."

„Nu er stond op: een stuiver anijs en een dubbeltje altea-stroop tot een papje koken... En dat zou den armen vader z'n kindje teruggeven. Hij offerde z'n rijksdaaldertje en verscheurde het vodje al op de trap..."

Greevers wou hem in de rede vallen, maar Van Soyen walgde van die praktijken en vervolgde: „De arme man reisde innerlijk schreiend naar een voornamen waterkijker in Gorinchem... Hij kwam binnen... Een jonge man ontving hem. Wel honderd fleschjes met een luguberen inhoud stonden op tafel...

„„„Wer ist da?" vroeg een oude man in een hoekje van een serretje. „„„Ach, ein Herr aus Den Haag?... Ach, so, urine? Geb's mal her..."" De jonge man reikte het hem aan. De oude baas hield het tegen het licht, sloeg het met den bodem heftig op de vlakke hand, schudde het wat heen en weer en verkondigde, dat het heelemaal niets was en dat het kindje binnen een paar dagen weer beter zou zijn, maar dat het elken morgen op de nuchtere maag een neutedopje jenever moest gebruiken, echte zuivere jenever van de distilleerderij „De drie

Fleschjes"... Ach, wat der Herr verschuldigt war"... De goede God had hem het hellsehen umsonst gegeben... Doch als der Herr etwas als Liebesgabe geven wou... En daarmee kon de arme vader gaan..."

En ineens heftig met den wijsvinger schuddend, barstte Hendrik uit: „Is 't niet hemeltergend, zulk bedrog, terwijl de arme vader in elkaar kromp van smart!... Laten we dien obscuriteiten geen voet geven... Want het zal een legio bedriegers verwekken, een legio krankzinnigen en een legio gedupeerden..."

„Juist," zei Greevers, „omdat de gelegenheid tot bedrog op dit gebied zoo groot is, moet het voor het voetlicht komen... Dat hebben eminente mannen in Londen ingezien. Wij moeten hier ook een vereeniging voor psychisch onderzoek hebben[1]), om ongenadig alle bedrog te brandmerken... Maar in Londen is het gebleken, dat tal van verschijnselen stand houden voor het meest wetenschappelijk onderzoek..."

„En wat hebben we daaraan voor ons gemoed?" haalde Hendrik de schouders op.

„Al wat u preekt, wortelt in die door u zoo gesmade psychische verschijnselen: onsterfelijkheid, Godsgemeenschap, de invloed van het gebed... Anders hangt het in de lucht..."

„Geloof is een gemoedszaak en zoekt steun op redelijk-religieuse of wijsgeerige gronden; niet bij het moderne bijgeloof."

„En als uw geloof zich in dat bijgeloof eens onderdompelde, wat zou het er verjongd en verfrischt uit te voorschijn komen... Zonder zelf theosoof of spiritist of wat ook te worden, zou uw studie van de wonderlijke psychische krachten voor uw geloof een bron van kracht zijn, zoodat 't er

---

[1]) Welke wensch in vervulling is gekomen, op bescheiden schaal.

als verjongd en vernieuwd uit te voorschijn zou komen... Want het vrijzinnig, religieuse geloof is als een plant zonder wortels... Een geloovig en bezield prediker put frisch, levend water uit de bronwel van zijn religieus gemoed, waarmee hij de plant begiet en nog wat in leven houdt, tot er misschien zelfs een armoedig bloempje uit opschiet, maar de plant is ten doode opgeschreven. Vroeger of later helpt geen bezieling meer... Waar de wortels zijn doorgesneden, daar is het leven kunstmatig...

En die wortels zijn verborgen in de menschelijke ziel, in al haar wonderlijke mogelijkheden, waarvan het occultisme getuigt. De ware occultist bezit bol en wortelstelsel van de geloofsplant en daaruit kan de bloem der heerlijkste Godsgemeenschap opbloeien. Veel kerken zijn niet meer dan een dor herbarium, waar de mooiste gewassen tot dor hooi zijn verdroogd — en slechts een studieobject-voor dr. Pluizer kunnen opleveren.

Het leven, het echte, warme Godsleven moet in de gesmade occulte zielekrachten gezocht worden..."

„Nu, wij worden het daarover toch nooit eens," bedwong Hendrik zich. „Ik hoop, dat u slaagt met uw blad. Maar het schijnt me een gewaagde onderneming..."

„U weet niet, waarvan u zich afkeert," zei Greevers peinzend. „Dat zielekrachten misbruikt worden of tot bedrog aanleiding geven, mag voor u geen motief wezen. Godsdienst kan wel tot waanzin of tot verkettering of wreede vervolging of tot moordende oorlogen voeren..."

„En is dan de warme, innerlijke verzekering niet voldoende? Het intuïtief besef van een leven met God en in God?" vroeg Hendrik bevend, nu er ruw werd gepoogd hem alles uit de hand te slaan, wat hij voor heerlijks had gekend...

„Dat is voor velen voldoende. Maar waar het

niet aanwezig is en het intellect een donkere wolk er voor schuift, daar kan het alleen opschieten, wanneer het besef, dat in de ziel wonderlijke krachten sluimeren, door die wolk heenglanst."

„Wil ik u eens wat zeggen," fluistert Hendrik. „Wie de kracht van het gebed kent, beseft al het andere als dwaasheid... De rechte weg tot God is het gebed."

Greevers drukte hem de hand; nu ze in een kringetje redeneerden, was het beter om te wachten tot beider gemoed wat nader bij elkaar kwam te staan. Misschien zou er nog een tijd komen, dat ze elkander beter begrepen... Of was hier opzettelijk misverstand, gegrond in de vrees, wat „men" wel zou zeggen, als de dominee ook al aan die „malle fratsen" geloofde? Rademan had dan wel goed gezien: „de proef op de som."

* * *

Er werd gescheld en Else Greevers rende naar de deur.

„O, kind," lacht mevrouw, „je voelt zeker, dat het 't zwarte nikkerkopje is. 'k Wou, dat je ook zoo'n haast had als je je moeder wachtte."

Else rukt blij de buitendeur open en juicht verrukt: „Ha, al terug uit Delft?..."

Helaas 't was niet het zwarte nikkerkopje van Koos, haar verloofde, maar de volbloedige, zwaargeknevelde, naar 't grauwe verkleurende Rademan, die met ondeugend tintelende oogen en een sarkastischen grijns haar uitlachte.

„Net mis," plaagt hij. „'t Is het Delftsche studentje niet. 't Is de oude, peper-en-zout-harige Rademan. Je vader zal blijer zijn dan jij, als je dat vertelt..."

Else schaterlacht met de onbedwingbare gieren

van een hoogerburgerscholier... en is haast niet in staat te groeten.

„Neem me niet kwalijk, meneer," stottert ze eindelijk.

„Lieve kind, ik neem niets kwalijk... Ik kan me best in je situatie indenken, al ben ik zoo jong niet meer... Als meneer Koos uit Delft het maar niet kwalijk neemt, dat je zoo vriendelijk tegen iederen heer doet, die binnenkomt."

Een nieuwe schaterbui.

„Vader, daar is meneer Rademan," roept ze tusschen haar lachbuien door. „Kom zoolang binnen, mijnheer."

„Och, je vader zal wel dadelijk klaar zijn," gromt de heer Rademan half binnensmonds.

„U kunt toch niet in de vestibule wachten," dringt ze aan.

„Zoo, vind je me daar te deftig voor? Nou, dan moet ik m'n waardigheid wel ophouden... Maar ik merk, dat je klaar staat om uit te gaan..." — En in de kamer: „O, mevrouw, hoe gaat het u sedert vanmorgen...?"

„Uitstekend. U ook? U doet heel verstandig de zaken maar in de vrije natuur te behandelen, met zoo'n heerlijken dag... 'k Wou, dat ik mee mocht."

„Nu, wij hebben graag de eer. U kan ons nog wijzen raad geven."

„Als u zoo'n complimentje zegt, moet u niet lachen," bestraft mevrouw Greevers. „Maar helaas, ik kan niet. Onze beste, oude vriendin, mevrouw Stolinga, verwacht me..."

„Zonde van het mooie weer."

„'k Wandel er heen, dwars door de Boschjes. Dat is ook heerlijk... En 'k wou het bezoekje niet graag overslaan. Je komt er altijd beter vandaan, rustiger..."

„Dat zou voor mij goed wezen," grinnikt Rademan.

„Zelfkennis? Nou, dan ben u goed op weg..."

„Maar hier niet," spot Greevers, die binnenkomt, „jullie maken mekaar altijd onrustig..."

„Libra-menschen, wat zul je er aan doen," zucht Rademan.

Daar werd weer gescheld en tegelijkertijd was Else al de gang in om open te doen.

„Daar is haast bij," lacht Greevers.

„Zulke kinderen," zegt mevrouw met van innig genot glinsterende oogen. „Wat is het toch heerlijk, om nog zoo jong en onbevangen te wezen..."

„Dat komt er uit als een zucht van heimwee," plaagt haar man. „Je bent nog niet zoo wijs als wij. Niet waar, Rademan, wij wenschen geen stap terug te treden?"

Rademan grinnikt alleen en met hetzelfde meelevend verheugen ziet hij het binnenkomende paartje aan: „Mijnheer Koos, daar had u bij moeten wezen..."

„Wilt u maar kortweg Koos zeggen," vraagt deze. „En waar had ik bij moeten wezen, meneer Rademan?"

Else voert Koos aan den arm mee achter den stoel van haar moeder en lachend roept ze: „Och, dat is natuurlijk weer een geschikte gelegenheid voor meneer Rademan om te plagen... En m'n dikke moeder geniet nu al," vervolgt ze, haar bij de schouders heen en weer schuddend en dan haar kussend en knuffelend.

„Kind, laat los, ik ben er zoo onschuldig aan... 't Is door je eigen zotheid, dat je meneer Rademan in de armen liep..."

Else houdt haar de handen voor den mond: „Jou, stoute dikkertje, mag je Koos zulke dingen wijsmaken?..."

„Ja, het scheelde weinig," grinnikte Rademan. „En ze vroeg me zoo hartelijk, of ik al uit Delft terug was..."

Koos schatert: „Arme Els, kom maar hier... 't Is altijd op jou gemunt..."

En zonder naar Rademan's spotoogjes te zien, kust hij Else op de beide wangen, terwijl zij hem blij in de oogen staart...

„Moet dat maar zoo?" plaagt moeder. „Nu ziet u 't, meneer, hoe 't met die tweetjes toegaat."

„Ze zijn nog veel te klein," merkt vader op.

„Ja, dwaze kinderen, mevrouw. In onzen tijd waren we toch heel wat wijzer...," spot Rademan.

„Daar hebt u ook geen getuigschrift van," zegt Koos kordaat.

„Maar ik wel," lacht mevrouw. „Nietwaar, man?"

„Kinderen, kinderen, 'k had zoo graag bij m'n bedaarden, kalmen, ingetogen vriend Rademan eer met je ingelegd," antwoordt Greevers plechtig. „En nu gedragen jullie je, dat ik zou blozen, als m'n baard me niet in den weg zat... Neen, 't was in mijn jeugd heel anders... We mochten elkaar eens in de veertien dagen zien, en jullie zien mekaar wel drie keer op een dag..."

„Eens in de veertien dagen, Koos?" huivert Else... „Wat waren die grootouders wreedaardig..."

„Och, m'n kindje," gromt Koos en van aangedaanheid sluit hij haar weer in de armen, dat allen in schaterlachen uitbarsten. Maar Else is niet zoo gauw van haar stuk gebracht en uitdagend trekt ze haar vader aan den baard, terwijl ze uit „het Gouden Brilletje" van Manna de Wijs plagend zingt:

„Oud heertje met z'n brilletje,
„Hij denkt gegriefd vol spijt:
„'t Was anders in mijn tijd!"

„Nou brutaaltje, zal jij je vader niet zoo mishan-

delen," klaagt Greevers en met een stortvloed van kussen wordt hij verder bezocht...

„Nou, zoen-machine," bestraft moeder, „laat den ouden man met rust..." En tegen Rademan: „Is uw dochter ook zoo'n vulkaan?..."

„'k Wou, dat 't waar was" lacht hij. „Ik mag zulke temperamenten wel..."

„Och wat zal ik je zeggen, Libra-menschen, hè?" spotte Greevers.

„Daar heb jij geen verstand van," gromt Rademan. „Wat weet jij nou van astrologie?..."

Zoo gaan ze de deur uit.

„Nee, dat is zoo," antwoordt Greevers, terwijl ze wegrijden.

„Wat is zoo?" vraagt Rademan.

„Wel, dat ik niets van astrologie weet..."

„O," lacht Rademan, „je bent wel bijtijds met je antwoord... Maar dan moet je er wat aan gaan doen..."

„'t Is me nog al een wetenschap, om er i e t s aan te doen," smaalt Greevers. „Ik heb eris in geneusd. Maar om er in te komen, mag je wel je heele leven er aan wijden... En ik voel er niet veel voor..."

„Dat komt omdat je te traag bent, om je 'r in te werken," verwijt Rademan.

„Nee, als ik er vertrouwen in had, zou ik er desnoods m'n halve nachtrust voor geven... Net zooals ik een paar jaar met de „Secret Doctrine" van Blavatsky heb gedaan..."

„Da's ook een standpunt! Je weet er niets van, beweer je, en je hebt er geen vertrouwen in... Dat is net zoo'n struisvogelpolitiek, als van de officieele kerken en de officieele wetenschap tegenover het occultisme."

„Misschien lijkt het wel zoo. Maar toch is het anders. Ik ben ten volle overtuigd, dat het heelal een eenheid is, het zichtbare lichaam van den eenen

Geest, en dat de zonnestelsels als celletjes van dat lichaam zijn en wij weer celletjes van ons zonnestelsel. Evengoed als ons lichaam uit cellen bestaat, die alle den invloed van het geheel ondergaan en uit een centraal hart gevoed worden, zoo ondergaan wij als cellen van ons zonnestelsel den invloed van dat groote leven, vliet door ons dezelfde stroom, die door alle planeten vloeit van uit het gouden zonnehart..."

„Nou, zie je wel?" valt Rademan in.

„Ik zie nog niets," lacht Greevers. Maar wel weet ik, dat de wetenschap van dezen invloed op oer-oude overleveringen moet berusten, — of op moderne ervaring... En geen van beide vertrouw ik..."

„Da's kras..."

„Niemendal kras. Wie garandeert ons, dat die overleveringen nauwkeurig tot ons gekomen zijn?... En zoo dit al zoo is, in welke mate zijn ze wetenschappelijk vertrouwbaar?"

„Als nu toch mevrouw Blavatsky en mevr. Besant, een man als Paracelsus..."

„Hoor'ris, vriend... Ik heb ontzaglijk veel respect voor alle drie. Maar wat mijn rede niet billijken kan en mijn hart niet aanvaardt, dat laat ik voor wat het is...

Ik veroordeel het niet; misschien ben ik er te dom voor. Maar ik heb m'n heele jeugd onder den molensteen van het lettergezag der Schrift gelegen, dat ik huiverig ben, om nu te zweren bij mevrouw Blavatsky of mevrouw Besant of wie ook..."

„Och man, wat zijn wij toch voor zieltjes," spotte Rademan. „We denken onafhankelijk van geest te wezen en onzen eigen weg te bepalen, en elk minuutje en elk secondetje doen we, wat ons is voorgeschreven langs het weggetje, dat van stap tot stap bepaald is door de onontwarbare keten van

oorzaken en gevolgen... En we oordeelen zoogenaamd met onze rede, maar veel meer nog met ons hart, zelfs met onze hartstochten en instincten, evengoed als mijn hond Box..."

„En toch wil ik me het pleizier gunnen, om me te verbeelden, dat ik vrij kan beoordeelen, wat juist en verkeerd is. Als jij met je papierhandelaar bezig bent, tel je toch ook niet je knoopen om te beslissen, wat je nu bestellen zal... Ik geloof, dat je nog danig aan je eigen willetje en je eigen inzicht gelooft... We zijn gebonden, best. Maar we trekken toch elk oogenblik aan ons touw om het kringetje, dat het ons ter afgrazing toelaat, te verkennen en er geheel naar ons eigen believen en inzicht in rond te springen..."

„Goed, en als er nu menschen zijn, die heelemaal niet aan ons touw van kortzichtigheid vastzitten, of aan een veel langer touw en die dus ver buiten ons kringetje kunnen grasduinen, — dan weten die toch dingen, waarvan jij het bestaan mogelijk niet eens vermoedt..."

„Best mogelijk, maar als ze mij hun kennis niet redelijk aanneembaar kunnen maken en sympathiek voor mijn gemoed, dan mogen ze hun wetenschap houden: ik heb er toch niets aan ! En zoo lijkt het me nu met de astrologie. Het grondbegrip er van kan ik best aanvaarden, maar hoe de planeten, juist bij de geboorte zoo'n invloed hebben en den verschillenden invloed van elke planeet, dat lijken mij allemaal vrij willekeurige beweringen toe."

„En heb je wel eris de proef op de som genomen?"

„Met een horoscoop?"

„Ja."

„De hemel bewaar me; als eerste-klas-astrologen die in mekaar zetten, zou 't nog wat zijn. Maar ik ken juffrouwen, die het abc van sterrenkunde niet eens kennen, half, of nog minder ontwikkelde

mannetjes, die er graag wat bijverdienen en horoscopen bij de vleet in elkaar krammen."

„Neem me niet kwalijk, maar je redeneert als een kip zonder kop. Bij zulke lui moet je niet wezen, net zoo min als bij flesschentrekkers en kwakzalvers op eenig ander gebied. Waar is geen bedrog? Ik kan je verzekeren, dat ik merkwaardig juiste horoscopen ken in mijn eigen kring van familie en kennissen. En als die horoscopen zoo goed uitkomen, dan moet het stelsel, waarop ze gebaseerd zijn, wel solide wezen."

„Ja àls... Maar weet je zeker, dat die horoscopen zoo juist zijn?"

„Anders zou ik het toch niet zeggen..."

„En wist de ontwerper niet van te voren, waar hij op uit moest komen... Kende hij de karakters van zijn sujetten en hun heele geschiedenis?..."

„Hoe zou hij? 't Is Allan Leo... Hoe kan die nu in Engeland wat belangrijks weten van X of IJ in Holland..."

„En weet je zeker, dat zijn intuïtie niet helderziend of psychometrisch aanvult of invult, als hij het mechanische horoscoop-gedeelte in elkaar gekramd heeft?..."

„Zeker, zeker!... Wat weten wij blinde wurmen zeker?"

„Juist. En als soms de astrologie op moderne ervaringen mocht berusten, dan kunnen we veilig zeggen, dat de grondslag nog brozer is... Wat voor ervaringen kunnen er nog zijn opgedaan?... Is er eigenlijk wel een enkel ernstig onderzoeker bezig statistisch materiaal te verzamelen, om het verband tusschen karakter en geboorte-tijd te bestudeeren?"

„Daarom, man, als je geen eerbied hebt voor het gezag van een mevr. Besant, die eerste-handskennis van de Meesters der Wijsheid ontvangt; — of een Leadbeater, die de onzichtbare werelden even

objectief onderzoekt als wij de grofstoffelijke, en die het verleden evengoed als de toekomst met zijn helderziend bewustzijn verkent, — ja, wat zal ik je zeggen... Blijf dan aan je touw rukken, maar het zal je niet baten..."

Daar rees de muur omhoog tusschen hen. De theosofie was Greevers een bron van kracht en geluk geweest. De Theosofische Vereeniging was ruim als een vereeniging van ware vrijdenkers. Niets boven de waarheid, alleen gelooven in de broederschap der menschheid en in een redelijken grond der dingen. Verder moest ieder zijn eigen ontwikkelingsgang volgen en had het stelsel der leeringen van mevr. Blavatsky of van andere theosofische leeraars alleen als een werkhypothese te bezigen...

Maar o wee, als men met sommige theosofen individueel te doen kreeg. Dan spraken die als gezaghebbenden en schriftgeleerden, op nog veel beslister toon dan z'n vroegere orthodoxe dominees, die zijn ziel in een dwangbuis van letterknechterij hadden gesloten. De eene theosoof meende, dat iets al onomstootelijk bewezen was, als hij maar beweerde, hoe mevr. Besant het zelf gezegd of Leadbeater het helderziend waargenomen had. De andere haalde de schouders op voor buitenstaanders, die niet hoog genoeg geëvolueerd waren om het theosofisch licht deelachtig te worden...

En dat alles voorzeker tegen de bedoelingen van hun voorgangers ! Waren dan altijd de onderdanen plus royalistes que le roi, en werden alle ruime en wijsgeerig bedoelde stelsels vernauwd tot een dwangbuis door benepen volgelingen !

Hoe meer ze zouden redeneeren over dit onderwerp, hoe hooger de muur zou oprijzen tusschen hen: de gezagsmuur. Er waren nu eenmaal menschen, die het eene gezag verbraken om zich onder een nog willekeuriger gezag te gaan bukken. Zijn

beste vriend Rademan dacht ook liever niet tot het einde door, maar landde al lang voor dat einde aan bij het gezag, dat hem aanstond. En als hij, Greevers, dan nog wat doorliep, dan moest telkens wel de scheidingsmuur tusschen hen oprijzen...

De zee was kalm en deinde alleen aan het strand in witgekuifde rimpels uit. Zacht zong het stille gesuis hun in de ooren. Greevers haalde diep adem en de matheid na zijn ingespannen werk viel bij elke frissche luchtteug meer van hem af. Was de atmosfeer niet als een bad van zenuwenergie, waaruit de wil zijn eigen kracht kon putten? Waarom werd niet in de eerste plaats aan alle menschen ingeprent, om door ademoefeningen minstens 's morgens en 's middags zich de noodige zenuwenergie in te pompen! Zooveel tijd behoefde dat niet te kosten: onder het aankleeden of het wandelen of het naar het werk gaan kon het gebeuren... Het was een versterking en verfrissching als na een uur sport...

„Wat heerlijk, die zilte, stofvrije lucht," zei Rademan, de borst breed uitzettend. Die was een fanatiek natuurmensch. Zonnebaden op het dak van z'n woning, dagelijks koude douches, roeien, zwemmen, turnen, fietsen, diepademen, hij deed aan alles wat zijn lichaam elastisch en gezond kon houden.

„En wat zijn er nog weinig menschen, die beseffen, wat 'n stalende kracht er in een frisch luchtbad schuilt," antwoordde Greevers...

„Ja, dat 's wel een aanklacht tegen ons onderwijs..."

„En tegen onze doctoren, die hoogstens open ramen voorschrijven, maar zelden systematische ademoefeningen..."

„Jammer, dat de kerk er niet achter heen gezeten

heeft... Bij de oude Israëlieten zijn verscheiden sanitaire maatregelen, als reinigingen, afzonderen van besmette personen, in den ritus ingeweven... En na zooveel duizend jaar houdt de echte Jood die regels nog."

„De kerk denkt alleen aan het zieleheil," spotte Greevers, „en vergeet, dat de ziel groot belang heeft bij een veerkrachtig lichaam. De wijze alleen smeekt den hemel om de gezondheid van de ziel en de gezondheid van het lichaam..."

„De priester moest arts en de arts priester wezen," proclameerde Rademan.

„Zooals bij de Eskimo's en de Bosjesmannen," lachte Greevers.

„En zooals bij de oude Egyptenaren. En daar wil jij nu niet aan, maar de astrologie is voor dat alles de synthese."

„Wel mogelijk... Over duizend jaar... En als ik er aanleg voor had, dan hielp ik mee ze weer op te bouwen... Maar het gaat mij boven m'n pet..."

„Een goed idee van dominee van Soyen, om dien armen kerels ginder ook wat geestesvoedsel te bezorgen... al is 't door den bioscoop..."

Rademan wees naar de gevangenis, die als een groote vesting boven het golvende landschap oprees, naast donkere sparrenboschjes.

„Ja, ik denk aan die groote zangkrekels van de Japanners," peinsde Greevers. „De mannetjeskrekeltjes worden in den paartijd in kleine, keurig bewerkte kooitjes opgesloten en om hun gevangenschap te vergeten, stellen de stakkerige springers zich hun geliefde wijfjes voor in het kleurige veld en dan zingen ze en sjirpen ze, dat het een lust is... Dat zou een dichter ook kunnen en een geloofsheld.. ik bedoel, zingen om de heerlijkheid in z'n gemoed... Maar als je daar zit met een weinig ontwikkeld zieleleven en krachtige, lagere instincten in je,

dan vermoorden toch de goed gevoede dierlijke hartstochten de ziel heelemaal."

„Apropos, wat vond dominee van Soyen van ons synthetisch weekblad?..."

Greevers verteldde z'n wedervaren.

„Heb ik 't je niet gezegd?" gromde Rademan. „Die is nu net zoo bang voor occultisme als jij voor astrologie..."

„Daar ben ik niet bang voor... Maar 't ligt buiten m'n pad..."

„Ja, dat kan van Soyen ook zeggen van theosofie."

„Maar ik zou door het meewerken van astrologen mijn steun niet aan een synthetisch blad onthouden..."

„En toch is 't een verkeerd standpunt. Want astrologie is de centrale wijsheid, wijsbegeerte — godsdienst — wetenschap in een verheven stelsel. Je moest juist in astrologie de kern zien..."

„Daar ben ik nog te dom voor. Maar ik zie voorloopig de kern in de wijsheid van den Gouden Hamer..."

„Omdat die in wezen één is met astrologie... Misschien is ze louter in symbolen samengevatte astrologische wijsheid..."

„Je maakt me haast nieuwsgierig... Weet je meer, dan gissingen?...

„Leeuwenstein zou je meer vertellen kunnen... Ik heb een te verwarden kop..."

„Jij bent de impulsieve drijver..." lachte Greevers. „Je voelt een plan in je oprijzen, je grijpt een slachtoffer beet en kommandeert: Allo, werk uit dat plan! En je laat hem niet los, vóór de boel op pooten staat... Maar dan heb je al weer haast met je tweede plan... En zoo deel je maar ribbestooten uit... Enfin, je hebt al heel wat goeie dingen tot stand gebracht..."

In de Sprank van de Waterleiding hadden ze

recht voor den wind en de zon op den rug. Naast elkaar dreven ze voort, over het effen pad, dat hol dreunde onder hun banden. Haast zonder inspanning. De zoete sparregeuren en de prikkelende lucht van honingklaver snoven ze diep op en een tijdlang spraken ze niet...

„'k Ben bang, dat we weinig medewerking zullen hebben, van al wat zich officieel voelt...," verbrak Greevers het stilzwijgen.

„Daar dacht ik ook juist aan," zei Rademan. „Maar we zullen zien... Kijk, hier heb ik een concept voor een circulaire, die we eerst rondzenden kunnen..."

Greevers zag die door: „Heel goed. Alleen de toon lijkt me wat... te... wat... te..."

„Nou, zeg het maar..."

„Een heel klein beetje bombastisch..."

„Ja, jij bent ook zoo'n nederige Uriah Heep... Jij coquetteert met je nederigheid..."

„Toe maar. Vrienden moeten elkaar niet sparen. Er zal wel wat van aan zijn," lachte Greevers. „Maar dat daargelaten, je vindt een kleine redactiewijziging wel goed?"

„O, ik kan het best velen, dat je me wat bombastisch vindt..."

„Mooi zoo," spotte Greevers, „we maken elkaar nog volmaakt."

„Hè, da's werken," hijgde Rademan, het zandpad naar Meyendel opklauterend.

't Was er warm. Geen koeltje drong er in het nauwe laantje door. Eksters vlogen onder heesch geschreeuw op.

Een fazant vlerkte ineens met ruischend gevlerk uit een berberis-boschje naast hen. En lijsters en basterdnachtegalen kweelden hun orgelkrinkels in de toppen van het hakhout.

„Zoo iets heb je toch in Amsterdam of Rotterdam

niet," zei Greevers. „Wat heerlijk voor een groote stad, zulke ruime en mooie omstreken. In vijf minuten ben je op de fiets in de volle natuur... 'k Heb lang in Amsterdam gewoond, maar ik kon er heimwee naar het stille veld krijgen of naar het bosch... Hier geniet je de luxe van een groote stad en de rust van het landelijke leven. En de reine, stalende lucht van de zee..."

„Synthese, m'n vriend... Dat ligt op elk gebied in de toekomst. De steden zullen tuinsteden worden, de dorpen door meerdere toepassing van electriciteit zich de luxe van de groote steden veroorloven: licht, waterleiding, telefoon. En de volmaakter verkeersmiddelen brengen de afstanden tot iets onbeteekenends terug. De stad verjongt zich telkens en telkens weer, het dorp cultiveert zich..."

„Toekomstdroomen..."

„Maar die in twintig, dertig jaar zich verwezenlijken... Ik ben al lang op zoek om een geschikten kerel te vinden, die er in mijn dagblad over schrijven kan..."

„En de eenvoud en degelijkheid van den dorpsman, waaruit het genotzieke, oppervlakkige stadsleven altijd weer gezonde, herstellende krachten moet putten, moet plaats maken voor proleten-luxe, schijn-smuk en klassenhaat..."

„Jij bent nog een benepen zieltje... De werkman wordt economisch, intellectueel en moreel opgeheven, niet uit philantropie der bezitters. Maar door de kracht van zijn actie.

De middenstand versmelt er mee. De kapitalisten zijn geen egoïstische uitbuiters meer, maar met de arbeiders overleggende leiders, die aan hen verantwoording schuldig zijn... De klassenstrijd heeft geen voedsel meer. Want allen zijn werkers..."

„En waar blijven je in weelde luierende couponknippertjes ?"

„Daar zeg ik je niets van... Ik zou 't misschien heel mal uitleggen. Maar 'k stuur je nog eris mijn besten vrind Damrath..., je weet wel schrijver van een paar economische werken, en van meerdere in het Fransch... Een stille pionier, die zijn heele leven wijdt aan propageeren van z'n idee..."

„Ook een man voor ons synthetisch weekblad... Maar waarom heb ik 'm dan zelfs nooit hooren noemen?..."

„'t Is een stille in den lande... En iedereen zwijgt hem dood, de kapitalist zoowel als de socialist... Ieder holt door op z'n eigen stokpaardje en lacht hem uit, maar in 't geniep. In het openbaar is het parool: doodzwijgen, doodzwijgen... Onze onverantwoordelijke kude mocht eris naar hem luisteren."

Ze bestelden thee bij de boerderij, en kibbelden onderwijl wat met elkaar over de redactie van de circulaire, over de adressen, waaraan ze die zouden sturen, over de richtingen, die in hun weekblad expositieterrein zouden verkrijgen en over de leiding en financiering er van.

Domme kippekoppen zagen met één oog naar hen op, de vuurroode lellen schuddend en stil kokkerend, om een kruimpje van hun biscuitje. Een stijf en staak-pooterig veulentje in een krulligen berepels sjokte als door mekaniek voortbewogen naar hen toe en lei zonder verdere complimenten den loomen kop op Rademan's arm.

„Zoo, lummel, wil jij aangehaald worden?" zei hij, het langs de platte kinnebakjes streelend, en tegen de boerin, die kwam afrekenen: „Het veulentje ziet er niet best uit,... scheelt het wat?"

„Een paar maanden te vroeg geboren," zei de vrouw. „Ja, we hebben heel wat met 'm getobd, om 'm groot te brengen... In een warm nestje toedekken... Hij kon nog niet eens staan... Met een fleschje drinken geven... Maar nou komt ie 'r wel. En je

zal eris zien... 't Wordt nog een baas paard. Daar loopt z'n moeder, een flinke merrie..."

„Ja, dat zal wel gaan. Er worden wel meer te vroeg geboren wezentjes kunstmatig grootgebracht," spotte Greevers.

„Jij bent weer hatelijk," grinnikte Rademan.

„Waarom?"

„Wel, nou denk je aan m'n school-museum, m'n volks-badhuis, m'n genootschap voor philosophie..."

„Of aan onze Ugh, onze Gouden-Hamer-studieclub, ons synthetisch weekblad..."

„Als 't dan maar baas-paarden worden," gromt Rademan. „Dan doet het er niet toe, dat ze hun eerste jeugd in een couveuse moeten liggen. En zoo zal het met Damrath's idee van algemeen erfrecht ook misschien gaan... 't Is voor den tijd geboren en de economische schikgodinnen zullen 't stilletjes in de couveuse zien te houden..."

IX

WAT is de mensch toch eenzaam, verloren in het oneindige heelal, peinst dominee van Soyen, door de ramen van zijn erker over het mooie Frederik-Hendrikplantsoen starend, waar nu de boomen hun naakte twijgen in de grauwe lucht opsteken, boven het dorrig groene gras en de donkere groepen van heesters en struiken. Daar achter die deuren met die fluweelen portières ligt zijn vrouw op den rand van den dood, en hij moet haar alleen haar strijd laten voeren... Wat kan hij doen !... Ieder schepsel een zandkorrel in het onmetelijke heelal, en onverbiddelijk zelfs van de naastbij levende stip gescheiden door den lichamelijken kerker...

Hoorde hij daar zijn vrouw niet ijlen ?... O, die koortsfantasieën, die haar ondraaglijk benauwden en haar elk oogenblik de laatste krachten konden ontnemen.

Op z'n teenen sloop hij naar de deur, schoof ze even van elkander en hoorde haar onzinnigen praat, of ze knikkerende straatjongens nadeed.

„Mevrouw ijlt weer," fluisterde de verpleegster.

Moest nu daarmee de ziel in het benauwde oogenblik, dat ze zich aan het leven vastklemmen wou met machtelooze handen, nog lastig gevallen worden met zulke onbenullige ruzie-fantasietjes van straatjongens ? Was dat een verschijnsel van verstandsverbijstering? In platte straattaal bauwde de zieke precies kijvende jongens na, die zich over hun knikkerspelletje hevig opwonden.

„Zoo ijlt ze al een poosje...," herhaalde de pleegzuster.

Maar de zieke schudde het hoofd en fluisterde

zwak: „Jaag ze toch weg, het hindert me zoo..., en ik moet er aldoor naar luisteren... Midden in de laan, dicht bij de stoomtram..."

„Er is niets, lieve," zei Hendrik... „'t Is zoo stil en rustig hier."

Maar Louise wenkte zwakjes met de magere hand en onwillekeurig gehoorzaamde Hendrik, terwijl gejaagd in platte jongenstaal haar ijlen weer begon. Hij ging even de zijkamer in, om naar het kindje te zien, dat een maand geleden geboren was en dat misschien al heel gauw geen moeder meer zou hebben... De rose vingertjes, kuiltjes in elk knokkeltje, tot mollige vuistjes opgebald kwamen boven het dek uit en door het fijne gezichtje bloste kerngezond het jonge leven. Een wezentje, dat nog nauwelijks een maand geleden één physiek leven met hààr, die zieke daar, had geleid, nu al zoo ver van haar af, dat het rustig sliep en een krachtige gezondheid toonde, terwijl zij in benauwd ijlen om haar leven vocht... Zoo eenzaam was de mensch, zoo geheel alleen verloren in den oceaan van het bestaan...

Haastig ging hij weg, want het ijlen werd onrustiger, zooals hij door de tusschendeur hoorde. Hij schoot zijn jas aan, liep naar buiten en doorzocht het heele park. Maar er waren in geen velden en wegen knikkerende jongens te zien, zooals hij ook wel verwacht had. Als Louise ze kon hooren, dan moesten de pleegzuster en hij ze toch ook vernomen hebben...

Daar liep hij nu, met een leege ziel, die zichzelf niet helpen kon en de zieke geen kracht kon schenken, hij, de voorganger en trooster van honderden, die tegen hem opzagen als hun steun en als den man, die over Gods krachten naar willekeur kon beschikken... En waar was nu zijn geloof in den wijzen Al-beschikker? O, wijs-

geerig was het er... Het zou hem weinig moeite kosten, zich redelijke gronden te binnen te brengen, waarop zijn geloof aan de gemeenschap met God berustte. Maar wat voelde hij daarvan op dit oogenblik, nu hij zijn ziel alleen vol smart wist en hij niets anders merkte dan zijn in een zwarten, leegen heelals-oceaan verloren alleenige ik...

Peinzend en klein van stumperig tobben liep hij een paar blokken om. In de Zwijgerlaan dicht bij de stoomtram schrok hij ineens op door het luidruchtige gekijf van vier jongens, die met al hun aandacht in hun knikkerspel verdiept waren... 't Herinnerde hem aan het ijlen van z'n vrouw; in denzelfden toon haast.

„Hier jongens, daar heb je ieder een dubbeltje, als je hier ver vandaan gaat spelen... Er is een zieke in de buurt, die er last van heeft," voegde hij den verbaasd gapenden kinderen toe...

Ze waren al weg en holden op hun klepperende klompen voort, elkander hun onverwachten rijkdom toonend...

Waarom had hij dat gedaan? Geloofde hij dan aan de mogelijkheid, dat de zieke op een afstand van eenige honderden meters, door groote huizenblokken er van gescheiden, in staat was iets te vernemen van het kinderspel? 't Was al te dwaas...

Gejaagd liep hij terug, hing zijn jas op en gunde zich niet eens den tijd even naar zijn zoontje te zien. Op zijn teenen sloop hij de ziekenkamer in... Z'n vrouw knikte hem dankbaar toe: „Gelukkig dat ze weg zijn... Dank je wel... 't Hinderde me zoo."

Hij drukte haar de hand en ze sliep al weer... met onrustig ademgehijg.

Na den eten kwam Simon Koch, die nu in Den Haag woonde en haar behandelde.

Hij vertelde van het zonderlinge ijlen.

„Ja, vrind," zei Simon. „Dat komt bij koorstlijders meer voor: een tijdelijke helderziendheid of helderhoorendheid: een soort uitbreiding van het bewustzijn."

Hendrik haalde de schouders op: het meest aannemelijke was voor hem nog het samentreffen van haar ijlen met het spelen dier jongens aan het toeval toe te schrijven... En dan haar precies aanduiden van de plaats, haar letterlijk nabauwen van de jongens, haar bedanken, haar wetenschap, dat ze weg waren...? Nu ja, een toeval komt zelden alleen.

Samen gingen ze naar boven. Simon zat aandachtig naast haar, pols en ademhaling bespiedend en bleef als in gedachten naar haar onrustig hijgen staren... Toen stond hij op en deed in de gang allerlei vragen aan Hendrik en aan de verpleegster, aan wie hij zijn voorschriften gaf. Samen keken ze nog even naar de baby, die heerlijk rustig sliep, een rozig kleurtje op de pofwangetjes.

„Pas z'n fleschje gehad," fluisterde de zuster.

„Het voedsel slaat goed aan," peinsde Simon, en zoo ging hij naar beneden. Hendrik liet hem uit. De tochtdeur sloot hij achter zich en op straat zei Simon nog even: „Nou kerel, van harte het beste! Ik vrees, dat je me vannacht nog wel noodig zal hebben. 't Is een dubbeltje op z'n kant..."

Simon gaf zich heelemaal en de beste medici in de stad stonden klaar, als Hendrik hun hulp inriep... En toch dat gevoel van verlatenheid in zijn ziel, alsof hij midden op een grenzenloozen oceaan dobberde met z'n zieke vrouw, die hij zag lijden en niet kon helpen...

De verpleegster kwam hem al tegemoet in de gang:

„Meneer, mevrouw vertelde me precies, wat we

bij broer's wiegje zoo meteen fluisterden. En nu zegt ze me: hoor, de dokter meent, dat ik hem vannacht nog zal noodig hebben, want dat 't een dubbeltje op z'n kant is. — Heeft hij dat gezegd?..."

Hendrik knikte bevestigend.

„Maar 't is griezelig, meneer... Ik zelf heb niets gehoord..."

„Dat kan toch ook niet. 't Was op straat, bij de voordeur... De tochtdeur dicht..."

„En de ziekenkamer ook dicht... En die ligt aan den achterkant... Maar we moeten het mevrouw uit het hoofd praten. Ze zou nog heviger gaan ijlen..."

Boven herhaalde de zieke het nog eens tegen hem, met een hijgende fluisterstem... Ze was te zwak haast om de lippen te bewegen, of de hand op te tillen...

„Slaap maar rustig, kindje... De dokter is heel tevreden... 't Zijn droomvisioenen, die je hinderen... Aan niets denken... Anders wordt je ziekte erger... En ons kleine Hansje kan zijn moedertje niet missen. En z'n vader kan je ook niet missen..."

Hij lei z'n hoofd naast haar en trachtte vergeefs z'n tranen te bedwingen... Ze scheen even z'n hand te drukken, maar gaf verder geen teeken van bewustzijn. Haar adem joeg, of hij het zwakke lichaam wou ontvluchten...

* * *

„Zuster, ik zal wat zien te slapen... Als u me om twaalf uur roept, dan kunt u wat rust nemen. En wordt het erger, wek me dan onmiddellijk..."

Op een sofa in z'n studeerkamer legde Hendrik zich gekleed neer, om dadelijk bij de hand te zijn. Z'n gedachten dwaalden in z'n hoofd rond, van het eene punt uitschietend als langs een onzichtbaren

draad naar het andere en zoo op de dwaaste zijwegen uitkomend. Met starre oogen staarde hij door z'n erker naar de blinkende maan en de witbelichte mistwolkjes er om heen... Maar alles was even onwezenlijk. Alleen de kilheid en verlatenheid van z'n ziel was het eenige wezenlijke, dat hij heel bewust ondervond. Hij bad vormelijk gebeden, in schoone taal; hij zocht den weg naar God, het Albewuste Eéne, dat toch ook zijn ziel en hààr ziel was... Maar zijn eenzaamheid bleef zoo donker, of er geen enkel hoopvol sterretje aan den gezichtseinder wou oprijzen. De wonderlijke dingen, die Louise ervaren had, spookten telkens weer in hem op, maar ze zeiden hem niets, dan dat het toeval even grillige combinaties kon verwekken als de mozaiekglaasjes in een caleidoscoop...

Zoo sliep hij eindelijk in. Maar het was hem, of z'n bewustzijn uit hem trad en zich verplaatste in Louise's kamer... Aan haar hoofdeneind zat hij. En plotseling zag hij aan haar voeteneind een doorzichtige gedaante oprijzen, die zich schuin op haar bed neerzette. 't Was haar overleden broer Govert. Hij sprak met haar en zij met hem. 't Waren geen woorden, die geluid maakten, maar hij kon ze toch begrijpen...

„Kom je me halen?" zei Louise.

„Neen. 't Is nog je tijd niet. Je wordt beter," antwoordde Govert.

Ze bleven elkaar nog een poos aanzien. Louise wenkte tegen de zuster, om den kandelaar wat weg te zetten.

De zuster deed het, maar scheen verder niets te merken.

„Vreemd, dat ik door je heen den kandelaar kon zien," zei Louise met haar geluidlooze stem tegen Govert. „Het hinderde me, en daarom wenkte ik, dat de zuster dien moest wegzetten... Hoe zonder-

ling, kijk ik ga met m'n hand door je heen. En ik voel niets... en jij blijft toch heel... Dat moest Hendrik kunnen zien..."

Govert knikte en wees, of hij Hendrik opmerkte. Maar Louise sliep zwaar in en de gestalte van Govert loste zich als in rook op...

Tegelijk was Hendrik klaar wakker en lag met de oogen wijd open over het breede plantsoen te staren dat overgoten was met een stil, glanzend maanlicht. Helder was hem zijn droom bewust. En daar naast dacht hij tegelijk aan de wonderlijke scherpheid van gehoor, die Louise vandaag getoond had. Waarom stonden die zonderlinge gebeurtenissen zoo naast elkaar in zijn geest? Was een mensch dan toch niet zoo alleen, als hij vandaag in zijn hopelooze, dorre ongeloovigheid had gemeend? Beschikte de ziel over nog andere organen dan de gewone zintuigen, zooals door het moderne bijgeloof werd beweerd en waarvan Simon Koch tegenwoordig zoo den mond vol had? Was het menschelijk bewustzijn in staat zijn waarnemingsveld oneindig verder uit te breiden dan de zintuigen toelieten en dreef het in den Oceaan van het Albewustzijn, waaruit het met stroomen van wijsheid en kracht werd doorvloeid? En zou de onsterfelijkheid der ziel objectief ervaarbaar zijn, zooals de spiritisten beweerden?

Wat lag hij zijn brein hier te vermoeien met allerlei droombeelden? Het kwam, doordat zijn geloof zoo zwak was. Als in een donkeren en eenzamen afgrond voelde hij zich verzonken, alleen en verlaten van alle menschen... en van God. Als hij God maar weer ontdekte, als hij Zijn stem maar weer in zich hoorde, dan lieten al die droomen hem koud.

Nu zou hij wel als een hulpbehoevend angstig kind in zijn eenzaamheid wenschen, dat de meubels

en de schilderijen en de maan en de boomen uit het park tegen hem spraken, om hem te bewijzen, dat hij toch niet geheel alleen stond. En als het Engelengeloof eens geen dichterlijke droom was, maar Gods dienende geesten nu naast en om hem stonden, om hem te bemoedigen en te leiden...

Zwakke dwaas, die hij was! Wat anderen zochten en hij hun ruw had willen ontnemen, spookte nu door zijn brein en scheen hem een flikkerlichtje in het duister.

's Morgens had de ziekte een keer genomen. Louise sliep zoo rustig, of de koortsigheid haar bloed had uitgebrand en ze nu alleen nieuwe krachten had te verzamelen, om weer gezond te worden. Simon Koch stond er verbaasd van.

„'t Gevaar is geweken," fluisterde hij.

„Goddank," zei Hendrik en hij schrok zelfs van het banale woord; hij kon immers God niet vinden en ook zijn hart was zoo kil, of hij als buitenstaander dit ziektegeval bijwoonde. Wat was er toch met hem gebeurd, dat zijn gemoed zoo dood bleef? Kon hij alleen in oogenblikken van inspiratie duizelingwekkende vluchten maken door den oceaan van Albewustzijn en was er in zijn gewone dagen niets voor hem dan zijn kleine ik, gekerkerd in het intellect?

Louise sloeg de oogen op, de donkere, ernstige, kalme oogen, nog wat zwak, maar al met een flikkerlichtje van het weer zijn rechten hernemend leven.

„Hendrik," zei ze innig, hem de hand drukkend. En hij boog zich voorover om haar te kussen en toe te fluisteren, hoe alleen hij zich had gevoeld en hoe donker van binnen.

„Maar ik word beter. 't Is mijn tijd nog niet," zei ze, „Govert verzekerde het mij..."

„Govert," schrok Hendrik op.

„Ja, jij lacht er om, dat begrijp ik wel," hernam ze schuchter. „'t Is zeker een droom geweest... Maar dat geloof ik toch ook niet... 't Was vóór dien heerlijken slaap... En ik zag je niet. Maar toch had ik het bewustzijn, dat je naast me zat..."

En zoo vertelde ze, hoe ze haar overleden broer Govert in een doorschijnende gestalte aan haar voeteneinde had zien zitten en wat er verder gebeurd was, woordelijk zooals Hendrik het had ervaren.

„Wonderlijk," zei Simon. „Dickens moet wel helderziend geweest zijn, om Marley's Ghost zoo gelijkend te kunnen teekenen..."

„Traditie," haalde Hendrik de schouders op. „Zooals engeltjes nu eenmaal vleugeltjes moeten hebben, zoo moeten geesten doorschijnend zijn..."

„Maar Louise, 't gaat heerlijk vooruit... Nu rusten, en verder nergens over nadenken," zei Simon vaderlijk.

„Eventjes ons Hansje," vleide ze.

„Nou, dat mag dan één moment," fluisterde Simon. En eer de verpleegster er erg in had, was hij de zijkamer al ingegaan en droeg het hoopje leven in de wollen dekentjes zoo behoedzaam naar binnen, dat het kindje niet eens ontwaakte.

„Daar, moedertje," zei hij met een trilling in z'n zware stem. „Hansje kan je niet missen. Ik hoor hem zeggen, dat hij je vast houdt, altijd, altijd vasthoudt..."

Zijn garnalen vingertjes krauwelden om haar mageren duim en haar tranen maakten zijn papwangetjes nat...

„O God, o God," zuchtte het in Hendrik. „Ik voel den muur om m'n ik breken. Om m'n kleine, alleenige ik..."

* * *

„Voor mevrouw Louise van Soyen," zegt Hendrik. „Zeker een felicitatie van Mathilde met de geboorte van ons Hanse-mannetje."

Hij leest zijn eigen brieven, maar is eigenlijk meer benieuwd naar dat Indische schrijven.

„Altijd even hartelijk," zegt Louise. „En ze komt over een maand met de Tambora... schrijft ze... Ze zal dus al onderweg zijn. Voorloopig komt ze naar Den Haag... Ze wil ons Hansje zien opgroeien... Ze was zoo aan de Indische neefjes en nichtjes gehecht en nu voelt ze zich haast zoo verlaten als een moeder, die haar lievelingen achter laat... „'t Is egoïstisch van me," schijft ze. „Maar ik moet zoo'n klein leventje verzorgen en vertroetelen... Het eerste ontwaken van het sluimerende bewustzijn is zoo heerlijk... Of er een engel in het babylichaampje wakker wordt en door de reine oogjes straalt! 'k Zou me over de scheiding van m'n kinderen hier niet heen kunnen zetten, als ik niet wist, dat jij niet jaloersch me de glimlachjes van Hansje zal onthouden... Vertel hem alvast van tante Mathilde... O, ik ben zoo benieuwd, hoe hij er uitziet... Hij zal op jou lijken, jou mooie, donkere oogen en wimpers, maar Hendrik's breede denkers-voorhoofd. Ik zie hem voor me... een kind met bijzonder tintelende oogjes, die zijn heele gelaat een glans van edele voornaamheid geven of van reine wijsheid... Het klinkt haast bombastisch... Maar ik weet niet beter te zeggen, hoe mijn beeld van het schatje is..."

„Wonderlijk," merkt Hendrik op, „vind je niet, of ze een portretje van onzen jongen beschrijft?"

„Ja," zegt Louise peinzend, „'t is wel opmerkelijk."

Als door denzelfden impuls gedreven staan ze op en gluren door het gordijntje van het wiegje in de naaste kamer.

Hendrik slaat z'n arm om Louise's middel en fluistert: „Ja, wat is dat kindergezichtje rein en

voornaam en geadeld door iets, dat je intelligentie noemt, maar dat mogelijk latente wijsheid is. Lijkt het niet het kindeke Jezus, of een engeltje op een doek van Rafaël... O, wat een heilige verplichting, om over zoo'n kindje opvoeder te zijn..."

„En ik weet niets van opvoeding..."

„Opvoedkundige kennis is gemakkelijk in boeken te vinden", zegt Hendrik. „Maar de intuïtie van het hart is het ware licht voor den opvoeder..."

„En waarom zijn er dan zooveel ongeschikte opvoeders," twijfelde Louise...

„Omdat het nog veel gemakkelijker is, z'n hoofd vol paedagogische formules te stoppen, dan aan de zware taak van de diepere intuïtie te voldoen... Denk je niet, dat al die uitgaande, pronkerige dames, die haar kind aan vreemden overlaten, toch diep weg in haar hart dikwijls een wijze stem moeten smoren?"

„Ja, dat moet wel... Ik zou Hansje niet aan een ander kunnen overlaten." En ze drukt voorzichtig een kus op het blanke voorhoofdje. Even strekt het kindje de armpjes uit en krauwelen de vuistjes zich open, terwijl het mondje instinctief een zuigbeweginkje maakt. Dan slaapt het kindje weer met regelmatige ademzuchtjes in.

De moeder plooit het gordijntje toe.

„Neen" vervolgt ze, „aan niemand zou ik m'n kindje kunnen overlaten... zelfs niet aan Mathilde... O, je weet niet, maar dat was in mijn ziekte het verschrikkelijkste, zoo machteloos te liggen en de zorg voor zoo'n schat heelemaal moeten overlaten."

Hendrik antwoordde niet. Het had hem onaangenaam aangedaan, dat ze Mathilde's naam als met een moederlijke instinctieve jaloerschheid had gebruikt. Hij ging naar zijn studeerkamer en bladerde wat in een boek. Maar hij kon er zijn aandacht niet bij houden. Louise, die vroeger Mathilde als haar ideaal had vereerd, toen ze onder haar

werkte in Waterkerk, scheen het laatste jaar al geprikkeld te worden, als haar naam maar genoemd werd. En daar kon toch geen andere reden voor zijn, zei hij tot zichzelf, dan jaloerschheid op haar meerderheid...

De dienstbode klopte en bracht een heerlijke appelbloesem-azalea binnen. Er was een kaartje bij van juffrouw Fox.

Ongeduldig zei hij: „Zet maar in de huiskamer!"

„Mevrouw zei, dat de plant op uw studeerkamer moest," bemerkte het meisje.

Hij werd wee van de attenties, waarmee juffrouw Fox hem vervolgde: bloemen, of een mooi boek- of plaatwerk... Als ze dankbaar was voor de hulp in haar moeilijken tijd, waarom dan niet een attentie voor z'n vrouw... Die had het meeste gedaan, om haar weer tot het gewone leven terug te brengen. Wat had die niet een geduld gehad, dagen lang, met haar zenuwachtige neerslachtigheid.

Juist kwam Louise binnen.

„Hoe vind je die pracht-azalea?" zei ze opgewekt.

„Ja, maar waarom altijd geschenken voor mij?" antwoordde hij ontevreden. „Jij hebt veel meer voor haar gedaan, toen ze ziek was..."

„Och, dat begrijp je niet zoo goed... Juffrouw Fox heeft behoefte om met iemand te dwepen... Nu ze de blauwe kamer er niet meer op na houdt, is haar predikant er het naaste aan toe..."

Ze zei dat glimlachend, zonder het geringste spoor van jaloerschheid en vervolgde: „Ik was niet bijzonder dweperig aangelegd. Maar ik weet wel, al op de hoogere burgerschool waren er onder m'n kennisjes van die overdreven kinderen, die verrukt waren van een leeraar, waarin ik niets anders dan een braaf-huisvader-met-een-neiging-tot-embonpoint kon zien... Dat hebben sommige dames nu eenmaal: ze moeten een stille adoratie koesteren

voor een zanger, een dominee, een tooneelspeler... Ik geloof toch, dat mannen minder zot zijn."

„Kind," lachte Hendrik. „Ik wil je wel verklappen, dat het mannenhart ook z'n zotternijen er op na houdt. Maar meestal is de man niet zoo in staat om stil te vereeren. Zijn liefde is te brutaal en te zelfzuchtig, om tot dweperij over te gaan... Een vrijgezel wordt vaak de grootste egoïst, maar de ongetrouwde dame weet haar instinct van liefhebben om te zetten, te veredelen tot toewijding aan een ideaal, liefde voor zwakken en hulpbehoevenden, voor kinderen, voor dieren... Een man in het geval van juffrouw Fox zou met geen blauwekamer-hulde aan een visioen vrede genomen hebben... Hij was een Don Juan geworden..."

„Of een Don Quichot... En die lijkt me de pendant van juffrouw Fox."

„Dan vind ik toch juffrouw Fox' illusie verhevener...."

„Maar even zot... Beiden verspillen hun leven in nuttelooze dwaasheid..."

„Ja, ze verbranden innerlijk van toewijding en zelfs geen verkleumde musch heeft er profijt van..."

„Ben je niet bang, dat Mathilde hier ook innerlijke leegheid zou gaan voelen..."

„Hoe kom j'er bij?" voer hij uit... „Een vrouw als Mathilde en die zoo geleden heeft... En die zoo een zegen in m'n vorige gemeente is geweest... Wat een werkveld hier op maatschappelijk, opvoedkundig, philantropisch of elk ander gebied. Je zou zien, wat wij nog niet hebben gekund, juffrouw Fox en juffrouw Ban en al die uit ledige luxe tot dwaasheid vervallen menschjes, zou ze weten te mobiliseeren en tot het nuttig-arbeidende leven terugbrengen..."

Louise zag hem aan, met tranen in de oogen: „Ik geloof, dat jij niet zonder Mathilde kan...."

„Ik ... niet zonder Mathilde...?" herhaalde hij strak... „Je moet zulke dingen niet zeggen..."

„Nee, niet zeggen," viel ze heftig uit... „Wel stil in me opsluiten... Er dag en nacht mee vechten... En het in jou laten woekeren, dat je Mathilde mist in je werk, dat ze noodig is voor je geestelijken groei, dat je vrouw niet je medewerkster kan worden, omdat ze te koel verstandig is, en niet zoo hoog kan vliegen... Een brave huisvrouw en een trouwe zorg voor haar man en voor haar kind... Maar niet je werkmakker..."

En snikkend liep ze naar de deur...

Hij sprong op en trad haar in den weg.

„Heb ik daar aanleiding toe gegeven?" vroeg hij verschrikt haar in de oogen starend.

„Al was dat zoo, dat zou toch niets aan de zaak veranderen," zei ze als voor zichzelf zonder hem aan te zien... „Maar zeker is het, dat ik het in mezelf heb gevoeld. hoe ik je in alles teleurstel.... en hoe met Mathilde je leven voller zou wezen..."

„Dat is de toon van afgunst," hoorde hij zichzelf tegenspreken.

Maar het was hem toch, of haar woorden uit zijn eigen gemoed waren voortgekomen. „Verbitter daar ons leven niet mee," vervolgde hij... „Mathilde is zoo lang mijn trouwe mede-arbeidster geweest... Ze heeft andere gaven dan jij... Ze is m'n zuster, zou ik haast zeggen. Waar kwel je je dan mee... het laatste jaar..."

„Omdat ik zoo klein ben en zoo weinig in je leven beteeken..."

„En je bent toch de moeder van Hansje, van ons kind... En we lezen en spreken zooveel samen. Je raadt me bij al m'n moeilijkheden. Wat Mathilde en ik opgebouwd hebben ginds in Waterkerk, heeft tusschen ons beider gemoed een band gelegd van kameraadschap. Maar tusschen jou en mijn ziel

is de levende band van het kind onzer liefde..."

Ze legde haar hoofd berustend op z'n schouder. Het was of zijn stem een slaapliedje zong, dat de onrust in haar gemoed stilde...

„Kleine, kleine, lieve dwaas," spotte hij stil in een innige omhelzing. „Is je jaloerschheid niet het bewijs, hoe je me heelemaal opeischt?... Daar, hier heb je me heelemaal... En je hebt me altijd heelemaal gehad..."

Ze glimlachte door haar tranen heen en knikte hem toe, toen ze de kamer verliet...

Spoken oproepen is een gevaarlijk werk, hoorde Hendrik in zich... De geest, eenmaal uit de flesch, wordt een gevaarlijk monster. Maar Louise had immers zijn volle liefde. En Mathilde was zoo met zijn lot verweven als een tweelingzuster...

* * *

„'t Is toch wel heerlijk, dat Mathilde komt, man," zei Louise, terwijl ze met Hansje speelde, die pas gelaafd met een rose kleurtje tegen haar boezem rustte en de ronde schitterende oogjes verbaasd openzette, of het licht en al de blinkende dingen in de kamer zijn zieltje uit zijn kerker lokten.

Hij drukte haar de hand: „Nietwaar? En ze is altijd zooveel als een moeder voor je geweest, een hartelijke vriendin."

Hij maakte tra-rarietjes met de hand voor de starende kijkertjes van de kleine, die zich trachtte op te richten, maar het niet verder bracht dan het hoofdje wat op te heffen. Ongeduldig over z'n machteloosheid kreunde Hansje even, spartelde met armpjes en voetjes en liet zich weer rustig neervallen, verstandig de bewegende vingers opnemend en de groote mannengestalte, alsof zijn zieltje van verdere activiteit afzag en nu berustend de indruk-

ken van het wonderbaarlijke niet-ik buiten zich verwerkte.

„Heel even, moedertje, heel even," zei Hendrik en onhandig nam hij het hoopie mensch in de armen en dodijnde er de kamer mee rond.

„Zoo, geef maar gauw hier, vader," lachte Louise. „Je sjouwt er zoo onhandig mee, als de kat met de muis. Niet waar, Hanse-mannetje, moeder heeft er meer verstand van. Och toe, vader... z'n arme kopje steun je niet genoeg. Pas op, zie je niet, hoe vermoeiend dat voor het halsje is..."

Ze had het kindje al weer terug en knikte het glimlachend tegen: „Nietwaar, kleine man, vader is nog te dom, om met zulke poppetjes te spelen. Vader heeft meer verstand van boeken. Later mag je op z'n schouder zitten en op z'n knie paardjerijden en met 'm wandelen en stoeien. Maar nu gaat Hansje in z'n bedje droomen van de engeltjes, waarmee hij speelde voor hij naar z'n moedertje kwam."

„En van de glanzende wonderwereld en de vervaarlijke monsters daarin, die je in hun groote handen nemen en zulke harde stemmen hebben..."

„Vader, je mag geen pessimist van me maken, zegt het mannetje, niet waar, m'n schat? Je vindt de wereld blinkend en wonderlijk en je oogjes tintelen van opwinding, omdat je zieltje naar alles verlangt. Nu, geef vader maar een kusje en ga maar zoet droomen. Die wonderwereld van je vader en moeder zal wel op je wachten."

Hendrik kuste het voorhoofdje en de kuiltjesknuistjes, en riep: „Zie je wel, dat ie al lacht...?"

„Ja, waarlijk... Tegen je vader het eerst...? En wanneer tegen je moeder?" keuvelde Louise tegen hem... „O, zoo, dat is eerlijk, nu ook tegen je moeder. Zie je wel, vader? Wat schattig hé? Hij weet wel, dat z'n moedertje een jaloersch schepseltje is..."

„En mijn heerlijke vrouw," zei Hendrik haar en het kindje tegen de borst drukkend. „Zie je nu, wat die kerel lacht? Kijk eris, een heele tooverglans om z'n gezichtje en licht straalt er uit z'n oogjes..."

„Omdat z'n moeder nù zoo gelukkig is," zucht Louise.

Toen ze Hansje had weggebracht kwam ze naar Hendrik toe, de oogen vochtig glanzend. Hij trok haar op de knie... „Wat is het, tranen?"

„O, het is zoo heerlijk, te weten, dat we één leven met ons drietjes hebben. Ik heb me een tijd zoo alleen gevoeld en zoo ongelukkig. En nu weet ik, dat die kwelling alleen noodig was, om te ontdekken, hoe één we geworden zijn."

Hij klemde haar tegen zich aan en kuste haar. Diep weg in hem klonken haar vroegere jaloersche woorden, die ze als uit zijn ziel had op-gelezen... En het was hem, of daar weer de waarschuwing geluidloos klonk: Spoken oproepen is gevaarlijk! Maar ze zagen elkander verrukt in de oogen en zij fluisterde: „Je moet me alles van je werk vertellen, en me helpen, dat ik ook je kameraad en je werkmakker kan worden. Ik wil àlles voor je wezen. En als je zoo van me houdt, kan ik het ook. Je zal er verbaasd van staan..."

Ze glimlachte en hij zei: „Ja, alles, alles."

„Ik geloof, dat ik heel onaardig geweest ben... Mathilde kan vooreerst gerust hier logeeren... We hebben toch een goede kamer over... En dan kan ze op haar gemak uitzien, waar ze zich vestigen wil..."

„Maar dat is heelemaal niet noodig...," zei hij kort. „Greevers is een neef van haar. En die heeft de zaak al lang met haar becorrespondeerd. Die woont in nog grooter huis. En met zoo'n kindje en den drukken aanloop hier zou het te vermoeiend voor je wezen..."

Ze zag hem vragend aan, of hij soms ontstemd was,

Maar hij glimlachte tegen haar: „Je meent het best. Maar ik dacht je al verteld te hebben, dat ze eerst bij de familie Greevers aankomt."

Ze schudde het hoofd en zei teleurgesteld: „Ze moet Hansje toch zien, als hij gebaad wordt, en als hij aangekleed wordt en als hij in z'n wiegje slaapt..."

„Natuurlijk... Ze is Hansje's liefste tante..."

„En dan gaan we samen met Hansje naar de lijsters en nachtegalen luisteren, achter in de Boschjes van Poot... Dat zal Mathilde wat anders vinden dan krijschende apen en parkieten..."

„En ons klein wijsgeertje in zijn wagentje met ronde oogjes en open mondje naar al dat gekweel om hem luisterend, zal ze heel wat rustiger vinden dan die half verwilderde Indische neefjes en nichtjes..."

Simon Koch werd aangediend.

Hendrik ging hem tegemoet: „Zoo, je komt zeker nog eris naar je patiënt kijken?"

„Nou, da's gelukkig niet meer noodig... Maar ik kwam hier in de buurt en wou toch even aanwippen... Hoe gaat het jullie? Perfect zeker... En de kleine?..."

Toen moest hij alle wonderen van Hansje's evolutie vernemen.

„Ja, heerlijk, die leeftijd, als het zieltje zoo open gaat... Maar ik had niet gedacht, dat het met z'n moedertje zoo prachtig afloopen zou. Wat zie je er patent uit, Louise... En er lijkt wel een zonnetje uit je oogen te stralen..."

„We hebben ook maar geen reden om dankbaar te zijn," zei ze met een knipoogje van verstandhouding tegen Hendrik, die haar stil glimlachend toeknikte.

„Ja, je weet hoe ongerust ik me dien crisisnacht over je maakte... Zonderling, die plotselinge helderhoorendheid van je... Heb je vroeger nooit zoo iets gemerkt...?"

„Neen, zooveel ik weet, niet... Ik kan me wel herinneren, dat ik als kind in m'n bed lang met m'n oogen open bleef liggen, omdat ik anders allerlei gezichten zag, soms verschrikkelijk nare gezichten... En dan dwong ik om licht op m'n kamer... Maar dat hielp me niet veel... Eerst werd ik uitgelachen door moeder, die me de „brave Maria" als voorbeeld stelde: Maria slaapt in 't duister en is altijd even zoet... En het slot was, dat m'n vader begon te brommen en met straf te dreigen... Die goeie menschen, ze wisten niet wat ze me martelden... Ik lei te transpireeren van angst en sperde de oogen wijd open, om nog maar een straaltje licht op te vangen... Die goeie Miebet, onze oude meid, was de eenige, bij wie ik uitredding vond. De ziel heeft heel wat avondjes bij me gezeten tot ik sliep... En als ze uit was, dan schoof ik m'n gordijn open, om naar het licht van de straatlantaarns te kijken... Zoo zat ik, tot ik van kou en slaperigheid neerviel. Maar toen ik ouder werd, had ik er geen last meer van..."

„Dan was je toch wel psychisch aangelegd... En nu je weer krachtig en gezond bent, zie je niets bijzonders meer?..."

„Zoo nu en dan..."

„Hé," zegt Hendrik... „En je hebt m'er nooit over gesproken?"

„Och, ik was bang, dat je me zou uitlachen..."

„Hoe kom je 'r bij? Dat heb ik toch nooit gedaan, al kan ik moeilijk aan de objectiviteit van de verschijningen gelooven, je weet wel, toen je overleden zwager je beterschap aankondigde... Ik had woordelijk hetzelfde gedroomd... Zijn soms onze zielen zoo innig in contact, dat enkele sterke voorstellingen van de een door de andere worden overgenomen? Zoo maakte jij mijn droom mee en deelde mijn angst jou de vrees van Simon

mee, toen die aan de deur afscheid nam..."

„Telepathie dus?" vroeg Simon. „Mogelijk! Maar wijst dat ook niet op het vermogen van de ziel om op een andere wijze waar te nemen dan alleen door de zintuigen?"

„Als ons denken, willen en gevoelen ijle trillingen uitzendt, die door gevoelige hersens worden opgevangen, dan zijn die hersens toch het zintuig..."

„En is dat op zichzelf al geen heerlijke mogelijkheid?..."

„We staan er zeker vreemd tegenover. Maar ik kan er niets heerlijks in vinden. Met ons geloof heeft het toch weinig te maken..."

„Juist veel, heel veel," bestreed Simon. „Als de geheimzinnige krachten der ziel wetenschappelijk gekend zullen worden, dan zullen ze het verstand in harmonie met het geloof brengen... Mijn verstand vond het gebed, het Godsbegrip, de onsterfelijkheid, religie... allemaal dwaze inbeelding... Hoeveel louter intellectueel aangelegde menschen verkeeren niet in hetzelfde geval. Die hebben behoefte aan verstandelijke motieven..."

„Juist van morgen voor het opstaan had ik een eigenaardige ervaring," zei Louise in gepeins... Ik zag de „Maasstroom..." een schip van mijn broer... in een hevige branding slingeren en stampen. En in eens vlak bij de kust, liep het vast op het strand. Ik zie nog het hoozen van het schuim over het dek..."

„Droomen met open oogen," spotte Hendrik. „De „Maasstroom" van je broer moest naar de Zwarte Zee. Hij was laatst hier en toen vertelde hij het. Dat het je aandacht bezig houdt en je in je droom over de „Maasstroom" gaat tobben, is toch heel gewoon..."

„Och ja," zei Louise. „Natuurlijk, heel gewoon. Maar ik zou het toch wel eens willen hooren, of hij iets van het schip weet."

Meteen liep ze naar de telefoon en vroeg Rotterdam aan.

„Dat zou op het geval van Swedenborg lijken, waarvan Kant gewag maakt. Die zag in een visioen Stockholm in brand staan, terwijl hij er uren ver van af was... Later bleek de werkelijkheid met zijn visioen overeen te stemmen..."

„Och, het prikkelende van al zulke verhalen houdt de fantasie bezig. Geseanceer en het in elkaar krammen van de onmogelijkste occulte romans leert de menschen hun onderscheidingsvermogen uitschakelen. En de winst voor de religie zal negatief wezen: idolatrie, magisch bedrog en allerlei andere hokus-pokus zal den eerlijken hartegodsdienst nog meer verdringen..."

Zoo praatten ze eenigen tijd en toen de telefoon ging, deelde de Rotterdamsche broer mee, dat hij van niets wist en toch zeker wel een telegram gehad zou hebben uit Odessa, als de „Maasstroom" was gestrand.

„Hoe vaak heeft een mensch niet een invallende gril," merkte Hendrik op..., „die louter dwaze inbeelding is..."

„Of die soms een ernstige beteekenis zou blijken te hebben, als ze onderzocht was," zei Simon.

„Je ziet het nu weer in dit geval...," spotte Hendrik. „Nee, vrouwtje, die vlieger gaat niet op. Je kan nog niet vertooningen geven in een kermistent. Mrs. Louise geeft inlichtingen in de duisterste zaken... vlak bij of van het andere einde der wereld..."

„Je bent niet lief," pruilde Louise, „Ik heb het toch niet verteld als iets bijzonders?..."

„Wel nee, kind... Maar het is voor je zenuwgestel veel beter, als je dat droomen met open oogen tegengaat..."

„Zoo zou een stok-doove evengoed de muziek

kunnen wegredeneeren," plaagde Simon. „Maar hoe wil je nu dat geval van die knikkerende jongens tot droomen met open oogen terugbrengen...?"

„Nou ja... Ik geloof ook wel, als de ziel bij hevige ziekte of bij het sterven los van het lichaam wordt, dat er dan zich eigenaardige verschijnselen kunnen voordoen. Maar zijn de beschavingstijdperken, waarin aan al deze dingen overdreven waarde werd gehecht, gelukkiger en rijker dan het tegenwoordige ?..."

„Stellig en zeker," riep Simon. „De voorbijgegane eeuw heeft door het sluiten van de oogen voor de onzichtbare wereld de menschen geestelijk verdord, waardoor ze zich van de religie hebben afgewend..."

„Maar het bijgeloof, de heksenprocessen, de spookhistories heeft ze uitgebannen. En ik vind ongeloof niet zoo'n groote kwaal als bijgeloof..., met z'n nasleep van onverdraagzaamheid, bedrog, brandstapels en marteling..."

„Ik weet niet, hoe het komt," zei Louise, „maar ik voel zoo zeker, dat ik het goed gezien heb..."

„Dat is ook een groot gevaar", zei Hendrik bezorgd. „Het onderbewustzijn is een jaloersche tiran... Die wil graag overheerschen en de rede tot zwijgen brengen..."

„Och, kom nu. Datzelfde kan je van het geloof zeggen...," bestreed Simon.

Ze kwamen weer niets verder, en Louise bracht het gesprek op Mathilde, en dat ze gauw hier zou zijn en bij de familie Greevers voorloopig zou logeeren...

„Dat zal je goed doen, Hendrik," zei Simon joviaal... „Och, wat hebben jullie samen gejongleerd met idealen in Waterkerk. Toch geloof ik, dat zij steviger met haar voeten op de aarde stond dan jij... En dat jij niet in Wolkenkoekoeksheim terecht gekomen bent, maar solied werk hebt geleverd daar,

dank je zeker aan haar kloek organiseertalent..."

„Ja," glimlachte Hendrik, „ik bouwde luchtkasteelen, jij brak ze af en zij maakte er aardsche huisjes en schuurtjes van. Ra, ra, wie was de knapste van de drie?"

„Wie wat weet te scheppen, is altijd de knapste," zei Louise.

„Woon eris in een luchtkasteel...," spotte Simon.

„Wat zou jij in Waterkerk hebben af te breken en Mathilde op te bouwen, als Hendrik niet de scheppende, bezielende idealist was geweest...?"

„Natuurlijk, je hebt gelijk," gaf Simon toe... „De ideeën en idealen zijn de bezielende machten.."

„En ze zijn de eenige werkelijkheid," wierp Hendrik op. „Al wat buiten ons is, kennen we slechts door zintuigelijke waarneming, is dus eigenlijk voor onzen geest niet meer dan een hersenprikkeling, die hij weer naar buiten projecteert en zoo als beeld ziet... Maar onze idealen en ideeën komen uit de eenige voor ons verzekerde werkelijkheid voort, onafhankelijk van een hersenprikkeling: uit ons ik. Daarom is de kunsstenaar de ziener, de wijze veel meer helderziend dan iemand, die van onze planeet af de knoopen aan de uniform van een politieagent in een Mars-stad kan tellen. Want zoo'n clairvoyant houdt zich toch in elk geval met de zintuigelijke wereld bezig, terwijl het genie zijn schepping onmiddellijk ontleent aan den eenigen grond der dingen, waarin zijn ik wortelt..."

„Kom, ik heb nog veel te doen," zei Simon. „'t Is naar, als ik hier kom, is er altijd wat te bakkeleien en dan vergeet ik m'n tijd. Ik dacht, dat ik door m'n kennismaking met de wonderlijke krachten van de ziel, wat dichter bij jouw levensbeschouwing kwam te staan..."

Het duurde nog een heele poos voor hij echter

in de gang was: Hansje had hij nog te bewonderen en Louise had nog allerlei vragen over verschijnseltjes, die ze bij hem opmerkte, over bezwaren , die ze zelf ondervond bij zijn lichamelijke verzorging, over zijn kleeding, zijn slapen...

Juist ging weer de telefoon.

„Rotterdam, dat zul je zien," zei Louise.

„Ja, 'k zal 'er even roepen," hoorde ze Hendrik zeggen.

„Louise, daar is je broer."

Glimlachend nam ze den hoorn over: „Ja, Hans... Och zoo !... 'k Had er zoo'n voorgevoel van..."

En met een opgewonden kleurtje vertelde ze, dat Hans juist een telegram uit Odessa had ontvangen, waarin bericht werd, hoe de „Maasstroom" was gestrand.

„Nou, dominee Thomas," spotte Simon, „wat zeg je daar van? Voor ons is er aan dit geval toch niet te twijfelen."

„'t Is treffend," peinsde Hendrik. „Maar is 't wonderlijker, dan dat uit dat onnoozele zieltje van ons kleine Hansje misschien eenmaal de groote geest van een genie groeit?"

„Nou, adieu," groette Simon. „We spreken er nog wel eens over... En Louise, als je weer een of ander ervaart, vertrouw het mij toe. Ik houd er zorgvuldig boek van met data en getuigen... Zoo verzamel ik een groote massa feiten."

„Ja," schamplachte Hendrik, „feiten! Kleine glasscherfjes verzamel je, net als de mannen der wetenschap. En je lijmt ze aaneen... Maar 't blijft toch een gebarsten scherf van den wonderlijken spiegel der waarheid, waarin je met alle klaarheid kan zien, als je den weg tot je eigen hart leert vinden..."

„De mannen der wetenschap zijn met die scherfjes toch maar zoo ver gekomen, dat ze nu kracht als aanvang van alles erkennen..."

„Wat het geloof al eeuwen en eeuwen, ja van af z'n geboorte reeds wist..."

„Maar wat de priesters zoo vermoffelden in afzichtelijke dogma's, dat de wetenschap die eerst weer moest stuktrappen, eer de ware geloofsparel weer te zien kwam..."

„Nu, ik vertel nooit meer iets," glimlachte Louise, „als jullie er altijd over kibbelen moeten... En dat zulke beste vrienden !..."

„Was sich liebt, das neckt sich," troostte Hendrik.

„O, wat lot hangt mij dan niet boven het hoofd," klaagde Louise spottend.

„Juist," knikte Hendrik. terwijl hij haar daarbij warm in de zwarte, glanzende oogen zag en even de hand drukte.

„Daar heeft een medicus, die z'n koperen bruiloft al achter den rug heeft, geen verstand van," spotte Simon. „En je weet, ik werk nog steeds niet graag met imponderabiliën, al moet ik de grenzen van het weegbare wel heel ver uitzetten... Nou... nog eens, adieu... Neen, neen, al beweer je nu nog zoo'n fantastische ketterij, ik ga weg hoor... Adieu !"

Hij draafde naar de deur en Hendrik had moeite hem bij te houden en beleefdelijk uit te laten.

TWEEDE BOEK

TWEEDE BOEK

I

ALS een troep Zigeuners lagen ze aan den rand van de hei, in de schaduw van een groep wijduitgegroeide, kromgetakte sparreboomen: Greevers met zijn vrouw, Else met Koos, Dolf met z'n meisje, Bertha. Mevrouw Greevers reikte links en rechts de goedbelegde boterhammetjes over aan de gretig uitgestrekte handen. Ze hadden de rust wel verdiend na den tocht van bijna 40 K.M., grootendeels heuvelruggen op... Zoo zwierven ze al ruim veertien dagen de Veluwe over, in afgelegen dorpjes den nacht doorbrengend, waar maar niet al te ongeschikt logies was te verkrijgen, en over dag den heelen tijd in de lucht, heiden over, bosschen door, langs woeste zandstuivingen, gele korenvelden of bloeiende boekweitakkers.

Drie weken wou Greevers eens heelemaal van de bewoonde wereld afgesloten wezen. Z'n brieven werden door Mathilde Cleverlaan verzorgd, die een paar kamers van zijn huis bewoonde en alleen de particuliere correspondentie aan de opgegeven adressen poste-restante zou opsturen... Zakenbrieven en correspondentie voor „'t Synthetisch Weekblad" moest ze achterhouden en zooveel mogelijk zelf afdoen. Want Mathilde was met alleen een klein maandgeld teruggekomen uit Indië, dat haar broer op haar had vastgezet, en het kwam haar heel gelegen, dat ze haar pension mocht betalen, door 's morgens op Greevers' kantoor of voor zijn blad te werken. Verder wijdde

ze haar tijd aan allerlei maatschappelijk werk.

Het was een weelde, vond Greevers, zoo dagen achtereen eens een louter physiek leven te mogen leiden: beweging in de natuur, om hongerig en vermoeid te worden, te eten als een dijkwerker en lange nachten te slapen als een marmot. Hij was wee geworden van al de gewikste slimheid, die zakendoen vereischte, en ook van al het vlinderfladderend geïdealiseer, waarmee inzenders van kopie voor zijn blad meenden over alle nooden en onrechtvaardigheden van het leven te kunnen heenzweven, evengoed als van het eenzijdig geschetter op uitbuiters en kapitalisten, waarmee andere inzenders hun klasse-bewustheid trachtten te bewijzen... Wat waren er onder al die goedwillende en hoogstrevende menschen weinig, die wezenlijk broederschap beleefden. Velen stelden zich wel aan, alsof ze heel wat deden. Maar vaak kwam het neer op een eigengerechtigd artikeltje schrijven en verder minachtend neerzien op anderen, die niet denzelfden weg bewandelden: of op vergaderinkjes beleggen, vereeniginkjes stichten, langs elkaar heen werken, zich afsloven om hun vereeniginkjes in het leven te houden. Het Weekblad was goed, om hún richtinkjes uitsluitend te propageeren, maar o wee, als er artikelen in werden opgenomen, die niet in hun heilig huisje pasten... Wat zich officieel kerkelijk of wetenschappelijk voelde, had zich bijna geheel van medewerking onthouden. En in 't begin scheen het, of allerlei kettersche meeningen op het Weekblad aantrokken in dichte drommen, om dat als tournooiveld te gebruiken en er elkaar·vinnig in af te maken. Er waren menschen met veel tijd en van een zenuwachtig impulsieve natuur, die met elke post een verweer en een tegenverweer inzonden, gevolgd door een vraag, waarom het een of andere nog niet geplaatst was.

Verwarde hoofden , die groote bijdragen inzonden vol hoogdravende beweringen, waarvoor men een bijzonder hersenstel moest hebben om er bij te kunnen, waren zeer vertoornd, als ze hun werk niet gedrukt zagen... En dan de bezoeken van menschen, die meenen, dat zonderlingheid een brevet gaf van kampioen voor broederschap te zijn...; om van de geslepen huichelaars niet te spreken, die het huikje naar den wind hingen en trachtten den onnoozelen Weekblad-lezers geld af te zetten.

Hoe weldadig nu, zoo op de ruime hei rond te dolen, omringd door jonge liefde, door bloeiende velden en golvende heuvels met heerlijk rustige vergezichten onder den zonnigen zomerhemel in intiem familie-onder-ons! Voort te rollen langs de eindelooze schakeeringen van bosch en hei en zandstuiving en bouwkampen, waar pittige huizengroepjes in de verte zich als aquarelletjes tegen den achtergrond kleurden ! En dan weer zich lui te strekken op den glooienden mosrand langs een murmelend beekje of aan den boschzoom ! Het was, of het hart zich verjongd voelde en weer guluit kon lachen van louter levenslust. En of het hoofd ruimer en helderder werd, bevrijd van het zwaar-benepen denken, over groote kwesties, die vanzelf terecht kwamen, als de menschen maar eens een week uit hun huid konden stappen ! Uit hun huid, die zwaar behangen was met smuk en mantels van vooroordeel, eigenzin, zelfzucht en hoogmoed ! En hun krukken en stelten wegsmeten, gewoon wandelend over de aarde met de bloote voeten vierkant neergeplant, waardoor haar levensmagnetisme hun weer de onbevangen naïveteit en het onbaatzuchtig idealisme van de jeugd kon schenken ! Antaeus was onoverwinlijk, zoolang hij met de voeten zijn moeder, de aarde, beroerde. Maar Hercules, de goddelijke held, hief hem hoog in de

lucht en drukte hem dood. Zoo'n gevoel had hij ook gehad, alsof Hercules, de goddelijke geest in den mensch, nu en dan dezen dreigde op te heffen boven zijn krachtbron en te versmoren. De mensch was nu eenmaal mensch en had met de voeten telkens de aarde te beroeren, om in de eeuwige worsteling met den geest zijn krachten te stalen en een werkelijk kind van een God en van de Aarde te zijn.

En zoo drie weken krachten vergaderen in een louter natuurleven aan de borst der moeder-aarde was een bad, dat alle zenuwen van levensfluïde doordrong, de hersens laadde met werkkracht voor een heel jaar en aan het hart de reine jeugd van het kind teruggaf!

„Het hoofd wat rechtop, vader!" zei Else. „Zoo, rust maar op den elleboog. Maar niet zoo kijken, net of u zwaar redeneert met dominee van Soyen en tante Mathilde!"

„Hou op, kind," schrok Greevers. „Ik heb m'n redeneerhersens thuis gelaten en luister alleen naar jullie gekir en geroekoe en naar het gezoem van de mugjes en vliegjes..."

„O, wat idyllisch," lachte Dolf. „We zullen dat muggenorkest ook op het kiekje zien te krijgen... Kom, dikke moeder, niet zoo wegkruipen achter vader... Een zelfstandige vrouw wezen en een gezicht zetten, of u uit bent..."

Koos wou de groep weer anders schikken, en dan was ze te breed en dan te smal, te diep of te veel op één lijn. Het was een heel tumult, eer de camera behoorlijk op haar driepoot stond, allen den eenoogigen kunstenaar met blij vertrouwen tegenblikten en aan het draadje de sluiter een ondeelbaar oogenblik kon opengetrokken worden.

Dolf sprong als een Indiaan er op af, danste er in een wilden krijgsdans omheen en pakte het toestel weer in. Mevrouw Greevers scheen door deze afwis-

seling geheel wakker en zette het eene vroolijke liedje na het andere in. De eksters in de boomen begonnen te schelden van schrik, vooral toen Dolf uit volle longen meestemde...

Maar de idyllische natuur, noch het idyllisch samenzijn met de schuchtere Bertha, die zelfs aan de miertjes excuus scheen te vragen, dat ze een klein deel van hun exercitie-terrein in beslag nam, noch de zelfvoldaanheid van zijn met ettelijke boterhammetjes bezwaarde maag stelde Dolf tevreden. De groote hand strekte hij als een omgekeerde, krauwelende kreeft naar zijn moeder uit...

Mevrouw Greevers begreep dadelijk het welsprekende gebaar: „Jongen, zouden we met de vruchten nog niet wat wachten?" Maar een vervaarlijk protest uit vijf kelen — want in koor dorst Bertha zich ook uiten! — verjoeg een glurend eksterpaar uit de buurt, en deed mevrouw allen weerstand opgeven...

„Als het op is, is 't koopen gedaan," profeteerde ze somber...

„Dat is geen juist spreekwoord, moeder," viel Else in. „Want als 't op is, moeten we juist beginnen weer nieuwen voorraad te koopen..."

„Mooi, koop jij hier dan maar, wat je noodig hebt," plaagde moeder. „Dan zal Bertha jou portie wel met Dolf deelen als een extraatje..."

„Aannemen," schreeuwde Dolf. „Een pond druiven..."

„Aannemen," brulde Koos mee en het heele bosch weergalmde van de bestellingen, eindelijk gezongen op de wijs van het io-vivat. Eerst toen mevrouw Greevers dreigend de tasch dichtdeed, verstomde het gezang en hurkten allen om haar heen als hondjes, die met opzitten hun kluifje verwachten.

Dolf sleepte zijn buit mee in een krant. Koos in

het vloeipapier, waarin de druiven verpakt waren.

„De Apeldoornsche Courant," las hij met luide stem.

„Geen kranten hier," protesteerde vader. „Ik heb juist zoo'n heerlijk gevoel, als toen ik in m'n jeugd Robinson las. Zoo vrij, afgezonderd van de heele wereld — koning van onzen kleinen stam, die aan niemand schatplichtig is. — En die krant is net zoo verschrikkelijk als het geheimzinnige spoor van een menschenvoet op het strand van Robinson's eiland."

„'t Is de krant van gisteren-avond," protesteerde Dolf.

„Zooveel te erger," griezelde vader. „Weg er mee. 't Ding roept vreeselijke visioenen op."

Koos wou het hem al uit de handen slaan. Maar Dolf verschool zich achter Bertha en riep: „Hoor dan toch: „Oostenrijk verklaart den oorlog aan Servië !"

„Je bent mal," schrok Koos. „Toen we uit Den Haag gingen, was er geen vuiltje aan de lucht."

Zoo zaten ze ineens midden in de zenuwspanning, die heel Europa deed sidderen. De moord van de aartshertogen, het ultimatum aan Servië, de niet aanvaarding van diens antwoord, de Oostenrijksche oorlogsverklaring, de solidariteit van Duitschland met Oostenrijk, de Russische mobilisatie, de koortsige opwinding in ons land en de onafwendbaarheid van uitbreiding tot een geheel Europa verwoestenden oorlog waren in enkele berichten uit dat plaatselijke blad te distilleeren. Op het oogenblik stonden mogelijk al tienduizenden tegenover elkander met het meest verwoestende oorlogstuig om stroomen bloed uit te storten over den bloeienden en levensblijheid ademenden aardbodem.

„Als ik me er indenk, jongens zooals Dolf en Koos, menschenslagers of geslacht worden," sid-

derde mevrouw Greevers. Elze en Bertha omhelsden hen instinctief en de jongens deden heel mannelijk en koelbloedig, pratend over de mogelijkheid, dat ze opgeroepen zouden worden en dat Holland in een paar dagen onder den voet geloopen kon worden.

„Maar de Duitsche socialisten zijn er ook nog," zei Greevers, bleek van ontroering. „Die smijten als één man de wapens neer."

„En worden bij rijen neergemaaid," meende Dolf.

„Als het massaal gebeurt...?" riep Greevers heftig.

„Het vaderland achten ze in gevaar," hernam Dolf en hij las een berichtje voor, waaruit de Duitsche eensgezindheid bleek.

„Dan voorzie ik een vreeselijken tijd," peinsde Greevers.

„Engeland zal niet nalaten, zijn concurrent bij de keel te pakken. Holland doodgedrukt in die worsteling. België het slagveld tusschen Duitschland en Frankrijk. Honger, ellende, revoluties — een tijdperk van verwildering en verwoesting, waarbij het Napoleontische niets is."

„O, maar die Duitschers zijn zoo met alles klaar," meende Koos. „Er is niets voor bestand. In veertien dagen zijn ze te Parijs en dicteeren ze den vrede, als ze Londen en de Engelsche vloot met hun Zeppelins hebben verwoest."

„En dan is de wereld te klein voor hun bluf," smaalde Dolf. „Verbeeld je, ik zou het toch eeuwig ver..., om me door hun feldwebels te laten maszregeln.

„Ja, hoe het loopt, Duitschland wint — Dat kàn niet anders. En dan mogen we goedsschiks of kwaadschiks lid van den Duitschen Bond worden. Ik zou het nog zoo erg niet vinden," beweerde Koos.

„Hè-è-è?" werd hij door allen gesmaad, door Elze zelfs.

„En onze zelfstandigheid," wond zelfs mevrouw Greevers zich op. „Is je die onverschillig? Ben jij een Hollandsche jongen, die praat over verwisseling van nationaliteit als over het aantrekken van een andere jas. Foei, schaam je, wat val jij me tegen. Ik dacht een pittigen vent in je te zien. Als ze aan mijn Holland raakten, dan was ik in staat... Je zou zien, wat de Hollandsche vrouwen vermochten."

Dolf's grapje over „Kenau Hasselaar" sloeg heelemaal niet in. 't Was te duidelijk, dat hier een oer-instinct sprak, waartegen niet viel te redeneeren, evenmin als tegen moederliefde.

„Ja," borst Elze uit. „Als ze aan mijn landje komen, Koos, ik zou je niet zien kunnen, wanneer je..."

„Och, kindje," zuchtte Koos, haar omhelzend. „Maar we beginnen immers toch niets tegen Duitschland. En je zou er weinig van merken, als Holland Bondsstaat werd. We hielden onze eigen koningin."

Maar ze deed koel terug, duwde hem van zich af en vroeg:

„En u, vader? Zou u langer leven willen, als de Duitschers hier de wetten stelden?"

„Nou, dat is overdreven," zei Dolf nuchter. „Niet langer leven willen."

„Och Elze," zei vader peinzend. „Een mensch is geen baas over zijn eigen leven. En als we onder een vreemd juk zuchten moeten, dan kan dat z'n doel hebben. In 1795 waren er ook Hollanders genoeg, die dachten als Koos nu. Maar geen twintig jaar later dankten diezelfden God op hun knietjes voor de bevrijding."

„'t Is toch maar een zegen geweest voor Holland, die Fransche overheersching," sputterde Koos tegen.

„Juist. En dat zou misschien een Duitsche overheersching ook kunnen worden, om ons uit onze lauwheid en laksheid en onverschilligheid op te schrikken en om te leeren beseffen, wat onafhankelijkheid beteekent."

„'t Zijn maar geen reuzenkerels," hield Koos vol. „Wat een kracht en organisatie en tucht, ook in zaken, in industrie en handel. De Duitschers zijn het gezondste, krachtigste volk van Europa."

„'t Zijn gedresseerde apen, evengoed als de Zoeloelegers van koning Dingaan", bestreed Dolf.

„Dezelfde kracht en wil en tucht als in de Romeinsche legers," vervolgde Koos.

„Vind je dat dan zoo mooi?" smaalde Dolf. „Je eigen wil ondergeschikt maken aan den Feldwebel."

„En hier dan als je soldaat bent?"

„Nou ja, maar in Duitschland heerscht de knoet overal, zelfs op school."

„En wat zijn onze jongens? Moet je een brug of een plein passeeren in een dorp, dan ben je je leven niet zeker. Een onbeschofte, bandelooze troep is hier het volk meestal."

De jongens wonden zich op. Elze trok ook tegen Koos te velde en zelfs Bertha wierp er een woordje tusschen om haar nationaliteitsgevoel te uiten.

„Koos zal dat wel anders beseffen," suste Greevers. „De Hollanders zijn niet van het ras om zich onder den voet te laten loopen. Dat hebben de Afrikaansche Boeren ons laten zien en dat getuigt onze heele geschiedenis."

„Maar de tijden veranderen toch," zei Koos, bleek van ergernis, dat zijn meening zoo geminacht werd. „Net zoo goed als al die onmogelijke en kibbelende Duitsche staten in een verband tot een machtig en bloeiend rijk zijn gevormd, zoo kan nu toch de Duitsche keizer wel aangewezen zijn, om

een Europeeschen bond van staten te vormen. Dan zou hij toch een wereldheld wezen, een echte wereldheld."

„Door tirannie tot den eeuwigen vrede, dat was ook Napoleon's droom. Maar de onderwerping van een volk door geweld, verzwakt den overheerscher en verjongt het verdrukte volk, dat zich later weer bevrijdt en dan op z'n beurt onderdrukker wordt. De geschiedenis kan het bewijzen. De vechtende jongens van Van Eeden, die bij elke nieuwe worsteling beurtelings onder en boven komen te liggen."

„'t Is toch de grootste krankzinnigheid," peinsde Koos, voor zich heen, „dat wij als beschaafde, fijnvoelende menschen in horden worden samengedreven, om uit moorden en doodslaan, plunderen en branden te gaan... op bevel van een paar oude zotte politici..."

„Dat zie je heel dwaas in," viel Dolf uit. „Ons leger heeft niets te doen dan de grens te bewaken en er uit te smijten, wie ons landje wil binnendringen... Dat vind ik niets zot. Dat is een natuurrecht, evengoed als jij iemand op z'n gezicht slaat, die Elze te na komt of je huis wil binnendringen..."

„Dat is het 'm juist, dat is de redeneering van iedereen: 't Vaderland is in gevaar, sla dood, sla dood! En is dat broederschap?"

Koos las het Synthetisch Weekblad geregeld en z'n hart greep naar de idealen, waaraan hij zich geven kon. Het was duidelijk, dat er op het oogenblik iets in hem gistte, waarvan de uitwerking niet te voorzien was. Als een ideaal eenmaal zijn heele ziel had vermeesterd, dan was hij met zijn opbruisend temperament in staat, er zich den weg door te laten voorschrijven, zonder dat redelijke bezwaren, zijn eigen voordeel of gemakzucht hem er van konden terughouden.

„Nee, broederschap is het zeker niet, mekaar

als honden neer te slaan," zei Greevers geroerd. „De wereld valt terug in een toestand van barbaarschheid, die onbeschrijfelijk is."

„Als ze maar van mijn jongens afblijven," zuchtte mevrouw Greevers met moederlijk egoïsme, nu haar patriottisch gevoel was neergezakt.

„En Koos moet maar buitenslands afstudeeren," opperde Elze met een dof stemmetje, dat zich half in tranen verslikte. Ze voelde heel goed, dat er iets omging in de ziel van Koos, dat buiten zijn liefde voor haar stond, misschien zelfs boven die liefde. Maar wat dat wezen zou, was haar onduidelijk. Een groot leed, besefte ze, moest over hen komen, den oorlog voelde ze op hun zielen al drukken als een demonischen last, waaronder ze nu al hijgde... Ze omhelsde Koos en hij fluisterde: „Tranen, kindje? We hebben toch elkaar... En misschien blijft Holland er buiten... En als we zoo heelveel van elkaar houden, zijn we toch sterk..."

„Als ze ons land aanvallen," zei Dolf met jongensbluf, „dan wacht ik niet tot ik opgeroepen word..."

„Ja, dan ga je met Koos buitenslands studeeren," zuchtte Bertha met een verlegen glimlachje...

„Nee, dan neem ik dadelijk dienst bij de motorrijders... Buitenslands studeeren, verbeeld je, als de heele wereld in oorlog is... Dat zal Koos ook niet meevallen..."

„En dat zal ik ook niet doen," zei Koos beslist. „Ik ben niet te laf om soldaat te worden... Maar ik voel het als min, om mekaar op bevel dood te schieten... Ik weet niet... Nee, ik weet niet, of ik het zou kunnen..."

„Hij laat liever Elze doodschieten," sarde Dolf.

„Da's gemeen," viel Elze heftig uit. „En bluffen, terwijl er nog geen vuiltje aan de lucht is, kan een kind wel..."

Ze keerden naar hun logies terug. Er viel nu toch

geen rust te genieten, terwijl de wereld in brand stond. En een verlangen naar huis en zaken dreef Greevers voort. Het duizelde in hem. Alles scheen neergetuimeld, wat hooge waarde voor hem had. Wat waren leuzen, wat idealen, waar mitrailleur en bajonet de wereldgebeurtenissen zouden drijven... Wat zou er morgen, overmorgen, of na een week nog over zijn van z'n bloeiend landje, dat in genoegzame zelfvoldaanheid zijn politiek en cultureel gekibbel behaspelde en nu stond neergeslingerd te worden in de draaikolk van een woesten wereldoorlog!

Enkele uren later waren ze aan het station Ede... 't Was, of de pensiongasten allen hals over kop de Veluwe verlieten. Treinen passeerden en vertrokken vol soldaten en op het perron scharrelde een militair koortsig gejaag door elkaar, of het land in oorlog was. Vermoeid zagen ze hun trein doorsnorren en eerst een paar uur over tijd, konden burgerreizigers vervoerd worden.

„'k Ben blij, dat ik zit," zei mevrouw.

„De dag is ook veel te vermoeiend voor je," antwoordde Greevers bezorgd. „Probeer wat te slapen..."

„Dat zal niet lukken," zuchtte ze. „'t Is of er angst en onrust in de atmosfeer hangt..."

„Onze oproeping zal thuis wel op ons wachten," zei Dolf. „Alle lichtingen worden gemobiliseerd."

„Dan had Mathilde het bericht wel doorgezonden," meende Greevers.

„'t Kan onderweg zijn," merkte Koos op. Maar zijn lippen trilden.

Ieder zweeg, beducht om met eigen zorggedachten den ander te bezwaren. De moeder zag telkens steelsgewijs naar de beide paartjes. Hoeveel millioenen in Europa zouden uit hun geluksdroom van jonge liefde worden opgeschokt door zoo'n nijdig

mobilisatie-bevel, om hun lenig, gezond lichaam verwoest te zien in ontzaggelijke ontberingen of voor altijd verminkt..., als ze er het ellendige leven nog afbrachten... 't Was toch een vreemde tijd. De vrijheidseeuw, die een wereldslavernij duldde, als de wereld nog nooit gekend had. Zij kon daar geen vooruitgang in zien, dat nu niet beroepssoldaten den oorlog voerden, maar het heele volk. Inplaats van de ongebonden, vechterige, woeste naturen, die aan den krijgsdienst de voorkeur gaven, de politieke en economische veeten te laten uitvechten, zooals in de dagen der lansknechten, moest nu de teerste idealist, de grootste kunstenaar, het fijnste hersenstel zich evengoed aan den plompen dood van een verpletterend projectiel of een voortfluitenden kogel of een barbaarschen bajonetsteek bloot stellen ! Wat moest dat ook een zedelijke débâcle voor Europa worden. Voedde daarvoor de moeder haar kinderen op, omringde ze die daarvoor met de teerste zorg, om ze op het eerste bevel te moeten afstaan aan een domme militaire machine, die ze tot regimenten in elkaar stampte, om ze op andere regimenten te laten botsen, tot één afgrijselijk kluwen van wee en gevloek en doodsgerochel... Als dat nu de zegeningen der vrijheid, de vruchten der Fransche revolutie waren, was dan het feodale juk nog niet veel dragelijker ? En zouden nu die millioenen moeders zwijgen, die hun zonen aan den moloch moesten offeren ! O, zij was in staat om haar kind met beide armen vast te houden en het zich niet van de borst te laten scheuren, als ze wist, dat hij moorden moest of zich laten vermoorden ! Ze hijgde zwaar en had moeite om niet met armen en beenen te schokken.

„Wacht, wat eau de cologne," zei Elze. „U ziet zoo bleek... 't Is hier ook om te stikken..."

De heer bij het gesloten portier rukte het open...

„Er komt heel wat kijken voor de moeders in

deze dagen," zei hij. „En begrijpt u, dat Duitschers en Oostenrijkers, hun bajonetten met bloemen versierd, optrekken, bestrooid door hun moeders, vrouwen en verloofden met bloemen...? Oorlogswaanzin!"

„'t Is nog het romantische voorspel.." antwoorde Greevers. „Heere, vergeef het hun, want ze weten niet, wat ze doen... Wat zal het naspel anders geven dan honger en ellende, verwarring en anarchie...?"

Hij fluisterde z'n vrouw toe: „Je moet je het ergste niet voorstellen. Mogelijk blijven we er buiten... En we kunnen onze energie nog noodiger hebben, dan nu..."

„Ja, 't is kinderachtig," snikte ze stil. „Maar 't komt alles ook zoo onverwachts... Als je bedenkt, hoe we van morgen zingend uittrokken op de fiets... en morgen de jongens mogelijk al voor de kazerne worden opgeroepen. Ik kan het niet hebben, dat een domme bureaucratie maar heeft te bevelen over je eigen kinderen. We hebben om den armen oom Tom en om Elize geschreid, dat ze van hun familie werden afgescheurd of hun kindertjes zagen verkoopen. Wat doet deze moderne slavernij anders? Ze laat zonen fokken als oorlogsvee, ze rekent met honderdduizenden. Honderdduizend verpletterd beteekent niets, als er nog maar genoeg honderdduizenden overblijven. Moeten dat de moeders van de beschaafde landen dulden? Is dat het doel van de heele beschaving? Zijn dat de vruchten van onze democratische vrijheid, dat de moloch zijn offers bij honderdduizenden vraagt?"

Ze wond zich meer en meer op en sprak al luider. Er waren vier vreemde reizigers in het compartiment en die knikten instemmend.

„Mevrouw," zei de heer bij het portier, „ik ben officier, maar ik voel hetzelfde. Maar wat te doen? 't Is het noodlot. Europa kan niet terug. Geen

staat durft er zich aan te onttrekken, aan die verschrikkelijke bewapening. En als wij in ons landje niet bliksemsnel alle krachten mobiliseeren, dan hebben we overmorgen de Duitschers aan de Hollandsche waterlinie en de Engelsche vloot voor de kust. En dan worden onze jongens als honden neergeschoten, als ze tegen den druk in opstand komen. Het noodlot, mevrouw. Wie niet een ijzige fatalist is, die komt deze tijden niet door. Onverschilligheid over wat morgen gebeurt en vandaag lachen en vroolijk wezen."

Koos zag Elze bezorgd aan en klemde de tanden op elkaar, of hij alles in zich verwerkte en zich dwingen wou, om niet wat in hem kookte en borrelde te uiten.

Greevers drukte zijn vrouw de hand en bemoedigde haar stil, terwijl de woorden van den officier in hem natrilden.

't Leek wel een weerklank, van wat al in zijn ziel had gesnerpt: weg alle idealen, alle geloof aan een redelijke, liefdevolle leidende Macht, aan een verheven werelddoel ! De menschheid viel telkens weer in haar oude barbaarschheid terug en telkens dieper. Want de beschaafde barbaarschheid van deze twintigste eeuw zou intenser, geraffineerder, honderd en duizendmaal vernielzuchtiger, meedoogenloozer zijn dan welke barbaarschheid ook. Dat voelde hij vooruit. Waar het intellect over zulke hulpmiddelen had te beschikken, daar zou de duivelsch slimme wreedheid van de wildste krijgers als humaniteit blinken tegenover de humane oorlogen der blanke cultuurvolkeren !

Was het dan niet dwaas, in allerlei vormen broederschap te prediken? Wat had 19 eeuwen prediking van christelijke naastenliefde geholpen! Negentien eeuwen broederschapsprediking eindigend in een millioenenslachting, als nu begonnen

was. 't Was om er met Mefistofeles om te schateren!

Mocht hij wel doorgaan met zijn blad te vullen vol idealistische leugens, vol bedwelmende beschouwingen over het goddelijke in den mensch, terwijl nu het beestmensch zich gereed maakte voor zijn bloedbruiloft?

Ja, als dat beest-mensch niet in hem zelf sprak en hij alleen den god-mensch zuiver en krachtig in zich bewust was, dan zou hij moeten getuigen, doorgaan met zijn werk van verlichting en verzoening al was hij de eenige! Maar nu, o, hij wist het, dat dezelfde hartstochten, die het oude Europa tot het gebeente zouden doorsidderen, ook in hem zelf woedden! Hij zou niet de linker wang kunnen bieden, nadat hij op de rechter geslagen was. Haat kookte in hem bij het denkbeeld, dat de Duitschers de landsgrenzen zouden wagen te overschrijden! Het instinct van zelfhandhaving woedde in hem, die toch mede een zelfbewuste cel van het lichaam der Nederlandsche nationaliteit was. Dat instinct zou hem van liefdevolle afwachting in Iwan-de-Dwaas-lijdelijkheid terughouden, en het kwade trachten te weerstaan met zijn eigen duivelsche wapenen!

En daarom, had hij wel recht te blijven strijden voor een wereld, waar broederschap en rechtvaardigheid zouden heerschen, terwijl hij zich een kind voelde van deze wereld van geweld?

In Utrecht bleef hun trein staan en wist niemand te zeggen, wanneer ze zouden doorreizen naar Den Haag. Luidruchtig doende soldaten trachtten zichzelf wijs te maken, dat ze onverschillig waren voor den greep van de ijzeren hand, die hen uit hun familiekring, hun dagwerk had gerukt en nu zou neerplanten in een van de uithoeken aan de grenzen, om misschien spoedig overhoop geloopen te worden door vastberaden, voortrukkende massa's,

die onuitputtelijke reserves achter zich wisten. Als schapen werden ze in wagons geladen, schouder tegen schouder. En altijd door kwamen van alle richtingen nieuwe kudden, sommigen sjouwend met zwaar bepakte ransels, allen met iets in zich, — ook al blerkten ze luidruchtig vroolijk — van doffe berusting in het onvermijdelijke.

Wat was die stille onderwerping toch in een heel volk, aan een macht, die toch eigenlijk op het looze zoldertje van die onderwerping zelve berustte! En zoo was de heele wereld onder denzelfden ban van angst voor een macht, die eigenlijk zijzelve was. Leek het niet een reuze-gekkenhuis, waar de millioenen zotten allen angstig opzagen naar het ontzaggelijke spookbeeld, door hun fantasie tegen den wand geprojecteerd? Een wreede slavendrijver, als Dingaan, Moselekatse, Chaka, deed op een wenk tienduizenden Zoeloe-kaffers in regimenten den dood tegemoet draven.

Waren de blanke volkeren iets wijzer? Hoopten ze zich niet even angstig tot gelederen en regimenten samen op een bevel van hun keizer, koning of president, hun eigen massale macht niet beseffend? En als in allen, in al die millioenen niet dezelfde drang van brute zelfhandhaving, — het zelf uitgebreid tot het nationale zelf — leefde en helderder bewust was dan het gebod van hun Meester: „Hebt uw naasten lief!" — dan zouden ze niet voor dat schimmige gezag te hoop loopen om te dooden of gedood te worden!

Daar kwam het dus op aan: de oude Heidelbergsche catechismus, die hem zoo dikwijls dom, zwartgallig had toegeschenen, was toch in den grond der zaak een hartenkenner: „verloren in zonde en misdaden en geneigd tot alle kwaad!"

Wat had hij zelf gedweept met Tolstoi's leer der lijdzaamheid: „Wedersta den booze niet!" Maar

hij zou den booze wèl wederstaan, als deze in de gedaante van een vijand kwam, die huis, familie en vaderland belaagde. Den moed van de Doekoboren in den Kaukasus, die allen militairen dienst geweigerd hadden, of ze met den knoet geranseld, de woeste bergen ingejaagd, naar Siberië getransporteerd of in de stinkende kerkers gesmeten werden, had hij als iets bovenmenschelijks bewonderd ! En nu leek het hem dwaasheid ! Want het veld ruimen voor roovers, schoffeerders en brandstichters — en een overwinnend leger was in zijn roes zeker vol van deze elementen ! — beteekende het kwaad oppermachtig verklaren. Was dan het instinct in den mensch om te kampen en te worstelen voor het recht om zich naar eigen aanleg te ontplooien als individuen maar ook als volk, niet eveneens een factor tot ontwikkeling, door den Goddelijken leider gewild ?

Hoe kwam hij uit het dilemma: „Hebt uw naasten lief als u zelf" — en den ingeschapen eisch der zelfhandhaving ? Waar was de kracht van zijn ziel gebleven, in oogenblikken beseft, waarin deze zich voelde opgaan in het Al-eene, er door gedragen en er in ademend, waarin ze het Heelal zou kunnen omvatten als een in wezen met alle schepselen ? Nu kende hij heel sterk zichzelf, als het van alle wezens afgescheiden individu, de eene tegenover allen, die met alle geestkracht zich zou verzetten tegenover alles, wat zijn bestaan bedreigde !

Ging er een golf van haat over de wereld, die in hem bewust werd als een verscherpt instinctief besef, dat zelf-handhaving een onafwijsbare plicht was ? Zorg en angst zag hij om zich heen op al die vermoeide zwerversgezichten, die hier opgehoopt werden op deze perrons tot al grooter dichtheid, ondanks de telkens vertrekkende afvoertreinen. Zorg voor eigen veiligheid, angst voor vertrekkende

zoons of echtgenooten, voor de financieele débâcle, die volgen kon... Maar de haat uitte zich weinig naar buiten, misschien alleen nog in de cynische wijze, waarop over de mogelijkheid der aanstaande massaslachtingen werd gesproken.

Zijn vrouw zag er doodelijk vermoeid uit evenals de meisjes: ook Koos scheen niet meer te kunnen lachen en had een trek op 't gelaat, of hij zich niet los kon maken van de gedachte aan een ramp, die over hem zou komen. En Dolf bekeek de zaken uit het oogpunt van den onbezonnen student, die de heele worsteling als een rekensom voor zich zag, een ingewikkelde kansrekening vol moeilijke permutaties en combinaties, maar die toch met eenige volharding wel op te lossen was...Zelfs meende hij, Bertha al bewezen te hebben, dat zijn oplossing niet ver van de waarheid kon zijn... En beiden genoten van een harde reep kwatta, als toen ze die nog met elkaar deelden, wanneer Dolf haar als meisje met een spichtig vlechtje van school kwam halen.

Het was ver over middernacht, toen ze thuis kwamen. Hun telegram had Mathilde niet bereikt, zoodat zij en de dienstbode hen niet gezellig opwachtten, maar reeds in diepe rust waren.

Dolf vond bij de brieven zijn oproeping, die hij ongemerkt in zijn portefeuille borg, om z'n moeder niet verder te verontrusten voor den nacht, en Elze niet, want nu zou Koos ook wel opgeroepen zijn. En die was zoo zonderling vanavond, of zoo'n paar maandjes dienen een kwestie was, waar je leven en zaligheid van afhing.

„En die kranten stop ik netjes in den hanger," zei Dolf, ze bezorgd uit vaders handen nemend. „Nee, ouwe man, gehoorzaam wezen, als Dolf het voor je bestwil doet. Anders slaap je vannacht niet. Slechte tijding komt vroeg genoeg..."

„Zoo'n beste lobbes," dacht moeder. „En die wordt morgen of overmorgen gekommandeerd om op menschen te schieten. Of zelf met een bajonet afgemaakt..."

Hij kuste haar inniger dan anders goedennacht.

II

WANT dit is de verkondiging, die gij van den beginne gehoord hebt, dat wij elkander zouden liefhebben: niet gelijk Kaïn, die uit den booze was, en zijnen broeder doodsloeg."

Op zachten, bedeesden toon begon dominee Van Soyen zijn toespraak, of hij zichzelf te zwak en te zondig vond, om te getuigen tegen de Kaïns-natuur, die ook hij nog zoo in zichzelf voelde leven en werken. Het was als een aanklacht tegen zijn eigen onvolkomen liefde.

„En zoolang de Kaïns-natuur in ons bij elke gelegenheid op de loer ligt," vervolgde hij, „om op zijn broeder afgunstig te zijn, hem te haten, hem dood te slaan, zoolang hebben we niet het recht te schimpen op den barbaarschen volkerenmoord om ons heen. Maar we hebben wel den plicht, om tot ons in te keeren en te zoeken naar het sprankje van liefde, dat in ons woont. En dat hebben we aan te wakkeren, door een aanhoudend gebed en een voortdurende worsteling tegen den Kaïn in ons, die elk oogenblik meent, dat zijn majesteit is aangetast. Noem de Kaïnsmacht van onze dagen het militairisme, het imperialisme, het kapitalisme, ik zeg het u, het is de Kaïn, die in ieder van ons woont, in u, arbeider, evengoed als in u, bezitter! En zoolang we dien Kaïn de leiding van ons leven laten, zoolang zal hij blijven grijpen naar machtsmiddelen om zijn onverzadiglijke hebzucht, zijn afgunst en zijn haat bot te vieren.

„Bij ons zelf moet de strijd beginnen tegen de Kaïns-natuur, niet bij het schimpen op anderen of op stelsels. Geen stelsel kan goed zijn, dat

gegroeid is uit de zelfzucht der Kaïns-natuur.

„Het is moeilijk, den waren mensch in zich te vinden, die zich één voelt met alles en allen, die broederschap als zijn atmosfeer kent, die in liefde tot den naaste leeft, omdat liefhebben zijn natuur is. Maar hij alleen is in staat, de demonen van onzen tijd te weerstaan. De wereld zal niet nalaten, te trachten u van hem af te rukken. Ze duwt u haar moordwapens in de hand en glimlacht: 't is alleen om anderen te weerhouden liefdeloos te handelen; als ge ze niet aanvaardt, dan verloochent ge uw volk en laat hen, die u het naaste zijn, over aan het geweld van een niets ontziende horde van vijanden, die lachen om uw bezwaard gemoed....

„Dat kan alles waar zijn. Maar wie innerlijk ontwaakt is uit zijn benauwden droom van zelfzucht, en één oogenblik de zaligheid heeft doorvoeld van de groote Godsliefde, die hem in alle schepselen doet zien denzelfden levenden geest van het eene goddelijke liefde-leven, die kan niet anders dan alle Kaïns-verlokkingen terugwijzen. Wie zich een tempel des Heiligen Liefdegeestes weet, kàn den haat niet dienen en zich laten africhten tot slachter van menschen. We durven ons beroemen op onze menschlievendheid, we schrijven boeken vol over humaniteit, maar als het er op aankomt, hebben we lief met een Kaïnsliefde, die neerslaat, wat zijn jaloezie opwekt, al is het zijn eigen broeder...

„En daarom juist moet ik u wijzen op de liefde, zooals God die van ons eischt, wanneer Zijn stem in ons spreekt. Want die liefde heeft niets met Kaïnsliefde te maken, ze kàn geen doodslag bedrijven, ze kàn geen vijandschap koesteren, ze kàn niet voldoen aan de opdracht van wien ook, om de wapenen te richten op het hart van den broeder... Zoo komt die liefde in botsing met de over-

heden dezer wereld, niet doordat ze opstandig is, maar doordat ze de liefdewet beter verstaat dan de machten, die over haar willen heerschen.

„Ieder bedenke dus wel, of hij de kracht bezit, om dezen absoluten liefde-eisch op te volgen. Want Kaïn is oppermachtig in deze wereld en hij zal het u niet vergeven, als ge zijn bevel niet opvolgt om uw broeder dood te slaan. Met kerker en lijfsdwang zal hij u folteren als een misdadige, omdat ge de goddelijke wet stelt boven het bedenksel der menschen. En al de Kaïns om u heen zullen u voor verrader schelden, die het vaderland in den steek laat in de ure des gevaars. Uw vader, uw broeder, uw vrouw, uw moeder, uw bruid zal u hoonen, omdat ge u niet aangordt om allen bij te staan in het keeren van den indringer. Ge zoudt uw leven willen geven, om hen te beschermen en toch kunt ge krachtens uw geestelijk besef niet meetrekken om te helpen dooden. O, dat is wel de grootste foltering!

„Weet dus, wat ge kiest: de liefde van Kaïn of de liefde van Christus. Met de eerste wacht u toejuiching, vriendschap, misschien helden-eer en aanzien; met de laatste: kerker, smaad en verguizing. Maar als de Christus in u spreekt, dan kan geen vrede uw deel zijn, zoo ge niet in Zijn voetstappen treedt.... Bidt God, dat Hij u de kracht geeft, om de goede keus te doen, en te mogen volharden, al zouden alle aardsche machten u vijandig worden."

* * *

Het was Koos, die in zijn uniform daar neerzat, of hij een welluidende en bezielde stem hoorde formuleeren, wat in hem onduidelijk en verward had getrild... Alles beefde aan hem, nu het hem was,

of hij zijn vonnis hoorde vellen... Hij had zijn afkeer van den dienst toegeschreven aan een mogelijk ongemotiveerde sympathie voor de Duitschers, aan een afschuw voor het dril-systeem, dat hem van mensch tot zelfbewegend affuit voor het geweer verlaagde, aan het onredelijke om menschen te fokken tot nijdige bloedhonden... Maar nu voelde hij in zich de liefde ontwaken tot alle menschen, die toch allen zijn medebroeders waren, al werden ze ook door een grenslijn van elkaar gescheiden... Hij zou niet kunnen dooden op bevel en niet willen... Niet uit lafheid, want dit wist hij, dat hij bij zijn makkers altijd om z'n beslistheid en durf gezien was... Maar omdat het Al-leven in hem duidelijker de eenheid deed doorvoelen met al Zijn schepselen, waarin Het zich manifesteerde... Veel er over redeneeren zou hij niet kunnen. Het was een uit zijn innerlijk opwellende liefdedrang, die hem als een zoet heimwee doortintelde en tevens met stekende smart folterde, of uit al zijn vezels de draden werden weggerukt, waarmee zijn innigste verwanten en vrienden aan hem gebonden waren.

* * *

„Dominee, nu moet ik u toch waarschuwen," zei in de consistorie de voorzitter van den kerkeraad, „dat u den verkeerden koers bent uitgezeild. 't Was een formeele aansporing tot dienstweigering."

„En dat van den kansel," zuchtte de secretaris.

„De kerk brengt u in opspraak," voegde de penningmeester er bedeesd aan toe.

„Ik ben er ook bang voor," zei Hendrik en zijn oogen schitterden, maar heelemaal niet van vrees.

„Waarom hebt u het dan gedaan?" verweet de voorzitter.

„Ja, waarom," herhaalde de secretaris en al

de overige kerkeraadsleden knikten instemmend.

„Ik heb niets gedaan...," antwoordde de dominee. „Het Evangelie heeft het gedaan. Het Evangelie, dat van den beginne gehoord is, maar niet verstaan werd, misschien wel moedwillig. Waarom eischt ook dat Evangelie, dat we elkander moeten liefhebben... met een andere liefde dan Kaïn, die zijn broeder doodsloeg... Want die liefde is zoo moeilijk te begrijpen na 19 eeuwen prediking. We begrijpen Kaïn veel beter en slaan onzen broeder dood... of worden opgefokt voor doodslager. Ja, ja, dat domme Evangelie kon toch ook wel wat water in zijn wijn doen. Maar daar heb ik het recht niet toe. Ik moet dat Evangelie prediken. En misschien heb ik het van morgen wat heel erg rechtstreeks gedaan."

„Juist," zeide de penningmeester, „veel te veel op den man af."

„Dat geloof ik ook," beaamde Hendrik, en zijn oogen tintelden nog scherper, of hij zich verlustigde met een fellen spot in de voorzichtigheid van zijn kerkeraad. „Maar dat is nog wel te verhelpen. We kunnen in ons maandblad drukken: De kerkeraad is van meening, dat het Evangelie heel mooi is op Zondag, maar door de week geen invloed op ons werk en ons dagelijksch leven mag hebben."

De penningmeester zag hem nijdig aan, en meende wat scherps te antwoorden, toen er geklopt werd en Koos bleek en bescheiden binnen kwam.

„Dominee," zei hij zacht, „u hebt uitgesproken, wat er van den eersten dag der oorlogsverklaring al in me is opgekomen. Ik dorst het me niet formuleeren... maar nu hebt u het zoo duidelijk gedaan, of uw woorden uit mijn eigen ziel oprezen. Ik wou u daarvoor bedanken... en u vragen, of u voor me bidden wilt, dat ik niet te zwak zal wezen, als er moeilijkheden voor me komen."

Hendrik zag hem met vochtige oogen aan en drukte hem de hand: „De rijke jongeling, die alles verkoopt, wat hij heeft... om Christus na te volgen. Is dat geen wonderlijke gebeurtenis? Maar als ik iets anders verkondigd had, dan het Evangelie eischt, dan zou ik u misschien bezweren, aan mijn woorden geen waarde te hechten. Ik kan er nu geen woord van terugnemen, want het is de absolute eisch van het Evangelie. En daarom, God helpe u. Ik kòn niet anders."

„Da's er al een" gromde de voorzitter. „En zijn vader is nog al officier van justitie. Die zal u ook dankbaar wezen."

„Onderzoek u zelven goed, jonge man, of het een lichte bewogenheid is, die u heeft ontroerd, dan wel de alwerkende, levendmakende geest Gods," maande Hendrik. „Want onze voorzitter heeft gelijk, dat uw vader en ik en onze kerk in opspraak zullen komen. Zonderling, dat het toch zoo kwalijk genomen wordt, als we het Evangelie in ons leven laten ingrijpen."

„En juist zulke jongens, die een licht ontvankelijk gemoed hebben en nog geen gevormde levensovertuiging... dat die voor zulk een beslissenden stap gezet worden..." schudde de secretaris het hoofd. En de voorzitter raadde: „Koos, weet je wat jij doet, spreek er nog eris met je vader over. Da's een practisch en braaf man: ik ken hem goed. En met je meisje. En met meneer Greevers. Want het Evangelie is mooi, maar er zijn zooveel uitleggingen als er dominee's zijn.

„Da's een wijze raad," knikte Hendrik en een licht ironieglimpje blonk er in zijn oogen. „En dan kan de kerkeraad in den tusschentijd een referendum onder al de dominee's van onzen ring uitschrijven, of het militarisme soms uit het Evangelie is geboren."

Met Koos liep hij naar huis, hem de groote bezwaren voorhoudend, die er aan dienstweigering verbonden waren en dat hij alleen mocht handelen, als hij zichzelf grondig onderzocht en bevonden had, niet anders te kunnen.

* * *

„Dat loopt spaak," zuchtte de voorzitter. „Godsdienst en politiek moeten streng gescheiden blijven. Ik zou wel een motie bij den kerkeraad in dien geest willen indienen."

„'t Is zonde," klaagde de secretaris. „Een man, die zulke volle kerken trekt."

„En 't is dwaasheid," zei de penningmeester. „Als we 't Evangelie letterlijk willen opvolgen, dan passen we niet in de moderne maatschappij. 'k Zou den dominee wel eris op den man af willen vragen, of hij zelf iemand, die hem op de rechterwang slaat, de linker aanbiedt; of hij ieder maar leent, die wat van hem vraagt; of hij zijn vijanden van harte liefheeft en voor elke vervloeking een zegewensch teruggeeft en of hij met zijn handen in de zakken zou blijven toekijken, als een inbreker zijn huis binnendrong, zijn vrouw bedreigde en zijn kasten plunderde. Wat duivel, waarom alleen in geweldloosheid de Schrift bij de letter te nemen! 't Is de reinste krankzinnigheid, je land te laten verwoesten en uitmoorden zonder een poging in het werk te stellen, om de barbaren te keeren. Laat de dominee een oogenblik zien, hoe er in België wordt huisgehouden en zijn woede zal tot razernij stijgen, als hij ervaart, hoe op losse geruchten, dat er geschoten is, heele rijen burgers, zonder aanzien van leeftijd of rang, tegen den muur gezet en vermoord worden. Wij moeten het er zoo niet bij laten zitten. Als één man moeten wij ons ont-

slag nemen, wanneer de dominee ten minste geen kans ziet om het heele Evangelie zelf te vervullen."

De andere leden knikten instemmend. Alleen de oude heer Bakker, met de grijze bakkebaardjes, die stil leefde van wat zijn bouwgrondspeculaties hem hadden opgebracht, maakte bedenkingen.

„Ziet u," zei hij gemoedelijk, „de dominee houdt ons idealen voor en evengoed doet hij dat aan zichzelf. Zonder idealen zou de wereld niet vooruitgaan. Maar hij weet zelf even goed als wij, dat we die idealen niet verwezenlijken kunnen... dat we er alleen zooveel mogelijk naar streven moeten, ze voor een klein deel te verwezenlijken... Zoo vind ik het ook een heel mooi ideaal, om den vijand lief te hebben. Het is toch een krankzinnigheid, dat beschaafde menschen elkaar verdelgen als ongedierte... Ik vind het dus nog zoo kwaad niet, dat dominee van Soyen den menschen maar eens vierkant zegt, dat het Evangelie het oorlogswerk verbiedt. Wie het ideaal van lijdzaamheid in zijn leven wil uitvoeren, moet dan zelf de gevolgen maar dragen... Dat is niet anders... En de martelaars zijn de grootste propagandisten voor het ideaal..."

„Goed en wel," gromde de voorzitter, „'t moest maar eens uw eigen kind wezen, dat door zoo'n preek in de war raakte en dienst weigerde..."

„En 't zijn nog zulke kinderen, die recruten," voegde de secretaris er aan toe. „Wij, oude menschen, kunnen ongestraft zoo'n leer aanhangen. Maar de jongens van negentien of twintig jaar hebben de zwaarste straffen te wachten... In de oorlogvoerende landen zelfs den kogel."

„Idealen moeten er wezen," hield Bakker vol. „Ik dweep met de werken van Tolstoi... Als ik nog dienstplichtig was..."

„Ja...," haalde de voorzitter de schouders op. „Dat kunt u nu gemakkelijk zeggen..."

„'t Vischje krimpt niet voor het in den ketel komt," spotte de penningmeester.

Onderwijl zat de secretaris heftig te schrijven en opstaand las hij triomfantelijk voor: „De leden van den kerkeraad verzoeken hun voorganger eenparig, alleen het Evangelie te prediken en dat niet op staatkundige of politieke toestanden toe te passen. Het Evangelie moet een zuurdeesem zijn, dat in elks hart doorwerkt, waardoor het vanzelf de maatschappij geleidelijk hervormt... Het mag echter geen politiek of revolutionair wapen zijn."

„Ik ga mee met die motie," zei de voorzitter.

„Daar kunnen we het allemaal eens mee zijn," meende de heer Bakker. „Zoo blijft de dominee toch vrij, om de Christelijke idealen de gemeente voor te houden. De toepassing laat hij aan de hoorders individueel over. Ik zou willen, dat de heele wereld de wapens neersmeet... Dan was vanzelf de oorlog onmogelijk... faute de combattants," lachte hij gemoedelijk.

„Dat zal nog wel eenige eeuwen duren," meende de voorzitter.

„Maar daarom is het goed, dat nu al enkele krachtige individuën het voorbeeld geven...," antwoordde de heer Bakker.

„Nonsens! De heele geschiedenis door," wond de voorzitter zich op, „zijn er dwepers geweest, die het voorbeeld gegeven hebben... En wat werkt het uit? Niets... Zoolang de menschen nog zulke nijdige en afgunstige dieren zijn, blijft de oorlog in de wereld..."

„Dat bewijst toch wel, dat Jezus' liefdeleer gepredikt moet worden," hernam de heer Bakker.

„Natuurlijk," besliste de secretaris kortaf. „Maar zonder politiek bijsmaakje..."

* * *

„Dat was weer 'ris een echte flater van je," werd Hendrik door Simon Koch gekapitteld, die met opzet nog voor den eten even bij hem aanliep. „Je had ieders onbeperkt vertrouwen. En nu ging je me daar van morgen zonder schaatsen op glad ijs; drie kwart of negen tienden misschien wel van je gemeente zal nu zeggen: zoo'n anarchistische dominee, wie weet waartoe die ons brengen wil..."

„Ja," zuchtte Hendrik. „'t Is wel jammer, dat ik geen Evangelie op bestelling preek..."

„Och kom, 't lijkt nu wel heel aardig, zoo'n held te wezen, die zegt: Hier sta ik, ik kan niet anders... Maar daar Onze Lieve Heer ons het instinct van zelfbehoud in 't hart heeft gelegd, doen we misdadig, als we ons lijdelijk laten vertrappen... een individu, zoowel als een volk..."

„Maar God heeft ons ook het gevoel van naaastenliefde in het hart gelegd..., en de liefde is de meeste..."

„Zonder liefde voor onszelf kunnen we voor onze naasten niets zijn... Als we onszelf niet weten te handhaven, hoe zullen we dan onzen naasten anders dan last bezorgen, last om ons te onderhouden of een kostelooze begrafenis te geven... last voor het onderhoud van onze vrouw en kinderen... Zoo is het met volkeren eveneens. Slappe volkeren worden door de krachtige rijken bevoogd en uitgebuit... God kan alleen hebben gewild, dat we door zelfhandhaving langzamerhand het bewustzijn verkrijgen van de groote waarde van dat zelf, van de innige verwantschap van die zelven, en zoo van de noodzaak om die zelf-handhaving gepaard te doen gaan met liefde en eerbied voor andere zelven... Maar op den voorgrond staat: z e l f h a n d h a v i n g. Internationale broederschap is een luchtspiegeling, als ze niet op den bodem van zelf-handhaving is gegrondvest..."

„En daarom is Kaïns-liefde de meest practische," spotte Hendrik. „Wie me te na komt, sla ik de hersens in..."

„Da's een domme opmerking van een theoloog," zei Simon met zijn guitige tintel-oogjes en foplachje Hendrik intimideerend. „Kaïn sloeg al dood uit jaloezie of tegenwoordig zouden we zeggen: uit imperialistische gevoelens. Als wij, onzijdigen, met het geweer aan den voet zeggen: laat ons met rust of ik zal me verdedigen..., dan handelen we volgens het eerste levensrecht: het recht van zelfhandhaving..."

„En is dat dan volgens de Bergrede: zoo iemand u op de rechterwang slaat, bied hem ook de andere... of: wedersta den booze niet...?"

„Nee zeker niet... 't Is volgens de grondwet van ons individueel bestaan, net evengoed als pijn u waarschuwt om niet uw eigen lichaam te laten verminken of beschadigen... Als we nu zoo gevoelig worden, dat we de pijn mee-lijden van een zekeren X, die in zeker land IJ zich in een vinger snijdt, dan hebben we een internationaal meegevoel in den letterlijken zin... En dan zijn we in staat om de geboden van de Bergrede op te volgen, want dan is de pijn van elken sterveling onze pijn..."

„Da's een niet zeer klemmend betoog... Want dan bezweken we allemaal onder ons lijden binnen een seconde, daar de hellefoltering van al het geschapene zich in ons arme lichaam zou concentreeren..."

„Juist," knikte Simon triomfantelijk... „Zoo gauw we dus in staat zouden zijn, om de geboden van de Bergrede op te volgen, werden we door de werkdadigheid van ons meegevoel of onze liefde verteerd. Algemeene naastenliefde, internationale broederschap zijn absolute eischen, of geestelijke eischen, die den stoffelijken mensch vernietigen...

Wie God wil zien als Mozes, die weet, dat zijn schaduw slechts in een wolk is te verduren... Van de absolute, geestelijke liefde hebben wij, beperkte aardwurmen, geen begrip... En zoo gauw we die zouden gevoelen, dan zijn we geen aardwurmen meer, maar hemelingen..."

„Maar we moeten toch streven naar het bereiken van die ideale liefde...," peinsde Hendrik. Het zonderlinge betoog van Simon pijnigde hem toch... „En een der eerste stappen kan zijn: het voornemen, gehoorzaam te zijn aan het gebod der lijdzaamheid."

„Als je dan maar tegelijkertijd de wet van zelfbehoud uit je natuur kan uitschakelen... En dat is even onmogelijk als het pijn-gevoel..."

„Er zijn toch martelaren en heiligen geweest, die dat wel vermochten..."

„Juist," viel Simon met zijn sarkastisch lachje in. „En daar hoort dominee Hendrik van Soyen ook toe... Maar heel waarschijnlijk niet de 19-jarige jonge man, die onder zijn bezielende woorden zijn enthousiasme voelt ontvlammen... En zeer zeker niet de gemiddelde staatsburger en nog minder de staat zelf..."

„'t Lijkt me toch een reuze-sofisterij," zuchtte Hendrik. „Maar doordat ik zelf nog zoo klein ben, doe je me pijn met je practische en sarkastische argumenten."

„Och, laten we mekaar toch eerlijk in de oogen zien. Wat je zelf niet zoudt kunnen, mag je dat van een ander vragen?"

„Zoo zwak ben ik niet, of ik zou voor mijn overtuiging het zwaarste leed kunnen verduren," zei Hendrik enthousiast.

„Ja, dat kunnen er velen. 't Is zoo zoet, zich martelaar te weten. Maar zou je zelf in alles lijdzaamheid kunnen betrachten, als je leven, je vrouw, je kind belaagd werden?"

„Ik zou er naar trachten," antwoordde Hendrik ontwijkend. Simon lachte: „O, voorzichtige held! En dat is nog maar tegenover je familie en je eigen nietige zelf, dat je wel voelt de wet van zelfbehoud niet te kunnen verloochenen. Nog veel inniger zit je vast aan die groote eenheid, die je vaderland is, door traditie, eenheid van taal, van gevoelens en gewoonten. 't Vaderland is de groote vader-ziel, waarin onze eigen zielen opgaan, als de bij in haar zwerm, de mier in haar kolonie."

Hendrik haalde de schouders op, wat minachtend.

„En nu verklap je je voor de derde maal," spotte Simon. „Je schouderophalen bewijst, dat je voor je nationaliteit niet warm voelt."

„Ik voel voor de menschheid."

„Heel nobel, ofschoon vaak die internationale gevoelens, die niet op een warme toewijding aan eigen natie rusten, veel van gezwam in de ruimte hebben. Maar in elk geval zal het je zelf nu duidelijk zijn, dat er politiek achter je Zondagspreek zat, niet louter christelijke liefde."

Hendrik stoof op en vlak voor Simon staande voer hij uit: „Ik verfoei politiek op den kansel. Ik breng het Evangelie. Niets meer en niets minder."

„Jouw politiek is iets negatiefs," bruiste nu ook Simon op. „Doordat je je niet warm kunt maken voor de groote, schoone ziel onzer natie, waarvan onze eigen onbeduidend-kleine ziel slechts een vonkje is, daardoor voel je niet het goddelijke recht der zelfhandhaving dier natie, welk recht je zeker nog wel voor je eigen verheven persoonlijkheid beseft. En dat is de grond der politiek, die je op den kansel brengt. Kon jij, die meent je aan de heele menschheid te kunnen wijden, slechts opgaan in totale vereeniging met die zeldzaam schoone en verheven

ziel van onzen Nederlandschen stam, dan zou je prediken, dat het zalig is zijn leven te geven voor zijn volk, in plaats van het sentimenteele geleuter over een onbestaanbare lijdzaamheid, die alleen jongelui met een warm hart en weinig levensinzicht tot martelaren kan opzweepen."

De meid klopte en bracht een brief binnen.

Hendrik glimlachte minachtend: „Van den kerkeraad. Zeker even benauwd voor de gevolgen als jij."

Hij las het schrijven vluchtig en spotte: „'t Is, of ze jou als wegbereider gestuurd hebben," — het Simon toewerpend.

„Da's een verstandig college — zeldzaam verstandig," zei Simon, Hendrik een tintelenden sarkastischen blik toewerpend. „Ze voelen, dat jij als dominee alleen het Evangelie hebt te brengen. En dat je geen recht hebt, aan kwajongens van negentien jaar te raden, om het speciaal toe te passen op den dienstplicht — Het Evangelie kan niet op bevel of op een aanmaning worden toegepast. — Het is een zuurdeesem,—je weet het zelf nog veel beter dan ik — dat in de harten werkt. En mij zal het aansporen, om mijn patienten met meer liefde te dienen — een ander om zijn personeel rechtvaardiger te behandelen; — een derde om zijn heele leven te wijden aan zijn vaderland, als gewoon soldaat; een vierde mogelijk om met al de kracht zijner ziel op te komen tegen het duivelsch oorlogswerk."

„En als het nu in mij zelf daartoe geleid had," peinsde Hendrik.

„Dan getuig je natuurlijk daarvan op den kansel. Da's wat anders dan tegen den overheidseisch van dienstplicht te preeken. In het eerste geval predik je een levend en doorleefd geloof, iets positiefs en daarom iets bezielends. In het laatste geval preek je tegen een overheids-instelling, bedrijf je politiek,

bevoogd je je leeken, wil je voor hen denken en handelen."

„Maar als dat nu zoo in me leeft."

„En als het nu zoo in je leeft, dat je aan den staat geen belasting moet betalen, omdat je daardoor evengoed meedoet aan het noodlottig militarisme. Of dat de staat het kapitalisme handhaaft en daardoor je steun niet mag hebben. Noem nog maar twintig dingen op, waartegen je gemoed misschien in opstand komt. Wel, m'n goeie vriend, de preekstoel zou dan evengoed op het Binnenhof kunnen staan of in 'n verkiezingszaaltje. Het is immers te zot. De staat heeft natuurlijk zwakke plekken genoeg, om hem met het zwaard des Evangelies aan te vallen; want hij is niet ingericht voor enkele zijner grootste burgers, maar voor het groote, nog heel laag staande publiek. Verbeeld je, je had wel dagwerk met je politieke preeken. De brave Uyttenboogaard zou in zijn graf liggen grinneken."

„Natuurlijk, politiek behoort niet op den kansel. Ik had den staat er misschien buiten moeten laten."

„En het militarisme... en dienstweigeraars."

Hendrik haalde de schouders op: „Maar de kracht en de strekking van mijn preek was er niet anders door geworden."

„Toch wel.... De predikant, die zich louter op de idealen van het Evangelie beroept, is de profeet, die de harten wakker schudt. De dominee, die het Evangelie gebruikt als zoeklicht, om op de fouten van den staat de aandacht te vestigen, wekt slechts de hartstochten."

De deur stormde wijd open en Hansje rende op z'n vader toe, even uitgelaten als Fox naar Simon. 't Diertje draaide zich zenuwachtig dol van louter vriendelijkheid op Simon's schoot. En Hansje sloeg z'n korte armpjes vast om Vaders hals, en danste op z'n knie haast even uitgelaten als het hondje.

„Zoo'n kind voed je zorgvuldig op en bewaakt angstvallig z'n heele jeugd... En later eischt het domme leger hem op voor kanonnenvoer...." kon Hendrik niet nalaten te uiten.

„En als hij de pijn van de schoone vaderlandsziel zelf voelt, dan kan hij niet anders dan haar verdedigen, evengoed als hij z'n eigen lichaam tegen verminking zal beschermen... O wee dan, als een fanatieker op den kansel z'n oogen tracht te openen.. Dan kan hij hem van toegewijde aan zijn volk doen ineenzinken tot een dweperig tobbertje over eigen zaligheid..."

„Moeder vraagt, of vader en oom komen theedrinken," accentueerde Hansje plechtig.

En daar ging het, dravend naar beneden, Hansje kraaiend op vaders rug en Fox in Simon's armen er achteraan, telkens keffend tegen Hansje als hij naar hem voorover geschokt werd.

„'t Is of de heeren gekibbeld hebben," lachte Louise. „Ze hebben kleurtjes als kijvende kinderen."

„Wij praten elkaar altijd tegen," antwoordde Simon. „En toch ben ik de meegaandheid zelf."

III

KLOENTE draafde met stijve, houterige sprongen en tragisch balanceeren van den langen staart vooruit. 't Was zijn feestuurtje, nu hij meemocht met Koos en Else. 't Oude dier leefde weer heelemaal op, sinds Koos Schouten met Else verloofd was. Het was een groote, hoogpootige, langruggige, stramme hond, die haast den heelen dag in eenzaamheid in een zonnig hoekje dutte of een alleenig uitstapje maakte langs den huizenkant, een blokje om. Maar Else's vriendschap had hem weer jong gemaakt. Zij lokte het dier bij elk uitstapje mee, reed langzaam, dat zijn stramme pooten zich niet te veel vermoeiden, en ging niet verder, dan zijn oude karkas toeliet. Ze zorgde, dat hij onderweg behoorlijk kon drinken en op zijn tijd uitrusten. Het beest was dol op haar en jankte het heele huis bij elkaar, als hij eens een enkelen keer niet meemocht.

„Beste Kloente," moedigde Else hem aan, toen hij saai naast haar voorttippelde. Hij zag dankbaar met zijn melancolieken blik naar haar op en met een schuinen sprong schoot hij weer vooruit, nieuwe kracht in haar prijsje puttend.

Aan 't strand was hij heelemaal uitgelaten. Hij liep als een jonge dolleman de zee in, achter elegant wegzwevende mantelmeeuwen aan of deed werkelijk pogingen, om een weggeworpen stokje te apporteeren.

„Ben je zoo vroolijk om het mooie weer, beste Kloente?" zei Else en zijn lange staart beschreef in snel tempo volledige cirkels in de lucht.

„Goed dier, je zal je staart afzwaaien," klaagde Koos en klopte hem op de magere ribben. „Dat

tref je hè, dat je mee mag. Morgen zit de baas in Bergen-op-Zoom of een andere negerij. Wat zal je 't dan eenzaam hebben."

„Ik ga alle dag met hem uit," troostte Else. „Maar mij beklaag je niet eens."

„Kindje," antwoordde Koos met 'n stem, die wat week klonk; „wij schrijven elkaar elken dag."

„En goed oppassen, dat je over veertien dagen weer Zondagsverlof krijgt."

„Als ik maar goed oppassen kan. 'k Heb zoo'n gevoel, dat ik me niet langer kàn laten africhten."

Else had er al meer van gemerkt, hoe de dienst hem als een misdaad op de ziel lag, vooral na de laatste preek van dominee van Soyen.

„Africhten," herhaalde ze wrevelig. „Een mensch moet zich toch verdedigen kunnen, als hij aangevallen wordt. Zou jij 't maar stil toelaten, als iemand mij aanrandde?"

Hij drukte inniger haar arm: „Da's heel wat anders. Misschien voel jij dat zoo niet. Ik kan 't je niet zoo uitleggen. 't Is niet uit lafheid. Maar zijn we daarvoor nu beschaafde menschen, Christenen, om alles in dienst te stellen van een militair geweld."

„Nou ja, dat kan niet anders, omdat de heele wereld zoo doet. Doen wij er niet aan mee, dan hebben we dadelijk de oorlogvoerenden van verschillende kanten in ons land."

„Als er maar een land het voorbeeld gaf van massale vredelievendheid. Je zou 'ris zien, hoe dat op de oorlogvoerenden werkte."

Else steeg weer op en zwijgend reden ze naar de sprank van de waterleiding. Koos drukte haar telkens den arm, maar ze scheen het niet te merken. Kloente zag droefgeestig naar haar op, maar hij kreeg geen enkele aanmoediging.

„Ben je boos?" vroeg hij eindelijk.

„Nee, maar ik vind je flauw. Een man, die niet

voelt, dat hij zijn land moet kunnen beschermen, en zijn huis, en zijn gezin..."

Koos antwoordde niet en zoo kwamen ze aan hun „prieel," door 'n grooten meidoorn gevormd aan den voet van een hoog duin. Kloente herkende het plekje en spreidde rustig zijn lange, dorre lichaam uit. Hij stond niet eens op, toen Else de veldflesch voor den dag haalde, en liet zich het water rustig in den achterovergehouden kop druppelen, alleen vervaarlijke bewegingen met de groote tong makend. Wat deed het Koos pijn, haar niet te hooren schateren over Kloente's slokop-geslurp, over zijn gemakzuchtige luiheid, en haar niet vroolijk te hooren tateren zonder ophouden als een pinkelend meesje over alles, wat haar maar inviel. Ze zag zoo stuurschernstig en haar oogen glommen zelfs vochtig. Ineens omhelsde hij haar wild, zonder zich aan haar boudeeren te storen en fluisterde hij: „Hou je zoo weinig van me, dat je me niet een dwaasheid vergeven kan?"

Ze zei niets, maar zag glimlachend naar hem op door haar vochtige wimpers.

„Want ik weet wel," vervolgde hij, „dat het een dwaasheid van me is. Of het komt, dat ik zoo gelukkig ben, weet ik niet. Maar altijd bij die stomme oefeningen met de „spuit" en bij dat bajonet-schermen en dat granaat-werpen, denk ik aan kerels, die ook zoo gelukkig zijn en die ik overhoop zou moeten steken. En dan zegt er een stem in me: Smijt neer dien rommel. 't Is menschonwaardig, je tot menschen-slachter te laten africhten. Gek hè? Juist door jou is het gekomen. En die preek van dominee van Soyen heeft me wel tot klaarheid gebracht. Maar 't is jouw schuld toch eigenlijk, dat ik griezel van al dat barbarengeweld."

Ze omhelsde hem nu ook, maar zei niets.

„Kan je 't niet begrijpen," smeekte Koos.

Ja, dat kon ze wel. Dat zou ze zelf ook hebben. Ze kon geen kranten inzien tegenwoordig. Ze werd onpasselijk, als ze die moordberichten las. Dan was 't haar, of de weeë lucht van bloed haar in den neus kwam en of ze het gekrijt en gesnik van verloofden en van moeders hoorde. Maar een man, een man moest dat alles van zich afzetten. En 't was maar voor een poosje. Wie weet, hoe gauw de oorlog uit was. En het bleef toch eigenlijk maar soldaatje spelen in ons land.

„Nou, kindje," herhaalde Koos met een weeke trilling in z'n stem. „Vind je 't erg flauw?"

„Nee," fluisterde ze. „Erg flauw niet. Ik voel het ook wel zoo. Maar jij bent toch een man."

„Maar geen moordenaar. Ik heb oogenblikken, dat ik van me zelf walg, wanneer ik als een marionet al die slagershandgrepen na doe. Verbeeld je, dat daar dagelijks duizenden jongemannen verpletterd, verbrand, verminkt of doorstoken worden als schadelijke honden."

Ze drukte zich tegen hem aan en zei als een angstig kindje: „Nee, ik vind het niet flauw van je... Maar ik ben zoo bang, wat ze je doen zullen, als je je dienst niet wil verrichten..."

Uitgelaten riep Koos, haar met kussen overdekkend: „Dat wist ik wel van je, dat hoopte ik wel! Ik mag toch niets doen, waar m'n innerlijkste geweten tegen in opstand komt. Laat 't dan dwaas schijnen, onverstandig, dom misschien..."

„En zal Koos niet naar anderen luisteren, die hem opzweepen?" vleide Else.

„Och schat, hoe kom je 'r bij? Ik spreek er met niemand over. De preek laatst hier in de kerk heeft wel veel indruk op me gemaakt... Maar alleen, omdat m'n geweten me al lang niet met rust liet..."

„En zou je niet eerst nog eris praten met vader...? Of met tante Mathilde?"

Koos knikte. Hij wou alles doen en hij zou niet overijld handelen... Maar tegen die folterende pijn in hem, die verwijtende gewetensstemmen vermochten geen redeneeringen. Hij had al zoo geboomd met Dolf, die hem een sentimenteelen kwezel had gescholden en met andere vrienden. Maar telkens kwam die innerlijke pijn weer terug. Vond ze hem daarom soms ook naar?

„O, ik ben zoo bang, zoo bang, dat het je knauwen zal," snikte ze. „Maar je bent m'n eerlijke, dappere jongen..."

Een juichkreet ontsnapte hem, zoodat Kloente ineens op z'n stramme pooten stond, den spitsen snuit weemoedig belangstellend naar hen toegestrekt en den wormvormigen staart dol in het ronde zwaaiend als een verrukte concertmeester zijn dirigeerstok.

* * *

Mathilde Cleverlaan zat met Hansje op den schoot. Zijn devoot, rein engelengezichtje zag tegen haar op met de fluweeldonkere oogen, het mondje aandachtig open, terwijl ze Javaansche wondersprookjes pasklaar maakte voor zijn pas ontwaakte zieltje. Ze teekende nu en dan de dieren en de prinsen, die er in voorkwamen, met een stijf krabbeltje. Maar Hansje was verrukt. In eens gleed hij van haar schoot, te midden van de meest fantastische spanning en vloog op Fox af, die de kamerdeur met zijn poot had opengekrabbeld...

„De werkelijkheid pakt hem toch nog meer dan de fantasie," lachte Mathilde. Maar de moeder schudde het hoofd: „Nee, dat begrijp je verkeerd. Hij wil zijn hart uitstorten."

En zoo was het. Foxje werd op een stoel gesjord naast tante Mathilde en Hansje liet zich weer op tante's schoot hijschen.

, Nou moet je luisteren, Fox," zei hij ernstig, het kleine wijsvingertje knuffelig ter waarschuwing schuddend. „O zoo mooi! En ik vertel je straks alles, wat je nog niet weet..."

„Zie je wel," glimlachte Louise... „Ieder wil toch een deelgenoot voor z'n overvolle hart..."

„Ja," knikte Mathilde. „Een deelgenoot, die alles zwijgend aanhoort en je niet kapittelt."

Ze begrepen elkaar goed. In 't eerst had Louise haar gemoed ook geheel voor haar opengelegd; haar aanvallen van jaloezie, haar buien van kille verstandelijkheid, haar wonderlijke aanraking met mysterieuse verschijnselen. Maar telkens was ze terechtgezet en becathechiseerd. En toen had ze haar voelhorens ingetrokken en leeren zwijgen. Haar illusie, dat Mathilde haar als een tweede moeder zou zijn, was vervlogen. Mathilde zag haar nog als het onervaren kind, dat ze beleeraren moest en dat elke uitspraak als een orakel opvatte. En vooral de spontane meedeeling van haar jaloezie had haar zwaarwichtige predikaties en raadgevingen op den hals gehaald. Met te meer vuur preekte Mathilde daartegen, waar ze haar eigen ziel als met 'n fijn net van onzichtbare draden aan die van Hendrik verbonden wist. En haar bepreeken van Louise over haar jaloerschheid was zooveel als een sermoen tegen zichzelf, waar haar ziel zoo aan die van Hendrik was verbonden, zelfs toen ze nog in Indië was, dat ze pijn voelde als er aan de gemeenschapsdraden gerukt werd.

Ze zag op de klok, dat het bij vieren was, en zette toen Hansje van haar schoot, want ze wist, waar ze Hendrik nu zou tegenkomen, met wien ze nog zooveel te bespreken had, sociale plannen, die zij hier uitwerkte, dikwijls op zijn advies, besprekingen van moeilijkheden, die hij in zijn werk ondervond. Allemaal heel ambtelijke relaties, maar waarbij hun

zielen nog meer vereenigd werden. De arme Louise scheen te gevoelen, hoe weinig innigs tusschen haar ziel en die van haar man bestond, zonder dat er iets veranderde in hun houding tegenover elkaar. Ja, net als Hansje een stomme vertrouweling noodig had, deelgenoot van zijn verrukking of zijn leed, die niet bestraffend tegenpreekte, om zichzelf te verschuilen, zoo snakte Louise's ziel naar zoo'n deelgenoot. Haar man kon het ook al niet zijn, want die kwam dadelijk met raad en troost voor haar kleine nooden, waardoor ze zich naar beneden geduwd voelde.

Mathilde danste met Hansje de kamer rond tot afscheid, terwijl Foxje keffend aan haar rok hing. Ze gaf Louise vluchtig een kus, en wipte de deur uit. In de Boschjes kwam ze Hendrik tegen, heel gewoon vriendschappelijk, zooals ze in Waterkerk dagelijks samen wandelden, om over hun werk te beraadslagen. Er was niets in hun gemoed, dat hen beschuldigde. En dat ze Louise zelden over deze wandelingen spraken, was niet om iets te verbergen, maar Louise was nu eenmaal jaloersch en wat gauw geprikkeld...

„O, wat is het gezin bij Greevers in de war..." vertelde Mathilde.

„Wel, hoe zoo?" schrok Hendrik, plotseling zich het opgewonden gesprek met Else's verloofde herinnerend na de preek over Kaïnsliefde...

„Och, ze hebben een brief van Koos, dat hij als dienstweigeraar gevangen is gezet. De jongen moet erg slecht behandeld worden. Is het geen schande?"

Hendrik antwoordde niet.

„Else had het al zien aankomen. Koos telkens zoo moedeloos, als hij met verlof thuis kwam. Hoe meer ze haar hoofdje kwelde, om hem te bewijzen, dat hij het als plicht moest voelen de wapenen voor het vaderland te dragen, hoe troosteloozer hij werd.

Hij sliep slecht, hij at weinig, hij zou er geheel onder door gegaan zijn, zoo spookte die afschuw van africhting tot wapengeweld in hem. En nu heeft hij rust, schreef hij, nu hij zijn wapens en zijn uniform had ingeleverd. Hij lag het laatst bij de grenzen in Zeeuwsch-Vlaanderen. Hij schreef zelf niet, dat hij het zoo slecht had. Maar een vriend van hem wist, dat hij in een soort afdak van een loods in voorarrest zat, een echt kot, zonder lucht en haast geen licht, met een plat dak, waarop de zon brandde, vlak naast een urinoir, waarvan de stank in het hok drong. Ondragelijk in één woord. Die vriend heeft zich bij den kapitein beklaagd, maar zonder gevolg. Toen heeft hij een telegram aan den minister van oorlog gezonden. Maar met elkaar heeft hij toch een dag of vier in dat hok doorgebracht. Afschuwelijk.."

„Die Filistijnen," barstte Hendrik uit. „Is Europa daarvoor drie eeuwen lang in bloed en tranen gedrenkt in den strijd voor gewetensvrijheid? O, de eenvoudigen van hart, die Gode meer gehoorzamen dan den menschen!... De kogel zal ze bij massa's neervellen in de oorlogslanden, en hier moeten ze zuchten in hokken en cachotten als het uitschot van de natie..Dat is de militaristische gewetensvrijheid.."

„'t Is zoo'n onschuldige, goeie jongen, die Koos! Hij heeft er laatst met mij ook nog over gesproken. Hij nam niet eens de moeite, om mijn argumenten tegen dienstweigering te weerleggen. U hebt misschien gelijk, zei hij. Maar ik vrees, dat er een oogenblik komt, dat ik niet langer kàn gehoorzamen, niet kàn, zooals alles in me er tegen in opstand komt. Zie, als zoo het geweten spreekt, dan mag geen macht ter wereld het dwingen... Er moet toch een weg wezen voor de regeering, om zulke gewetensbezwaarden te sparen..."

„Die moet er komen," zei Hendrik. „De heele pers zal er voor op komen..."

Mathilde lachte schamper: „De heele pers!"

„En Greevers heeft er in zijn weekblad en in de periodieken van den Gouden Hamer toch over geschreven," zei Hendrik.

„Ja en ik bewerk de bladen van de vrouwen-beweging en zal er in den Mannenbond voor Vrouwen-kiesrecht over spreken. Maar de groote pers zal voor het grootste deel wel het consigne geven: geen slapende honden wakker maken."

„Net als de menschen, die mij zoo gekapitteld hebben na mijn preek over Kaïnsliefde," merkte Hendrik op.

„Op den kansel is ook alleen plaats voor het Evangelie," viel Mathilde uit. „Niet voor partijleuzen. Het Evangelie werkt aan de bewustmaking der gemoederen voor een samenleving van rechtvaardigheid, liefde en vrede. Je moet op den kansel geen anti-alcoholist, dienstweigeraar, vegetariër, socialist, communist, voorstander van vrouwenkiesrecht wezen of wat anders ook je gemoed vervult. Alleen Christen, verkondiger van het Evangelie, waarin dat allemaal besloten ligt, als de bloesem in den knop... En je hebt het aan de eeuwige wetten van den geestelijken groei over te laten, hoe jou Evangelie bij den eenen hoorder deze, bij den ander, die vrucht voortbrengt, bij den derden schijnbaar niets... 'k Wou je meer vertrouwend zien.... Het is niet aan jou om te beslissen, of dienstweigering de eerste vrucht zal wezen van je werk, dan wel het socialisme, geheel-onthouding, dan wel het communisme of wat ook. Preek jij Gods-vertrouwen en liefde, rechtvaardigheid en broederlijke gezindheid, leer de menschen hoe het gebed een kracht is, die de wereld uit haar ellende kan verlossen..."

„Het is een goddelijke leiding, dat ik jou weer naast me heb, Mathilde..."

Ze sloeg de oogen neer, of die bekentenis meer was dan de kreet van de ziel, die steun behoefde. Zijn oogen voelde ze op zich gericht en het was haar, of ze haar dwongen het hoofd op te heffen. Maar ze verzette zich en wendde den blik naar den anderen kant, want ze vreesde aan hem te verraden, hoe innig haar ziel wel met de zijne verweven was.

Zacht, of hij in zichzelf sprak, vervolgde hij: „O, wat heb ik me soms eenzaam gevoeld, toen jij zoo ver weg was... Wat is ons werk ook vruchtbaar geweest in onze jeugd, toen we zoo hand aan hand samen arbeidden in Waterkerk als broeder en zuster. Ik dank God, dat mijn zuster weer dagelijks aan mijn zij staat..."

Ze bleef zwijgen en het hoofd afwenden en hij móest getuigen: „Ik heb zulke dorre tijden doorgemaakt hier, dat ik morde in mezelf, wanneer ik den kansel besteeg en die groote schare de oogen naar me zag opheffen... Het is wel geweest, dat ik geen woord voor ze had, want dat alles, wat ik had overdacht, me banaal en huichelachtig voorkwam. En het angstzweet brak me soms uit, wanneer er zoo'n dorheid in m'n ziel heerschte, of elk geloofsspruitje er in zwart geschroeid was en ik zelfs niet bidden kon. Hoe ik altijd zoo wonderdadig gered ben in die oogenblikken, dat mag toch zeker wel een blijk van de Goddelijke genade heeten. Ik begon vaak werktuigelijk en zoo koud van binnen, of niets mij kon beroeren... En toch werd ik gezegend en moest ik spreken en voelde ik, hoe de zielen der hoorders meetrilden op den klank van mijn stem... Als ik eindigde, moest ik me het klamme voorhoofd afwisschen en met de oogen knippen om me te overtuigen, waar ik was..."

„Zie je wel," zei ze kalm, terwijl het in haar beefde, „de Goddelijke inspiratie heb je noodig en geen menschensteun... Maak je nu niet wijs, dat mijn

vriendschap in staat zou zijn, je die inspiratie te vergoeden of te versterken."

„En tusschen de kanseldiensten ligt een heele week," zuchtte hij. „En een heele week uit dood plichtsgevoel catechisatie houden, zieken bezoeken, ontwikkelingscursussen, kerkeraadsvergadering leiden, onverschilligen bezielen, — o, dat is zoo'n zwaar werk... En nu is 't, of me dat alles veel lichter wordt, nu ik met jou kan overleggen, jou belangstelling me moed geeft, jou critiek mijn oordeel scherpt... Alles wordt weer frisch en kleurig als in Waterkerk."

„Moet je Koos geen briefje schrijven?" brak ze zijn betuiging af en nu dorst ze hem weer aanzien. Zijn oogen glansden en bevend vroeg hij verstrooid: „Koos? Ja, zoo egoïstisch is nu een mensch, dat hij een broeder in de verdrukking zou vergeten. Maar het vrouwenhart is met onzichtbare draden verbonden aan alles wat lijdt... Ja, vanavond nog schrijf ik hem en ik ga hem ook bezoeken."

„Als je maar toegelaten wordt," twijfelde ze. „Dominee van Soyen staat na zijn preek over Kaïns-liefde wel wat in verdenking van een opruier te wezen..."

Hij antwoordde niet en bedacht, hoe generaal Brandaen een van z'n trouwe kerkgangers was. Die zou hem wel weten te helpen.

„Ik wandel even met je mee naar de familie Greevers," zei hij. „Ik kan het nog juist doen voor den eten. En die bedroefde Else moet ik toch een hartelijk woordje zeggen."

IV

HET was of een onzichtbare wereld met geweld op Louise aandrong, na de spontane openbaring van psychische vermogens. Brieven, die ze aanvoelde, gaven haar een sensatie van den inhoud, tot groote verbazing van haar man. Metalen sieraden, die ze in de hand nam of tegen het voorhoofd drukte, zeiden haar een deel hunner geschiedenis.

„Hier," nam Hendrik eens de proef, „probeer eens, wat je van m'n horloge merkt. Ik heb je nooit verteld, hoe ik er aan gekomen ben."

Ze vatte aarzelend het horloge aan, drukte het tusschen de handpalmen en lei het weer neer. Toen gespte ze haar gouden armhorloge af: „'t Is net of er stroomen om heen gaan," zei ze bedeesd, met den vinger om den pols een draaiende beweging makend. „Daarom moet ik het afdoen." Ze vatte het horloge van haar man weer op, drukte het nog eens tusschen de handen, hield het tegen het voorhoofd en zei: „Een man met donker, zwart, springerig, wijd-uitstaand haar... Zoo" — een gebaar met de handen op zij van het hoofd, om een ruigen kroeskop aan te duiden. „Een lange baard... ook ruig kroezig zwart." — Elke nieuwe aanduiding schilderde ze met een gebaar — „Slap boord, vliegerige das, wat artistiekerig. Lange jas, wel tot zoover," — ze wees ver onder de knieën, en bleef een poos zwijgen. Toen draaide ze met den arm in de rondte: „Ja, dat zal toch zoo wezen. Hij heeft iets met raderen te maken — Enfin, ik zie het rechte niet. — Veel geroezemoes — een fabriek lijkt het — 'k Zie hem erg dronken, wezenlooze, bolle dronkemans-uitdrukking." Ze huiverde. „Mag ik alles

zeggen?" vroeg ze. „Gerust", zei Hendrik, „'t is alles precies wat je zegt. Maar de man is heelemaal geen familie. — Ga gerust je gang..."

„Dronkenschap," herinnerde ze nog eens. „Hevige scènes in de huiskamer — met zijn vrouw. — De zaken heelemaal in de war. — Heeft zich opgehangen in een klein kamertje."

Dit laatste zei ze met een griezeling naar haar keel wijzend, of die sensatie haar benauwde, en ze blij was het horloge te kunnen neerleggen.

„Precies", verbaasde Hendrik zich. „Zeker vijftien jaar geleden kocht ik het van een horlogemaker in Waterkerk uit de tweede hand. 't Had toebehoord aan den eigenaar van een drukkerij tegenover hem, dien ik meermalen had gesproken, daar hij te gelijk een boekwinkel er op na hield. Z'n uiterlijk en z'n levensgeschiedenis zijn juist. Die lange jas is zoo'n zettersjas. Zonderling."

„'k Had zoo'n moeite, om niet telkens wat van jou er door heen te vertellen — 't Was of jouw eigenschappen zoo nu en dan er door speelden."

„En hoe zie je dat alles zoo?" vroeg hij haar aanstarend.

„'k Weet het niet, of ik het zie. — Ja, soms zie ik het — van die raderen b.v. en z'n uiterlijk — soms zeg ik maar wat zonder te denken, of ik het zoo moet uitflappen."

„Merkwaardig..." peinsde hij.

„En Hansje wordt nog veel sensitiever," zei ze met moedertrots.

„De hemel bewaar hem er voor," schrok hij op. „Hoe kom je er bij?"

„Vind je dat dan zoo verschrikkelijk?" zei ze verdrietig.

„Ik mag ten minste eerder lijden, dat hij jouw kalme verstand van voor je ziekte erft, liever dan die... die nerveusheid."

„Je bent ook al niet veel anders dan de meeste menschen," klaagde ze spijtig. „Ze vinden het interessant, dat je een ander bewustzijn hebt dan iedereen. Maar ze kijken je toch aan, of je morgen in het gekkenhuis terecht komt..."

Hendrik antwoordde niet en ging naar zijn kamer, om wat te studeeren. Het vlotte niet bijzonder. Voortdurend hoorde hij den verbitterden toon van zijn vrouw. Dat zou ook al een verschijnsel van haar sensitiviteit zijn, die prikkelbaarheid. Hij voelde zich ontevreden, of hij onbillijk door haar behandeld werd. En toch was haar opmerking meer scherpzinnig dan onbillijk geweest. Maar wat zou het veel heerlijker zijn, als ze trachtte belang te stellen in zijn werk en zijn studie, in zijn gemeente en zijn idealen ! „En doet ze dat dan niet ?" scheen er een stem in hem te vragen, of om hem heen, hij wist het zelf niet, zoo objectief als ze geklonken had. Hij trachtte zich weer in zijn boek te verdiepen, want vaag rees in zijn bewustzijn op, hoe weinig hij zich ingespannen had, om haar in zijn sfeer binnen te brengen, en hoe kortaf en verstrooid hij vaak inlichtingen gaf, als ze belangstelling toonde. Zoo was het, ondanks beider goede voornemens, meer en meer gegroeid, dat ieder zich in zijn eigen voorstellingskring begroef, zij meer en meer belangstellend in de nieuwe bewustzijnsopenbaringen, die tot haar kwamen, zonder dat ze er zich voor inspande; hij, vooral na Mathilde's komst, meer en meer z'n wereld van die zijner vrouw afsluitend en alleen een enkele maal, zooals nu, gedreven om zich genadiglijk neer te buigen tot wat hij nerveuse verschijnselen vond. Alleen Hansje was de band, die hen nauw aan elkaar snoerde en beiden meenden of maakten zich wijs, dat er zoodoende aan hun verhouding niets ontbrak.

Louise voelde zich echter heel ongelukkig, nu hij

op haar verwijt niet eens de moeite had genomen, te antwoorden. 't Was misschien heel verstandig, maar lief was het niet. Deed ze dan nerveus, had ze een minder helder oordeel dan vroeger, ging haar hart minder uit naar zijn warme belangstelling en naar alles, wat hèm belangstelling inboezemde? Ze meende, zichzelf niet te kunnen beschuldigen, maar wel te moeten denken, dat hij haar verruimd bewustzijn een gevaar vond voor haar zenuwleven of intellect. Net of ze niet alles critisch beoordeelde, wat haar overkwam. In geen geval schakelde ze haar rede uit. Kon het niet een interessant studieveld zijn voor hen beiden, haar zich ontwikkelende psychische gaven, in plaats van voor haar alleen en voor een enkelen vriend, zooals Simon Koch?

Ze had nog even tijd vóór Mathilde terugkwam, die met Hansje uit was... En 't kwam tot haar als een troost, die drang om te schilderen... Boven, op zolder, had ze een klein dakkamertje wat gezellig laten inrichten en daar stond haar schildersezel en werkte ze automatisch... ze wist zelf niet aan welk tafereel... En als 't af was, stond ze zelf verwonderd, dat zij zoo iets had kunnen voortbrengen. Zij, die geen eenvoudig voorwerp dragelijk kon teekenen...

Nu was alle verdriet of gevoel van miskenning weg, nu ze voor haar ezel zat, de kleuren mengde met open oogen, die niets zagen en het penseel heen en weer streek, nu hier dan daar op het doek toetsjes aanbrengend, zonder zich bewust te zijn waarom of waarvoor. 't Was of haar hand vanzelf zich bewoog en haar penseel bestuurd werd. En in haar was een zalig gevoel van scheppingsvreugde, verzekerd dat ze bezig was uiting te geven, aan wat diep weg in haar leefde, zoo diep weg, dat het voor haar hersenbewustzijn nog verborgen bleef.

Haar methode van schilderen leek dwaas, let-

terlijk zooals een klein kind een papier volkladt van onderen naar boven of in het midden uitschietend naar links en rechts. En het gaf haar dezelfde onschuldige vreugde als aan het kind, dat zijn papier vol vlekken door zijn phantasie bevolkte met de aangrijpendste tafereelen. Alleen was haar vreugde nog meer een loutere gemoedstoestand, afgescheiden van elke intellectueele voldoening.

Daar kwamen haastige stappen de trap op. Zeker de meid, om te zeggen, dat juffrouw Cleverlaan met broertje terug was van de wandeling. Argeloos riep ze op het kloppen: „Binnen!" En daar stond Mathilde in de deur vol verwondering.

„Nee, zeg, Lous, dat wist ik niet van je, dat je zoo verdienstelijk schilderde. Dat heb je van die stille naturen. Die houden het beste, dat ze hebben, diep verborgen. Nu, pronken en bluffen met je gaven is verkeerd, maar je mag je licht ook niet onder de korenmaat versteken... 't Zou me niet verwonderen, als Hendrik er zelfs niets van afwist... Anders had hij er wel eris over gesproken..."

„Wel, wat een stormwind ben je," pruillachte Louise, nu ze zoo onverwacht verrast werd. „Eén beding, je bent nu zoo onverwacht hier binnengevallen, je mag er met niemand over spreken, met Hendrik allerminst... Die zou me voor krankzinnig houden."

„Wel Lous, dat mag je niet zeggen. Je hebt wat aardige dingen aan den wand. En allemaal van jou? Van wien heb je les gehad? Je kon vroeger immers heelemaal niet teekenen... geen eenvoudig bloempje. Dat herinner ik me nog uit Waterkerk."

Ze haakte een stemmig stukje van den wand, een gestalte met een sikkel voortschrijdend over een doorschijnenden bodem, vaag daarachter zeven geheimzinnige cyther spelende gedaanten, ieder opkomende uit een stille vlam, en een donker door

deze vlammen verlicht woud op den achtergrond, alles zoo wonderlijk van toon en van kleur en aangrijpend als een voor het daglicht bestand gebleven visioen. „Openb. 14 en 15" las Mathilde er onder en Louise reikte haar een bijbeltje aan. Daar las ze van een engel, die de druiven sneed van den wijngaard der aarde en ze wierp in den grooten wijnpersbak van Gods toorn, en van zeven engelen hebbende de zeven laatste plagen, die langs een glazen zee schreden met vuur gemengd, de cythers Gods hanteerende en zingende: „Groot en wonderlijk zijn uw werken, Heere..."

„Maar Lous, dat is plechtig en innig van opvatting. Heeft de Apocalypse zoo'n indruk op je gemaakt!"

Louise schudde het hoofd: „Nooit had ik de Openbaring gelezen... Eerst schilderde ik dit, en toen zette ik er onbewust als automatisch Op. 14 en 15 onder. En toen ik die hoofdstukken nalas, vond ik, dat het laatste gedeelte van hoofdstuk 14 en het eerste van 15 er vrijwel op slaan..."

„Da's vreemd... Als ik je niet door en door kende, zou ik zeggen: 't lijkt op een sprookje..."

Lous haalde de schouders op en zag verliefd naar de spiegelende met vuur doorsprankte zee en de mystieke zielen aan haar oever en het donkere, beangstigende woud van het wee der wereld...

„Maar je hebt me nog niet verteld, van wien je les hebt en hoe je zoo tot schilderen gekomen bent.."

„Van niemand, ook nooit gehad," zei Louise eenvoudig. „Ik weet niet, hoe ik er toe gekomen ben. 't Valt soms over me als een roes, dat ik moet teekenen of schilderen. Zie je die potloodteekening?"

„Kostelijk... Wat een sprookjesachtig bosch met dat verloren kinderfiguurtje in de stille sneeuweenzaamheid..."

„Kijk, dat ben ik, herinner ik me nog, in den

linker-onderhoek begonnen, al voortwerkend naar rechts en zoo naar boven, tot ik het af had... zonder dat ik wist, wat het worden moest..."

„Dus net," lachte Mathilde, „als een dichter, die z'n sonnet met de laatste letter aanvangt, rechts van den ondersten regel... Wel zonderling... En als je nu eris gaat zitten met je bewusten wil en je voorneemt, bijv. een zeegezichtje met een paar garnalenbootjes gestoffeerd te teekenen?..."

„Ik kan het absoluut niet," verzekerde Louise en borg het doek, waaraan ze bezig was, op.

„Waar is broertje?" zei ze in eens gejaagd.

„O, maak je niet ongerust. Die helpt z'n vader studeeren..."

„Dan mogen we wel voortmaken. Hendrik mocht ons eris komen zoeken... 'k Zou me geen raad weten..."

„Och kom, Hendrik zal er trotsch op zijn... Je moet hem je werk laten zien..."

„Neen," zei Louise heftig. „En jij spreekt er in geen geval over."

„Hij is gauw jarig... Je moet hem dit op z'n verjaardag geven. Openb. 5 : 13 en 14, staat er onder."

„Dat is van de vier-en-twintig ouderlingen, die nedervallen om te aanbidden Hem, die op den troon zit... Maar kom nu mee... Later kun je er wel eens meer tijd voor nemen, om mijn geklad te zien... Maar zwijgen..."

„Je schildert dus alles automatisch?..."

Louise knikte.

„En weet niemand er van?"

„Alleen Simon Koch. Zonder hem zou ik het niet gewaagd hebben, om voort te gaan... Ik ben bang, dat de menschen me er om zullen bespotten.."

Het deed Mathilde pijn, dat ze vooral voor Hendrik zoo diep verborg, wat haar het naaste lag. En even flitste het door haar heen, of ze zelf ook schuld

had aan die verwijdering van twee zielen, die schijnbaar zoo gelukkig samen leefden. Maar het duurde slechts heel kort. En ze deed geen moeite die zelfbeschuldiging te onderzoeken.

* * *

Bij hun gewone ontmoetingen vroeg Mathilde eens, toen het gesprek op Louise kwam: „Beschouw je haar niet te veel als louter je huishoudster?"

Het bloed steeg haar plotseling naar de wangen, want weer voelde ze, dat ze zelf mogelijk schuld had. Hij zag haar verward aan en merkte nauwelijks haar eigen verlegenheid.

„Louise stelt in niets belang dan in helderziendheid en helderhoorendheid, in psychometrie en in allerlei idiote boeken over occultisme", zei Hendrik zacht voor zich heen als voelde hij zich gedrongen, alleen voor zichzelf een balans op te maken.

Mathilde had zich weer hersteld en de gedachte aan de eenzame, jonge vrouw, die wat haar ziel beroerde, schuw wegborg voor haar man in een hoekje van het huis, deed weer en nu heftiger bewust de vraag bij haar opkomen, of haar verhouding tegenover Hendrik niet mede schuld had aan deze dagelijks groeiende verwijdering.

„Maar heb je die idiote boeken gelezen?" vroeg Mathilde.

„'k Zou 't zonde van mijn tijd vinden..."

„Weet je dat zoo zeker, zonder ze te kennen?" zei ze wat spottend.

„Ik wil met al die donkere kunsten niets te maken hebben. Ik voel er een innerlijken afkeer voor..."

„Da's een heel verlicht standpunt," antwoordde ze ironisch, „van den voorganger eener groote gemeente, die de bezwaren moet kennen, waarmee zijn leeken hebben te worstelen, en die voor de ver-

schijnselen van het grootste deel van het menschelijk bewustzijn de oogen sluit."

Hendrik had moeite, om een scherp antwoord terug te houden, want juist den laatsten tijd waren herhaaldelijk cathechisanten hem te lijf gegaan, als hij zoo tusschen de regels door te verstaan gaf, dat hij het spiritistisch en occulte gedoe uit den booze vond. Dit had hem juist moeten brengen tot de bestudeering dier zaak, voelde hij heel goed, om daardoor hun verlichte raadsman te kunnen zijn, die met een ruim oordeel en een uitgebreide kennis het wezenlijke en waardevolle van het bedriegelijke en nuttelooze wist te onderscheiden. Maar elke opmerking zijner leerlingen over dit onderwerp prikkelde hem en daar hij zijn eigen zwakheid voelde telkens, wanneer hij gezagsspreuken tegenover argumenten en feiten stelde, trad hij hoe langer hoe meer beslist vijandig op tegenover jonge menschen, die eigenlijk de meest belangstellende en zelfstandig zoekende zijner cathechisanten waren. De rest behoorde tot het stil-aandachtig, alles voor zoete koek aannemende type, waarvan hij toch wist, dat later weinig stuwkracht en innerlijke vroomheid was te verwachten. De opmerking van Mathilde deed hem nog meer pijn dan ze vermoeden kon. Hij ging er vrij heftig tegen in: „Omdat het mode is, tafeltjes te laten dansen, geesten te kloppen, allerlei donkere kwakzalvers na te loopen en naar duistere zaken bij nog duisterder individuen te informeeren, zal ik m'n kostbaren tijd verdoen met het bestudeeren van dezen onzin... Ik denk er niet aan..."

„En dat zeg jij, een, die zelf het beste, dat hij heeft er aan verschuldigd is...?"

„Ik? Aan dien nonsens het beste verschuldigd? Hoe rijm je dat?" spotte hij.

„Jouw bezielde preeken zijn er het bewijs van," zei ze beslist. „Verbeeld je maar niet, dat je zoo

spreken kan, als je niet in een lichten toestand van trance bent... Ik weet zeker, dat je heel anders spreekt, dan wat je Zaterdags hebt overdacht en dat je na je preek je zelf maar zwakjes bewust bent, hoe je het en wat je eigenlijk gezegd hebt."

„Maar dat is toch met elken kunstenaar het geval," protesteerde hij.

„Juist. Geen kunst zonder bezieling. De kunst wordt niet geboren uit het dagelijksche verstandsbewustzijn, maar uit de diepere intuïtie... uit dat donkere, onbekende, onbegrensde terrein van ons bewustzijn, dat je heel cordaat nonsens belieft te noemen."

„Ik noem al die goochelkunsten, die ze er aan willen toeschrijven, onzin. Niet de intuïtie."

„Net of de verschijnselen bij Louise niet even intuïtief zijn als jouw inspiratie."

„Ze mogen echt zijn, ze brengen ons niets nader tot God, maar eerder tot den duivel van hoogmoed, zelfbedrog en zelfverblinding... Denk aan de beklagenswaardige juffrouw Fox."

„Je praat als een blinde over de kleuren," viel ze heftig uit. „Je ziet het groote verband tusschen de onder- of bovenbewustzijnsverschijnselen met religie niet in, en hoe ze alle eeuwen door en ook thans de bron van kennis der religieuse leeringen zijn. Gebed, profetie, de wonderen van Jezus, Godsgemeenschap, sacramenten, alles kan in het licht van die bewustzijnsverschijnselen begrepen worden... En dat heeft de langs natuurkundige lijn denkende, moderne mensch noodig: begrijpen... Gelooven op gezag kàn hij niet. Eerst als hij begrijpt, kan het geloof weer een kracht in hem worden, die zijn leven richt... Jij bent een waardig kerkedienaar geworden..."

„Dat is mijn glorie," beet hij haar kwaadaardig toe.

„Maar in den slechten zin van verketteraar", vervolgde ze driftig. „De kerk heeft herhaaldelijk aan versteening geleden... Waartoe zou jij dan een levend geloof eischen, waar het veel gemakkelijker is voor dominee en leeken, als de leeken nooit vragen: waarom en hoe? Maar weet je wel, dat je in je jeugd heel anders voelde? Herinner je je nog, hoe jouw gebed mij bevrijdde van de kwelling door duistere machten? Herinner je je dat nog wel?"

Hij antwoordde niet, door deze herinnering ineens geroerd in het diepst van zijn ziel, of al de jeugdige frischheid zijner jonge idealen om hem heen geurde en in hem werkte.

Toen had hij de kracht gehad, Mathilde als zijn medewerkster te zien, zonder te meenen, dat een inniger verhouding hun leven beter en mooier kon maken... En nu schrijnde het ineens door zijn ziel als met oplevende fijngevoeligheid zijner jeugd, nu kwamen er wel eens andere gedachten in hem op... nu hij aan Louise trouw was verschuldigd.... En wat was hij voor Louise?.. Even las hij als bij een helderen bliksemschicht in de donkerste schuilhoeken van zijn ziel... En hij kon niet anders uitbrengen dan: „Ja, dat herinner ik me, Mathilde... En ik zal er over nadenken... Dank je... Adieu."

V

JUFFROUW Fox wist haar leven nuttig te maken. Mevrouw Stolinga's zonnige blijmoedigheid had haar bezield. Ze ontving verwaarloosde kinderen, las en speelde er mee en zette ze aan het werk. Een zuigelingen-verpleging was door haar gesticht en grootendeels door haar steun ook een inrichting, waar arme kraamvrouwen werden verzorgd. Mevrouw Stolinga en Mathilde waren altijd zeker van haar financieelen bijstand.

Maar altijd bleef ze behoefte gevoelen aan een persoonsvergoding. Haar bloemenhulde aan dominee van Soyen was langzamerhand overgegaan in een dwepen met Louise en met mevrouw Stolinga. En nu stond een tweede persoonlijkheid in het centrum van haar devote toewijding. Dat was de fakir Sahib. Ze was op den roep afgegaan, die er van zijn wonderlijke genezingen uitging. En zoo was ze geëindigd met totaal onder zijn macht te komen. Met bereidwilligheid stond ze hem groote sommen af voor occulte of allerlei verheven doeleinden, doch die alleen den fakir in staat stelden, om zich weelderig in te richten in een groote villa buiten de stad en daar als wonderdoener nog veel meer rijke slachtoffers in zijn klauwen te grijpen. De kosteloos behandelde patiënten uit het volk verbreidden met uitbundigheid zijn lof, zoodat zelfs deftige dagbladen hem interviewden en kolommen vol aan zijn geheimzinnige wonderkrachten wijdden. Van juffrouw Fox had hij over de zeldzame psychische verschijnselen bij mevrouw van Soyen gehoord. En daar hij niets beters meende te kunnen doen, om zijn eigen reputatie te handhaven, dan zich van

de medewerking van eerlijke, spontaan psychische personen te verzekeren, zoogenaamd om hun gaven te ontwikkelen, had hij al telkens bij haar aangedrongen om haar vriendin eens mede te brengen. Louise had er nooit van willen weten en juffrouw Fox herhaaldelijk voor hem gewaarschuwd, zoodra ze weer verdachte verschijnselen van dweperij en persoonsvergoding bij haar waarnam.

En daar stond nu in eens de fakir in haar kamer, geïntroduceerd door juffrouw Fox. De kleine Hans klemde zich aan moeder's hand vast en trok haar met een verschrikt gezichtje terug, toen ze den man met den kleurigen hoofddoek om de blauwzwarte, sluike haren en het perkamentig-roomkleurige gezicht begroette.

„O, wat een groote geest woont er in dat kind," zei hij, het peinzend met de zwarte oogen aanstarend... „Een goeroe... een machtige goeroe..." Hij trachtte het de hand op het hoofd te leggen, maar Hansje weerde die af en vloog naar den versten hoek van de kamer, waar hij zich met een boos en schuw gezicht achter een stoel verborg.

„Niet zoo dwaas doen, Hanseman," zei Louise, maar hij was niet uit zijn hoek te krijgen en gluurde alleen nu en dan als een schuw vogeltje onder zijn armpjes door, die hij ter beschutting voor de oogen hield.

De fakir vertelde, dat hij uit groote belangstelling gekomen was voor haar wonderlijke gaven, want dat hij, die zijn heele leven aan de occulte wetenschap gewijd had, bekend was met de groote gevaren, verbonden aan een ongeschoold werken op dat gebied. Zijn fluweelglanzende oogen zagen haar daarbij zoo eigenaardig aan, dat ze den blik niet van hem afwenden kon en haar eigen persoonlijkheid voelde inkrimpen tot een nietig wezen als

een schuw vogeltje. Ze wist niet goed, wat hij zoo al zei en wat ze er zelf op antwoordde, maar er waren oogenblikken, dat ze zich onwezenlijk voelde, alsof ze zou inslapen. Ze wendde de blikken van hem af, maar die zwartglinsterende oogen lieten haar niet los, en amper had ze nog den wil om op te staan en naar Hansje toe te loopen, die boos achter zijn armpjes zat te mompelen: „Stoute man... Man weg, deur uit!"

Met al den wil, die er nog in haar restte, zei ze: „Hansje, ga vragen of vader even komt... De vreemde meneer wil 'm spreken...," en bracht het kind in de gang. Ze hoorde den fakir doorpraten over de groote eer, om met den gevierden redenaar kennis te maken en dat hij zich heelemaal beschikbaar stelde, als de dominee arme zieken geholpen wilde hebben...

Hendrik zag niet vriendelijk en toen hij hem zoo beleefd mogelijk te woord had gestaan en de deur had uitgewerkt, voer hij uit: „Wat hebben we met zoo'n heidenschen bedrieger en kwakzalver te maken... Hoe brutaal, om zoo de huiskamer binnen te dringen..."

Juffrouw Fox sprak in zulke opgewonden termen over hem, dat Hendrik niet langer kon twijfelen, of ze was weer het slachtoffer geworden van haar behoefte om te dwepen...

„Eén ding, Louise... Je laat je niet in met den man. Ik vertrouw hem niet... Hij heeft iets in zijn oogen, dat ik gevaarlijk vind..."

„Ik vind hem ook een verschrikkelijk man," zei Louise huiverend, maar tegelijk was het, of ze tot zwijgen gedwongen werd.

„Stoute man," keuvelde Hansje tegen zijn monsterlijken wollen beer. „Beertje moet 'm opeten, hap!"

Ze moesten er alle drie om lachen.

En juffrouw Fox vertelde van de ziekten waarvan de fakir haar genezen had en van de groote drommen arme patiënten met allerlei kwalen, die hij 's morgens gratis hielp... Hij was een Meester, een groot Meester... En als ze de aura om z'n hoofd hadden kunnen zien...

* * *

's Middags kwam Hendrik ontevreden van zijn cathechisatielessen. Joop Rademan had hem, toen hij de wonderen van Jezus symbolisch verklaarde, toegevoegd: „Maar ze kunnen toch ook letterlijk waar zijn, dominee... Het medium Home steeg soms omhoog en zweefde in de kamer rond. En verschijningen na den dood zijn door wetenschappelijke onderzoekers geconstateerd... Fakir Sahib geneest ook met handoplegging..."

„Ja," viel Dolf Greevers, die nu in Den Haag in garnizoen lag, hem bij: „waarom zou Jezus dan niet op de zee kunnen wandelen, zieken genezen en na zijn dood zich aan zijn discipelen vertoonen?"

Een deel van de cathechisanten had zitten gnuifelen, een ander deel verward door elkaar van allerlei zotte verhalen over occulte verschijnselen getuigd. En zoo had de dominee zich opgewonden en was hij uitgevaren over die vervloekte moderne bijgeloovigheid, die het redelijk oordeel verduisterde en voor het ware, innige geloofsvertrouwen en de behoefte aan gemeenschap met God allerlei donkere geheimzinnigheden in de plaats stelden. Het Evangelie werd vervangen door domme, dansende tafels; de opgang naar zijn bedehuis moest plaats maken voor belangstelling in allerlei geheimzinnigheden... Bedriegers en kwakzalvers verblindden de menschen en uit de donkerste schuilhoeken der ziel kwamen heidensche bijgeloovig-

vigheden voort, die het gemoed onontvankelijk maakten voor waren godsdienst.

De jongelui hadden op hun schutterige manier getuigd van occulte feiten, waarvoor ze meenden te kunnen instaan en dat toch de Bijbel vol was met occulte verhalen. En de dominee had hen met gezagswapenen doodgeslagen... Maar het ergste was, dat zij zijn onkunde voelden en zijn heftigheid te grooter werd, naarmate hij dit zelf besefte en dat hij hun vertrouwen verloor. De besten zwegen voortaan onverschillig, de brutaalsten trachtten bij elke gelegenheid hem te vangen. En zelf weet hij dit niet aan zijn gebrek aan inzicht en zijn vooroordeel, maar aan den dwazen, wuften geest in deze gemeente, die meer belang stelde in allerlei duistere zotheden dan in de heilswaarheden van het Evangelie.

Nauwelijks was hij thuis, of de meid klopte aan zijn kamer. Notaris Brokx, nog altijd voorzitter van den kerkeraad, verlangde hem te spreken.

Hendrik zette de vaas met rozen — een offerande van juffrouw Fox — in een achteraf-hoekje van de kamer; die zotternij, hij zou er toch eens gevoelig een einde aan maken, want juffrouw Fox scheen een zachten wenk niet goed te begrijpen.

„Wel, dominee, hebt u een oogenblikje voor me?" vroeg hij.

„Heel graag, meneer Brokx, neem plaats. Rooken?"

En zoo zaten ze al gauw in een druk gesprek over onschuldige, alledaagsche dingen, waarbij de heer Brokx nu en dan wat onzeker antwoordde, of hij aan wat anders dacht. Hij was een goedig man met een plechtig gezicht en grijzen puntbaard. Hij kon met groot gewicht uitweiden over weinig beteekenende zaken en liet in belangrijke dingen anderen eerst uit den hoek komen, om zich een

meening te vormen, zoodoende zich zelden verpratend en een overwicht verwervend over zijn medeleden.

Voorzichtig begon hij over de wuftheid van het publiek, over de belangstelling voor sport en bioscoop en over het voorrecht van altijd volle kerken te hebben in zoo'n wereldsche stad.

En zoo bracht hij Hendrik tot de opmerking, of het leek, dat den laatsten tijd de kerk niet zoo vol was als anders.

„Zoo, is u dat opgevallen?" deed hij politiek verwonderd.

„Nu, de diaken-penningmeester heeft het aan de opbrengst van de kerkebussen meenen te merken, en aan het plaatsengeld... En ja, 't is mij toch ook opgevallen, dat er nog al wat stoelen onbezet blijven, terwijl vroeger de koster in de looppaden zitplaatsen moest aanbrengen en er zelfs velen moesten staan tot aan de buitendeur. En trouwe bezoekers, als de families Van Bieverstein, Cannenburg ter Steege en nog een paar deftige geslachten, zie je niet meer. 't Is wel wat kleingeestig, maar die blijven natuurlijk weg om uw anti-militaristische gezindheid."

„Ja, da's lastig. 't Evangelie geeft geen teksten, die den oorlog verheerlijken of den wapendienst Godegevallig noemen. En om uit de Kronieken te preeken over de verdelgingsoorlogen der Israëlieten, dat is nu niet bepaald het werk van een Christelijk predikant."

„Nee, nee," glimlachte notaris Brokx met deftig afwerend gebaar, „daar hebt u gelijk aan. Maar mogelijk, dat ze u het artikel „Moderne gewetensdwang," in de Haagsche Wachter kwalijk genomen hebben. Ja, wat zal ik zeggen, niet alle menschen zijn even ruim in hun oordeel, en ze hebben veel familie bij het leger onder de hoofdofficieren en een

er van is nu lid van het gerechtshof, dat uitspraak moet doen in zake dienstweigering... u weet wel, waar die jonge Koos Schouten ook bij is..."

Het deed Hendrik pijn, aan den naam Schouten herinnerd te worden. Else Greevers was zijn aardigste cathechisant, en nu zoo geheel veranderd; stil en kwijnend, zoo levenslustig ze vroeger was.

De vader van Koos had hem openlijk een opruier genoemd en in een ingezonden stuk in de groote bladen zich er over beklaagd, dat een prediker van het Evangelie op den kansel tot ongehoorzaamheid aan den staat dorst aan te manen en publiek dorst te schrijven, dat de staat geen eerbied voor het geweten toonde. Dat was toch om onervaren jongelui geheel in de war te brengen ! Vooral als een man van invloed zoo dorst te spreken. En de moeder van Koos had heftig tegen hem uitgevaren, hem de schuld noemend, dat haar zoon nu in de gevangenis zat en het levensgeluk van twee gezinnen werd verwoest.

Daarom schrok hij telkens, als hij aan dit geval herinnerd werd. Hij was zelfs niet zoo heel zeker, dat hij zelf de toepassing moest aangeven van Jezus' eischen. Hij had slechts het Evangelie te brengen en aan ieder over te laten, wat hij in zijn leven kon verwezenlijken. Wonderlijk waren de roerselen van het geweten. Vrome christenen met 'n hart vol liefde voor alles wat leeft, had hij zien deelnemen aan de vrijwillige wapenoefeningen, werkelijk bereid uit eigen aandrang hun leven voor hun vaderland te geven, als het noodig moest wezen.

En hij zei, peinzend: „Ja, ik besef wel, hoe men mij verkettert om m'n optreden. Maar meneer Brokx, het is zoo moeilijk, want het Evangelie is toch ondubbelzinnig in zijn eischen. Ik zal het ook in zijn absolute eischen hebben voor te houden aan

mijn gemeente. Maar misschien doe ik dat absolute te kort, als ik het op de practijk ga toepassen. Dat moet God zelf doen, in de harten van ieder afzonderlijk."

„Juist, juist," stoof de heer Brokx uitbundig op. „Zoo voel ik het ook." En hij schudde Hendrik warm de hand en vervolgde: „U zou met evenveel recht kunnen prediken: Verkoop alles wat ge hebt en geef het den armen, want dat eischt Christus. Wend u nooit tot den rechter... Zoo goed de socialisten, als de communisten, anarchisten, dienstweigeraars... allemaal beroepen ze zich op Jezus."

't Waren argumenten, die hij hier en daar had opgevangen en nu met groote overtuiging voordroeg.

„Ja, elk zedelijk en maatschappelijk ideaal ligt in het Evangelie. En daarom is een Evangelieprediker een gevaarlijk mensch, meneer Brokx... Al laat hij de toepassing aan zijn hoorders over, hij wekt bij den een de kiem voor het anarchisme, bij den ander voor het socialisme, bij een derde voor dienstweigering. Zou het niet beter zijn, de kerk te sluiten?"

De heer Brokx lachte gemoedelijk, innig voldaan, dat hij meende, nu eindelijk den vurigen prediker getemd te hebben.

„Nu ik hier toch ben," merkte hij op, „moet ik u nog even lastig vallen als notaris. Hebt u nog even tijd?"

„O, ga gerust uw gang," antwoordde Hendrik.

De notaris lei vertrouwelijk hem de hand op den arm en ernstig het hoofd schuddend, zei hij: „Juffrouw Fox is weer heelemaal in de war. Ik weet niet, of ik het zoo mag laten gaan, zonder haar familie te raadplegen." En hij vertelde, dat hij al een paar mooie boerderijen van haar in den Haarlemmermeer te gelde had moeten maken, om er haar

philantropische stichtingen mee te betalen. Ze was rijk, heel rijk. Maar zoo kon het niet doorgaan. Nu was er weer sprake van een halve ton, die ze noodig had. Misschien dat de dominee van haar plannen wist en haar wat remmen wou.

„Hoe kan dat nu?" vroeg Hendrik verbaasd. „Wat ze aan maatschappelijk werk doet, kan ze best uit haar inkomen betalen. Dat weet ik heel zeker van Mathilde Cleverlaan, waar ze alles mee samenwerkt. Maar kan die bruine fakir Sahib daar ook achter zitten? Daar dweept ze mee en ze staat heelemaal onder zijn invloed. Ze heeft hem zelfs, zonder belet te vragen, in mijn huis gebracht. Ik vond het een griezelig, obscuur heer. Kleine Hansje was heelemaal in de war. Toen hij al lang weg was, gromde hij nog tegen z'n beertje, dat die 'm moest opeten."

De notaris glimlachte: „Ja, kinderen zien soms scherp. Maar ik zal toch probeeren, of ik dien meneer bij z'n kladden kan krijgen. 't Is anders moeilijk, als juffrouw Fox hem vrijwillig geld afstaat. Ja, dat zou best kunnen zijn, dat zoo'n wonderdokter en fakir haar alles aftroggelde voor zoogenaamde verheven doeleinden. Nu, ik dank u wel. Ik hoop nog te kunnen tusschen beiden komen, dat de vent haar niet tot den bedelstaf brengt."

„Jammer dat u niet eerder gekomen bent. Juffrouw Cleverlaan gaat niet zoo grootscheeps te werk, dat ze de menschen die haar bijstaan, zou villen... Dat geld van die boerderijen rust zeker heel netjes in Sahib's brandkast."

„'t Is waar ook, de vent woont zoo weelderig, heb ik hooren zeggen... Van hàar geld waarschijnlijk. U begrijpt, dat ik er tegen opzag met u over de zaak te spreken. Als u of juffrouw Cleverlaan haar hadden verzocht om steun voor kostbare plannen..."

Toen de heer Brokx weg was, ging Hendrik naar

zijn vrouw, om aan haar te vragen, of ze in dit geval ook iets naders wist. Maar Louise was uit, terwijl Hansje met Mathilde wandelde..."

„Waarheen?" vroeg Hendrik aan de dienstbode.

„Ik geloof naar Wassenaar... Daar gaat mevrouw nog al eris dikwijls heen..."

Naar Wassenaar? Hendrik kon zich niet herinneren, dat ze daar iemand zoo intiem kende, om die voor de koffie te bezoeken.

„Zeg, Aaltje" vroeg Hendrik zoo onverschillig mogelijk, maar met moeite z'n onbestemde vrees bedwingend, „weet je ook naar wie ze toe is?..."

„Nee," antwoordde het dienstmeisje. „Maar ze gaat altijd met juffrouw Fox samen..."

Hendrik vloog de trap op en Aaltje zag hem verwonderd na: „'t Is ook niet prettig voor een man," dacht ze, „als de huisvrouw den heelen morgen haar gezin in den steek laat..."

Verbeeld je, dat zijn vrouw ook al in de klauwen van dien hypnotischen duivel was gevallen. Dat was het gevolg van al haar coquetteeren met de psychische verschijnselen, die zich bij haar voordeden. Nu begreep hij, dat hij in zijn instinctieven afkeer er van toch gelijk had... Waar zou dat alles nog in eindigen, als er niet bijtijds halt geboden werd!

Z'n studie lukte niet: telkens dwaalden zijn gedachten naar dien donkeren man, dien hij eens had gezien en die hem voor zijn heele leven met afkeer had vervuld. Hij gaf gewoonlijk niet toe aan den eersten indruk... Zijn angst liet hem thans echter geen rust... In eens volgde hij z'n ingeving en belde de politie op, of die hem ook het adres van Sahib, den wonderdokter-fakir, kon opgeven en wat ze van den man dacht... De politie liet hem even wijs:

't Commissariaat was geen informatiebureau en ze wisten ook zijn woonplaats niet... Hij kon de recherche nog eris opbellen... Ja, die hield wel een

oogje op Sahib, maar alleen als hij hier zitting had. Er waren al eens klachten gekomen, dat hij rijkeren patiënten veel geld afzette... Maar altijd waren het vrije schenkingen, waaraan niets te doen viel... En mijnheer zou wijs doen, als hij uit z'n handen vandaan bleef. Ze zouden de Wassenaarsche politie even opbellen om z'n adres... En zoo kwam Hendrik er achter, waar de villa van den grooten fakir stond.

Zijn angst liet hem niet langer met rust... Hij was van plan met de fiets er op af te gaan, toen juist een auto voor de deur stilhield en Louise uitstapte. 't Was de auto van juffrouw Fox.

„Waar kom jij vandaan?" vroeg hij bevend.

„Een toertje gemaakt met juffrouw Fox," zei ze vluchtig, naar boven wippend om wat aan haar toilet te veranderen. Hendrik ging naar zijn kamer en riep door een kier van de schuifdeur: „Louise, kom je even hier?"

Aarzelend kwam ze en ze zette zich op den divan, door de open ramen naar het plantsoen starend, of ze in gedachten verzonken was.

„Je bent naar dien fakir Sahib geweest," begon hij streng.

Ze zag hem met koude oogen aan en knikte kalm.

„Hoe is het mogelijk, bij dien schurk... Hoe kom je 'r bij...?"

„Ik vraag jou toch ook niet, waar je 's middags met Mathilde wandelt," snibde ze onverschillig.

Hendrik verbleekte.

„In elk geval verzoek ik je," zei hij ijzig, maar inwendig in elke vezel trillend, „Mathilde er buiten te laten."

„Ik wéét, dat ik je geluk in den weg sta... Neen, ontken niets! En eigenlijk kan jij het ook niet helpen... Ik had nooit je liefde moeten aanvaarden... Zoo jong was ik niet, of ik wist, dat jij en Mathilde één van ziel waren. En heel Waterkerk

wist het... Zwijg, alles is mijn schuld. Ik weet, dat je me nooit liefgehad hebt. Je snakt naar het uur van je bevrijding..."

Hendrik zal als een gebroken man terneer. Hij, die zoo sterk was, dat hij zijn hart meende te kunnen dwingen om alle liefde aan haar te schenken, die hij tot levensgezellin had gekozen, wist niets op haar beschuldiging te antwoorden. Het was, of ze in zijn ziel had gelezen en het masker nu ineens van hem afviel.

„Louise," zei hij zacht, met tranen in de stem... „Er zijn oogenblikken in ons leven geweest, dat we dichter naar elkaar toe schenen te komen... Maar met jouw manie voor al dat obscure zijn we hoe langer hoe verder van elkaar geraakt..."

„Dat een groot man zoo klein kan wezen," viel ze scherp uit... „In het begin heb ik, wat jij het obscure noemt, niet gezocht... Het is tot me gekomen, spontaan. Dat weet je zelf ook... En niet dat heeft me van je afgebracht... Maar jij hebt je er minachtend van afgekeerd. En zoo ook van mij! En ik heb er me aan vastgeklemd, als aan het eenige, dat m'n leven waarde gaf... O, als ik dat niet had gehad en m'n kind, dan was ik verteerd van razernij..."

„Had jij belangstelling voor mijn werk?" vroeg hij bitter.

„En heb jij er me niet angstvallig buiten gehouden? O, ik was te dom en te koel om in jouw verheven gevoelens ingewijd te worden. En mijn zielekrachten waren te dwaas om jouw aandacht waardig te zijn. Geminacht heb je de openbaring van mijn psychische vermogens. Mijn ziel heb je als iets minderwaardigs van je afgestooten, in plaats van te begrijpen, dat elke eerlijke uiting van een menschenziel waarde heeft en dat wij elkander zooveel te geven hadden... Jij mij... Maar ook ik

jou... Als je mijn ziel maar met liefde tegemoet getreden was..."

„En ga je daarom naar dien intrigant-kwakzalver?"

„Als ik bij hem in verkeerde handen ben, dan is het jouw schuld... Wat ik bij hem vind, is een begrijpen van de obscure vermogens mijner ziel... Ik smacht er naar, om ze te ontwikkelen, om de groote mogelijkheden te leeren kennen, die in de menschelijke ziel schuilen. Hij zal me daarbij leiden, mijn psychische vermogens opkweeken... me het verleden en de toekomst leeren ontdekken, me tijd en afstanden geheel doen overwinnen, me macht schenken over de ziel, me leeren menschen aan me te ketenen, zonder wie ik niet leven kan..."

Ze sprak in heftige opwinding, wijd voor zich uitstarend met strakke oogen, of ze in koorts ijlde.

Angstig lei Hendrik de hand op haar arm: „Maar dat is afschuwelijk, Louise..., dat is zwarte magie... En voel je niet, dat je geheel in zijn macht bent?... Hij oefent een duivelschen, hypnotischen invloed op je uit. Want eigenlijk ben je bang voor hem en verafschuw je hem, net als ons kind... Hij heeft je nu in zijn klauwen, net als juffrouw Fox. Hij is jullie duivel..."

Ze lachte minachtend: „Laat hij de duivel zelf zijn, hij ontsluit een glanzend koninkrijk voor ons.."

„Juffrouw Fox plundert hij... Zijn weelderige villa is van haar geld ingericht... En jou heeft hij noodig, om je psychische gaven uit te buiten... Maar ik zal je ondanks je zelf tegen hem verdedigen en ons kind, dat je meesleept in je verderf..."

„Ons kind zal hij groot maken... Een verheven goeroe woont er in hem..."

Hendrik sloeg de handen voor de oogen en zuchtte: „Is het dan toch een reëele macht, die donkere zielekracht! En ik heb er mijn oogen van afgewend,

toen ik die in goede richting had kunnen leiden. En zal ze er nu aan te gronde gaan met haar kind! Louise, ik bezweer je, ga niet meer naar dien duivelschen man... Ik zal je helpen, met je studeeren, samen, met Simon Koch, en niets zal me afschrikken..."

„Je kan m'n vlucht nu niet meer volgen... Jij niet en Simon Koch ook niet... Meester Sahib is een groot ingewijde, die de wachters van den drempel beheerscht..."

Hendrik sprak haar niet meer tegen: ze was volslagen krankzinnig of praatte met den mond van dien hypnotiseur-duivel. Dat was nu werkelijk bezetenheid... En hij kende niet de kracht der duivelen en wist ze niet uit te werpen, zooals Jezus... „O God, verlicht mijn verstand," schreide het in hem. „Door mijn schuld, door mijn liefdeloozen hoogmoed is ze de prooi geworden van krachten, die ze niet beheerscht. En ik liet er haar mee spelen, zonder me zelf te wapenen met wijsheid..."

Zacht, of ze doodziek was, leidde hij haar bij den arm naar beneden, vleiende woordjes uitend en haar voorstellend, wat te rusten en daarna met hem wat te gaan toeren met dit heerlijke weer.

Mathilde kwam thuis met Hansje en het huis was ineens vol leven. Met veldviooltjes en hoornbloempjes versierde hij zijn beertje en bestrooide hij het vloerkleed en Louise kuste hem, terwijl ze zijn rein, zielvol gezichtje bewonderde.

„Een goeroe... een heilige en meester Sahib waakt over z'n opvoeding," fluisterde ze verrukt. Het was Hendrik, of hem op het hart werd getrapt en hij kreunde pijnlijk.

„Daar," keuvelde Hanseman... „Beertje bij de deur staan. En die stoute meneer mag er niet in... Eet hem maar op, hap. Hansje bang voor hem, z'n oogen steken."

Louise gaf hem een hand en leidde hem naar de tafel, terwijl ze hem in z'n stoeltje zette en zijn boterhammetje sneed.

Mathilde voelde zich beklemd, of er hier iets gebeurde, dat ze met angst had zien aankomen. Ze bedankte voor de uitnoodiging om te blijven koffiedrinken en vertrok.

„Moeder, Hans ziet dien stouten man. Daar naast u... Met die steek-oogen..."

En het kind begon te schreien, terwijl het de armpjes voor het gezichtje hield en z'n kopje tegen zijn vader vlijde...

Hendrik voelde zich wonderlijk verlicht, nu zijn kind troost bij hem zocht. En hij praatte vroolijk en leidde het kind af, dat het zijn boterhammetje at en z'n bloempjes over de tafel uitspreidde...

En zijn hart was vol gebed. Louise wou niet rusten en onder het fietsen zei ze geen woord. Eerst toen ze terugkwamen, zagen haar oogen niet meer zoo strak en speelde ze met Hansje, of er niets gebeurd was.

VI

DOMINEE, ik moet u vertellen, dat uw preek over den Rijken Jongeling een keerpunt in mijn leven is geweest," zei Jacob van der Zand, een bekende architect. „'t Was het woord, dat ik noodig had, om met mijn geweten in het reine te komen..."

„Het is heerlijk, zoo iets te vernemen," zei Hendrik.

„Ja, 't is of mijn oogen geopend werden; dit was de weg, dien ik te gaan had. Al de banden, die mij aan burgerlijke vrienden, aan mijn heele familie, aan mijn lastgevers verbonden, vermochten me niet te weerhouden, openlijk me aan te sluiten bij de partij, die opkomt voor de armen en verdrukten, en die ze als medebroeders beschouwt... Van nu af hoop ik al mijn krachten te wijden aan opheffing van de maatschappelijk zwakken, sociale rechtvaardigheid voor hen op te eischen. Nu ik me in de gelederen van het socialisme heb laten inlijven, ligt mijn weg klaar voor me... Die rijke jongeling was ik en telkens ging ik bedroefd heen, als ik een offer had te brengen. Maar na uw preek had ik ineens den moed, om mezelf te zijn en mee te gaan strijden voor ontknechting van de door het kapitalisme geketende en uitgezogen slaven..."

„Ik wensch u geluk, dat u de stem van uw geweten nu durft te volgen," antwoordde Hendrik bewogen. „'t Is zoo heerlijk, te kunnen meewerken aan de verwezenlijking van het koninkrijk Gods..."

„Ja," zei de heer Van der Zand, „ik weet nog niet precies, wat ik doen kan en waarheen mijn weg leidt... Maar juffrouw Cleverlaan heeft me een

groep jongelui aangewezen, wien ik de oogen zal trachten te openen, hoe het kapitalisme tot dorheid en smakeloosheid heeft geleid en hoe uit het socialisme een nieuwe maatschappelijke kunst zal opbloeien en dat naar mijn inzicht het wezen daarvan religieus zal zijn..."

„Zoo we altijd gehoor geven aan het beste in ons, dan is de weg, dien we gaan, zeker goed..."

„Als alle predikanten van den kansel het socialisme durfden te prediken, zooals u..."

„Ik?" schrok Hendrik. „Doe ik dat werkelijk? Het socialisme preeken?"

Van der Zand zette groote oogen op en vroeg naïef: „Had u dan niet het oog op de S. D. A. P. met uw preek over den Rijken Jongeling?"

„Ik had het oog op het Koninkrijk Gods, dat binnen in ons is en dat we in de wereld moeten verwezenlijken... Maar dat Koninkrijk is zoo ruim, dat er alle idealen in verwezenlijkt kunnen worden... Laat ik u niet in de war helpen. 't Is heerlijk, dat u hebt gevonden, aan welke idealen u het eerst uw krachten wilt wijden... Het Koninkrijk Gods kan allerlei arbeiders gebruiken, die eerlijk werk leveren... En eerlijk werk wordt met het hart gedaan..."

„'t Is jammer, dat u bang zijt voor het socialisme," peinsde Van der Zand.

„Ik bang voor het socialisme?" verbaasde Hendrik zich weer.

„Ik meende het uit uw schrik te merken," zei Van der Zand onzeker.

„Omdat ik geen enkel i s m e wensch te prediken, alleen het Christendom, het Koninkrijk Gods, dat alle i s m e n bevat, die eerlijk, uit het diepste geweten opgewassen idealen nastreven. Ik zou het een beperking en een bekrompenheid vinden, als ik één enkel i s m e in de plaats stelde van het Evangelie."

„Maar vooral de sociaal-democratie heeft mannen zoo noodig als u, die verder zien dan de stoffelijke belangen... 't Is wel jammer... U hoort er zoo bij..."

„Dan ben ik er zeker ook bij..., al sta ik niet op de lijst..."

Na hem kwam Johannes Vierson, de profeet van het anarchisme. Zijn lange, zwarte baard hing tot ver over de borst, de grauwende haarlokken bedekten het staande boord van zijn toegeknoopt velvet jasje, en zijn slanke, mooi gevormde vingers waren bruingebrand van zijn werken in de zonnige velden.. Hij leidde in den omtrek een communistische kolonie, waar tuinbouw en bijen-cultuur werden beoefend, en was een gevierd spreker op humanitair gebied.

„Vindt u het niet eigenaardig, dat al mijn medebroeders en zusters in de kolonie bij u in de kerk komen?" vroeg hij.

„Dat ik menschen, die naar hun innerlijk besef hun leven durven in te richten, onder mijn gehoor mag zien, is de hoogste belooning, waarop ik ooit had durven rekenen..." bekende Hendrik.

„Ja," knikte Vierson, de blauwe oogen onderzoekend op hem richtend... „'t Evangelie wijst onmiskenbaar naar het Communisme. Uw preek van den Rijken Jongeling was een ware propaganda-rede voor ons..."

Hendrik glimlachte even; hij schrok thans niet.

„U glimlacht, of u denkt, dat ik gekomen ben om u een complimentje te zeggen?" vroeg Vierson wat geraakt.

„O nee," antwoordde Hendrik. „Maar ik dacht aan mijn vorigen bezoeker... Die meende, dat ik het socialisme had gepreekt..."

Vierson maakte een afwerende beweging met de hand: „Natuurlijk, de S. D. A. P.ers zijn inconse-

quent... Ze voelen dat hun ideeën op h e t eene ideaal van broederlijke samenwerking moeten uitloopen... Maar ik zal u niet lang ophouden. Mijn bedoeling was, u twee dingen te vragen: Een lezing te houden op onzen Landdag over „Broederschap" en uw handteekening te zetten onder ons Dienstweigerings-manifest..."

„Mag ik dan maar even kort en bondig antwoorden?" vroeg Hendrik. „Ik zal graag spreken over broederschap, als u maar bedenkt, dat ik alleen het Evangelie dien, geen enkel i s m e... En mijn meening over dienstweigering is genoeg bekend. Ik voel er niets voor, om door onderteekening van het manifest me een theatraal martelaars-manteltje om te hangen..."

Vierson stak hem hartelijk de hand toe: „Dank u... Dat is een antwoord, waaraan ik houvast heb... In elk geval, accepteer ik graag uw toezegging... En u predikt onze beginselen, al weet u hetzelf niet."

Hendrik voelde zich gestreeld. Menschen, die er naar streefden om hun leven in overeenstemming te brengen met hun geweten, vonden bij hem wat ze zochten ! Het was een heerlijke voldoening te merken, dat hij een levenwekkend Evangelie predikte, een Evangelie, dat niet over de menschen heengleed, maar dat hen aanzette tot daden, tot streven naar rechtvaardigheid in hun leven... Maar lang had hij niet den tijd, om zichzelf innerlijk te prijzen om de kracht van zijn prediking.

Jo Rademan kwam binnen. Hij was een stevige jongen van ruim negentien jaar, eerlijke, bruine oogen in den ronden, dikken kop, die door een krans van fijne, bruine krulletjes nog grooter leek. Hij studeerde in Leiden in de Wis- en Natuurkunde en was altijd een trouw cathechisant van dominee van Soyen geweest, soms wat eigenwijs, maar in

elk geval een jongen, die nadacht. Nu had hij al eenige keeren verzuimd.

„Jij komt zeker vertellen, waarom ik je zoo lang al mis op m'n lessen," zei de dominee, hem de hand reikend.

„Ja, dominee," zei hij aarzelend en hij werd vuurrood. Toen ineens vermande hij zich en kordaat ruw kwam er uit: „En ik kom niet meer..."

„Zoo , ga je in Leiden op kamers wonen ?"

„Nee, maar... ik heb er zoo weinig aan..."

„O, ben je nu ineens te knap, nu je studeert...?" vroeg Hendrik ontstemd.

Jo haalde de schouders wat op, gromde wat binnensmonds en voelde zich heelemaal niet op zijn gemak.

„Of ben je 't niet eens, met wat ik op de cathechisatie geef...?"

„Niet eens," stotterde Jo, „niet eens..."

Hij voelde, dat hij een schooljongensfiguur maakte en hij had zich tegenover zijn ouders zoo precies weten te uiten, waarom hij niet langer de godsdienstlessen van dominee van Soyen wenschte te volgen. Dat z'n vader ook niet een briefje had geschreven... En nu moest hij er zelf hier voor uit komen. Hij zou een eigenwijzen indruk maken en dominee zou gegriefd wezen. Maar hij trachtte zich te vermannen.

„Nou?" vroeg Hendrik, hem sarkastisch opnemend.

Dat werkte. Jo voelde zich klein en bespottelijk en dat zette zijn eigenliefde in werking.

„Nee, ik vind, dat ik er zoo niets aan heb," viel hij ineens uit. „U praat maar over Jezus en ik weet niet en u ook niet, of die bestaan heeft. En u bidt en het lijkt me een kinderachtigheid, God te verbidden. U praat over de ziel zonder me die aannemelijk te maken. En dat God liefde is, kan ik ook niet gelooven."

„Wat geloof je dan wel?" vroeg Hendrik.

„Ja, da's moeilijk. Ik voel het wel, maar hoe zal ik 't nu zeggen. Ziet u, als u met het spiritisme begon, en daarmee inzicht in de bijbelverhalen gaf— in de onsterfelijkheid van de ziel — of uit de telepathische zielevermogens ons liet voelen, wat het gebed zou kunnen wezen. Ik kan het niet zoo zeggen, maar al wat u vertelt hangt in de lucht. Het zegt me niets, niets."

Kortaf bedankte Hendrik den jongen man, die zweette van deze krachtproef en de consistorie verliet met het gevoel, of hij een straatjongensstreek had uitgehaald.

Hendrik had moeite een vriendelijk gezicht te zetten, toen de volgende bezoeker binnenkwam. 't Was Dolf Greevers in uniform, ook al weer een ontrouwe cathechisant. Hij liet Dolf eerst maar wat van zijn militaire ervaringen vertellen om zelf wat op zijn gemak te raken. Zijn aandacht was echter kunstmatig, want nog altijd tobde hij innerlijk over dat totaal afbreken van zijn werk door zoo'n eigenwijzen kwajongen.

„Ja, ik kom eigenlijk om u te vragen, of u ons niet helpen kunt. Else eet en drinkt niet. 't Is thuis onhoudbaar. Moeder zucht den heelen dag. En vader is ook al zoo stil. U hebt Koos toch er toe gedreven."

„Ik?" vroeg Hendrik ontstemd. „Ik heb er jou toch ook niet toegedreven... tot dienstweigering... Koos is uit eigen innerlijken gewetensdrang..."

„Ja," knikte Dolf. „Ik was ook in de kerk. En ik dacht dadelijk: O wee, daar gaat Koos. Ziet u, ik ben te grof en te egoïstisch. Ik voel er niets tegen, om een ander, die me te na komt, een opstopper te geven. En die mijn land te na komt, schiet ik graag voor z'n raap. Maar Koos is wat dweperig. U had hem moeten zien — 't was ergens op de Veluwe,

toen we voor 't eerst hoorden van het uitbreken van den oorlog. — Of ik nu lees van zooveel duizend dooden, daar zal ik geen half uur wakker om liggen. Maar Koos ziet en beleeft al die gruwelen. En hij zou zichzelf liever voor den kop schieten dan meedoen."

„En wat was nu je bedoeling?" vroeg Hendrik peinzend. Hij dacht aan den jongen man, bleek met schitterende oogen en iets extatisch' over zich, zooals hij hem het laatst in Den Bosch in de militaire gevangenis had gezien.

„Dat u het hem uit zijn hoofd praatte, natuurlijk" zei Dolf. „Koos is dadelijk onder suggestie. Eerst suggereerde hem de gruwelijke oorlogsvoorstelling, toen uw preek. En nu is hij in staat om er z'n leven voor te geven."

„Dat begrijp je verkeerd," antwoordde Hendrik. „Ik verkondig alleen het Evangelie. En dat het zaad bij hem op den goed toebereiden akker is gevallen en bij u op een rots, ja, dat is niet buiten Gods genadigen wil gebeurd."

„Ondertusschen," gromde Dolf. „De kerel gaat dood. Hij is opgesloten met boeven en allerhande tuig. En dat maakt hem kapot. Er is geen enkele dienstweigeraar uit godsdienstige beginselen bij."

„Maar als dit alles en de vrees voor nog strengere straffen hem niet van zijn ideeën terugbrengt, dan is er toch een wonder in zijn hart gaande...?"

„Ja, 't wonder van suggestie... Koos is een monomaan. En als u hem nou maar 'ris aanpakte en beduidde, dat hij veel verstandiger deed, te gehoorzamen aan de boven hem gestelde machten..."

Hendrik glimlachte: „Jij begrijpt niets van de inwerking van den geest... En van de het leven beheerschende macht van een innerlijk geloof... Koos is er door aangegrepen, niet door middel van een uiterlijke suggestie, maar door de bevruchtende werking van het Evangelie..."

„De kerel gaat dood, dominee," viel Dolf heftig uit, zich in zijn heele lengte oprichtend. Hendrik moest omhoog zien, om hem in de oogen te kijken. Wat, die groote kerel tranen in de oogen? Het greep Hendrik in de ziel.

„En Else was zoo gelukkig met hem," viel Dolf verder uit met een half bedwongen snik.

„Hou moed, jongen," zei Hendrik. „We zullen God bidden."

„Bidden," gromde Dolf. „Uw lange gebeden hebben me al kwaad genoeg gedaan. Door dat theatrale bidden en gepraat over Gods liefde kan ik niet meer in de kerk komen. Uw preek zegt me niets meer en wat u leert op de cathechisatie ook niet... 't Hangt alles in de lucht..."

Hadden de kerels het afgesproken, schokte het Hendrik door het brein, om hem op een ruwe manier hun minachting voor zijn werk te toonen? Maar de gedachte aan die arme, jonge kinderen, die net zoo'n paar tortelduifjes leken en nu ineens zoo zwaar beproefd werden, overheerschte in hem.

„Ik zal Koos schrijven," zei hij kalm „en hem zoo gauw mogelijk bezoeken... Maar ik kan hem geen ander Evangelie brengen... Hij moet het met God en z'n eigen hart uitmaken..."

Dolf haalde de schouders op en zette een krijgshaftig gezicht, om niet te laten merken, hoe alles in hem schreide.

* * *

Ondanks dat hij innerlijk mokte over de waanwijsheid der jongelui van onze dagen, die er de hand niet om verleggen om iemands levenswerk zoo maar in een hoek te trappen als nietswaardig gedoe, werd dominee van Soyen gedreven naar de familie Greevers. Boven zijn gekwetste ijdelheid

dreef een heftige gemoedsonrust uit over het lot van Koos en het leed van Else. Hoe die jonge man zoo heftig gegrepen was door den liefde-geest, die hem deed gruwen van alles, wat oorlogsgeweld was, en van alles, wat dat geweld voorbereidde. Hij was hem als cathechisant niet bijzonder opgevallen. Alleen kon hij nu en dan opgewonden instemmen, als een idee hem had getroffen, en dan schitterden zijn oogen met een gloed, die bewees, dat een geestelijke blijheid in hem was opgevlamd.

Het was toch een materialistische tirannie, om zoo'n gemoed, dat opbruisen kon van geestdrift voor naastenliefde, te laten versuffen in den kerker en de marteling te doen ondergaan van samen opgesloten te zijn met boeven en misdadigers. Wat moet een systeem zich zwak gevoelen, dat het noodig oordeelt om de gewetensbezwaarden te martelen, in de hoop ze hun overtuiging te doen verloochenen! Er moest toch wel een weg zijn, om hen te onderscheiden van simulanten en lafaards of wederspannigen, die dienst weigerden uit allerlei zelfzuchtige motieven!

Mevrouw Greevers had juist bezoek van mevrouw Schouten, de moeder van Koos, een slanke, elegante vrouw van een Indisch voorkomen, die er thans heelemaal verwelkt uitzag met haar betraande oogen, de donkere kringen daaronder en de door toegeven aan haar droefheid verscherpte gelaatstrekken en bleeke kleur.

„Kom, mevrouw, moed houden!" waagde Hendrik te troosten. „Koos doorstaat dit leed wel. Hij heeft in zijn geweten toch de overtuiging, dat hij goed handelt. En om een goede zaak kan een mensch veel verdragen. 't Is of hem krachten uit onbekende bronnen toevloeien... Denk aan de martelaren..."

Maar zijn woorden vonden geen ingang en ver-

wijtend werd hem toegevoegd, dat Koos nu ziek was. Er was zoo juist een telegram gekomen en Greevers en Else waren er onmiddellijk naar toe gereisd...

„En dat is zijn dood," snikte mevrouw Schouten. „Koos is een teer kimd... Wie zou hem beter kennen dan z'n moeder. Hij heeft altijd een buitengewoon teer gemoed gehad... Niet de minste onrechtvaardigheid kan hij verdragen... En dit heeft hem nu geknakt... Ik voel het, dat hij er onder door gaat..."

Hendrik hoorde zichzelf troostgronden aanhalen en de zelfstandigheid van Koos' moedig karakter prijzen, en zelfs met aandrang heenwijzen naar de berusting, die aan beide moeders paste en naar de kracht van het gebed. Maar hij voelde tegelijk, dat zijn taak hier vruchteloos was en dat een stille wrok in de beide vrouwen opleefde tegen hem, dien ze voor de aanleidende oorzaak van het geval hielden...

„En wat is het nu heelemaal," was de cirkelgang der redeneering van mevrouw Schouten, „in vredestijd soldaat wezen... 't Is een spel... Wou het kind het nu maar inzien, dat soldaatje spelen geen zonde kan wezen... Maar uw preek speelt hem door het hoofd... En waarom zullen we alle dingen zoo zwaar tillen... 't Is toch een doodgewone zaak je tegen indringers te wapenen. Maar uw preek heeft hem heelemaal in de war gebracht..."

En mevrouw Greevers zuchtte alleen: „We meenden juist, dat Koos over zijn tegenzin in den dienst zou heenkomen... En toen is hij door uw preek weer heelemaal over stuur geraakt..."

Hendrik had den moed niet, hier langer over de heiligheid van het geweten te spreken en over het liefde-gebod van den Heiland. De beide moeders verwachtten van hem wat anders en dat juist kon hij niet geven. Hij kòn uit het Evangelie niet aantoo-

nen, dat het geweten loog, als het van afschuw voor wapengeweld en de opleiding daartoe vervuld was.

Juist kwam de heer Rademan binnen, veel minder luidruchtig dan anders.

„Een ellendig geval, mevrouw... Van Dolf hoorde ik, dat Koos nu ziek ligt... En weet u al wat naders...?"

En toen begon Rademan te getuigen, hoe hij in beginsel tegen het dooden van een dier zelfs was...

„O ja," glimlachte mevrouw Greevers droevig, „u was altijd zoo woest, als ik hier lijm-rolletjes neerhing, om die vuile vliegen te vangen..."

„En ik ben vegetariër..." vulde hij aan. „Maar dadelijk heb ik me bij de vrijwillige burgerwacht aangemeld... En nu word ik geregeld geoefend in schieten en besluipen..."

„Besluipen?" vroeg mevrouw Greevers.

„Ja... 't Is wel verschrikkelijk... Maar je moet ook leeren 's nachts den vijand te overvallen.... En dat moet natuurlijk in alle stilte en in helsch donker gebeuren, op handen en voeten, het mes tusschen de tanden..."

En de vegetariër Rademan, die het leven van vliegen verdedigde en een wormpje van den weg zou oprapen om het te sparen en in het gras op zij te leggen, schilderde met geuren en kleuren, hoe hij zich voorstelde, dat een schildwacht de hals kon worden afgesneden, zonder dat hij een kik gaf...

„En wat zal j'er aan doen... Het leven is nu eenmaal vol tegenstrijdigheden," gromde hij voor zichzelf heen... „Een mensch zou ieder het kleinste leed willen besparen..., en tegelijk iemand de hersens inslaan, die hem te na komt, of zijn land of zijn gezin... Maar zulke kinderen, die denken, dat het leven maar één kant heeft, den kant van zuivere naastenliefde, moesten ze toch niet martelen.... Ik ben 't met den dominee eens, dat

dit een gewetensdwang is, die schandelijk is..."

„En waarom komt uw blad er niet meer tegen op, na mijn protest tegen gewetensdwang?" kon Hendrik niet nalaten te vragen.

„Omdat het verstandiger is, geen spoken op te roepen," zei Rademan en de beide moeders knikten instemmend.

„Ja, een jong idealistisch gemoed is zoo gauw mee te sleepen," snikte mevrouw Schouten. „En 't is in ons land toch maar soldaatje-spelen," waarmee ze haar kringetje weer volredeneerde onder een vloed van tranen.

„En wat je niet volhouden kunt, moet je ook niet beginnen," zuchtte mevrouw Greevers. „'t Is niet vol te houden, om het geweld lijdelijk zijn gang te laten gaan. Daarom moeten we ook niet doen, of we heiligen zijn..."

Dat kon Hendrik zich voor gezegd houden.

Buiten gaf Rademan hem nog te verstaan, dat hij naar Den Bosch zou gaan, om te zien, hoe het met Koos ging en te probeeren, of zijn voorbeeld vat op hem had.

Nog dienzelfden dag zat ook Hendrik in den trein naar Den Bosch. Maar eerst den volgenden dag werd hij toegelaten.

De zieke zag hem met strakke koortsblikken aan, zonder hem te herkennen. Hendrik boog het hoofd en zijn ziel schreide in een innig gebed...

„Hopeloos... Vliegende tering...", hoorde hij op zijn aandringen de pleegzuster zeggen.

Else en haar moeder kwamen juist de zaal binnen en gingen hem voorbij met strak-angstige oogen, zonder hem te bemerken.

Buiten kwam hij Rademan tegen.

„Te laat," zuchtte Hendrik. „Ze behoeven hem geen geweld meer aan te doen... En u behoeft hem niet te overtuigen... O, God, o God, dat jonge leven!.."

VII

TOEN dominee Van Soyen thuiskwam, was zijn vrouw uit. Zeker weer naar juffrouw Fox. Na de gebeurtenis met fakir Sahib had notaris Brokx als zaakgelastigde van juffrouw Fox een aanklacht tegen den man ingediend. Maar met weinig gevolg, want hij was spoorloos verdwenen en alle nasporingen van het gerecht waren vruchteloos geweest.

Onrustig liep Hendrik op zijn kamer heen en weer. Juist op oogenblikken, als zijn gemoed zoo overstelpend vol was, voelde hij, wat hij miste in Louise.. En misschien door eigen schuld. Hij had haar niet tot zijn kameraad gemaakt, die hem de moeilijkheden hielp dragen... O, als hij nu al zijn zwakheid mocht toonen en uitschreien aan haar borst! Een kinderlijke behoefte had hij daaraan. Het benauwde hem, dat hij misschien het middel had moeten zijn, om dien jongen man zijn weg te laten kiezen, die nu was uitgeloopen op zoo'n tragisch einde. Hij zag Else, zoo als ze met wezenloozen blik hem voorbijgeloopen was, als één, die niets meer te hopen had.

En hij trachtte rustig te zijn en in te keeren tot zichzelf, om in het gebed kracht te verzamelen. Maar in zijn gemoed bleef het heftig heen en weer deinen. De pijn over het verwoeste levensgeluk van Else en de smartelijke rouw in de beide gezinnen, kwelden hem zonder ophouden. En toen hij Mathilde met Hansje hoorde thuiskomen, vloog hij gejaagd naar beneden.

Mathilde zag, dat er iets pijnlijks in hem omging ondanks dat hij met Hansje trachtte te spelen.

„Nu gaat de kleine man z'n dutje doen," zei ze.

Het kind lei het kopje tegen z'n vaders borst en het was Hendrik, of het er daar binnen stiller door werd.

„Zal vader je in het ledikantje leggen?"

De kleine antwoordde nauwelijks.

„Zijn hartje slaapt al," glimlachte Mathilde.

Met de schelmsche druil-oogjes zag hij haar aan, stak zijn handje uit en trok haar mee.

„Zoo, moet tante Thilde je ook toedekken?"

Zoo stonden ze beiden boven het bedje van het kind, dat al sliep eer het goed en wel lag...

„Zalig, zoo'n kind," fluisterde Mathilde. „Buiten dartelen als een lammetje en dan in alle vergetelheid en onschuld uitrusten..."

„Als wij ook zoo eris de rekening afsluiten konden," zuchtte Hendrik... „Maar wij leven eenzaam voort, onze pijnen beheerschend, om ons niet te verraden..."

Mathilde zei niets en maakte zich gereed te vertrekken.

„'k Ben vandaag naar Den Bosch geweest," vertelde Hendrik...

„Naar Den Bosch?... De familie Greevers ook... Och hemel, ze hadden zoo weinig moed... Hoe is het?"

Hij schudde het hoofd en wendde het gelaat af om zijn zwakheid niet te toonen. En toen borst hij uit: „Het Evangelie stelt zijn eischen en de menschelijke zwakheid heeft haar eischen... En als je zelf zoo alleen staat, dan is het of je ziel soms tusschen die twee molensteenen te gruizel gemalen wordt... O, in uren, dat het gebed me geen steun is en ik bij niemand mijn moede hoofd kan neervlijen, dan zou ik een kind willen wezen..."

Mathilde knikte. Ze kende die verlatenheid; er kwamen ook in haar leven uren, dat ze snakte naar teerderheid...

„Ons werk," fluisterde ze. „Dat is de eeuwige krachtbron... Zelfs de Heiland vond in den hof van Gethsemané niemand, die met hem de smarten kon dragen..."

„Maar ga je nu heen?" vroeg hij. „Nu ik je zoo noodig heb?..."

„Straks komt Else thuis... En die heeft me nog meer noodig," zei ze streng. „En waar zal die zich mee staande houden, nu ze alleen achterblijft in den verwoesten hof van haar liefde?..."

„Voel je dan niet, hoe de absolute eischen van het Evangelie mezelf folteren, waar ik er kleine, zwakke, zondige menschjes door zie verbrijzelen?... Dwaas, die zich op den kansel een profeet waant en nu ineenkrimpt, nu hij zich van hetzelfde maaksel voelt als iedereen..."

„Is dat je geloof? Had dan ook op den kansel gezwegen," antwoordde ze koud.

„Ja, de dolle razernij van den millioenen-moord gaat toch ongestoord zijn gang, al fulmineert er eens een malle dominee op den kansel tegen... En de dienaars van Christus' kerk staan in de loopgraven evengoed tegenover elkaar, als de theosofen en de mannen van den Gouden Hamer... Allemaal zweren ze bij naastenliefde en broederschap... En onverbiddelijk vermoorden ze elkaar..."

„En wat wou je daarmee betoogen?" vroeg Mathilde verstoord.

„Dat ik m'n toga moet wegstoppen in mijn kleerenkast en tooneelspeler worden..."

„Om draken te spelen?"

„Om de dramatische klucht te spelen van Judas, die zijn Heer verraadt..." grijnslachte hij.

„Vind je dat zoo interessant... Ieder speelt het elken levensdag in zijn ziel... Maar niet ieder maakt er zoo'n misbaar over."

„Waarom ben je zoo hard?" vroeg hij ineens,

haar bij de hand nemend en haar smeekend in de oogen ziende. Ze was haar ontroering niet meester en al wat ze diep weg verscholen had in haar ziel, overweldigde haar. Haar wangen gloeiden en willoos liet ze haar hand in de zijne. „Ik kan niet buiten je... Ik geloof, dat ik geen kracht heb om mezelf te zijn zonder jou," fluisterde hij, haar de hand streelend.

Zacht trok ze die terug en bewogen zei ze: „Weet je nog niet, dat elke ziel in de eenzaamheid haar Gethsemané-strijd moet uitstrijden? En dat niemand met haar waken kan?..."

„Maar dat is niet waar... Al ben je hard tegen me, nu voel ik toch mijn strijd minder zwaar... En al ben je niet bij me, dan is het toch dikwijls, of je me helpt..."

„En toch is elke ziel eenzaam... Wat weet jij van mijn strijd!"

Het kwam er uit als een uit de diepte opgewelde klacht, die Hendrik voelde als een stekend verwijt.

„Je hebt gelijk," zei hij. „Ik in mijn zelfzucht, die denkt, dat hij het zwaarste leed in zich te verwerken heeft, heb geen oogenblik er aan gedacht, wat jij te dragen zou hebben. Ken je mogelijk ook dat heimwee naar één worden met een ziel, waarnaar je heele wezen uitgaat?"

Gejaagd kwamen de woorden er uit en hij trachtte haar hand weer te vatten. Maar ze trok die onwillig terug en zei koel: „En ik geloof ook niet, dat je een oogenblik er aan denkt, wat Louise te verwerken heeft in haar eenzaam leven. Ze is veel jonger dan wij, heeft minder steun aan haar levensinzicht en je laat haar alleen ronddobberen."

„Ze heeft haar kindje en juffrouw Fox en jou, en ze heeft haar occulte gedoe." Het kwam er bitter uit, of hij haar niet vergeven kon, dat haar ziel andere verlangens had dan de zijne.

„En gun je haar dat niet? Dan heb jij haar zeker veel meer aan te bieden."

Hij haalde de schouders op: „Ik vind het een idioot gedoe, dat tot verdwazing leidt."

„En daarom laat je de verdwazing maar stilletjes haar gang gaan."

„Ik kan haar toch al dien onzin niet verbieden."

„Kan je niet belangstellend haar ontwikkeling trachten te leiden, zooals Simon Koch probeert? Maar die heeft te weinig tijd en jij zou elken dag haar kunnen raden."

„Ze wil niet geraden wezen."

„Natuurlijk niet, omdat je voorop gezet hebt, dat het onzin is. Zoolang je die zielsverschijnselen niet grondig hebt bestudeerd..."

„Ik voel me er niet toe geroepen," zei hij onwillig.

„Jij, die de menschelijke ziel in al haar schuilhoeken moest kennen, stelt je tevreden met de alledagsverschijnselen van haar oppervlakte. Als je niet in al haar duistere diepten doordringt, hoe zal je je dan vermeten zielen te leiden en zielen te redden?"

„Dat is geen wetenschappelijke kwestie, dat is een geloofszaak."

„O, is bij jou geloof geen zielekracht en soms de domper op het weten? Ik ben bang, dat je je te laat beklagen zult, niet de gelegenheid met gretige handen te hebben aangegrepen, die de Voorzienigheid je heeft gezonden om je geloof te verdiepen."

„Ik heb er geen behoefte aan," hield hij koppig vol.

„Maar heeft de wereld van rationeel opgevoede twijfelaars er geen behoefte aan? Ben je niet door je onverdraagzame preeken tegen de buitenkerkelijke vroomheid, die jij niet begrijpt, omdat je haar grondslag niet wilt leeren kennen, de schuld

dat zooveel ernstige zoekers, zooveel spiritisten, zooveel theosofen en andere werkelijk heilbegeerige menschen je kerk verlaten?"

„Ik preek niet om volle kerken te houden... Ik preek het Evangelie, niet meer en niet minder..."

„En dat begrijp je maar half door je domme vooroordeel... O, wat zou je op je cathechisanten ook veel meer vat hebben, als je ze de verborgen zielekrachten kon leeren kennen. Zondebesef, verzoeningsbehoefte, eenheid met het Al, gebedskracht komen daaruit langs den weg der ervaring naar voren..."

„Ja, griezeligheden en geheimzinnigheden lokken aan. Maar ik wensch ze den weg niet te wijzen, om zich een zenuwlijden op den hals te halen..."

„En als je dat ernstig meent, laat je dan Louise maar stil begaan?... Zie je wel, elk uur zijn we bezig onzen Heer van Liefde en Mededoogen te verloochenen... O, ik voel dat Louise je op je levensweg is gevoerd als een schatkamer, waarvan jij den sleutel moedwillig wegsmijt in de zee van je minachtende waanwijsheid."

Juist stond Louise in de deur en ze had de laatste woorden gehoord. Snikkend viel ze Mathilde om den hals: „Schat, dien ik in mijn hart wel miskend heb... Maar het is te laat... Ik heb de wond in mijn ziel dichtgeschroeid... Met m'n zelfzuchtige hooghartigheid dichtgeschroeid..."

* * *

Het was een dicht opeen gepakte menigte om de geopende groeve, waarin het overschot van Koos Schouten werd neergelaten. Zijn jonge vrienden van de cathechisatie en tal van zijn mede-studenten, de heele senaat van het corps, waarvan hij ook bestuurslid was geweest, Else's vriendinnen van

school en cathechisatie en vele ouders van deze allen, en zelfs vreemden, die van het tragische geval hadden gehoord, vulden de paden en perken om het graf. De kist werd langzaam neergelaten, stille snikken werden vernomen, de aanwezigen strooiden bloemen in den geopenden kuil en onderwijl zongen enkele meisjes zacht een stille hymne, waarin gewaagd werd van den hoogsten moed, niet betoond in het bloedig oorlogswerk, maar bij het onverzettelijk leven naar wat innerlijk als waar gevoeld wordt.

Er werden innige woorden gesproken tot de ouders, ook hartelijke woorden van kameraads, meest alle van menschen, die met de daad van dienstweigering niet instemden, maar eerbied hadden voor de eerlijke overtuiging en onwankelbare standvastigheid van den overledene.

Toen trad dominee van Soyen naar de groeve, bleek en ontroerd. Eerst had hij moeite zichzelf te beheerschen. Met bevende stem schetste hij het zachte karakter en de idealistische gezindheid van den jongen man, de idyllische liefde en zijn hoopvolle toekomst, en hoe de oorlog dit zonnige kind ineens tot een vastberaden man had gemaakt, een held, die stond voor zijn overtuiging.

En hij besloot:

„Toen in zijn hart het heilige besluit was gerijpt, waarvan zijn ouders en vrienden, de tranen van zijn verloofde, opsluiting in vunze hokken hem niet konden terugbrengen, toen had ik hem niet anders te geven dan den wensch van het Evangelie: lief te hebben met de liefde van Christus en niet met de liefde van Kaïn, die zijn broeder doodsloeg! Ik heb hem ook wel gesproken van Jezus' bevel: „Geef den keizer wat des keizers is," maar dan was altijd zijn glimlachend antwoord: „Mijn geweten is niet des keizers!" En zoo hebben we te berusten in

de werking van de groote goddelijke liefde in dit jonge hart, al is het onder hevige pijn. Onze vaderen hebben hun leven veil gehad in den strijd voor vrijheid van geweten. En hier hebben we een der pioniers ten grave gebracht, die den strijd onzer vaderen voortzet. Want het geweten is niet „des keizers." Gewetenszaken zijn zaken tusschen den individueelen mensch en God. God heeft dezen jongen man tot dit offer geroepen, God heeft in zijn geweten gesproken! Alleen de echte spraak van God in het hart kan zooveel blijden moed, bereidwillige offerliefde en stille berusting geven, als hij getoond heeft. En wie zijn leven geeft overeenkomstig de stem, waarmee God in zijn hart leeft, is een held. Een held des geestes! En zijn werk zal niet vergaan. We moeten hem gelukzalig prijzen, die de kracht heeft gehad, in Christus' voetstappen te treden, dezen jongen held. Die voetstappen moeten eens heenleiden naar het rijk des geestes, waarvan de profeten, door alle eeuwen, hebben gesproken en waarvan ook zijn hart heeft getuigd: het rijk van vrede op aarde, en in de menschen een welbehagen!"

Toen dominee van Soyen zweeg, zong een innige sopraan zacht als het stille verlangen van de smachtende ziel:

„Zal dat rijk des geestes komen,
Wordt die heil'ge bee verhoord?
Blijft, o profetie der vromen!
Aan de liefde 't laatste woord?"

En juichend viel het volle koor van cathechisanten in:

„Ons de toekomst, als we in 't heden
Bidden, werken! Niet vertraagd!
Liefdes blijde morgen daagt.

Komt! Vol hoop, met kloeke schreden
't Licht des hemels tegemoet!
Liefdezonne, wees gegroet!"

* * *

Hendrik zat op zijn kamer voor het open balcon. De lijsters orgelden en over het plantsoen hing het blijde goudgroene waas van het teere, uitbottende loof. De natuur stemde hoopvol en gaf het leven een zonnigen glans.

Maar de menschen moordden voort om de machten neer te slaan, die den eeuwigen vrede in den weg stonden. En waar ze die hadden neergeslagen en de maatschappij van broederlijke samenwerking in elkaar timmerden, daar bleek het getimmerte op den vulcanischen bodem te rusten van de „dictatuur van het proletariaat." Een nieuw geweld, een rood leger, een nieuw militarisme rees er als een demonen-heir uit op. En was dat de toekomst voor heel Europa? Was dat de toekomst van den eeuwigen vrede, waarvan Wilson's idealisme had doen droomen? Zal de wereldrevolutie de zegeningen der broederlijke samenwerking op Mohammedaansche wijze met het zwaard over de geheele wereld trachten te verbreiden?... En als honger en verarming een worsteling van allen tegen allen ontketent, zal dan een algemeene verwildering het oude Europa doen terugzinken in den toestand van barbaarschheid der ellendigste oer-volkeren? Of, smachtte het in zijn gemoed, zal het rijk des geestes komen? Dat kondigt zich nooit aan met kanongebulder en oorlogsgeschrei. Dat kiemt in alle stilte in de menschenziel als de graankorrel in der aarde schoot... De vroegtijdig opgeschoten sprietjes worden nu nog door de verpletterende wielen van affuiten en tanks vernietigd. Van alle landen kwamen berichten, dat zulke voorbarige spruitjes

opschoten, worstelden om in de zon te komen, verpletterd werden. Tegen te houden zou het niet zijn, als de geestelijke zon eenmaal doorbrak. Dan zouden er uitgebreide velden van groenen, die de menschheid het hart zouden verkwikken met een glanzende vredigheid.

O God, zuchtte hij stil. Geef me de kracht om de liefde, die uit Christus is, brandende in mij te houden, opdat ik er van moge getuigen met een gloed, die de harten der ontvankelijken vermag te ontsteken !...

Lang zat hij, de oogen starend over het blij jubelend voorjaarspark, het vogelgekweel als een Goddelijke weerklank in zijn ziel en zijn ziel verheffend boven de nietigheden, die zijn levensvensters zoo dikwijls met een dikke damp-laag bedoezelden.

De stem van zijn vrouw, die onder aan de trap riep, dat het eten opgedaan was, bracht hem tot de werkelijkheid terug. Had hij haar ook lief met de liefde van Christus ? klonk het ineens helder in hem op, of een wezenlijke stem in zijn hart met duidelijke klanken sprak. Of was dit zoo moeilijk, dat hij zelfs zijn vrouw beminde met een Kaïnsliefde, die in alles een reden tot haat en verwijdering wist te vinden ?

* * *

Louise bleef haar eigen weg gaan, schilderend als ze aangegrepen werd door den onweerstaanbaren drang daartoe. Haar kleine atelier in de nok van het huis was haar tempel en haar wondervolle werk, dat groeide even geheimzinnig als een bloem zich ontvouwde uit een knop, was haar als een uit het hart geboren offer. Als de knop opengaat van de vreemde plant, die we zaaiden, is de kleur en pracht en geur van de glanzende bloem ons een openbaring en een glimp van de goddelijke schoon-

heid. Zoo was voor Louise een voltooid schilderij een juichende bloem, die haar met verbazing sloeg, dat de Al-geest door haar ongeoefende hand iets zoo mysterieus schoons kon scheppen.

En zoo was ook haar kind het groote wonder, dat ze met stille extase kon aanschouwen...; die groote, reine oogen, waarachter het geheim van de ombevlekte ziel en de ontluikende, rijke geest glansde... Een goeroe, een groot en verheven leeraar zou hij zijn... Ze voelde, dat fakir Sahib dat goed had gezien. En sinds zijn verdwijnen smachtte ze naar voortgezette ontwikkeling van haar helderziende vermogens, die het haar zouden mogelijk maken haar kind nog beter te bewaken. Welke invloeden zouden er om hem zweven, om zijn groei te leiden?... Dat moesten wel verheven wezens zijn, engelen van wijsheid en schoonheid. En de zaligheid, als ze die zelf eens zou kunnen waarnemen en hun raadgevingen verstaan, zou haar boven de troosteloosheid van haar vereenzaamd leven uit brengen.

Simon Koch, die een heel dossier had aangelegd van spontane psychische verschijnselen, welke zich bij haar voordeden, hield ze angstvallig buiten deze systematische oefeningen harer occulte vermogens. Het was haar, of ze het niet mocht meedeelen, aan niemand. En haar helpster, juffrouw Fox, had ook het gevoel alsof ze in een samenzwering waren betrokken voor een verheven doel, dat alleen bereikt kan worden in de geheimzinnigste stilte der voorbereiding. Juffrouw Fox bracht haar in trance volgens de methode van fakir Sahib. Sahib had Louise's ijdelheid en wetenschappelijke nieuwsgierigheid overprikkeld door haar te verzekeren, dat ze binnenkort een groot zieneres zou zijn, voor wie de onzichtbare werelden geen geheim meer zouden hebben en dat ze dan het lot van haar kind

geheel zou beheerschen. Bijna dagelijks werden de oefeningen bij juffrouw Fox aan huis gehouden, op het uur, dat Hansje met Mathilde uit was, met een ijver, die beider zenuwgestel ondermijnde.

De spontane visioenen, die vroeger wel bij Louise voorkwamen, rezen thans herhaaldelijk bij haar op, soms midden in een druk bezoek. Haar blik verstarde dan, ze gaf verwarde antwoorden en haar zinnen schenen beneveld.

Hendrik was er al eens een paar maal getuige van geweest en maakte er zich ongerust over. Hij raadpleegde Simon Koch, die Louise aanmaande, zich niet te veel door haar onderbewuste gaven te laten overheerschen, de zeebaden te gebruiken en veel te wandelen.

Maar het was reeds te laat. De behoefte aan de emotie der geheimzinnigheden was haar te sterk geworden. Ze kon er evenmin buiten als een dronkaard buiten zijn jenever of een morfinist buiten zijn inspuiting. Ze was er even verslaafd aan als juffrouw Fox. Juffrouw Ban was de derde in het verbond geworden en deze besmette haar met een séance-manie, die wil en rede nog meer deed uitschakelen en de dames tot de bijgeloovige dupen van haar onderbewustzijn maakte.

Zoo was de intelligente, vroeger zoo bezadigde Louise geheel op weg een maniak te worden, onverschillig voor het gewone leven. Met een angstvallige geslepenheid trachtte ze haar geséanceer en occulte oefeningen te verbergen, evenals de morfinist zich in het diepste geheim toegeeft aan zijn ondeugd.

Op een keer was ze met Hansje alleen in de kamer. Het kind bouwde met zijn blokkendoos op den grond en was zoo geheel in zijn fantasieën verloren, dat zijn wangetjes er van blosten. Louise zag zijn oogjes schitteren en met moederlijken trots trachtte ze door te dringen door die klare

spiegels heen naar de ziel, om die in al haar reine schoonheid te bewonderen. Het kind werd onrustig en wendde het hoofdje wat af: „Moeder niet zoo kijken... Dan wordt Hans bang..."

Maar ze kon niet laten, om haar bewonderende blikken strak op het kind te vestigen. Ze zag een gouden mist om het hoofdje en dat vervulde haar met verrukking. En toen gebeurde het ineens, dat de gewone dingen voor haar verdwenen en haar kind een spelende engel geleek in een aura van goudglanzende kleuren... O, als ze nu mocht zien, door welke wachters het omringd was en welke verheven geesten zijn ontwikkeling leidden en beschermden. Ze huiverde, want alles om haar heen begon te leven. O God, zag ze het goed? Was dat de sfeer van haar woonkamer? Waren dat de beschermengelen van haar kind? Een leger demonen was het, die grijnsden om hen heen. Ze zou willen gillen, maar ze voelde, dat ze geen geluid kon geven. Grijnzende koppen met gruwelijke kaken en klauwen! Monsters met krokodillenlijven en van vreeselijke afmetingen kwamen als aansnellende treinen uit de duistere verte aanschieten, dreigend hem en haar in den vurigen muil te verzwelgen. Zich steeds vervormende, afzichtelijke grauwe wezens, met melaatsch uitgevreten gelaat, grijnsden en hoonden en dreigden om haar kind heen. En als zij haar wil spande om ze te verdrijven en ze in de troosteloos grauwe sfeer op te lossen, dan brandde er plotseling een stekende gloed uit de helsche oogen, die als vurige dolken in haar boorden, en langzaam op haar aanschoven. Ze had het gevoel, of ze alleen zich verweren kon met den door haar oogen vlammenden wil, en of die wil in haar werd teruggedrongen door al die magische slangenoogen op haar gericht. Ze zou willen schoppen en slaan, maar haar ledematen waren loom als

blokken lood. Ze gilde met krijschend gebrul om hulp, en ze voelde haar keel schrijnen, maar geen geluid kwam er uit haar mond... Duivelen, zwart als pek en rood als bloed, vlijden zich vertrouwelijk naast haar kind en walmden hun giftigen adem naar zijn goudglanzende aura, terwijl hun wulpsche en wreede oogen haar tegen glinsterden en hun grijnzende trekken zich vervormden door de heele toonschaal van misdaad, hartstocht en zelfzucht heen. Het tooneel was niet te beschrijven, want de waanzinnigste fantasie zou niet de gruwelijkheid en de verschrikking kunnen bedenken, die in de vervormingen en mismakingen van de meest wanstaltige en dreigende menschelijke tronies en dierlijke wreedheid op haar afkwamen en om het kind heen loerden als verscheurende beesten om hun prooi.

O, de benauwdheid dat alles te zien en te doorleven, zich te willen verweren en zich met loome beweegloosheid en verlamming van alle spieren er tegenover te bevinden, terwijl het eenige wapen — de strakgespannen wil — als een verbrijzeld zwaard is neergeslagen!

Met een plof gleed ze van haar stoel neer. Hansje sprong schreiend op en toen hij haar witte, naar binnen gekeerde oogen zag, het verwrongen gelaat en de stuiptrekkende handen, toen vluchtte hij gillend de kamer uit, de trap op, de studeerkamer in. Hendrik ving hem in zijn armen op en het kind drukte hem het kopje tegen de borst, snikkend en gillend zonder tot bedaren te komen.

„Meneer, meneer," schreeuwde de meid uit de woonkamer, „Mevrouw heeft een toeval."

Hij suste Hansje: „Ben je geschrokken, m'n vent? Vader zal moesje helpen. Stil wezen dan, stil, anders wordt moesje niet beter."

Het verstandige kind snikte stil, zijn angst be-

heerschend, toen hij moeder nog zoo zag stuiptrekken. De meid belde dokter Koch op, die gelukkig thuis was en dadelijk zou komen. En onderwijl lei Hendrik Louise een kussen onder het hoofd, waschte slapen en polsen met eau de cologne en lei haar koude compressen op het hoofd.

Eer de dokter veel maatregelen kon nemen, sloeg de patiënt de oogen op, zag verwilderd om zich heen en zich oprichtend, riep ze: „O, zien jullie dat niet? Weg, weg met Hans uit deze kamer. O, mijn kind, mijn engel. Moet een goeroe zoo verzocht worden, en zoo gemarteld?"

Ze vloog op, greep haar kind en snelde naar boven eer ze tegengehouden kon worden. Hansje schreide en Louise troostte: „Stil, stil, ze volgen ons, de duivels... Maar in mijn atelier... Daar is een heilige, stille sfeer... Daar kunnen geen demonen en ongure geesten binnendringen."

„Volslagen krankzinnig," fluisterde Hendrik en met Koch rende hij naar boven. Maar juist had de verbijsterde vrouw nog den tijd de deur van haar atelier in het slot te draaien.

„Open, Louise, open de deur," riep Koch. „Ik zal je helpen. Je bent koortsig. Je moet rusten."

„Zwijgt, demonen!" lachte ze. „Hier ben ik veilig. In dezen sterk magnetischen kring dring je niet binnen."

Het kind schreide: „Moeder, moesje, ik wil bij oom Simon."

„Stil, lieveling," suste ze. „Je hebt ze niet gezien, goddank. Maar ik wel. Beneden in de kamer, de monsters en de duivels, die op je afgezonden worden. Want een goeroe wordt beproefd, zwaar beproefd. Jij weet het nog niet, maar de Heiland werd ook door duivels bezocht."

Hendrik sloeg zich de hand voor het hoofd en zuchtte: „O God, en dat heb ik laten begaan, ik die

de gevaren had moeten kennen, en haar verstandiger had moeten leiden."

Simon beduidde hem te zwijgen en ze hoorden het kind angstig vleien: „Moesje, moes, ik wil weg. Ik wil naar vader en oom Simon. Ik wil hier niet blijven."

„Nee, lieveling. Hier alleen ben je veilig. In mijn kleinen offertempel. Ja, jij begrijpt het niet. Maar hier hangen mijn offers. Mijn diepste bewustwordingen van schoonheid. Die zijn hier met beven en sidderen onder zalige smarten gebaard. De rijpste vruchten van mijn diepsten geest. Hier heb ik ze geofferd aan de oerbron van schoonheid, waarin ik mij bijwijlen mocht onderdompelen."

„Open, open, moesje, ik word zoo bang," krijtte het kind.

Een beangstigend geschater was het antwoord en Hendrik drukte in zijn radeloosheid tegen de deur. Maar Simon hield hem terug.

„Kindjelief, 't zijn de demonen op de trap en door het heele huis, die je lokken... Niet oom Simon en vader... Die weten wel, dat je hier alleen veilig bent..."

„Ja," riep Simon. „Hansje is in jouw tempel alleen veilig. Maar jij bent koortsig en ik wil je helpen... Laat mij ook binnen..."

Een nieuwe schaterlach, die Hendrik deed sidderen.

„Ik zal eerst al de demonen uit het huis verdrijven," trachtte Simon gerust te stellen.

„Ja, ik zal God bidden, dat ze je niet langer benauwen..." zei Hendrik bewogen.

Alweer een zot gegrinnik: „Jij hebt ze'r juist ingehaald... 't Zijn de dienaren van jouw ijdelheid, van jouw verblinden eigenwaan... Ja, ha, ha!"

„Maar ik heb er studie van gemaakt," trachtte dokter Koch te imponeeren. „Je weet, dat ik er

bergen lectuur over heb doorgeworsteld... En fakir Sahib heb ik bezocht..."

Hansje snikte stil en Louise riep: „Ja, fakir Sahib kan ze verbannen... En Truus Fox, Truus Fox heeft veel van hem geleerd..."

„Ik zal ze laten opbellen... Ze komt dadelijk," zei Hendrik.

Aan de trap stond de meid met tranen in de oogen. „Aaltje, bel juffrouw Fox op, om dadelijk te komen..." En fluisterend voegde Hendrik er aan toe: „En breng ook alle sleutels, die je vinden kan... En mevrouws sleutelring..."

Simon liet geen oogenblik het gesprek met de krankzinnige los. Hij sidderde, dat ze in haar verbijstering het kind eenig letsel zou aandoen of uit het raam werpen, om het voor de booze geesten, waarvan ze repte te beveiligen. Daar schoot hem te binnen, dat ze hem wel verteld had, wierookstokjes te branden.

„'k Wou, dat ik al vast het huis kon reinigen met wierook...," zei hij.

„Ja, dat is best," antwoordde Louise... „In mijn linnenkast, derde plank rechts, ligt een doos vol..."

Hendrik haastte zich ze te halen, terwijl het angstige snikken van zijn kind en de snerpende, verdwaasde stem van zijn vrouw hem door de ziel vlijmde.

„Ruik je wel," zei Simon, „de wierook brandt overal... De geur trekt zeker ook in je atelier... Doe open, dan kun je het daar ook branden..."

Een stil gegrinnik, niet zoo snijdend meer, liet ze hooren.

Hansje schreide weer luider en protesteerde: „Nee, moesje, nee, nee... U drukt me zoo... Ik word zoo benauwd..."

Klaarblijkelijk haalde ze het kind onstuimig aan

en drukte het wild tegen de borst, terwijl ze door de tanden heen siste: „M'n schat, m'n goeroe, m'n heilig kind... Ze zullen je niet overweldigen... Ik berg je in m'n hart... In het hart van je moeder..."

Simon moest zich geweld aandoen, om zijn schrik niet te uiten, toen het kind al heviger en benauwder schreide...

„Hendrik werd met moeite weerhouden, om in zijn doodsangst de deur open te trappen... „Ze verstikt het kind in haar waanzin."

Juffrouw Fox hijgde de trap op. Ze was al van alles op de hoogte door de meid en riep: „O, Louise... Ik voel, dat ze allemaal gevlucht zijn... Open, open en help me, ons Hansje te beveiligen in den magischen cirkel... En we brengen hem in mijn blauwe kamer... Daar is hij nog veiliger dan hier... En je kan toch niet op een zolderkamertje leven..."

„O God ja!" zuchtte de krankzinnige.

Het benauwde snikken en gesmoord gillen van het kind bewees, dat ze het nog even stevig omkneld hield...

„Gauw dan, gauw dan, eer de monsters terugkomen!" smeekte juffrouw Fox.

Een gestommel, een slot knarste en alle drie drongen tegelijk binnen... De krankzinnige preste het amechtige kind nog altijd tegen haar boezem, de beide armen krampachtig om zijn hals en borst geklemd. De mannen hadden moeite die los te maken en Louise verzette zich als een gewond moederdier.

* * *

Max voelde de eenzaamheid ook als een kwelling en was altijd zijn baas op de hielen. Vroeger kwam hij zelden in de studiekamer en nu hield hij er Hendrik steeds gezelschap.

„Is je kameraadje er niet?" vroeg Hendrik,

het dier op den kop streelend. Het dribbelde zenuwachtig met de pootjes op de plaats, zweepte het staartstompje heen en weer en jankte klagelijk.

„Waar is Hansje dan, m'n goeie hond? Is je baasje uit huis, omdat het hier zoo stil is? En komt het vrouwtje nooit weer?"

Zei hij dat zelf: „nooit weer?" Het leek hem een dolksteek, dat hij de werkelijkheid zoo in een paar woorden kon uitdrukken. Dat jonge, hoopvolle leven vernietigd, waarvan hij nu eerst de kostbare waarde doorvoelde. De herinnering aan de woeste tooneelen van haar krankzinnigheid, aan haar pogingen tot zelfmoord, omdat ze in de onzichtbare sferen beter voor haar „goeroe" waken kon; aan haar lijden en strenge bewaking in Endegeest en hoe ze daar toch nog aan haar vreeselijk voornemen uitvoering had weten te geven..., 't ging hem alles voor den geest voorbij als een gruwelijke sensatie-film... Hij kneep zich met de linkerhand in den boezem, of hij er de wroegende smart uitwringen wilde en hield werktuigelijk met de rechter hand het klagende dier terug, dat rilde en stampte met de voorpootjes en wanhopig deed, omdat het den baas niet kon helpen.

„Jij bent altijd lief geweest voor de vrouw," praatte hij tegen het dier, dat al heftiger met de pootjes stampte, alsof het zich opwond, dat het de troostwoorden niet spreken kon, die door zijn trouw hart woelden.

Het geluid van zijn eigen stem scheen zijn smart wat te verdooven en druk praatte hij voort, als een kind, dat in het donker roept en zingt om de schrikgeluiden te overstemmen, die er in zijn hartje opklinken.

Er werd gescheld, en Max gromde ouder gewoonte even, om onmiddellijk het gesprek met zijn baas te hervatten.

„Jij hebt alles gegeven aan het vrouwtje, wat er in je trouwe hart was," praatte Hendrik voort, over het schrijnende verwijt in zijn eigen ziel heen. „Jij was nooit verstoord, als het vrouwtje een anderen kant uit wou..."

„Hemel, ik dacht dat je bezoek had," riep Simon Koch binnenkomend. „Je was zoo druk in gesprek."

„Max praat niet tegen en Max verwijt niet," zei Hendrik. „Alleen jankt hij eris, als z'n hondenhart overloopt van meegevoel... En praten, veel en druk gedachteloos praten werkt als morphine..."

„Ja, daar heb je gelijk in. Maar jij hebt nog wel betere dingen dan morphine, dingen die niet versuffen en verslappen, maar die je sterker maken..."

„Dat heb ik op den kansel honderdmaal voorgepreekt... Je bent een goed discipel... En 't is dankbaar van je, me terug te betalen met de munt, die ik je zelf gaf..."

„Nu ja, dat hou je nog een paar dagen vol, dat wroeten naar eigen schuld. Maar jij bent de man niet, om je voor den kop te schieten..."

„Hoe kom je bij zulke rare dingen?" grinnikte Hendrik.

„Och, dat is toch de consequentie van al dat gekoester van schuld en berouw... En als je die consequentie niet aandurft..."

„Niet aandurft?... Ik heb die consequentie altijd laf gevonden... Ik wil leven..."

„O zoo! Dat dacht ik wel van je... Maar in je club-fauteuil dreinen met je hondje, tobben over je vroegere gebrek aan inzicht en mogelijk over je gebrek aan liefde, dat is toch zeker geen leven, ook niet in jouw oog... Dat is zelfzucht... En niet eens nog gezonde zelfzucht, die zich aan genot te buiten gaat. Maar hermieten-zelfzucht, die aan Onzen Lieven Heer belet, in je leven zijn zonnestralen te laten binnendringen... Denk je, dat dit een Gode-

welgevallig getob is? Futloos gepieker is beschimmelde zelfzucht... En als God wat van ons wil, dan zal het wat anders zijn ..."

„Je hebt volkomen gelijk... Maar niet ieder kan bij hevige pijn vroolijk zien... Toe, laat me met rust... Laat me de pijn over m'n verwaandheid en m'n onverschillige liefdeloosheid nog wat genieten."

„Welke verwaandheid? Dat je met minachting neerzag op de wonderlijke psychische verschijnselen bij Louise? Zou 't ook je voorvoelende wijsheid zijn geweest, waardoor je besefte, dat een kind niet met springstoffen, en een psychologisch ongeschoolde niet met occulte krachten mag spelen?"

„Paste me daarom verwaande onverschilligheid? Had ik haar niet met liefde moeten raden en met haar moeten bestudeeren, hoe in de schuilhoeken der ziel wonderkrachten zijn verborgen, die de bronnen van wijsheid en schoonheid doen ontspringen of in een overweldigende obsessie het verstand verduisteren kunnen? Iemand, die je lief hebt, laat je toch niet onverschillig met dynamiet-patronen spelen..."

„Maak nu je zelf niets wijs... Jij vond het zot, dat Louise veel belang stelde in occult gedoe, maar je vond het hoogstens belachelijke liefhebberij... Gevaar zag je 'r niet in. Anders had je toch ingegrepen... En waar je gevaar zag, met dien schurk van een Sahib, daar heb je toch maatregelen genomen. Ik zou me met even veel recht kunnen verwijten, dat ik een soort wetenschappelijke belangstelling toonde in de spontane verschijnselen, die zich bij haar voordeden, — en dat ik haar zoo aanmoedigde..."

Hendrik schudde het hoofd, maar antwoordde niet. Wat deed het er ook toe, of Simon hem vrij pleitte, waar zijn eigen geweten hem pijnlijk aanklaagde?

„En als je schuld te boeten hebt," hoorde hij zijn vriend praten, „dan is toewijding aan je gemeente toch heel wat beter klinkende munt dan gezucht en getob. Maar dat is van later zorg. Nu raad ik als medicus. En dan ben ik autoriteit en jij hebt alleen eerbiedig te gehoorzamen. Vooruit dan, ik vraag alleen je gezelschap voor een wandeling langs het strand..."

Automatisch stond Hendrik op: Simon zou toch niet loslaten.

„Uit, Max!" riep Simon. „Zie je wel, Max, dat je baas gaat wandelen."

Het beest jankte en kefte, floot door den neus van uitgelatenheid en draaide om hun voeten in sprongen rond, het lichaam in een halven boog verwrongen en soms als een bokje met de vier pooten tegelijk van den vloer.

Ze wandelden tot halfweg Kijkduin en spraken niet veel. Maar Max was uitgelaten, plaste dapper door de schuimende branding om een weggeworpen houtblokje te apporteeren en kefte dol de meeuwen achterna. De zeebries kilde hun de slapen af en de terugweg door de duinen deed de longen diep ademhalen in het klauteren tegen de mulle zandhellingen.

„Zie zoo," zei Simon, afscheid nemend bij zijn huis, „een flinke wandeling en diep-ademen; dat is mijn gebed... En dat geeft zenuwkracht en zonder zenuwkracht zijn m'n verhevenste gevoelens en voornemens toch doodgeboren kindertjes."

„O God, ik wil leven," klonk het Hendrik in de ziel. „Niet parasiteeren als een zwam op m'n eigen hartebloed... Ik weet, dat ik in liefde faalde en dat mijn schuld groot is... tegenover de moeder van mijn kind. O God, ik weet, dat de schuld als een olievlek voortvreet door m'n heele zijn... Maar ik wil leven, ik wil léven... Leven in Uw dienst, voor de

menschen, allen ook schuldigen... Was het, om me nader tot hen te brengen, me te doen voelen als één van hen? Heb ik me niet vaak als van een ander maaksel beschouwd en van een hooger zielebewegen! En daar sta ik midden in de rij van de schuldigsten der schuldigen... Maar ik wil niet komen met klachten, en mijn krachten verspillen in nutteloos gejammer. Ben ik niet één van hen, die naast den Christus aan 't kruis hangen? Eén, die als moordenaar hangt naast den reinen Schuldelooze? En zou ik alsem aan zijn beker toevoegen met te klagen over mijn eigen smarten! Heer, ik wil leven na deze martelende kruisiging, die ik om eigen schuld onderga, om eigen hoogste schuld!"

Hij nam het cahier in handen, dat Simon hem ter inzage had gegeven; een trouw verslag van de merkwaardigste, spontane verschijnselen, die zich bij Louise hadden voorgedaan. Hij had er niet toe kunnen komen, het in te zien. Maar het was hem, of hij er nu toe werd gedrongen... Hij las het eene feit na het andere en het begon in zijn ziel te gloeien van verwondering. Met uur en datum en de opgave van er bij betrokken personen rezen de feiten voor hem op als een dossier van beschuldigingsacten tegen zijn eigen voor-oordeel en kortzichtigheid. Zelfs de feiten, die hij reeds kende en die hij als koorts-hallucinaties was voorbijgeloopen, kwamen in verband met het geheel tot hem in een geheel ander licht. Hij had vroeger wel in allerlei occulte werken gesnuffeld, maar die hadden hem niets gezegd. Thans stond dit proces-verbaal dier onopgesmukte, niet gezochte, spontane uitingen van zielekrachten zoo nuchter overtuigend voor hem, dat hij zuchtte, hoe blind hij toch het leven was doorgegaan, blind voor de groote levensmysteries, die eigenlijk toch weer geen dieper

mysteries waren dan de wonderen, waarover onze sleurtred dagelijks heen sloft: het wonder van ontkieming, groei en bloei... Was dan alleen het veld van het natuurgebeuren nauwgezette studie waard en niet het terrein van de ziel? O! Louise rees daar voor hem op, als een pionierster, die van onbekende landen had moeten getuigen en eindelijk zelf het slachtoffer was geweest van haar onverzadiglijken dorst naar wetenschap. Was zij niet evengoed een held der wetenschap als Columbus, Livingstone, Edison? Had zij niet evengoed als Galileï en Bruno smaad voor loon gekregen en er het leven bij ingeboet? Als de ware drang naar kennis is ontwaakt, dan ontziet de vorscher niets, zelfs zijn eigen leven niet. Hij zal een serum voor een afschuwelijke ziekte op zichzelf inënten; hij loopt een Röntgen-melaatschheid op om te leeren vaststellen, hoe hij die X-stralen kan aanwenden tot genezing van patiënten, of hij offert zijn eigen ziel, in zijn drang om te weten, wat er in haar verborgenste schuilhoeken sluimert.

Zelfs een juffrouw Fox en een juffrouw Ban kwamen hem nu in een ander licht voor. Ze waren als de dilettanten op natuurkundig terrein, die knutselden en probeerden om haar intuïtief vermoeden om te zetten in een bruikbaar iets en zoo onverwachts ontdekkingen deden, die de wetenschap vooruit hielp. Ze werden door dezelfde zucht gedreven als elke onderzoeker, die zonder hoop op loon zich geen rust geeft, voor hij heeft ontdekt, wat zijn geest vaag vermoedt.

En waarom wekken ze onzen spot op of onze minachting? Omdat het studie-terrein de ziel is en ze de verschijnselen er van objectief tegenover zich stellen, wat de domme massa doet gniffelen, die meent, dat aan haar geminachte hersenschimmen geen reëele oorzaak ten grondslag ligt. Maar

die oorzaak is de ziel zelf, beschimpt en gefolterd op de vivisectie-tafel...

Zoo had ook Louise uit onbaatzuchtigen wetenschapsdrang haar ziel overgegeven aan de gesmade en folterende vivisectietafel, en zelfs haar eigen man had de waarde van dit offer geminacht. Dit offer is mogelijk het grootste, dat de mensch kan brengen, omdat zijn kostbaarste gaven, wil en intellect, noodwendig moeten wijken voor den drang van de verborgen psyche, den geest in de flesch, die, eenmaal verlost, wil overheerschen en alle andere zielekrachten overweldigt.

Simon Koch had misschien toch gelijk, dat Hendrik intuïtief dit had voorvoeld en gevreesd en zoo onbewust zich vijandig had gesteld tegenover haar psychischen aanleg.

Van af Icarus en Da Vinci tot de 20e eeuw werden zij, die vermoedden, dat de mensch ook het luchtruim zou veroveren, voor zotten gehouden, die eindigen met den nek te breken. En thans scheren onze vliegtuigen als libellen tot boven de wolken over bergen en zeeën.

Zoo zal ook eenmaal het offer van Louise en de smaad, dien occulte onderzoekers moesten oogsten, een nieuwe en hooge zielewetenschap gronden, die godsdienst, geneeskunde, kunst, opvoeding en het maatschappelijk leven in al zijn vertakkingen zal omvormen en bezielen.

Nu wist hij het, dat hij daarvoor zou leven. Dat zou zijn taak zijn: de krachten der ziel te bestudeeren, die in haar onbegrensdheid zich verliest in het tijd- en ruimtelooze wezen van het Al-bewustzijn. Hij zou strijden tegen den spot, den haat en de bekrompen orthodoxie van de wetenschap in al haar vertakkingen. En de godsdienst, die een loot was, voortgesproten uit dat contact met 't Al-bewustzijn, moest met al die donkere

zielekrachten in het nauwste verband staan. Men had het hem zoo dikwijls voorgehouden, maar zijn intuïtieve afschuw voor verdwazing en bijgeloovig uitschakelen van de rede had hem verblind. Juist, doordat de intellectueele ontwikkeling eigenlijk uitsluitend geschoold was in het onderzoek der stoffelijke verschijnselen, was de zielewereld een braak liggende studieakker gebleven en alleen verkend door de eenvoudigen, bij wie het intellect niet zoo alles overheerschend was. Maar daardoor liep het intellect des te eer gevaar, door de opgeroepen zielekrachten overheerscht te worden en daardoor ook was bij deze studie leiding door wetenschappelijke onderzoekers noodig.

Hij las het cahier ten einde. En bij de eenvoudige verslagen omtrent het ontstaan van de verschillende schilderijen uit het kleine atelier, rees het hem klaar voor de oogen, hoe innig de kunst met het diepere zieleleven samenhing, dat zelfs in staat was zich te uiten, ondanks het ontbreken van technische vaardigheid. Hij zag voor zijn geest weer de diep mystieke visioenen, die sprookjeslandschappen, die symbolieke voorstellingen, waar de scheppende liefdekrachten worstelden tegen de verwoestende machten.

Had hij kunnen denken, dat er in de vrij nuchtere, intellectueele ziel van Louise zulke schoone diepten verborgen waren? Wat zou het een heerlijkheid zijn geweest, als hij met het nu verworven inzicht de ontplooiïng der zielekrachten bij Louise had mogen gadeslaan en leiden. Wat zou de groei van elk schilderij een mysterieus genot voor hen beiden geweest zijn, als de ontplooiïng van een wonderteere, geurige roos!

Maar hij wou niet klagen en zich aftobben met verwijten. Wroeging was nuttelooze verspilling van zielekrachten. En daarmee was de gestorvene

niet gediend. Vereeren zou hij haar als de gevallen pionier, door zijn leven te wijden aan de wetenschap, waaraan zij zich uit een diep verborgen drang had geofferd.

Het meeste, wat hij las, was nieuw voor hem. Want na zijn herhaaldelijk betoonden afkeer, had haar ziel zich van hem afgetrokken en verbood ze den enkelen vertrouwelingen angstig, er iets van aan haar man te vertellen. Bijzonder was hij getroffen geweest door het verhaal van een materialiseering. In stille vervoering was Louise op haar atelier bezig aan een doek, toen ze een wit poeder, schijnbaar van het plafond, op haar handen en japon, op haar hoofd en in een kring om haar heen zag neervallen. Het plafond was lila geverfd en onbeschadigd, zoodat de stof niet daarvan afkomstig kon zijn. Simon Koch onderzocht die voor haar, doch wist ze niet te herkennen en verschillende bekwame chemici verklaarden na onderzoek, niet te kunnen vermoeden, wat het kon zijn. Later werd het poeder rose en verdween langzamerhand.

Zoo eenvoudig stond dit verslagje met datum en opgave van de chemici en afschrift van hun bevinding hier opgeteekend. En de wetenschap zou er geen waarde aan hechten, evenmin als aan de meeste verhalen, omdat ze niet met al haar apparaten ter voorkoming van bedrog had aanwezig kunnen zijn. Maar Hendrik, die met zijn eigen leven voor de eerlijkheid van Louise en van Simon Koch zou kunnen instaan, opende dit éene verschijnsel reeds een verschiet, waarvan de oneindigheid deed duizelen. De geboorte der stof uit loutere psychische krachten beteekende het voor hem; hetzelfde als in het groot de schepping van een heelal uit het Woord, waaruit alle dingen zijn ontstaan. Zijn hart klopte van ontzag, nu hij de mogelijkheid begreep, door de bestudeering der

zielekrachten licht te kunnen werpen op de levensraadselen, die den grondslag van de religie vormden. Ging naar deze empirische bevestiging van het godsdienstig bewustzijn het hart uit van de jeugd onzer dagen? Was dat de diepe zin van hun brutale beweren, dat zijn godsdienst „in de lucht hing?"

Eerbiedig ging hij naar boven en zette zich in het kleine stoeltje, waarin Louise zoo vaak gerust had, als de drang tot schilderen was verdwenen. Wat zou het haar een geluk hebben geschonken, als hij dan was binnengekomen en zich verlustigd had in de wonderbloemen, uit de diepte van haar ziel opgegroeid!

Maar... stil nu, kleinmoedige, wriemelende wurm, die in eigen hart wroet. Zie rond naar deze zwaarmoedige kleurenharmonie, deze wonderlijke mysterieuze zielebloemen, die met visioenen en symbolen in nog weinig begrepen taal spreken van de wereld van den geest en haar wetten. Verwonder u en aanbid! En Hendrik knielde neer voor het nog onafgewerkte doek, omdat hij een glimp had mogen opvangen van het wonderlijke licht, dat uit de diepe, oude waarheid opglansde: „En God schiep den mensch naar zijn beeld..."

De mensch was de ziel en de ziel in haar onbegrensd vermogen was het beeld van den Oneindigen God.

IX

IN den grooten tempel der Orde van den Gouden Hamer was geen plaats onbezet. Dominee van Soyen, sedert een paar jaar als lid toegetreden, zou spreken over de „onbegrensdheid der zielevermogens."

De inleider had den laatsten tijd in wetenschappelijke tijdschriften en in theologenvergaderingen de aandacht gewekt voor de studie der psychische verschijnselen en was bezig een groote studievereeniging daarvoor op te richten. Voorop stelde hij, dat iedereen had te bedenken, hoe hij niets moest aanvaarden, dat niet voor de critiek der zuivere rede bestand bleek, maar evenmin mocht men critiekloos feiten ontkennen, die zich door de heele geschiedenis der menschheid en bij alle volkeren, ook heden ten dage, voortdurend aan den waarnemer opdrongen. Het was tegen dit onwetenschappelijk vooroordeel, dat hij opkwam.

„We toonen daarmee immers," riep hij uit, „nog even bekrompen ons tegen het vrije onderzoek te verzetten als de Kerk in de dagen van Giordano Bruno en Gallilei. En wat is er meer een nauwgezet, geduldig en voortdurend onderzoek waard dan de vermogens der ziel!"

Breedvoerig weidde hij er over uit, dat uit de diepten der ziel kunst, godsdienst, moraliteit, humaniteit als uit een eeuwigdurende levensbron opwelden.

Waar nu het doel van het leven niet iets stoffelijks is en al het stoffelijke slechts middel is om tot de eeuwige goederen, wijsheid, schoonheid en liefde, te geraken, zooals de Orde van den Gouden

Hamer zelf vooropstelt, daar is het taak, niet blind het licht voorbij te gaan, waarmee de ziel zich telkens en telkens weer manifesteert.

Kinderachtigheden mochten het lijken, als de ziel aanklopte met een onnoozele voorspelling, het laten dansen van een tafel, het onzichtbaar aanslaan van een piano, het kwajongensachtige smijten met voorwerpen... Maar is het kinderachtiger dan een vallende appel, vroeg hij, of het dansende deksel van een kokenden ketel, of de stuiptrekkingen van een gedooden kikvorsch? — En daardoor toch werden de wetten der zwaartekracht, de stoomkracht en de electriciteit ontdekt, de drie factoren, die de moderne techniek geheel beheerschen.

Een roeping voor alle cultureele lichamen was, te werken aan de innerlijke verheffing van den mensch, opdat de ontwikkeling van het intellect niet zijn ondergang werd.

„En hoe zult ge den mensch verheffen, als ge de krachten niet kent, waardoor alleen hij zich verheffen kan, de zielekrachten?" vervolgde hij. „Juist doordat we die krachten in onze eeuw van materialistisch denken uit het oog verloren hebben, heeft de innerlijke ontwikkeling gevaar geloopen te versteenen in onverschilligheid, twijfelzucht en stofvergoding. De woorden wijsheid, kracht en schoonheid zijn holle klanken geworden. Maar wie er aandacht voor heeft, hoe niets van buiten af aangebracht kan worden, maar alles met moeizaam werken uit eigen ziel moet opgedolven worden, die beseft pas, welke verplichting deze woorden onze Orde opleggen.

„Al de argumenten voor het gevaarlijke van het occultisme en ook het dikwijls onbenullige, bijgeloovige optreden der voorstanders, moeten juist klemmende redenen zijn voor hoogstaande cultureele genoot-

schappen, om hier leiding te geven. Voor ernstig onderzoek houdt geen bijgeloovige dwaasheid stand en de goederen, waarom het gaat, zijn te heilig, dan dat ze tot een gezelschapsspelletje verlaagd mogen worden. Wilt ge dus occult bijgeloof bestrijden, misbruik voorkomen, slachtoffers redden, de zielekrachten van de ridders ontwikkelen, zoo is het uw plicht een andere houding aan te nemen dan die der kerk, welke Gallileï wou verplichten te gelooven, dat de zon draaide om de aarde. Ge hebt dan de psychische verschijnselen niet te gebieden, dat ze zich zullen schuil houden, maar mee te werken, om ze in het volle licht te stellen, opdat de toekomstige eeuw een ziele-ontwikkeling opbouwe, even majestueus als de technische ontwikkeling van de eeuw, die achter ons ligt. Dan zullen wijsheid, kracht en schoonheid geen schoonklinkende woorden, maar zielekrachten zijn, waardoor de menschheid onvergankelijke goederen vergadert."

Een doktor in de wijsbegeerte klopte heftig in de handen als bewijs, dat hij het woord verlangde. En hij toonde breedvoerig aan, hoe àl die verschijnselen tot het gebied van het „zielige" behoorden, waaraan de denker geen waarde hechtte, omdat de rede het hoogste was.

Hendrik vroeg onnoozel, of de denker ook de kunst versmaadde, de liefde? En of hij al eens een mensch ontmoet had, die louter rede was? En of hij wel zeker was, dat de rede in het hersenbewustzijn zetelde, evenals het intellect? En of we voorloopig niet wijzer deden de spreuk te betrachten: „niets menschelijks is ons vreemd gebleven?"

„We wenschen niet naar het oude bijgeloof terug te keeren," merkte heftig een jong arts op en heel scherpzinnig betoogde hij, dat de mensch wijs deed met den veiligen weg der wetenschap

te bewandelen. Hij noemde het occultisme een gevaar voor de maatschappij, dat kwakzalverij en bedrog in de hand werkte en uitliep op dom gezagsgeloof, zooals het theosofische zweren bij de Meesters der Wijsheid, het spiritistische zich vergapen aan de groote namen, die de onbenullige seance-evangelies onderteekenden. Hij was eens geroepen bij een patiënt, die een beginnenden kanker jarenlang had gemeend te kunnen cureeren door het gebed van een „practitioner", en eerst geneeskundige hulp liet inroepen, toen de lucht van haar ontzettende wond ondragelijk werd voor haar huisgenoot. Ze bleef nog stervende getuigen: „Er bestaat geen kanker. Want waar God is, is alles goed." Daarom was het Christian Scientisme even misdadig als elke andere kwakzalverij.

Het applaus was oorverdoovend.

„We moeten de zaak groot zien," antwoordde Hendrik, „als in een blik het geheele veld omvamend. Al de fouten, die de wetenschap gemaakt heeft, bewijzen niets tegen haar. Al de dwalingen van den godsdienst kunnen de onverwoestbare religieuze neigingen van het menschenhart niet te niet doen. En zoo kunnen al de vergissingen, buitensporigheden, boute uitspraken of zelfs misdaden van het occultisme het feit niet te niet doen, dat in de menschelijke ziel wonderlijke krachten sluimeren, waarvan de studie steeds van kerkelijke zijde is onderdrukt en door de wetenschap is bespot. Op alles, wat het leven waarde geeft, n.l. wijsheid, liefde en schoonheid, zijn die krachten van den grootsten invloed en er wacht dus geen rijker goudveld op onderzoek dan juist de menschelijke ziel. Laten we toch toonen menschen te zijn, die in de eeuw der vrije wetenschap leven en ons hebben weten te bevrijden van elk vooroordeel."

Toen stond de Groot-Ciseleur op met een

stoutmoedigheid, of hij de Sint-Joris wou zijn, die den draak zou verslaan. Als zijn tactiek was, om het beest te vermoeien, dan had hij niet beter kunnen manoeuvreeren. Alle reeds gehoorde bezwaren werden opgerakeld en op een langwijlige manier uitgemeten; aan de hand van de geschiedenis werd aangetoond, dat de Orde zich al meer tegen „mystiekerij en occult gedoe" had moeten verzetten; en tevens dat ze niets noodig had dan de zuivere redelijkheid om haar schoone doel te bereiken.

Zijn woorden schenen allen verdoofd te hebben en even bleef alles stil, of men wachtte op het optreden van den gezaghebbende, eer men met zichzelf in het reine kon komen.

Het was ridder Zuydemeyer, die het verlossende woord sprak, heftig uitroepend, dat hij eigenlijk niet begreep, wat sommige ridders wilden. De een scheen te eischen, dat ieder mederidder zijn krant las. Maar waar moest dat heen, als ridder Rademan hetzelfde voor zijn dagblad vroeg en de Ugh het voor haar uitgaven en als hijzelf dan nog wenschte, dat ieder zijn wijn dronk, zelfs de ridders-geheelonthouders. Hij had de lachers op zijn hand en dus het pleit bij voorbaat gewonnen. En van ridder van Soyen had hij een heel interessante lezing gehoord, maar het was daarbij al weer hetzelfde: ieder moest nu tafels laten dansen en naar slapende juffrouwen gaan op gevaar af van niet voor den rechten ridder gehouden te worden.

Slechts enkele ridders gaven zich als medestander op.

„Een schrale oogst," schimpte Rademan. „'t Zijn zulke zieltjes."

„Ik kan die verholen minachting en vijandschap niet uitstaan," gromde Greevers.

„Ik best," glimlachte Hendrik. „Onze intellectueele opvoeding heeft ons in een heel andere richting leeren denken. 't Is zoo moeilijk zich om te keeren en de zaken uit een nieuw oogpunt te beschouwen. Daar is soms een bepaalde schok voor noodig."

Hij zweeg pijnlijk en hoorde nauwelijks de ridders om hem heen, zooals eensklaps de gedachte aan Louise hem vervulde. Wat zou ze nu met hem in alles hebben kunnen samenwerken, hem steunen en bemoedigen. Neen, hij verwonderde zich niet om den tegenstand in de Orde. Had hij zelf niet de oogen met opzet gesloten voor op zijn pad gevoerde, machtige manifestaties der ziel?

Hij had het kruis opgenomen, waaronder Louise was bezweken. Zijn halsstarrigheid had haar zwakheid uitgeput. Zou hij zich dan over verblindheid en halsstarrigheid van anderen beklagen? Maar hij zou kracht putten uit haar offer en zijn leven wijden aan de ontsluiting van het koninkrijk der ziel, de oerbron van de meest koninklijke kunst.

* * *

Het was een heerlijke Zondagmiddag. Een onafgebroken schaar van menschen uit alle standen stroomde naar den Dierentuin. Want daar zou dominee van Soyen spreken over „de waarde van de psychische verschijnselen voor den godsdienst."

Duizenden, die nooit de kerk bezochten, schenen hun wandeling of fietstocht op dezen schitterendschoonen lentedag op te offeren. In den modernen mensch, die door zijn rationeele opvoeding vreemd opzag bij het woord „God", of bidden een huichelachtige ceremonie vond, was toch een heimelijk verlangen naar de kennis der ongeziene

dingen en het doorgronden van het wezen der religie. Hendrik ondervond het zoo op zijn catechisaties, waar nu de tongen los kwamen van jongelui, die hij vroeger lastig vond en er van verdacht, of ze uit een soort plagerij hem altijd lastig vielen met vragen over theosofie, spiritistische verschijnselen, genezing door gebed... Wat een levendige opgewektheid thans bij zijn leerlingen en wat een vertrouwelijke band tusschen dezen en hem.

Ze kwamen zelf tot hem met de wonderen der ziel, zooals ze die in hun omgeving hadden waargenomen of uit lectuur onthouden. De feiten werden beschouwd, becritiseerd en door Hendrik uit zijn uitgebreide studie over dit onderwerp, aangevuld waarna de leerlingen zelf de conclusies moesten opsporen, die er uit te trekken vielen voor den godsdienst of de zedenleer. Zoo verwerkten ze dat alles tot een religieuze levensbeschouwing, van oneindig grooter waarde, dan wat hun vroeger op gezag werd aangeboden. En daaruit bloeide een groote eerbied op voor het eene leven, dat in alle schepselen streefde naar bewustwording. Verzuim kwam zelden voor en de oude deserteurs, die hem het vertrouwen hadden opgezegd, zooals Jo Rademan en Dolf Greevers, waren nu zijn beste leerlingen. Ook met de reeds aangenomenen hield hij wekelijksche bijeenkomsten, die hemzelf met vreugde vervulden over het buitengewone opleven van een eenheids-besef, de bron van een krachtig streven naar sociale rechtvaardigheid en van een innige vroomheid.

En nu stroomde die groote zaal vol; geen plaatsje beneden of op de gaanderij bleef onbezet.

„Moet dat nu geweten worden aan een zucht naar het vernemen van geheimzinnige griezeligheden, zooals ook de bioscopen vol stormen, die

films geven vol angstige en zenuwschokkende drakerigheid?" vroeg hij aan Simon, die naast hem zat.

„Wie zal het uitmaken," glimlachte Simon. „Zoolang we zelf nog niet lezen kunnen in de harten van de menschen, moeten we het beste maar hopen."

„Nu, heel optimistisch ben ik niet gestemd," zei Hendrik.

Mathilde, Rademan, Greevers en mr. Leeuwenstein voegden zich bij hen: „'t Is fameus", gromde Rademan. „We kunnen met de bioscoop van Akersloot wedijveren."

„De belangstelling is er. En nu zoo doorgaan," meende Greevers.

„Ja," stemde Mathilde toe, „we moeten aankondigen, dat op deze lezing een heele serie zal volgen: dr. Koch kan best over de waarde der psychische verschijnselen voor de geneeskunde spreken, mr. Leeuwenstein over de sociale beteekenis ervan, jij, Greevers, over kunst en occultisme."

„Uitstekend," vond Hendrik. „En jij, Mathilde, over moraliteit en opvoeding in verband er mee. Ik wil dan als slot een samenvatting geven: De eenheid van het geestelijk, maatschappelijk en economisch leven in het licht van het occultisme."

En toen Greevers den spreker bij het publiek inleidde en al die plannen meedeelde, werden ze met een daverend applaus begroet.

Hendrik begon met mee te deelen, dat hij ervaren had, hoe een eenzijdige verstandelijke ontwikkeling bij velen den religieuzen aanleg had vermoord of tenminste spot, twijfelzucht en critiek zoodanig aangekweekt, dat ze zich voor alle religieuze aandoeningen schaamden. Daarom moesten dezulken leeren inzien, dat het menschelijk bewustzijn oneindig veel verder zich uitstrekte, dan wat er dagelijks van aan de oppervlakte kwam, en dat

juist dit diepere bewustzijn de voedingsbodem van religie was.

Hij trachtte aan te toonen, dat we leven in een sfeer van bewustzijn, waarvan de meest gevoeligen nu en dan vermogen meer dan anderen op te vangen. Noem die onbegrensde sfeer het Al-bewustzijn of God en het wordt ook voor het verstand aannemelijk, hoe we letterlijk met en in God leven: „In hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij," zooals het Evangelie zegt. Het ligt dus aan ons, of wij God ervaren en onze ziel met dat Albewustzijn in harmonie weten te brengen. Verder wees hij op de groote mogelijkheden, die hierin gegeven waren met het oog op de ontwikkeling der ziel, de troost en kracht van het gebed, maar ook op de groote verantwoordelijkheid om uit ons eigen bewustzijn geen onzuivere of verderfelijke krachten te laten uitvloeien. Godsdienst en moraliteit waren in dit besef van een geestelijke eenheid ten nauwste verbonden en het gebod van Jezus: God lief te hebben bovenal en zijn naaste als zichzelven, bleek geen mooi verzonnen ideaal, maar de formuleering van een geestelijke wet. De mensch was niet vrij daarnaar te streven of niet; hij moest er naar streven, evenals de stroom moèt vloeien naar de laagste landen, al is het dan met allerlei kronkelingen en omwegen. Te allen tijde waren dichters, zieners en profeten met het vermogen begiftigd, om meer uit dien oceaan van bewustzijn op te diepen dan gewone menschen.

En toen wees hij op sommige psychische verschijnselen; bewegingen van voorwerpen zonder zichtbare oorzaken, onbewegelijk maken er van of lichter, dus wijziging van de wet der zwaartekracht, materialisaties of omzetting van psychische kracht in stof, waardoor aannemelijk werd, dat de geest de stof schept, evenals het Johannes-Evan-

gelie zegt: „Alle dingen zijn door het Woord gemaakt."

Hij had met zooveel bezieling gesproken, dat geen zuchtje in de zaal te hooren was.

Toen ineens schrijnde weer door Hendriks ziel zijn groote halsstarrigheid om de boodschap te verstaan, die zijn eigen dieper zelf door Louise hem had gebracht en die haar zelve te gronde had gericht. En diep geroerd getuigde hij er van, hoe in onze dagen het Al-bewustzijn sprak tot de menschheid, zooals in de dagen van Christus, met wonderen en teekenen.

„De occulte feiten," besloot hij, „zullen door onze ontkenning of minachting niet te niet gedaan worden, evenmin als de aarde opgehouden heeft te draaien door den invloed van de Roomsche inquisitie. De feiten zijn er, we hebben ze te bestudeeren, niet als spel of uit nieuwsgierigheid, maar wetenschappelijk. En alle weldenkenden en onbevooroordeelden zullen eenmaal dezen plicht even diep gevoelen als ik zelf, hoe ik er mij ook vroeger tegen verzet heb."

* * *

Mathilde vergezelde hem naar huis. Ze wou nog wat met Hansje wandelen.

Bij de deur kwam het kind hun schuw te gemoet.

„Zoo, vent," zei Hendrik, hem lachend in de hoogte tillend. „Wat kijk je benauwd. Bang dat je zal vallen?"

Mathilde kuste hem en nam hem op schoot.

„Even uitrusten," zei ze. „En dan naar de duinen met Fox?"

Hansje glimlachte. Maar 't was als een zonnetje dat door een regenwolk gluurt.

„Wat vuile wangetjes? Heb je geschreid?" vroeg ze.

„O, hij is zoo lastig geweest," viel mevrouw Gootman in, de huishoudster, een gezette dame met een deftig voorkomen. „Niet waar, kleine man?"

Ze zag Hansje door haar lorgnet strak aan en z'n lipjes begonnen weer zenuwachtig te vertrekken.

„Hij moet maar naar de Montessori-school", meende Hendrik. „Hij wordt stout uit verveling."

Mathilde zag, hoe z'n lipjes moeite deden een snik in te houden en veegde een onbescheiden traantje weg.

„Wat, weer schreien? Kom Fox, we gaan wandelen. Kom mee met het baasje."

Het dier trippelde met alle vier de pootjes te gelijk, sprong tegen Mathilde op, gaf Hansje een lik met den tongzwabber tegen de wang en vulde het huis met het gekef.

„Wat, kust Fox je?" zei Hendrik. „Zoo'n malle hond."

Hansje schaterde, maar Hendrik merkte heel goed, hoe een zenuwachtig snikje er op volgde als het uitdeinen van een groot verdriet. Dat was nu alle dag zoo. Het kind tobde, werd lusteloos, had huilbuien, werd lastig gevonden, verveelde zich en het spelen en wandelen met Mathilde of zijn vader vroolijkte hem weer wat op. Maar de veerkrachtige, jolige kinderblijheid was er niet. Mevrouw Gootman was altijd heel zorgzaam voor Hansje. Ze stopte hem bijtijds in bed, nooit een seconde over zevenen, want ze vond, dat ze zelf ook aanspraak op rust had en een huisvrouw kwam pas tot rust, als de kinderen van den vloer waren. Ze lette keurig op Hansjes manieren en dat hij niets beschadigde aan de meubels en als hij wat druk met Fox speelde, dan zette ze hem aan tafel en gaf hem een bouwdoos en een taak. En dat alles leek op het kind als een donkere donderwolk te

hangen en maakte zijn gevoelige zieltje somber en ouwelijk. 't Ging verkeerd, dat voelde Hendrik. Maar ieder prees mevrouw Gootman, die zoo keurig ontving en zijn huishouden zoo in de puntjes verzorgde, zoo zuinig was en zoo goed dienstpersoneel kon houden.

„Was Hansje weer stout geweest, mevrouw?" waagde hij te vragen.

„Och stout. Maar hoe zal ik zeggen... wat trei... wat plagerig," verbeterde ze, terwijl ze hem door haar lorgnet statig aanzag. „Dan heb je pas de kamer opgeruimd en smijt hij een paar stoelen omver om trammetje te spelen."

„Maar het kind moet toch bezig zijn."

„Natuurlijk. Maar altijd wil hij wat anders dan je voor hem klaar zet. Ik had hem pas een stapel prentenboeken gegeven."

Hendrik vluchtte maar naar zijn studeerkamer. Geen zonnestraaltje vermocht ze het kind te schenken. Het moest opzitten en pootjes geven als een gedresseerd hondje en net zoo lang prentjes kijken of bouwen als mevrouw Gootman verordineerde. En als mevrouw met hem ging wandelen, dan kreeg hij handschoentjes aan en moest hij duf met haar aan het handje loopen. O wee, als hij vooruit liep, om zich in een portiek te verstoppen of een stoepje dorst af te springen.

Zijn kamer was zoo keurig in orde. De boeken, die hij pas gebruikt had, netjes op een stapeltje rechts van het inktstel, de kranten en tijdschriften ook, links er van. En alles gewreven en gepoetst en geboend en in de flank, dat het wel een modelkamer geleek, waarin geen zieletrillinkje meer hing. En de maaltijden, hoe griezelig saai met het discours over familie-relatie en dominees-beroepen of richtinkjes-geharrewar, waarover mevrouw Gootman zoo bij voorkeur sprak, terwijl ze Hansje

beknorde als hij ook eens de aandacht vroeg.

Het was of Louise nooit in dit huis had geleefd en van haar persoonlijkheid zoo niets meer restte in schikking der meubelen, in de sfeer die er hing. Hij sloop naar boven, naar haar atelier, het eenige vertrekje, waar mevrouw Gootman niet heerschte. Hij hield het zorgvuldig op slot en alleen Mathilde mocht het verzorgen. Een heerlijke vaas rozen prijkte op het kleine tafeltje. Gisteren had juffrouw Fox die laten brengen.

Die had behoefte aan vereering en nu ze hem geen bloemen meer mocht zenden, offerde ze die wekelijks aan Louise's nagedachtenis... Op den kleinen ezel stond nog het laatste doek, waaraan deze gewerkt had en dat alleen één warm violette kleur vertoonde zonder een enkele voorstelling. Penseelen en palet lagen nog, of ze elk oogenblik er aan voortgaan zou. Waren die visioenen in hun mystieke lichtglanzen en fantastische vormen, die zoo verheven de symbolieke visie der Openbaringen weergaven, met haar ongeoefende hand geschilderd, evengoed als die sprookjes-landschappen en die allegorische voorstellingen van den demonischen wereldstrijd? Hij zette zich in haar stoeltje en het was, alsof ze voor hem opleefde in een glans, waarin hij haar nooit had gezien... Wat had hij van haar gekend dan het vergankelijke en hoe ver was haar diepere wezen van hem gebleven door zijn eigen onwil. O, nu was ze inniger samen met hem dan ooit, nu haar wezen hem vervulde en hij het voelde een worden met zijn rede... Was ze niet altijd zijn eigen ziel geweest, het donkere, onbekende deel van zijn ziel, dat wortelde in de oneindigheid en zich voedde met de alwijsheid en het al-vermogen van het Al-bewustzijn..... Want zooals hij zich tegen Louise's spontane uitingen daarvan met minachting en ontkenning verzet

had, zoo had hij eigenlijk de inspiratie van zijn eigen, dieper, goddelijk wezen bestreden, zoodat alleen de intellectueele inhoud van zijn hersenbewustzijn voor hem waarde had. En zelfs zijn preeken, opwellende uit een diepere bron dan zijn alledaagsche verstandelijkheid, waren toch het verband gaan verliezen met de kosmische rede, die slechts in de open en onbevangen ziel kon doortrillen.

Terwijl voor Louise de Apocalypsis een gesloten boek was, had haar onbedreven hand den diepen zin er van uitgebeeld, zooals die leefde in het Oneindige Bewustzijn, waaruit die hand als een gewillig werktuig was bestuurd.

In Louise had hij zijn eigen ziel bestreden, de draden doorgeknipt waarlangs de ervaringen der wereldziel in zijn eigen ziel konden binnentrillen. En nu hier was het, of hij dat verband met den oneindigen Wereldgrond weer innig voelde verlevendigen, en of ontelbare bestaansvormen zich aan hem openbaarden. Het was hem, of er werelden voor hem opengingen, van verhevener en ruimer bewustzijn, en hij in sferen werd binnengeleid, waaruit de stoffelijke sfeer openbloeide als 'n lotus uit het donkere water.

Louise had hem de sleutels gereikt tot deze sferen en ze zou zijn leidsvrouw zijn. Ze toonde hem, hoe hier de bronnen van alle bezieling zijn, die den redenaar, den dichter, den schilder, den beeldhouwer, den componist inspireeren..... Daar aan den wand hingen afschaduwingen van de schoonheid, welke daar aanschouwd werd. Zoo was haar werk een voorbeeld, hoe uit die wateren der bezieling de kunst als een bloem oprees, ondanks de tegenwerking van haar ongeoefende spieren. En ook hoe het geestelijk weten, uit haar visioenen blinkend, daaruit omhoog straalde. En

hij, die zijn gemeente moest voeden met het gouden graan der wijsheid, dat opgroeide uit den diepen schoot dezer geestelijke wereld, had de deur in zijn minachting achter zich toegesmeten. En zoo was zijn eigen intuïtie en daarmee Louise van hem vervreemd en was deze verdwaald in een bewustzijnswereld, die haar benauwde, waar ze alle leiding van wil en rede zich voelde ontglippen. En zoo was hij zelf op het punt geweest van te verstarren in kille verstandelijkheid. O God, laat er harmonie in hem zijn tusschen Louise's ziel en de zijne, tusschen die voor het Al-bewustzijn ontvankelijke, intuïtieve ziel en de ziel van rede en wil!

Hij knielde neer en bad, maar niet in woorden! Het was of er een kracht in hem daalde en blijdschap en zijn ziel zich verrijkt voelde met een kennis, die niet in woorden was uit te zeggen, en die hij toch zou kunnen overstorten in anderen. En het gaf hem de zekerheid, dat hij nu Louise's ziel had gevonden en dat zijn tweespalt met haar een tweespalt in eigen ziel was geweest. Het was de oer-oude strijd, of het hersenbewustzijn dan wel het super-normale bewustzijn de leiding zou nemen. Het hersenbewustzijn op zichzelf leidt tot intellectualiteit, het super-normale bewustzijn leidt tot krankzinnigheid, als het overheerscht. In harmonie voeren ze tot wijsheid. En alleen uit wijsheid kan het geluk opgroeien. En hij voelde zijn hart verzinken in het Wereldhart, zoodat het Eene bewustzijn van alle kanten binnenstroomde.

X

HIJ preekte te theosofisch en hij nam openlijk de dwaasheden der spiritisten in bescherming. Hij scheen aan de genezing door gebed te gelooven en aan de mogelijkheid van vele wonderen in den Bijbel ! Hij sprak altijd kwaad van de hedendaagsche maatschappij en dorst te spreken van haar internationale rooverspolitiek, waardoor een ondragelijk militair juk op de schouders der volkeren werd gelegd. Hij nam de bezitloozen in bescherming en wees op ieders plicht om rechtvaardigheid meer tot grondslag van de maatschappij te maken. Hij veroordeelde het evangelie van den haat, dat door volksmenners werd gepredikt en wees op de eenheid van allen in het gebied van den geest... Hij leek weer socialist ! Neen, hij was mogelijk anarchist ! Of was hij communist ? Waarlijk soms Bolsjewiek !... En hij was oer-conservatief ! Hij preekte den bourgeois naar den mond !

Nog veel langer was de lijst van klachten, aanmerkingen of soms bescheiden vragen, die hem in den kerkeraad, of op zijn spreekuur, in brieven of bij huisbezoek werden gedaan ! Hij ergerde zich er al niet meer over. Of ze niet beseften, dat hij dat alles was en nog veel meer ! Het Evangelie riep immers allen, die vermoeid en bedrukt waren, tot Christus, en de stoffelijke wereld, hoewel voor blinde aardmollen de eenige Goddelijke schepping, was slechts een der vele sluiers, waarin de goddelijke Denker zich verhulde.

Ook werden hem de opmerkingen niet gespaard, dat mevrouw Besant of dr. Steiner of mevrouw Tingley het anders leerden, — of dat hij den kapi-

talisten de hand boven het hoofd hield of aan de arbeiders den klassenhaat dorst te verwijten, alsof die daartoe geen reden hadden!

Want men scheen niet te begrijpen, dat hij noch theosoof, noch spiritist, noch socialist, noch anarchist, noch wat ook kon zijn, en dat hij alleen maar probeerde uitdrukking aan de alles doorworstelende en belevendigende leer van Christus te geven, den zuurdeesem, die alles doortrok en waarvan de werkdadigheid bleek overal, waar naar broederlijke rechtvaardigheid werd gestreefd.

Maar intusschen was bij alle diensten zijn kerk tot in de gangen en looppaden bezet, en wist hij niet, hoe de schare van cathechisanten in te deelen. En dat vervulde hem wel met ijdelheid. Maar na elke zelfverheffing kon hij er op rekenen, dat een ongezouten aanmerking van een hoorder, die hem te veel dit of te weinig dat vond, hem weer uit zijn wolkentroon deed tuimelen.

Alles wat hij deed werd aangevallen, ook door collega's: zijn lezingen, muziek-uitvoeringen, bioscoop-vertooningen in de gevangenis waren te uiterlijk; het leek wel of dominee Van Soyen vond, dat de gevangenen daar voor hun amusement moesten zitten. En waarom hield hij toch cursussen over theosofie, boeddhisme, sofisme, bahaïsme, spiritisme, Christian science, newthought en al die mode-buitenissigheden. Hij hoefde er waarlijk geen propaganda voor te maken!... En altijd bracht hij het goede er van naar voren, het verkeerde vergoelijkend als een eenzijdigheid, die van zelf wel terecht zou komen.

Soms had hij het daarover hard te verantwoorden in den kerkeraad. Want met al hun vrijzinnigheid hadden zijn ouderlingen en diakenen moeite, om vroomheid en trouw kerkgaan van elkaar te onderscheiden.

„Er is buiten de kerk dikwijls meer innerlijke vroomheid en smachten naar God, dan er in," beweerde Hendrik. „En als we die duizenden zoekers niet weten te leiden, welk recht van bestaan heeft onze kerk dan?"

„In ons huis halen we toch ook niet allerlei vreemde elementen, die er de harmonie verstoren?" antwoordde voorzitter Brokx.

„Als de harmonie in onze kerk maar niet de rust der versteening wordt," hernam Hendrik.

„Versteening," weerde de voorzitter af met een gebaar van onwrikbare overtuiging... „Is er ruimer en vrijzinniger kerkgenootschap dan het onze te denken?"

„In de ruimste en hoogste kathedralen kan de kilste atmosfeer hangen," zei Hendrik. „Het leven ontluikt niet in de kathedralen en spat er niet bruisend omhoog. Hoogstens zoekt het er berusting en troost en brengt het er zijn kille offeranden. Maar ver buiten de heilige wanden, in de woelige branding van de profane wereld, klinken telkens op de nieuwe kreten van het benauwde menschenhart naar lafenis uit de bron van de eeuwige Godskennis. En wanneer de kerk de poorten sluit om die kreten niet te verstaan, dan zal de atmosfeer er vervunzen en alle leven er in verstikken. Evenals de groote steden alleen door een instrooming van plattelandbewoners voor ontaarding behoed worden, zoo kan ook de kerk slechts bloeien, als ze haar poorten wijd opent voor het krachtige en levende geloof van die ketters."

„Ik vrees, dat al die nieuwlichters ons buiten de deur zullen zetten," snibde de penningmeester. „Vandaag of morgen hebben ze de meerderheid in het kies-college..."

„Ja, eeuwig zullen wij, zooals we hier zitten, niet op deze zelfde stoelen blijven," spotte Hen-

drik. „En als maar binnen deze tempelwanden God in geest en waarheid gezocht en gediend wordt, dan is dat ook niet erg..... En bedenk wel, dat de kerk evengoed als de staat een levend organisme is. Als ze niet meer groeit en niet langer nieuwe cellen en levenssappen assimileert, dan sterft ze. O, ik wou dat ik de kracht had, om aan al dat eeuwigheidsverlangen en eenheids-streven en mystiek Gods-beleven daar buiten, den nieuwen cultus te schenken en de altaren te bouwen voor het offer van hun toegewijd hart. En het offer zou aangenomen worden ook," bevestigde hij plechtig, den heelen kerkeraad rondziende, „en o wee, als er onder ons een Kaïn was, die in zijn afgunst, daar zijn eigen offer versmaad werd, de hand ophief tegen de jongere broeders."

* * *

„Het licht breekt aan, de horizon blinkt, Christus komt," profeteerde Greevers. „Ik heb al lang voorvoeld, dat Hij komen zou en dat Hij de wereld niet in dezen nood zou laten. Als we rondom ons zien, hoe overal de menschheid smacht met opgeheven gelaat en vragende handen, dan zijn toch de tijden rijp voor Zijn komst."

„Hij is al gekomen," zei Hendrik. „In de harten van de millioenen zoekers naar Zijn rijk is hij neergedaald en ze hebben Zijn rijk in hun binnenste gevonden."

„Maar in menschelijke gestalte zal Hij komen, als oudtijds leerende en goeddoende en de gewonde harten balsemende," hernam Greevers verrukt. „Ik heb het gezien en doorvoeld, toen dit gedicht mij uit het hart welde: „De horizon blinkt."

En hij las het bezield en met glanzende oogen. Zijn bleeke gelaat en lange zwartgolvende baard

deden hem zelf op de Christus-figuur lijken.

„Heerlijk," betuigde Hendrik.

„Dan wordt ge zeker ook lid der Orde van de Ster, die Zijn komst voorbereidt," drong Rademan aan, met propagandistischen ijver.

„O, fanatieke ijveraar," glimlachte Hendrik. „Wat doet een naam meer of minder in de ledenlijst er toe?"

„Een naam van een invloedrijk voorganger doet er veel toe..." gromde Rademan.

„Om met het gezag er van anderen, die niet weten wat ze doen, binnen te halen? Dat is niet eerlijk. Mijn naam wil ik niet als vlag leenen."

„En uw artikelen in ons Synthetisch Weekblad..."

„Die zijn iets meer dan een vlag, meen ik. Die geven beschouwingen en motieven."

„De menschen kijken toch alleen maar naar den naam en dan zijn ze het er mee eens of veroordeelen ze het."

„Is dat je idee van Christus' komst?" zei Hendrik scherp. „Dan is het je ook onverschillig, wie de rol van den pseudo-Christus vervult... Ik dacht, dat je er voor werkte, om de harten te verlichten, opdat ze den Christus vermochten te herkennen, als Hij komt..."

Rademan lachte wat grommelend verlegen.

„En ik hoop, dat ik zelf daarvoor werk," vervolgde Hendrik. „En ik geloof, dat ook duizenden daarvoor werken, die geen lid der Sterorde zijn."

„Natuurlijk," zei mr. Leeuwenstein. „Maar georganiseerde arbeid bereikt beter het doel, verspilt minder kracht."

„En loopt ook het gevaar van verstarring in een dogma. Bovendien verwacht ik den Christus niet lichamelijk, maar als harte-ervaring. Want al wandelden er twintig leeraren rond, die voor den Christus werden gehouden, wat zouden ze bereiken,

zoo Hij niet in ons hart was opgestaan ! Dat moet ook altijd de grondtoon van ons blad blijven. We moeten ons niet vereenzelvigen met een enkele richting. We hebben alleen te zaaien. En in ieders hart zal opgroeien dat zaad, waarvoor het een geschikte bodem is. Het licht schijnt door al die eenzijdige waarheden heen en ons blad heeft alleen naar dat licht te wijzen en niet de eenzijdigheden te bekampen."

„Lux intrat, albescit polus, Christus venit," murmelde Greevers.

„Ja," riep dokter Koch, die juist binnentrad, „ook in de geneeskunde, de meest materialistische van alle vermaterialiseerde wetenschappen breekt het licht door en blinkt de horizon."

„Ik vertrouw dat streven naar geneeskundige psychologie niet erg best," viel Leeuwenstein nuchter in. „Als Freud naar de ziel zoekt, dan vindt hij niet veel meer dan de natuurdrift van een kater in Maart."

Hij bleef onbewogen door zijn gouden brilletje staren, terwijl allen uitbarstten in schaterlachen, te meer nog toen Simon in zijn verbouwereerdheid over die ontnuchterende douche even een heel onnoozel gezicht zette. Maar hij herstelde zich en de lachers overstemmende, viel hij heftig uit: „De geneeskunde behoeft de psychologie niet uitsluitend in Freudsche richting te zoeken... En Freud mag ook wel bidden: Bewaar me voor mijn volgelingen... Maar als mr. Leeuwenstein geregeld de geneeskundige vakbladen las, dan zou hij zich verblijden over het ontwakende inzicht, dat de geneeskunde nieuwe banen moet zoeken. En dat m'n meeste collega's nog niets van gebedsgenezing, magnetisme, somnambulisme willen weten, is voor een groot deel de schuld ervan, dat zoovele oorspronkelijk begaafden verworden zijn door van

hun gave een melkkoetje te maken... Hier, lees dit opstel van mij en dan zal genoeg blijken, dat ook in geneeskundige kringen de horizon begint te lichten."

„Ik ben toch bang, dat de heeren geneeskundigen de ziel te veel als een vastgebonden proefkonijn gaan onderzoeken met meet- en registreer-werktuigen. Dat is de eenige weg, dien ze kennen. En de ziel wil alleen met de ziel geproefd en gemeten worden."

Onbewogen sprak Leeuwenstein, zonder het gelaat even te vertrekken, zijn oogen onbeweeglijk. Hij oefende zich 's morgens, 's middags en 's avonds in zelfbeheersching, begeerteloosheid als het groote einddoel met taaie volharding nastrevend.

Maar als er een andere weg gevolgd werd, dan dien hij als den waren erkende, dan was hij gansch niet emotieloos, al uitte hij alles op den kalmen, verzekerden toon van een, die weet.

Dokter Groter van der Loop had aldoor gezwegen, nu en dan de vingers door den grijzen baard halend. Met zijn sombere stem viel hij nu heftiger uit, dan hij gewoon was: „Och, Leeuwenstein, het doel is het doordringen in het rijk van de ziel. Jij verkent het met je occulte vermogens, geneeskundige onderzoekers dringen er van den buitenkant in door, door de verschijnselen te registreeren. En ieder voor zich kan de oude spreuk betrachten: ken u zelf. Wat zal jij nu voorschrijven, welke weg gevolgd moet worden, om Psyché te leeren kennen! We staan aan het begin van een nieuw tijdperk, waarin de wetenschap van de ziel een vlucht zal nemen, als in de vorige eeuw, die van de stoffelijke natuur. En wij willen allemaal onze zwakke krachten, ieder naar onzen aard, wijden om een stapje te vorderen in het rijk van Psyché!"

„Ik vrees, dat Psyché vlucht, als je de kaars

der experimenteele wetenschap aansteekt. We hebben onze hoogere zintuigen te ontwikkelen door reinheid en toewijding, anders zullen we net als de Freudsche onderzoekers alleen de dierlijke ziel vinden en net als de spiritisten luisteren naar het mechanische gewauwel van astrale schillen..."

„En hoeveel occulte onderzoekers worden niet de dupe van bedriegelijke, astrale visioenen," hernam dokter Groter van der Loop.

„Omdat ze geen geduld hebben, tot ze ver genoeg gevorderd zijn."

„Dat is het juist: welke mensch, die smacht naar kennis, heeft geduld? Dan zou de wetenschap ook nooit resultaten bereikt hebben. De mensch wordt gedreven naar onderzoek en hij wacht niet, tot hij een god is, die de gave der alwetendheid bezit. 't Is juist het zoeken, dat hem opvoert tot een hoogere ontwikkeling, die hemzelf dient en tevens de wetenschap... Laten we ons toch niet hooger schatten dan we zijn. 't Is hier ook al weer, dat het aan de kinderkens eerder geopenbaard zal worden, dan aan de rabbi's en hoogepriesters."

„De horizon blinkt, het licht breekt aan," zei Greevers plechtig. „En wij hebben ons te verheugen, of het licht door een kind of door een wijze wordt opgevangen en weerkaatst..."

Hendrik zweeg. Hij dacht aan een zwakke vrouw, die als een eendags-libel even een paar lichtstralen in fladderende verheuging had moeten weerkaatsen en toen met gezengde vleugeltjes was neergezegen...

* * *

Mathilde zat met Hansje op schoot, toen Hendrik thuiskwam, en mevrouw Gootman zat tegenover haar met een verwoed gezicht aan een handwerkje te peuteren. Als Mathilde even bewoog, klampte

het kind zich angstig aan haar vast en vertrok zijn gezichtje met een angst, of hem doodsgevaar bedreigde.

„Kom, vent," zei Hendrik, het hoofd tegen hem vlijend, „geef vader een kusje en kom eris bij me..."

Vluchtig drukte Hansje een kus op vaders wang en nestelde zich toen weer zoo vast tegen Mathilde aan, als een zoogend kind tegen de moederborst.

Hendrik zuchtte, terwijl hij zijn tranen nauwelijks kon bedwingen.

Zoo was het nu alle dag. Het kind smachtte naar de innige teerheid van een moeder en vond die bij Mathilde, terwijl mevrouw Gootman hem met haar snauwen en bedillen beangstigde.

„Aanstellerij," gromde mevrouw Gootman. „Wat moet dat voor een verwend jongetje worden, als het altijd maar toegegeven wordt... Vooruit, Hansje, opstaan, ga wat bouwen. Wees nu niet zoo'n drenserig baby-tje, zoo'n groote jongen als je bent..."

„Ja, tante moet heen," zei Mathilde. „Zal ik je op vaders schoot zetten..."

Maar het kind begon te gillen van angst en nestelde zich krampachtig tegen Mathilde's borst, heesch krijtend, met een onzeggelijken schrik: „Moesje, moeder, moeder!"

Hendrik schreide inwendig, maar hij wou kordaat zijn en met weeke stem, waarin hij vergeefs een beslisten toon probeerde te leggen, beval hij: „Kom, Hans, nu geen malligheid, vader is toch bij je en mevrouw Gootman..."

Het kind zou eerder Mathilde's blouse aan flarden gescheurd hebben, dan zijn krampachtige angstvingers los te laten.

En Mathilde wenkte hem, dat hij niet zou doorzetten: „'t Is heusch niet te doen... Het kind zou de stuipen op 't lijf krijgen," fluisterde ze.

Hendrik zag, hoe het lijfje opbonkte door hevige zenuwschokken, terwijl het kind met de schrikoogen vol tranen hem scheen te smeeken, toch niet door te zetten.

„Nou, als 't mijn kind was," snauwde mevrouw Gootman.

„Dan zou u het wel anders behandelen," viel Mathilde uit. „U zal het stumpertje heelemaal vernielen... U hebt geen hart... Zoo'n kind in een donkere kast te sluiten..."

Haar oogen bliksemden en zagen mevrouw Gootman aan met den haat van een gewond moederdier.

Met een hooghartig schouderophalen en verachtelijken blik vloog mevrouw Gootman de kamer uit.

„Goddank," zuchtte Mathilde... „Nu zal hij wel tot rust komen... Toen ik Hansje kwam halen, hoorde ik hem brullen in de provisiekast, met een ontzetting en schrik in zijn stemmetje... O, ik ril er van... Weet je niet... die aanval van Louise... Nog schrijnender angst klonk uit die kast. Ik heb onmiddellijk 't schaap verlost en had het toen met mevrouw Gootman te kwaad... 't Is een onmensch..."

Ze sprak Engelsch, om niet door het kind verstaan te worden, dat op en neer schokte als een afgemarteld dier...

Dokter Koch werd opgebeld en die zag heel bedenkelijk... „Als het met zenuwkoortsen afloopt... Ik vrees een hersenontsteking... Mathilde mag niet weg. 't Zou 't kind z'n dood wezen... 't Schaap is psychisch aangelegd en de visioenen in die donkere kast hebben z'n gestelletje geschokt... Dat mensch dadelijk de deur uit... Die heeft geen vrouwelijk hart... Als Hansje 'r maar ziet, zou 't z'n koortsen verergeren..."

Hendrik had weinig te zeggen tegen mevrouw Gootman. Ze kwam juist haar kamer uit, overhandigde hem een brief, neeg statig en vertrok.

Den brief zag hij maar even in, scheurde hem verontwaardigd aan stukjes en smeet die in de prullemand; 't was een zinspeling op intrige's van Mathilde, om zich hier als huisvrouw in te draaien. 't Deed hem pijn als een heftige brandwond. Maar hij schudde de gemeene insinuatie van zich af en ging naar beneden. Telkens schokte het lijfje van het kind nog op en neer, maar in de oogen was minder schrik.

„'k Blijf altijd bij je, hoor schat!" hoorde Hendrik. „Vannacht aan je bedje en morgen den heelen dag en altijd."

Ze kuste het kind en haar tranen bevochtigden z'n zwarte lokken.

„Nu ga je in je bedje en tante blijft bij je zitten... zoo, met je handje in mijn hand."

Verschrikt schokte het kind weer op: „Niet in de kast, niet in de kast, mevrouw."

„Maar liefje, mevrouw is weg en die komt nooit meer, nooit, nooit!" zei Mathilde.

„Nooit?" snikte het kind.

„En tante Thilde brengt je naar bed en blijft den heelen nacht bij je zitten."

Toen verborg Hansje het gezichtje tegen haar boezem, dat de zwarte lokken alleen te zien waren en uit z'n heele wezentje schrijnde zoo'n zucht van verlichting, dat het zelfs dokter Koch door de ziel sneed.

De nacht was heel onrustig en 's morgens vroeg was Koch er al weer. Een gevaarlijke hersenontsteking, constateerde hij.

* * *

Zacht deed Hendrik de balcondeuren van zijn studeerkamer open. Een vale donkerheid hing nog over het plantsoen, waarin de kleuren van bloemperken, struiken en gazon wegsomberden. Tegen de huizen in de verte lichtten de lantaarnglanzen. Geen geluid werd gehoord.

Den heelen nacht had hij gewaakt met Mathilde samen. 't Was vreeselijk geweest, de koortsangsten van het kind bij te wonen. Maar nu was er ineens rust gekomen. De koorts scheen plotseling gestild. Het gevaar was voorbij, had Simon gezegd.

O God, dat ze nu hun kind toch mochten houden. Hùn kind? Wie zei dat? Was het dan ook niet Mathilde's kind? Had ze niet geweten, hoe het er uitzag, voor ze het gezien had? En had ze het nu niet gered door haar moederlijk hart?

Zacht kwam ze de kamer binnen, de vingers op den mond.

„Hij slaapt zoo rustig," fluisterde ze. „Ik moest het je toch even komen zeggen; ik voel het, dat we onzen Hans behouden."

Toen ineens barstte ze in stil snikken uit. Hij drukte haar de hand. Wat zag ze bleek en wat blonken haar oogen door de tranen heen. Hij nam haar mee naar het balcon. Een frissche morgenwind koelde hem 't gelaat. Hij zag haar ineens, zooals jaren geleden, toen hij haar voor het eerst had leeren kennen. Haar zware, blonde haar, met afhangenden wrong leek nog wel eender gekapt. Alleen hadden haar oogen een dieper, edeler glans, dien een leven van toewijding er ingelegd had. Haar ziel was wijd opengebloeid en de schoonheid daarvan blonk als een rijke glans om haar heen.

Ze ademde diep de zuivere morgenlucht in en fluisterde: „Als een nieuw leven tintelt er door me heen. Niets is toch zoo sterkend als de reine buitenlucht. O, dat we onzen lieveling behouden!"

Nooit had hij de schoonheid van haar gerijpte ziel zoo gevoeld en een ongekende zaligheid scheen er op hem over te vloeien.

„Zie," vervolgde ze. „In het Oosten gaat de hemel al blinken. Hoe heerlijk, zoo'n stil lied van het aanbrekende licht."

Als in een blijde verrukking staarde hij er naar en vroeg, terwijl het hem scheen, of de jubelende zon opsteeg: „Is dat het lied van het heroverde leven van ons kind?"

„Ja," juichte ze zacht. „En ook van een nieuwe wereld, die na benauwden nacht openbloeit. En m'n geloof in jou is weer herleefd. Jij zult in den nieuwen dageraad een arbeider zijn, die medewerkt om den akker dier wereld toe te bereiden."

Ze spoedde zich naar de ziekekamer en Hendrik bleef verrukt staren naar den blijden lichtglans, die langzaam opklom boven den horizon.

BIJ DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN GOEDKOOPE LECTUUR VERSCHENEN MEDE VAN DEN ZELFDEN SCHRIJVER:

DE JONGE DOMINEE

In herdruk

•••

DE RUIGE HOEVE

Prijs Ing. *f* 0.95 — In Band *f* 1.45

•••

DE WIJSGEER

(Tijdelijk uitverkocht)

•••

GROEI

(Tijdelijk uitverkocht)